RÅDMANN

KRISTIANSAND KOMMUNE

Handlingsprogram 2019-2022

Illustrasjon: Mestres Wäge Arquitectes og MX SI Architectural studio

FORORD

Bystyret vedtok handlingsprogram 2019-2022 (økonomiplanen) for Kristiansand kommune 19. desember 2018. Rådmannens forslag ble presentert 24.oktober 2018.

Vi går inn i det siste året som dagens kommune. Kristiansand, Søgne og Songdalen skal bli en ny kommune fra 1. januar 2020. Vi er allerede godt i gang med å bygge den nye kommunen, som skal bli Norges beste. Samtidig skal vi drifte nåværende Kristiansand med å gi gode tjenester til innbyggerne. Handlingsprogrammet er offensivt og i tråd med vårt ønske om å føre en ansvarlig økonomisk politikk. Budsjettet bærer preg av tidligere politiske beslutninger og støtter opp om byens visjon «En skapende by med ambisjoner».

Deltakelse og tilhørighet er kjernen til god livskvalitet. Alle barn skal ha et apparat med trygge voksenpersoner de kan kontakte om ting som er vanskelig, i tillegg til mulighet til å være en del av felleskapet med andre barn. Programmet "Nye mønstre trygg oppvekst" viser gode resultater og vi øker satsingen så flere familier med særlige utfordringer får mulighet for å delta i programmet. Vi har tidligere lagt opp til lavere priser på SFO for lavinntektsgrupper og innfører nå gratis SFO for funksjonshemmede barn fra 5. trinn. Barnevernet er styrket, og vi øker bevilgningene til skolehelsetjenesten med helsesøstre på barneskolene.

Arbeidsledigheten er heldigvis på vei nedover, men vi har behov for å tenke nytt om hvordan vi skal få flere i jobb. Mange er ufrivillig utenfor arbeidslivet, og årsakene er ulike og ofte sammensatt. Mange innvandrere kommer ikke over fra stønad til arbeid, og det er bekymringsfullt at stadig flere unge faller utenfor arbeidslivet. Dette vil vi endre på. Vi har derfor satt av midler til et oppgaveutvalg som skal vurdere hvordan vi kan jobbe smartere og mer helhetlig med å hjelpe flere inn i arbeidslivet.

Kompetanse er nøkkelen til verdiskapning og offentlig sektor skal gjennom en digital omstilling. Vi jobber for at kommunen er oppdatert på nye nasjonale satsinger og er proaktiv i bruk av ny teknologi. Vi har tidligere bevilget midler til at alle elever får sin egen PC eller nettbrett innen 2021. Byens innbyggere skal også oppleve forenkling i møte med kommunen, og flere kommunale tjenester skal digitaliseres. Dette blir en del av byggingen av nye Kristiansand.

Kristiansand er en foregangskommune innenfor helse- og omsorgssektoren. Vi har fått et responssenter som blir lagt merke til nasjonalt. Tidligere bevilgninger til velferdsteknologi ligger fast. Bystyret ønsker å styrke tilbudet og levekårene for de eldre, og har blant annet satt av midler til å sikre spisskompetanse innen eldremedisin.

Kultur- og idrettsbyen Kristiansand vokser. Kunstsilo og ny kulturskole vil igjen sette byen på kartet. Vi har blant annet bevilget penger til kunstgressbane på Solsletta, bytte av dekke på flere kunstgressbaner, samt tilskudd til ny buldrevegg.

Vi ønsker oss en klimanøytral by og det må lages gode planer for areal og byutvikling. Nye broer over Otra, utviklingen av Kvadraturen og flere ladestasjoner for elbiler vil gjøre Kristiansand til en grønnere og mer levende by. Vi har tidligere bevilget penger til å fjerne gateparkeringsplasser i Kvadraturen og kommer til å utvikle dem med byrom av høy kvalitet. Vi har videre lagt inn midler til tiltak som skal forhindre matsvinn og marin forsøpling.

Med fortsatt høy lånegjeld er ikke dette tiden for store nye investeringer, men vedtatte prosjekter ligger fast. Kommunens kjerneoppgave er drift av tjenester og hver dag gjør de ansatte en fantastisk innsats. Bystyret har vedtatt et ansvarlig budsjett som gjør at Kristiansand kommune er godt rustet til å møte fremtidige utfordringer og skape gode rammer for folks liv. Kristiansand skal være en by – og en kommune – for alle.

Kristiansand, 31. januar 2019

Harald Furre
Ordfører

INNHOLD

Forord **2**
Hovedlinjer i handlingsprogrammet **6**
1. En skapende by med ambisjoner **7**
1.1 Visjon og posisjon 7
1.2 Det kommunale styringssystem 9
2. Klimabudsjett **11**
3. Utviklingstrekk **16**
3.1 Demografiske utfordringer og vekst 16
3.2 Økonomiske rammebetingelser 20
3.3 Tilpasning til kommunens rammebetingelser 21
4. Forutsetninger for å lykkes **23**
4.1 Økonomisk handlefrihet sikres gjennom effektiv ressursbruk 23
4.2 Attraktiv arbeidsgiver og en inkluderende organisasjon 25
4.3 Ledende på smarte løsninger, digitalisering og innovasjon 30
4.4 Samskaping er nøkkelen til god byutvikling 31
5. Oppfølging av kommuneplanen **33**
6. Hovedtallene i budsjettforslaget **36**
6.1 Budsjettskjema 1A – Driftsbudsjettet 36
6.2 Budsjettskjema 1B – Driftsbudsjettet 37
6.3 Investeringer i handlingsprogrammet 40
7. Kommunens tjenesteområder **43**
1. Økonomisektoren **47**
1.1 Kort om tjenesten 47
1.2 Hovedutfordringer 47
1.3 Endrede forutsetninger 48
1.4 Hovedprioriteringer 48
1.5 Driftsbudsjett 49
1.6 Investeringsbudsjett 50
1.7 Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder 50
1.8 Kirkelig fellesråd 51
1.9 Oppfølging av verbalforslag 55
2. Oppvekstsektor **59**
2.1 Kort om sektoren 59
2.2 Hovedutfordringer 59
2.3 Endrede forutsetninger 61
2.4 Omprioriteringer 62
2.5 Hovedprioriteringer 62
2.6 Nye utredningsoppgaver 67
2.7 Betalingssatser 67
2.8 Driftsbudsjett 68
2.9 Investeringsbudsjett 68
2.10 Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder 72

2.11 Oppvekst Barnehage 77
2.12 Oppvekst Barn- og familie 80
2.13 Oppvekst Skole 83
2.14 Oppfølging av verbalforslag 88
3. Helse- og sosialsektoren 93
3.1 Kort om sektoren 93
3.2 Hovedutfordringer 93
3.3 Endrede forutsetninger 97
3.4 Hovedprioriteringer 100
3.5 Nye utredningsoppgaver 102
3.6 Betalingssatser 103
3.7 Driftsbudsjett 104
3.8 Investeringsbudsjett 106
3.9 Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder 110
3.10 Oppfølging av verbalforslag 115
4. Kultursektoren 119
4.1 Kort om sektoren 119
4.2 Hovedutfordringer 120
4.3 Endrede forutsetninger 120
4.4 Omprioriteringer 121
4.5 Hovedprioriteringer 121
4.6 Nye utredningsoppgaver 122
4.7 Betalingssatser 122
4.8 Driftsbudsjett 122
4.9 Investeringsbudsjett 124
4.10 Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder 126
4.11 Oppfølging av verbalforslag 129
5. Teknisk sektor 133
5.1 Kort om sektoren 133
5.2 Hovedutfordringer 133
5.3 Endrede forutsetninger 134
5.4 Hovedprioriteringer 135
5.5 Nye utredningsoppgaver 136
5.6 Betalingssatser 136
5.7 Driftsbudsjett 139
5.8 Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder 140
5.9 Teknisk - Tekniske tjenester 144
5.10 Investeringsbudsjett 148
5.11 Teknisk- Kristiansand eiendom 153
5.12 Investeringsbudsjett 157
5.13 Teknisk – Vann og avløp 160
5.14 Investeringsbudsjett 162
5.15 Oppfølging av verbalforslag 166

6. Organisasjonssektoren 169
6.1 Kort om sektoren 169
6.2 Hovedutfordringer 169
6.3 Endrede forutsetninger 170
6.4 Omprioriteringer 171
6.5 Hovedprioriteringer 171
6.6 Driftsbudsjett 172
6.7 Investeringsbudsjett 174
6.8 Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder 175
6.9 Oppfølging av verbalforslag 175
8. Utenomsektorielle forhold 176
8.1 Skatt på formue og inntekt 176
8.2 Eiendomsskatt 176
8.3 Statlig rammetilskudd 178
8.4 Momskompensasjon 182
8.5 Tilskudd til renter og avdrag 182
8.6 Integreringstilskuddet 184
8.7 Diverse fellesordninger 184
8.8 Pris- og lønnsvekst 187
8.9 Kommunale foretak 187
8.10 Netto renter, avdrag, lånegjeld og utbytte drift 188
8.11 Aksjeselskaper 191
8.12 Oversikt over fondsmidler 193
8.13 Investeringsbudsjettet 195

Figuroversikt

Figur 1: Hovedelementene i kommuneplanens samfunnsdel er illustrert som et hus som påvirkes av de globale megatrendene. 7
Figur 2: De fire satsingsområdene i kommuneplanens samfunnsdel: 8
Figur 3: Det kommunale styringssystem 9
Figur 4: Utslipp og klimamål 11
Figur 5: Utslippsreduksjon mot 2022 med tiltakene vurdert i klimabudsjettet 12
Figur 6: Befolkningsveksten sammensetning 1998 - 2017 16
Figur 7: Befolkningsutvikling barnegrupper og eldregrupper 2011-2028, ideksert mot basisår 2018. 17
Figur 8: Befolkningssammensetningen i Kristiansand i 2017 og 2040 og konsekvenser for aldersbæreevnen 18
Figur 9: Forholdet mellom Kristiansand kommune og Norge på utvalgte indikatorer som har betydning for helsetilstanden i befolkningen og hvordan helsen fordeler seg i befolkningen. 19
Figur 10: Demografikostnader Kristiansand 1000 kr 2019-2024 21
Figur 11: Korrigert netto driftsresultat 2013-2022 i mill. kr 24
Figur 12: Sentralt disposisjonsfond 2013-2022 i mill. kr 24
Figur 13: Netto lånegjeld 2013-2022 i mill. kr 25
Figur 14: Årsgebyr vann, avløp og renovasjon 1388
Figur 15: Samlet lånegjeld 19090

HOVEDLINJER I HANDLINGSPROGRAMMET

Hovedlinjene i handlingsprogram 2018-2021 følges i stor grad opp. Det samlede økonomiske opplegget er vesentlig svakere i handlingsprogram 2019-2022. Dette skyldes økte utgifter innen sosialtjenesten knyttet til høyt mottak av flyktninger, økt press på omsorgstjenestene og økte utgifter til særskilte tiltak for barnehagebarn. Bemanningsnormen for barnehagetjenester og økte demografiutgifter til omsorg og grunnskole bidrar også til å svekke resultatet i perioden.

For å balansere driftsbudsjettet i perioden er det disponert 143,3 mill. kr fra det sentrale disposisjonsfondet og forutsatt 50 mill. kr i utbytte fra KNAS i driften. Deler av dette kan sees i sammenheng med driftstilskudd til Sørlandets Kunstmuseum for å realisere kunstmuseum på Silokaia, omstillingsmidler innen omsorg og engangsutgifter til Nye Kristiansand.

Det er budsjettert med en realvekst i de frie inntektene (skatt og rammetilskudd) på 0,6 % i 2019 i forhold til prognosen for 2018. Fra 2018 til 2022 er det en samlet realvekst på 5,3 %. Årlig gjennomsnittlig vekst blir da ca 1,3 %.

Innen Helse- og sosialsektoren er det samlet sett investeringer på 364,1 mill. kr. Det er blant annet avsatt 173 mill. kr til nytt sykehjem som er planlagt realisert etter handlingsprogramperioden. I boligselskapets handlingsprogram er det avsatt 353,5 mill. kr i perioden til blant annet 42 omsorgsboliger til 205 mill. kr og 12 boliger utviklingshemmede med store hjelpebehov til 98 mill. kr. I tillegg planlegges det for å realisere 10 hardbruksboliger i perioden med en investeringsramme på 47 mill. kr.

Det er videre en satsing på opprustning av eksisterende skoler og nye skolebygg. Dette er de neste fire årene beregnet å koste 1,09 mrd. kr og gjelder bygging av ny skole på Kringsjå med flerbrukshall, Mosby oppvekstsenter, ny Wilds Minne skole, utvidelse av Holte skole og avsetning til rehabilitering eller nybygg i midtre Vågsbygd. Selv om kommunen har satset på rehabilitering av bygningsmassen er det fortsatt et betydelig etterslep på vedlikehold. Det investeres 930 mill. kr innen vann- og avløpsområdet.

Det økonomiske opplegget er stramt og det er forutsatt innsparingskrav i sektorene. Økt press på omsorgstjenesten og grunnskole som følge av endret demografi, kompenseres ikke fullt ut i perioden. Presset på tjenestene vil dermed øke. Det er i tillegg vedtatt stordriftsfordeler med kommunesammenslåingen med 5 mill. kr i 2020, 10 mill. kr i 2021 og 20 mill. kr fra 2022.

Målet om å redusere lånegjelden oppfylles. Netto lånegjeld er under taket i hele perioden og er på 5, 688 milliarder i 2022 noe som er 162 mill. kr under lånetaket.

I vedtatt handlingsprogram 2019-2022 er det lagt opp til følgende netto driftsresultat:

I mill. kr.	2019	2020	2021	2022	Sum
Korrigert netto driftsresultat*	75,7	24,9	84,1	121,7	**306,4**
Avsetning til energiverksfondet (prisjustering)	-18,9	-18,9	-18,9	-18,9	**-75,6**
Avsetning til "pensjonsfond"	-70,3	-91,5	-96,6	-115,7	**-374,1**
Bruk/avsetning øvrige disp.(avsetn.=minus)	13,5	85,6	31,4	12,9	**143,3**
Overført til investeringsbudsjettet	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

*Korrigert for bruk/avsetning bundne fond

1. EN SKAPENDE BY MED AMBISJONER

1.1 Visjon og posisjon

Samfunnsdelen av kommuneplanen, *Kristiansand mot 2030,* er styrende for handlingsprogram 2019-2022. Figuren nedenfor viser samfunnsdelen i hus som påvirkes av de globale megatrendene.

Figur 1: Hovedelementene i kommuneplanens samfunnsdel er illustrert som et hus som påvirkes av de globale megatrendene.

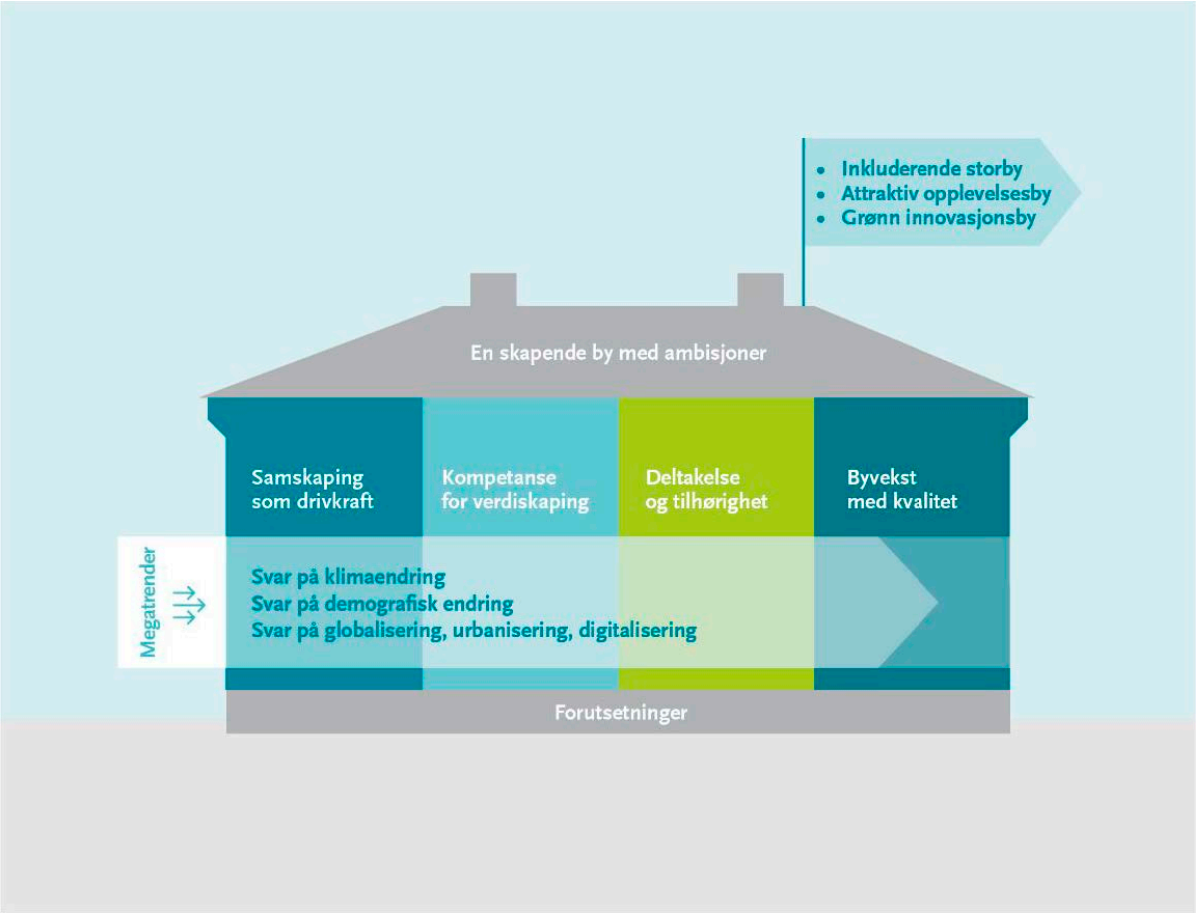

Kilde: Kommuneplanen Kristiansand mot 2030

Visjonen – *En skapende by med ambisjoner* - utfordrer kommunen til en forpliktende holdning overfor sine innbyggere.

Byens posisjoner skal gjøre byen kjent og attraktiv for næringsliv, innbyggere og besøkende:

- Attraktiv opplevelsesby
- Inkluderende storby
- Grønn innovasjonsby

Posisjonene er utviklingsområdene som underbygger arbeidet kommunen og andre aktører i byen gjør i felleskap for å utvikle Kristiansand til *en skapende by med ambisjoner.* Prioriteringer i handlingsprogrammet vil bidra til utviklingsarbeidet.

Kommuneplanens satsingsområder følges opp av periodemål i handlingsprogrammet

Handlingsprogrammets utforming er strukturert etter kommuneplanens satsningsområder.

Figur 2:De fire satsingsområdene i kommuneplanens samfunnsdel:

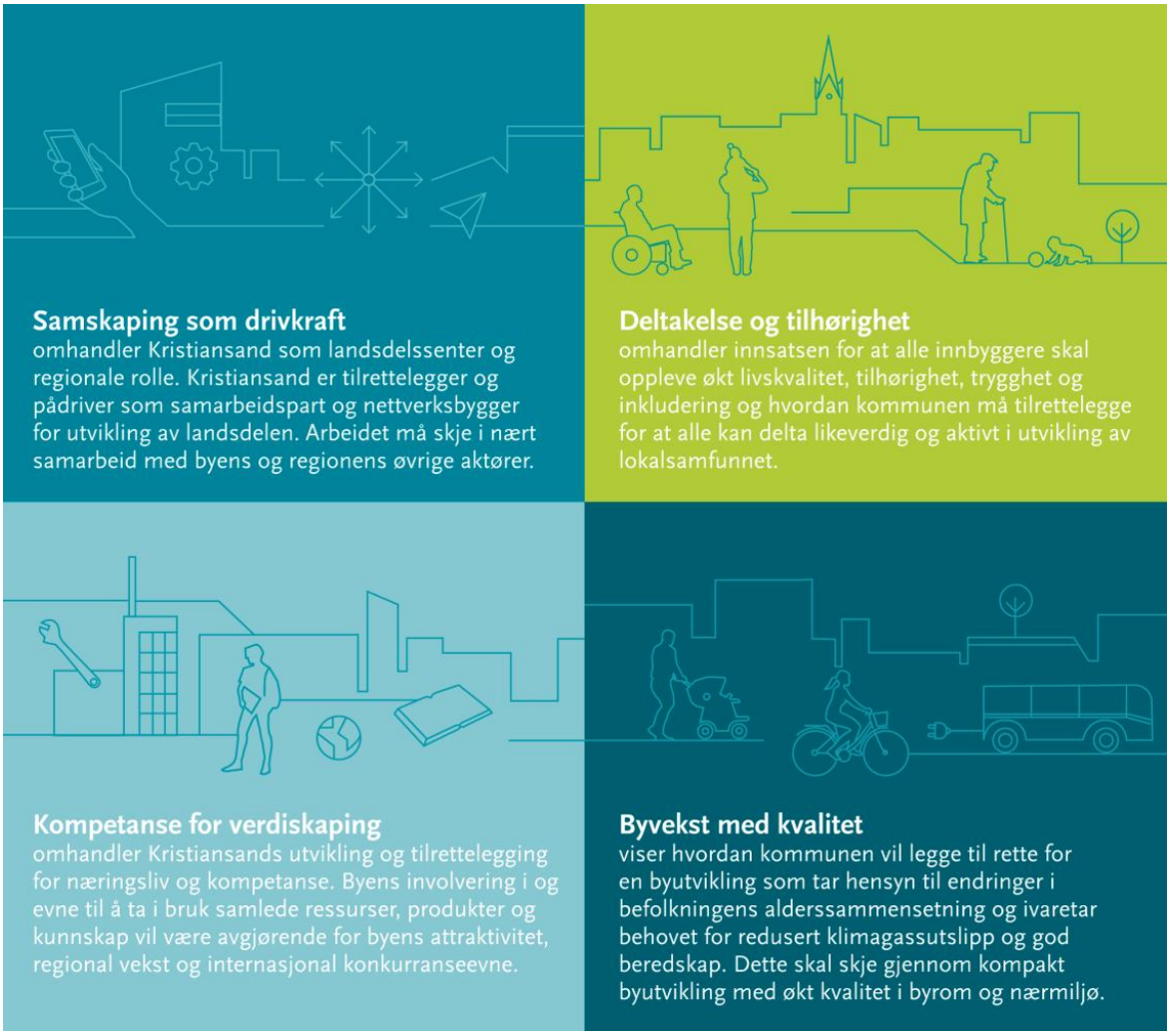

Kilde: Kommuneplanen Kristiansand mot 2030

Hvert av de 4 satsingsområdene inneholder 3 retningsmål «*slik vil vi ha det*», og hver av disse har strategier «*slik gjør vi det*». Strategiene gir retningen for hvordan vi prioriteter innsatsen og arbeidet for å nå de langsiktige retningsmålene.

Retningsmålene og strategiene danner grunnlag for handlingsprogrammet og ressursbruk på kortere sikt, uttrykt som *periodemål på sektornivå*.

Vektleggingen av de ulike satsingsområdene avspeiler de ulike sektorenes hovedoppgaver tilpasset sektorens utfordringer og hvilke muligheter og virkemidler de har for å påvirke endring. Dette uttrykkes gjennom valg av indikator knyttet til periodemålene.

Driftsmålene uttrykker en standard knyttet til den tjenesten som kommunen yter overfor brukere og i interne tjenester. Dette er mål som omfatter hele virksomhetens tjenesteyting.

Kommunens ulike roller som tjenesteprodusent, forvalter/myndighetsutøver og samfunnsaktør påvirker handlingsprogrammets utforming. Periodemålene uttrykker det som kan måles. Satsingsområdene følges også opp gjennom ulike planer, prosjekter og tiltak, samt ved prioritering av driften og måten sektorene innretter arbeidet på.

1.2 Det kommunale styringssystem

Kommuneplanen og handlingsprogrammet er styringsdokumenter som inngår i det kommunale styringssystemet. Figuren under illustrerer de viktigste styringsdokumentene og sammenhengen mellom disse:

Figur 3: Det kommunale styringssystem

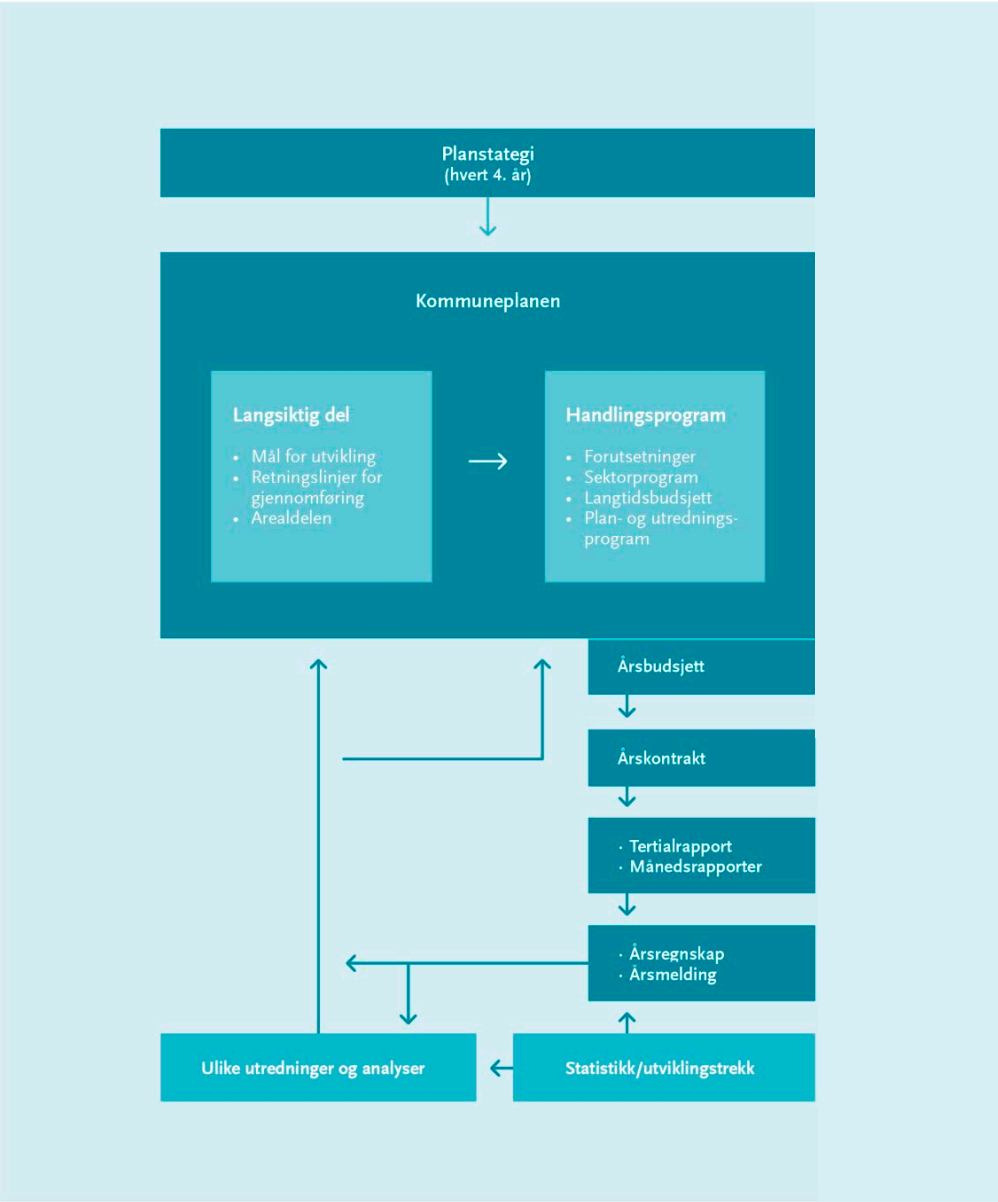

Kommunal planstrategi vedtatt av bystyret 21. september 2016 sier kommuneplanen skal revideres i to faser. Ny samfunnsdel ble vedtatt 20. september 2017. Planlagt revisjon av arealdelen er utsatt på grunn av sammenslåing av Søgne, Songdalen og Kristiansand til ny kommune.

Handlingsprogrammet inneholder både kommuneplanens 4-årige handlingsdel og 4-årig økonomiplan med årsbudsjett, samt et planprogram som viser en samlet prioritering av kommunens planoppgaver med ansvarlig sektor og planlagt framdrift på arbeidet. Årsbudsjett for 2019 inngår som 1. år av handlingsprogram 2019 -2022.

Resultater fra foregående år og tertialvise rapporter i budsjettåret er viktig dokumentasjon for å vurdere om vedtatte mål er nådd og prioriteringer fulgt opp. Kommunens årsrapport for 2017 har gitt viktig informasjon for arbeidet med handlingsprogrammet.

«Statistikkportalen» på kommunens hjemmeside inneholder statistikk fra Statistisk sentralbyrå, Brønnøysundregistrene, Folkehelseinstituttet, Statens veivesen og flere. Statistikken viser data for befolkningsutvikling, også på bydelsnivå, og på noen tema på grunnkretsnivå. Portalen er i utvikling og skal dekke viktige utviklingstrekk for Kristiansand over tid. I tillegg presenteres KOSTRA-tall og dokumentet «Kristiansands utfordringsbilde 2018» på kommunens hjemmeside.

2. KLIMABUDSJETT

Kristiansand kommune har for første gang utarbeidet et klimabudsjett basert på erfaringer fra Oslo kommunes klimabudsjett for 2018. Klimabudsjettet viser en oversikt over totalt utslipp i kommunen, identifisering av tiltak for utslippsreduksjon, finansiering og tiltakseffekt. Klimabudsjettet vil hjelpe til å gjennomføre målene som er satt. Det er viktig å presisere at dette arbeidet er under utvikling, og vil bli fulgt opp i de årlige miljø- og klimameldingene.

Stortinget har som en følge av Parisavtalen vedtatt klimaloven som trådte i kraft 1. januar 2018. Loven er forpliktende på nasjonalt nivå og setter som mål at klimagassutslippene skal reduseres med minst 40 % innen 2030 og med 80 til 90 % innen 2050. Kristiansand kommune slutter seg til den samme målsetningen i Kommuneplanens samfunnsdel Kristiansand mot 2030.

For å sikre måloppnåelse innfører kommunen et klimabudsjett som nytt styringsverktøy fra og med 2019. Klimabudsjettet inneholder tiltakene som gjennomføres i Kristiansand for å nå klimamålene. Klimabudsjettet dekker de direkte utslippene i Kristiansand, det vil si utslippene som oppstår innenfor kommunens grenser både fra kommunal virksomhet og fra andre aktører. Utslippene fra kommunal virksomhet står for omtrent 1 % av de direkte utslippene. Kommunen som virksomhet vil være et godt forbilde og fortsette å redusere sine utslipp, samt tilrettelegge for utslippsreduksjon i Kristiansand.

Klimagassutslipp i Kristiansand

Figur 4: Utslipp og klimamål

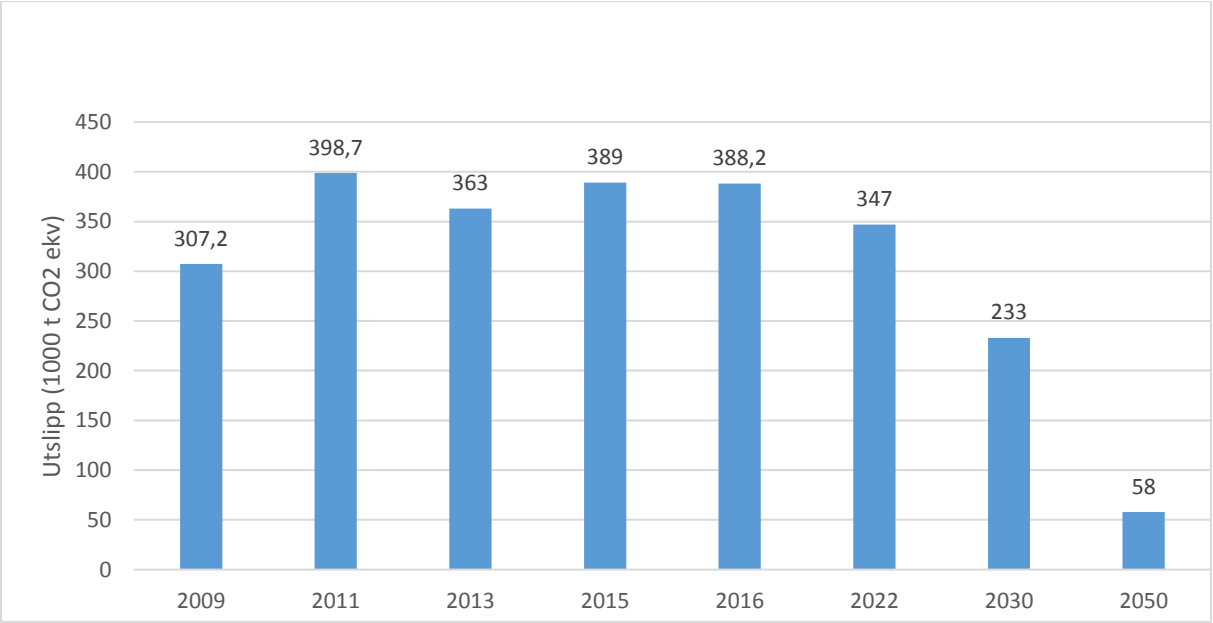

I 2050 blir utslippene redusert med ca. 331 000 t CO2 ekv i forhold til 2015 (85 % reduksjon). I 2030 blir utslippene redusert med ca. 156 000 tonn CO2 ekv i forhold til 2015 (40 % reduksjon). I 2022 blir utslippene redusert med minst 42 000 tonn CO2 ekv i forhold til 2015 (10,8 % reduksjon).

Figur 5: Utslippsreduksjon mot 2022 med tiltakene vurdert i klimabudsjettet

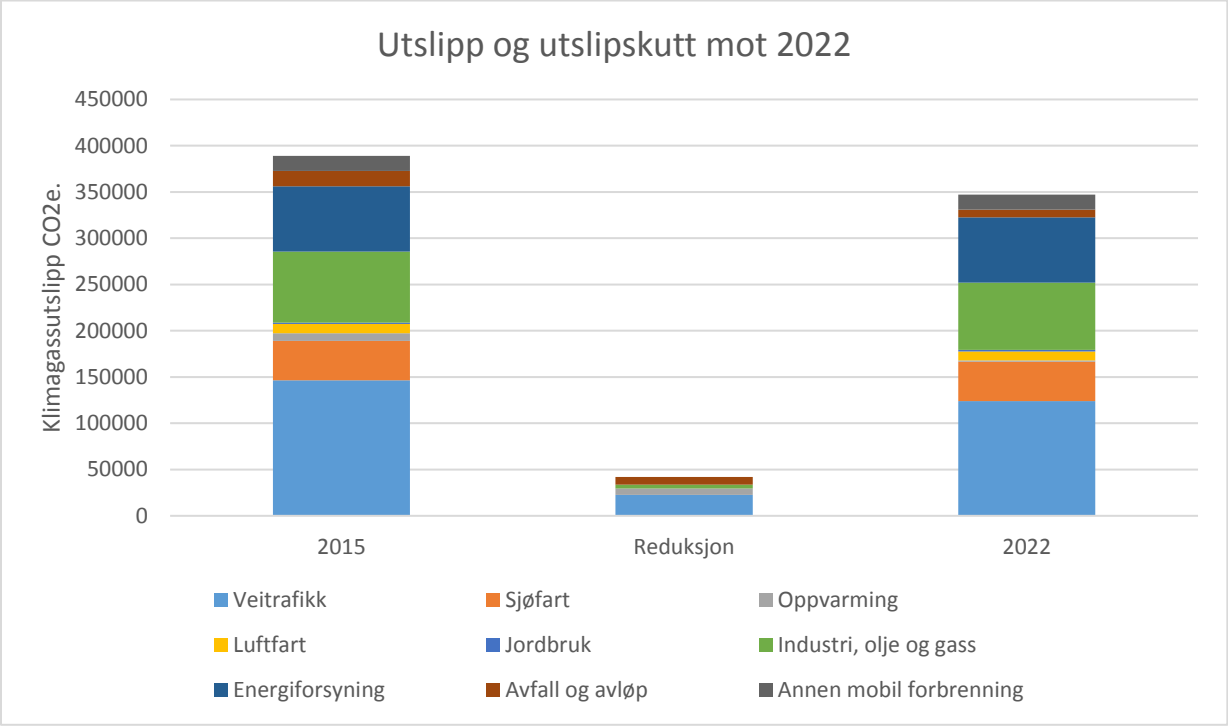

Kilde: Miljødirektoratet kommunefordelt klimagassutslipp. I 2022 blir utslippsnivået antatt 347 kt CO2e (10,8 % reduksjon).

Tiltak i klimabudsjettet 2019-2022
Tabellen viser tiltak for utslippsreduksjon, finansiering og tiltakseffekt som en konsekvens av vedtatte tiltak. Kun de investeringene som har som hovedmål å redusere utslipp er inkludert. Driftskostnader er ekskludert. Kolonnen «tiltakseffekt» inneholder en grov estimering av reduksjon i CO2 utslipp i forhold til referanseåret 2015 (altså utslippsnivå i 2022 - utslippsnivå i 2015).

Tiltak	**Finansiering**	**Finansiering fra kommunen**			**(1000 Kr)**	**Tiltakseffekt 2015-2022 (t CO2)**
		2019	2020	2021	2022	
Transport og areal						
Tiltakspakke for nullvekst i personbiltrafikk	Statlige midler					
Overgang til null- og lavutslippskjøretøy	Kommunen (2)					16 000 (1)
		2 000	1 000	1 000	1 000	
Fossilfri kollektivtrafikk	Statlige midler/ Fylkeskommune					6 000
Overgang til nullutslippskjøretøy i kommunens bilpark	Kommunen (3)	2 000	2 000	2 000	2 000	500
Avfall						
Reduksjon deponigass	Avfall Sør (4)					7 000
Innføring av henteordning for plast-, glass- og metallemballasje	Avfall Sør (4)					1 300
Bygg						
Statlig forbud mot fossilt brensel til oppvarming	Statlige midler					6 500
Fossilfri fjernvarme	Agder Energi Varme					600
Industri						
Utslippsreduksjon fra prosessindustrien	Industri					4 000
Totalt						42 000

1. Mest sannsynlig scenario, konfidensintervall 11 000 - 21 000 tonn CO2e
2. Investering Kristiansand parkering «ladestasjoner for elbiler»
3. Investering Kristiansand parkering «ladestasjoner kommunale elbiler»
4. Selvkost finansiert (dvs. finansiert gjennom husholdningers avfallsgebyr)

Tiltakstabellen omfatter tiltak som er vurdert som vesentlige. Flere tiltak eller prosjekter som påvirker klimagassutslippene er ikke tatt med i klimabudsjettet. Det faglige grunnlaget for beregningene er beskrevet i rapporten *Faggrunnlaget for Kristiansands klimabudsjett 2019*.

<u>Transport og areal</u>
Tiltakene for å nå nullvekst i personbiltrafikken er drøftet i byutredningen og grunnlagsdokumentet for bymiljøavtalen for Kristiansandsregionen. Forhandlingene om byvekstavtale vil avgjøre hvilke virkemidler som skal brukes. Mulige virkemidler inkluderer sykkelekspressvei, økt kollektivtilbud, flere

bomstasjoner og økte bomtakster i henhold til prinsippvedtaket fra 2016, reduserte kollektivsatser, ytterligere økte bomtakster og parkeringsavgifter og mer konsentrert arealbruk. Nullvekstmålet er satt som en forutsetning og omfatter reiser med personbil som starter eller ender innenfor avtaleområdet. Nullvekstmålet omfatter ikke gjennomgangstrafikk, kjøretøy med mer enn 3,5 tonn totalvekt, annen næringstrafikk og trafikk fra tjenesteytere.Det er forutsatt at trafikk unntatt fra nullvekstmålet vokser.

Tiltaket «overgang til null- og lavutslippskjøretøy» samler to effekter. Den første er en økt andel biodrivstoff som følge av det statlige påbudet om 20 % omsetning fra 2020. Den andre er elektrifiseringen av kjøretøyparken. Det er stor usikkerhet rundt vekstfaktorene for trafikken og graden av elektrifisering, derfor er det angitt et konfidensintervall (2). Kollektivtrafikk og trafikk fra kommunens bilpark er ekskludert fra dette tiltaket og beregnet separat.

Tiltaket «fossilfri kollektivtrafikk» er følgende: Agder Kollektivtrafikks kontrakt med ny operatør fra juli 2018 forutsetter bruk av fossilfritt drivstoff på alle busser som ikke er helelektriske.

Finansieringen av «Tiltakspakke for nullvekst i personbiltrafikk», «Overgang til null- og lavutslippskjøretøy» og «Fossilfri kollektivtrafikk» er stort sett statlig og via bompenger gjennom byvekstavtalen. Kommunen finansierer ladestasjoner og er derfor en del av kostnaden knyttet til overgangen til nullutslippskjøretøy.

Tiltaket «Overgang til nullutslippskjøretøy i kommunens bilpark» legger til grunn at kommunen progressivt skifter ut fossile biler og varebiler til nullutslippsbiler. Finansieringen er kommunal.

Tiltakene er ikke kun klimatiltak og har flere positive tilleggseffekter. Blant annet viser tiltakene å redusere kø og støy, forbedre luftkvalitet, forbedre folkehelse og redusere press på landbruks- og naturområder (gjennom fortetting).

Avfall

Metanutslipp fra de nedlagte deponiene i Kristiansand reduseres progressivt. Avfall sør innfører en henteordning for plastemballasje fra 2018 og en henteordning for glass- og metallemballasje fra 2019. Henteordningene vil føre til økt utsortering av emballasje. Derfor vil mer avfall kunne gjenvinnes og mindre avfall skal forbrennes i Returkrafts anlegg i Kristiansand. Usikkerheten for de to tiltakene i sektor avfall er høy (± 25 %).

Bygg

Kristiansand er en foregangskommune og har allerede faset ut fossil oppvarming i kommunale bygg og virksomheter. Når det gjelder næringsbygg og privatboliger innfører Staten et forbud mot oljefyring fra 2020. En statlig støtteordning dekker en del av kostnadene for næringen og husholdninger. «Fossilfri fjernvarme» fører til at de få utslippene som oppstod fra fjernvarme i 2015 forsvinner i 2022.

Industri

Tiltaket «utslippsreduksjon fra industri» samler utslippsreduksjonene fra Elkem Solar, Elkem Carbon og Glencore Nikkelverk. Disse bedriftene er inkludert i ikke-kvotepliktig sektor og er medlemmer av Eyde-klyngen som har sammen med den øvrige prosessindustrien laget det nasjonale veikartet for prosessindustrien som ble levert til Regjeringens ekspertutvalg for grønn konkurransekraft i 2016. I veikartet setter prosessindustrien mål om negative utslipp innen 2050. Det er et mål som industrien selv har vedtatt og jobber for. Utslippsreduksjonen mot 2022 er grovt estimert ut fra dette veikartet. Utslippsreduksjon vil skyldes bruk av bio-baserte råstoffer og elektrifisering. Kristiansand kommune støtter industrien i gjennomføringen av sine klimatiltak for å nå målsetningen i henhold til veikartet.

Utslipp fra industri er en stor del av Kristiansands totale utslipp, men har allerede en betydelig lavere karbonintensitet enn lignende industri i andre land.

Oppfølging
Totale direkte klimagassutslipp innenfor kommunens grenser publiseres annet hvert år av SSB. Disse tallene skal publiseres i Kristiansands Klima- og miljømelding. Kommunale tiltak følges også opp med spesifikke indikatorer i klima- og miljømeldingen. Indikatorene er «antall offentlige ladepunkter» og «Prosentvis andel elbiler av kommunens personbiler».

Klimaarbeid fram mot 2030
Total utslippsreduksjon med de tiltakene vurdert mot 2022 blir på omtrent 42 000 tonn. For å nå målsetningen i 2030, må utslippene reduseres med ytterligere 96 000 tonn over perioden 2022 - 2030. Dette betyr at klimaarbeidet bør forsterkes.

Klimabudsjettet viser at utslippene reduseres mest ved å forsikre nullvekst i personbiltrafikk i tillegg til å gå over til null- og lavutslippskjøretøy. Faktorene identifisert som utfordrende er høy befolkningsvekst, lav tetthet og vekst i tungtransport. Det er også stor usikkerhet i estimert reduksjonen av utslipp fra industri, inkludert Returkraft, i Kristiansand.

Bærekraftig økonomi
For å oppnå at kommunens økonomi blir mer bærekraftig er det satt tverrsektorielle mål for å gjøre kommunens drift og forvaltning klimanøytral. Disse målene og status for å oppnå målene presenteres i miljø- og klimameldingen hvert år.

Målene skal legge til rette for klimavennlig adferd. Dette omhandler blant annet innkjøp av miljømerkede produkter, avtaler med miljøsertifiserte leverandører til kommunen samt innkjøp av nullutslipps- eller ladbare biler i kommunal forvaltning. Disse målene kan ikke inkluderes i dette klimabudsjettet fordi de er knyttet til kommunen som organisasjon.

3. UTVIKLINGSTREKK

Globale megatrender som at vi lever lenger og blir flere eldre, temperaturendringer som følge av CO2-utslipp, urbanisering, digitalisering, økt andel innbyggere under fattigdomsgrensen, flyktningstrømmer og økende grad av ulykker og katastrofer vil påvirke kommunen i stor grad.

3.1 Demografiske utfordringer og vekst

Globaliseringen medfører internasjonal integrering og utveksling av informasjon, handel og kultur. Verden blir mindre fordi vi kan kommunisere bedre og mer effektivt på tross av geografisk avstand, og at vi får et stadig mer flerkulturelt samfunn. Økt globalisering medfører også økt konkurranse om å tiltrekke seg næringsaktiviteter og kompetent arbeidskraft. Det er kommunene som må håndtere endringene som opprinnelig kommer fra et internasjonalt komplekst bilde.

Utfordringsbildet for Kristiansand peker på store endringer i demografien, i sykdomsbildet, når det gjelder levekårsutfordringer og endringer i næringsstrukturen og klima. Kommunen ser behov for å være mer «resilient», mer rustet for å forebygge, håndtere endringene, og ikke minst blir det å se muligheter endringene gir viktigere.

Store utfordringer knyttet til befolkning

Innbyggertallet i Kristiansand var pr. 1.1.2018 91 490 innbyggere og passerte 90 000 i august 2017. Befolkningen i de tre kommunene som vil utgjøre ny kommune fra 1.1.2020 utgjør pr. 1.1.2018 109 438 innbyggere.

Innvandring har i perioden vært den viktigste faktoren i befolkningsøkningen i Kristiansand. I 2013-14 var netto innflytting særlig sterkt, for så å forta seg vesentlig frem til og med 2016. I 2016 var netto innflytting (innvandring og innenlands flytting) spesielt lav og fødselsoverskuddet ble igjen den viktigste faktor i befolkningsøkningen. For 2017 får vi en betydelig økning i innenlands innflytting pga. belønningsordningen med gratis busskort til studenter som melder flytting. Denne ordningen slår ikke ut på netto innvandring og var i 2017 fortsatt lav, hhv. 298 og 303 de siste to år.

Figur 6: Befolkningsveksten sammensetning 1998 - 2017

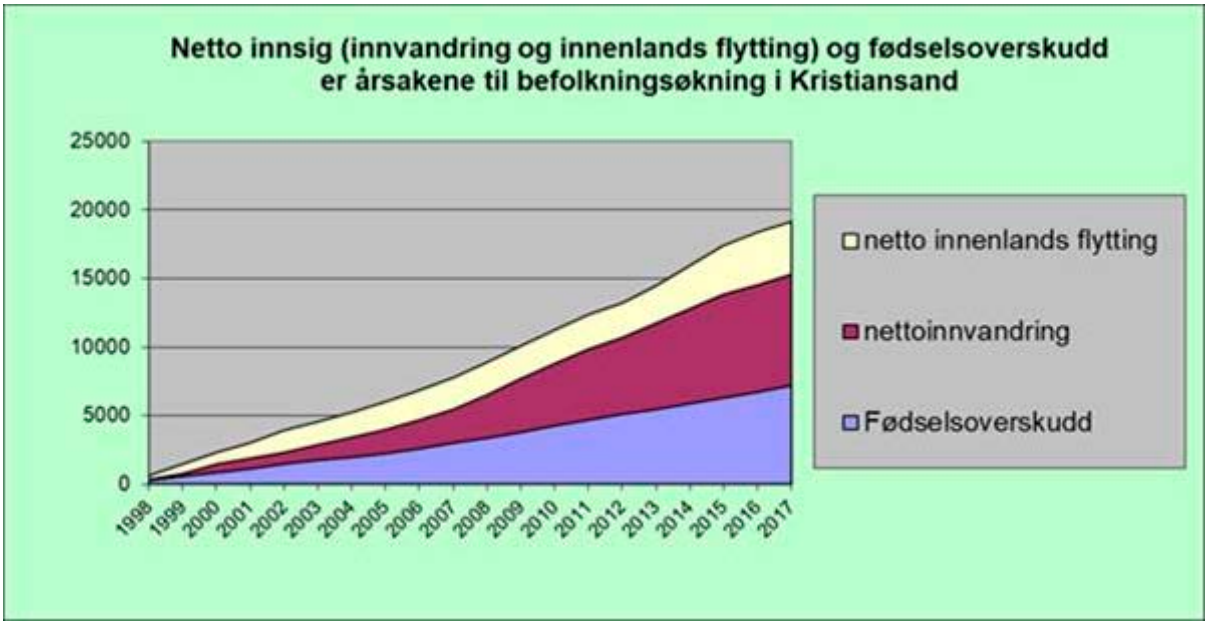

Kilde: SSB, bearbeidet av Kristiansand kommune

Kommunens befolkningsprognose med basisår 2018 viser at:

- Antall barn 0-5 år forventes å gå svakt ned et par år, for deretter å øke med 287 barn fram mot 2028, tilsvarende 4,4% mot basisåret 2018.
- Antall barn 6-15 år forventes å øke med 514 elever frem mot 2024, for deretter å gå svakt ned slik at økningen frem mot 2028 blir 422 mot basisåret 2018.
- Antall personer 67 år og over forventes å øke med 11,6 % frem mot 2022 og 30,6 % frem mot 2028. Her er det minimale forskjeller mellom de to prognosene, ettersom det er samme dødelighetstall som ligger til grunn, og de eldre flytter vesentlig mindre enn yngre aldersgrupper.
- I følge kommunens egen prognose forventes Kristiansand å nå 100 000 innbyggere rundt årsskiftet 2027/28.

Den kraftige veksten i andelen eldre i befolkningen, kombinert med relativt færre i yrkesaktiv alder er det som vil gi kommunen den største utfordringen frem mot 2030 og 2040. Dette uttrykker samfunnets aldersbæreevne.

De kommende tiårene vil antallet alderspensjonister øke langt raskere enn antallet i arbeid. Dette vil øke den årlige forsørgerbyrden for den arbeidende delen av befolkningen og vil samtidig gi finansierings- og prioriteringsutfordringer og påvirke verdiskapingen og velferdsutviklingen. Etter denne modellen kan befolkningssammensetningen i Kristiansand i 2017 og 2040 fremstilles som i figuren under:

Figur 7: Befolkningsutvikling barnegrupper og eldregrupper 2011-2028, ideksert mot basisår 2018.

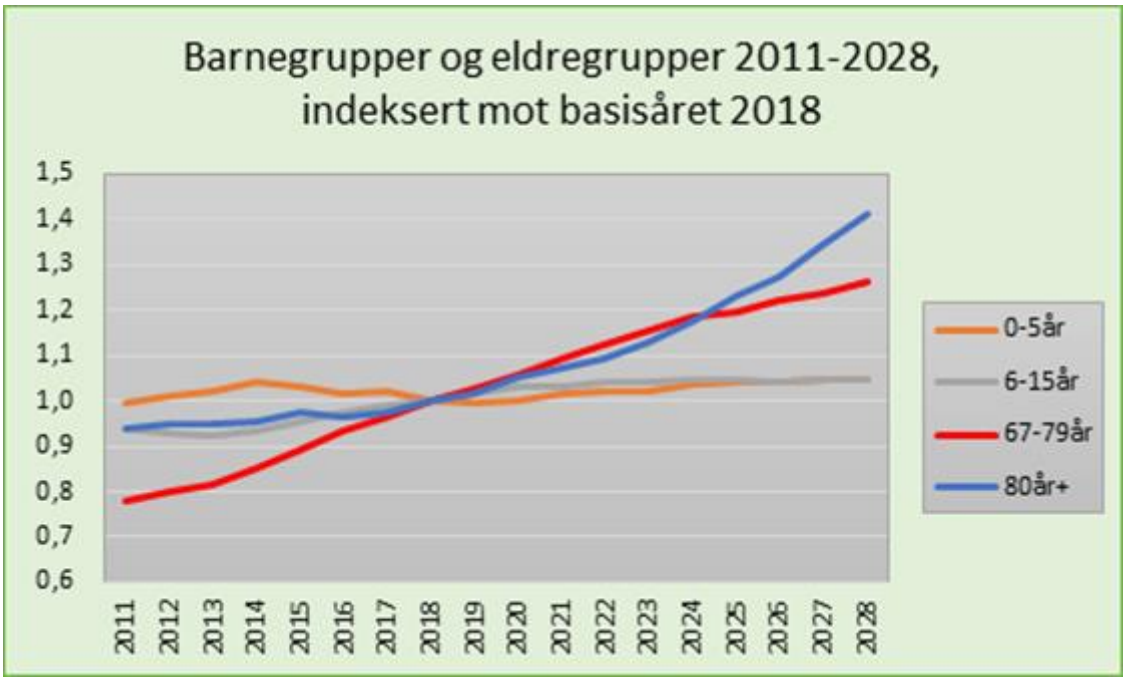

Kilde: SSB, bearbeidet av Kristiansand kommune med noe redusert fødselsfrekvens og netto innflytting 600 pr. år.

Det er lagt til grunn Kompass-tall dvs. kommunens egne prognoser. Studenter som har meldt flytting har "forstyrret" SSBs prognoser og kommunens prognoser er justert ned for innflytting av studenter i 2017.

Figur 8: Befolkningssammensetningen i Kristiansand i 2017 og 2040 og konsekvenser for aldersbæreevnen

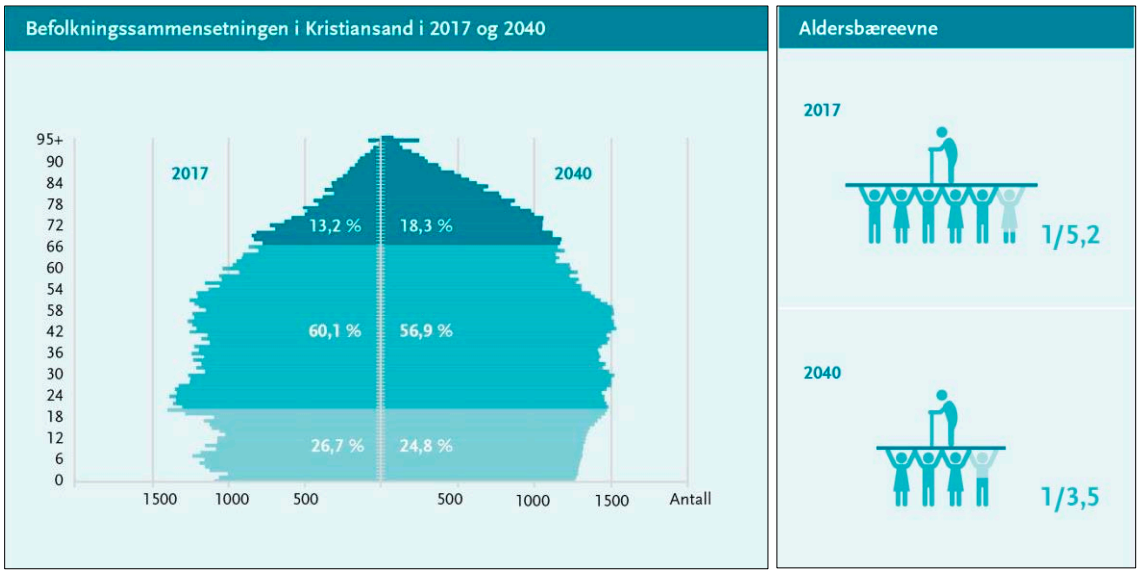

Kilde: SSB mellomalternativ, bearbeidet av Kristiansand kommune.

Verdiskaping og vekst

Kristiansandsregionens verdensledende teknologibedrifter innen olje- og gass og prosessindustri står for en vesentlig del av verdiskapingen på Sørlandet. Dette har i stor grad bidratt til regionens sterke vekst. I løpet av de siste årene har situasjonen endret seg. Fra 2014 – 2017 bidro fallet i petroleumsinvesteringene til at virksomhetene i Kristiansand og Agder som i stor grad leverer boreteknologi, kraner og lasteutstyr fikk en bråstopp og gikk til relativt omfattende nedbemanninger. Fallet i petroleumsinvesteringene flatet gradvis ut fra 2016. Det er nå ventet at petroleumsinvesteringene vil ta seg markert opp de neste årene.

Leverandørindustrien er svært avhengig av nasjonale betingelser, ikke minst konjunkturer og oljepris. Fortsatt overkapasitet på eksisterende rigger og fortsatt svake rater har særlig betydning for bedriftene i NODE-klyngen. Det vil trolig gå enda noe tid før dette markedet er i balanse.

Norsk økonomi har vært i en moderat oppgangskonjunktur i rundt halvannet år. På mellomlang sikt mener SSB at den økonomiske veksten gradvis vil avta. Svekkelsen av krona fra 2013 til begynnelsen av 2016 har gitt positive impulser til realøkonomien og særlig for norsk landbasert industri som fortsatt er ganske sterk i Agderfylkene.

Vedvarende svak kronekurs, investeringer i ny produksjonskapasitet og høyere vekst i verdensøkonomien har medvirket til at fastlandsøkonomiens eksport var rekordhøy i 2017. Veksten i verdensøkonomien har i tillegg bidratt til høyere priser på industrivarer som aluminium, andre metaller og kjemiske produkter.

Omsetningen i bygg og anlegg nasjonalt økte med 5,4 % fra 2016 til 2017. Veksten i Aust Agder var på 5,9 % samlet, mens den i Vest Agder var på 6,9 %. Veksten skyldes blant flere større igangsatte og planlagte infrastrukturprosjekter i landsdelen. Dette har allerede gitt kapasitetsutfordringer i regionen og høyere priser.

Det foregår store endringer i måten vi handler på og det fysiske kan smelte sammen med det digitale, varer og tjenester smelter sammen, mobilens betydning osv. Tall fra Virke viser at rundt 9000 arbeidsplasser kan gå tapt innen 2020, som følge av tollfri utenlandshandel under 350 kroner.

Kristiansandsregionen har et aktivt gründermiljø og inntrykket er at virksomhetene har fått god infrastruktur eller et økosystem rundt seg som f. eks banker og inkubatorer og etablerertjeneste som bidrar på ulikt vis. Det har vært en økning i nyetableringer i Kristiansand siden 2014. Mange av aktørene i økosystemet ønsker i de kommende årene å prioritere arbeidet med utvikling av innovasjonsdrevne gründervirksomheter da det er særlig i slike at vekstpotensialet er størst.

SR Banks Konjunkturbarometer bekrefter en økende positiv fremtidstro blant bedriftslederne høsten 2018. Høyeste forventning til sysselsettingsvekst er relatert til petroleumsrelatert virksomhet samt bygg- og anlegg. Selv om oljeprisen har bidratt til en sterkere optimisme kan det ta lang tid før vi ser en markert økning i aktivitetsnivået for de største virksomhetene i denne bransjen.

Nesten 4 av 10 virksomheter har negative forventninger til fremtiden. For virksomheter som nå er i sterk vekst kan det være en utfordring å sikre seg riktig kompetanse i årene fremover. Ledigheten er lav og kampen om arbeidskraften er påbegynt.

<u>Folkehelse og levekår henger sammen med utviklingen i næringslivet</u>
Inntektsforhold, arbeidsforhold, og utdanningslengde har betydning for sosial ulikhet i helse. Lav tilknytning til arbeidslivet gjør mennesker mer utsatt for levekårsproblemer. Arbeidsmarkedssituasjonen i regionen har stabilisert seg. Regionen opplevde høyere arbeidsledighet i 2015 og 2016, men denne har blitt noe redusert. Kristiansand er blant de kommunene i fylket med sterkest nedgang. I september var arbeidsledigheten i Kristiansand sunket til 2,7 %.

Kristiansand skårer dårligere enn landsgjennomsnittet på flere sentrale levekårsindikatorer. Figuren under viser et utvalg av indikatorer som kan gi et bilde av at helse- og levekårsutfordringene i Kristiansand. Indikatorene er indeksert mot verdiene for landet som helhet.

Figur 9: Forholdet mellom Kristiansand kommune og Norge på utvalgte indikatorer som har betydning for helsetilstanden i befolkningen og hvordan helsen fordeler seg i befolkningen.

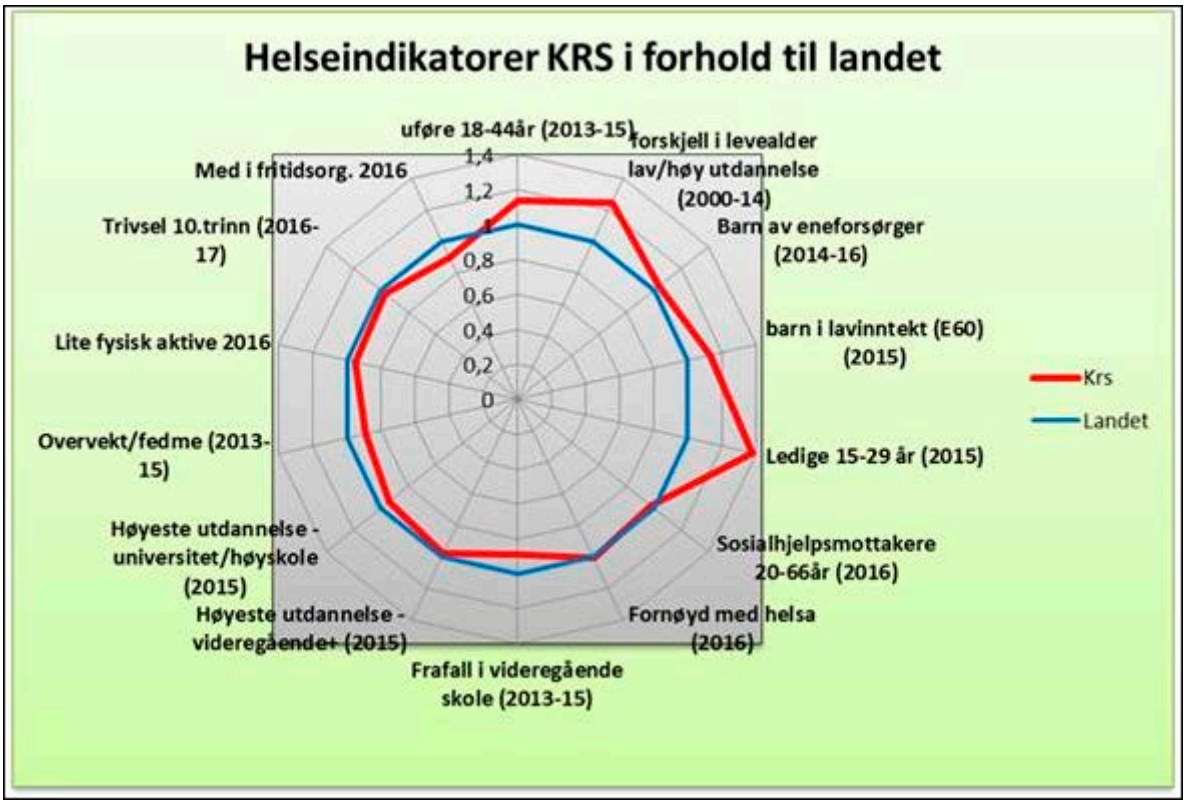

Kilde: Folkehelseinstituttets statistikkbank, bearbeidet av Kristiansand kommune.

Kristiansand skårer likt landet på de fleste indikatorer, og bedre på for eksempel overvekt, frafall i videregående skole og deltagelse i fritidsorganisasjon. Kommunen har likevel utfordringer når det gjelder forskjell i levealder mellom personer med lavest utdanning og personer med høyest utdanning, hyppigheten av uføretrygdede blant personer 18-44 år og arbeidsledige 15-29 år.

Det er en nedgang i frafall i videregående skole i Kristiansand, men fortsatt høyt frafall på yrkesfag. Det er flere barn som lever i husholdninger med lavinntekt, mindre enn 60 % av medianinntekten. Kristiansand ligger 14 % over landssnittet for barn 0-17 år. Dessuten bor barn hos eneforsørger noe hyppigere i Kristiansand enn i landet som helhet. Lavinntekt er en risikofaktor for både atferdsproblemer og psykiske plager hos barn.

Innovasjon og planlegging

Det er viktig å fremme innovasjon og utvikling både i offentlig tjenesteutvikling og eksisterende næringsliv og bidra til å skape nytt. Regionen må evne å skape nye og attraktive arbeidsplasser for den unge befolkningen for å unngå at disse flytter ut eller blir gående uten arbeid. Universitetet i Agder vil spille en viktig rolle for nyskaping sammen med kommunene, næringsliv og andre aktører i årene som kommer.

Kristiansandsregionen har et svakere utgangspunkt når det gjelder sysselsetting og utdanningsnivå enn øvrige storbyregioner. Dette gjør at regionen bør ha en sterkere satsing enn andre regioner på tiltak som stimulerer likestilling, sysselsetting og at flere tar høyere utdanning.

Det setter store krav til at kommunene i regionen evner å se utviklingen i et regionalt perspektiv. Både ut fra et klimaperspektiv og et næringsutviklingsperspektiv må vi bo tettere, og en økning av transportbehovet må løses med gange, sykkel og kollektivtrafikk. Arealplanleggingen må ta hensyn til klimaendringene og endret risikobilde, vektlegge kompakt byutvikling, trygge og inkluderende nærmiljø og ta hensyn til at en stadig større andel av befolkningen blir eldre.

3.2 Økonomiske rammebetingelser

Kristiansand kommune har i mange år hatt en stram økonomi til tross for vekst i de frie inntektene (skatt og rammetilskudd). Dette skyldes økt press på tjenestene som følge av demografiske forhold, flere oppgaver, høyt investeringsnivå og økte pensjonsutgifter. Gapet mellom tjenester som tilbys, og innbyggernes forventinger er også økende. Kommunen må i større grad enn tidligere finne effektive løsninger, søke ny kunnskap og innovative tiltak i samarbeid med andre samfunnsaktører. Dette er også forventet av regjeringen.

Hovedutfordringen til Kristiansand har i mange år vært at veksten i de frie inntektene har blitt brukt til å betale renter og avdrag på lån. Siden gjeldstaket ble innført i 2013 er dette endret slik at veksten i frie inntekter i større grad kan disponeres til økte driftsutgifter og til å styrke kommunens økonomiske stilling.

I 2016 og 2017 har ekstraordinære skatteinntekter og utbytte fra KNAS AS og Avfall Sør AS gitt Kristiansand mulighetene til å bygge opp betydelige reserver i form av disposisjonsfond.

Veksten i frie inntekter kompenserer ikke for økte demografiutgifter og pensjonsutgifter fra 2018 til 2019 som er beregnet til 66 mill. kr. Veksten i frie inntekter fra 2018 til 2019 er på om lag 60 mill. kr sammenlignet med nivå i revidert nasjonalbudsjett 2018.

Ifølge disse beregningene vil Kristiansand de neste 6 årene i gjennomsnitt måtte øke brutto driftsutgifter med om lag 66 mill. kr årlig for å kunne videreføre tjenestetilbudet på nivå med landsgjennomsnittets standard og dekningsgrader for 2018. Av dette kan i gjennomsnitt om lag 38 mill. kr årlig henføres til

pleie og omsorg, om lag 9 mill. kr til grunnskole, om lag 10 mill. kr til barnehager og om lag 10 mill. kr til øvrige sektorer.

Kommunen er helt nødt til å legge opp reserver for å ta høyde for økte kostnader i pleie- og omsorgstjenesten framover.

Figur 10: Demografikostnader Kristiansand 1000 kr 2019-2024

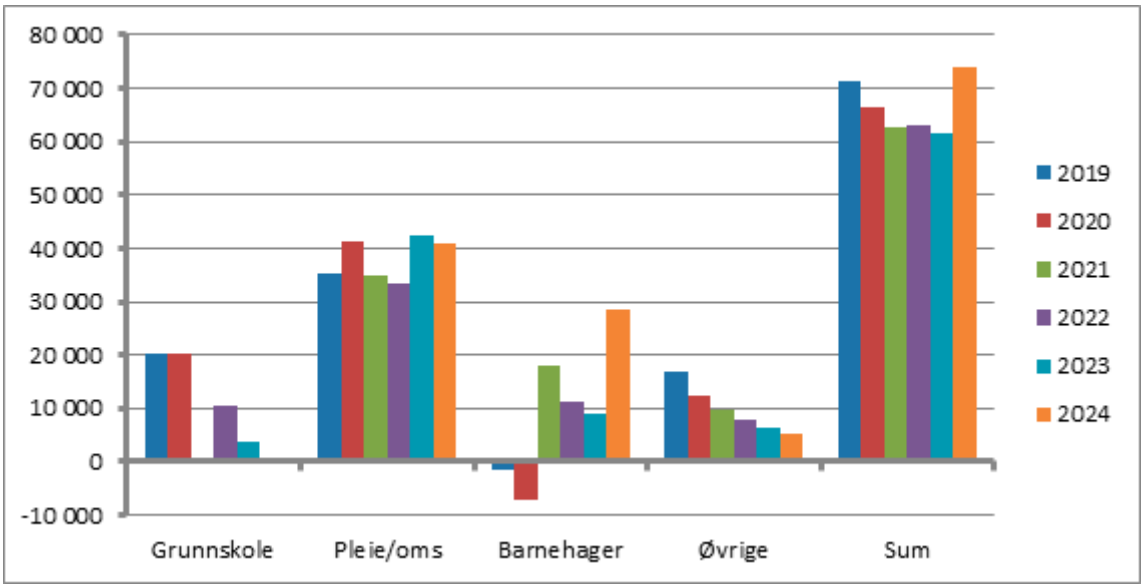

Kilde: ASSS Kristiansandsrapport 2018

3.3 Tilpasning til kommunens rammebetingelser

Kristiansand kommune arbeider kontinuerlig med å effektivisere driften og har gjennomført betydelige innsparingstiltak de siste årene.

Innsparingskrav 2019-2022:

Tall i 1000 kr i 2019 kr	2019	2020	2021	2022
Oppvekstsektor - skole	- 3 650	- 9 660	- 15 650	- 16 360
Oppvekstsektor - barnehage	- 1 150	- 1 360	- 1 570	-1 760
Oppvekstsektor – barn- og familietjenesten	- 1 460	- 1 870	- 2 270	- 2 650
Helse- og sosialsektoren	- 14 540	-17 460	- 23 840	-28 570
Kultursektoren	- 1 150	- 1 590	- 2 020	- 2 430
Teknisk sektor inkl. energiprogram på KE	- 4 850	- 6 820	- 8 670	- 9 350
Organisasjonssektoren	- 800	-1 000	-1 190	-1 380
Økonomisektoren	- 720	-950	-1 190	-1 420
Besparelse effekt kommunesammenslåing		- 5 000	-10 000	- 20 000
Sum	**- 28 320**	**- 45 710**	**- 66 400**	**- 83 920**

Det må også tas hensyn til manglende kompensasjon for demografi for de fleste tjenester, noe som igjen innebærer at innsparingskravet i realiteten er vesentlig større. Dette gjelder i størst omfang for omsorgstjenesten og grunnskoletjenesten.

Fra 2018 til 2019 er det ikke lagt opp til å kompensere lønns- og prisveksten fullt ut. I sluttfasen i arbeidet med handlingsprogrammet ble rådmannen nødt til å legge inn et innsparingskrav i form av

manglende pris- og lønnskompensasjon. Deflatoren er på 2,8 prosent mens sektorene er kompensert med 2,5 prosent. Det betyr i realiteten et flatt kutt i budsjettet på 0,3 prosent som samlet sett utgjør om lag 15 mill. kr. Dette er innarbeidet i beløpene til sektorene. Det ble i bystyrets behandling lagt inn forventet besparelse på bakgrunn av kommunesammenslåingen fra 2020. Dette blir spesifisert i handlingsprogrammet 2020-2023 for nye Kristiansand.

Prosjektet om samordning av drifts- og vedlikeholdstjenester på tvers av sektorene er avsluttet og innsparingskrav er innarbeidet i handlingsprogrammet. Det er synliggjort et innsparingspotensial på samlet sett 1,3 mill. kr fra 2020 der 50 % av innsparingen beholdes i sektoren til å øke innsatsen på drift og vedlikehold av bygg. Det er iverksatt en rekke mindre tiltak som bedrer kvaliteten i tjenestene i hele Teknisk sektor.

Det vil videre jobbes med å ta i bruk ny teknologi innen flere tjenester. Det er satt av midler til å utprøve nye løsninger innen omsorgstjenestene bl.a. til bruk av velferdsteknologi i omsorgsboligene på Strømme og ved responssenteret. Innen skoletjenesten er det tidligere vedtatt omlag 50 mill. kr i perioden til IKT i undervisningen. Det ligger også mange muligheter innen administrative tjenester. Det er blant annet satt av 16 mill. kr i handlingsprogramperioden til økt selvbetjening på nett for innbyggere og næringsliv, samt økt satsing på digitale skjema på nett som er integrert med fagsystem og tilgjengelig via ID-porten. Dette må ses i sammenheng med investeringer knyttet til nye Kristiansand. Her er det innarbeidet til sammen 37 mill. kr i 2018-19 som Kristiansands andel av 50 mill. kr til nye Kristiansand.

Det er et betydelig innsparingspotensial i forhold til nye innkjøpsavtaler. Sektorene får disponere gevinstene til å løse prioriterte oppgaver i tjenestene. Kristiansand kommune får ny leverandør av legemidler 1.1.2019 etter at Stavanger kommune har kjørt felles anbudskonkurranse for ca. 75 kommuner. Det forventes en besparelse på 4 mill. kr for Helse- og sosialsektoren.

Det investeres i ladestasjoner for kommunale biler, og bilparken vil gradvis bestå av en større andel el-biler. Dette vil føre til reduserte kostnader på drivstoff. Ut i fra nåværende antall el-biler er dette beregnet til 350 000 kr - som er trukket fra sektorrammene.

Det er etablert interne team bestående av rådgivere fra personal, IT og økonomi som sammen med respektiv enhet foretar en systematisk gjennomgang av rutiner og systemer. Dette kan føre til omstillinger som vil gi mer effektive løsninger, og en slik gjennomgang vil samtidig styrke egenkontrollen.

Utarbeidelse av handlingsprogram 2019-2022 har vært krevende. Det må tilføres bruk av disposisjonsfond de tre siste årene for å få budsjettet i balanse. Kommunesammenslåingen vil også medføre store kostnader spesielt knyttet til digitalisering og infrastruktur.

4. FORUTSETNINGER FOR Å LYKKES

For at Kristiansand kommune skal lykkes med sine satsinger må rammebetingelser innenfor økonomi, arbeidsgiverområdet og innovative administrative tjenester være på plass. Organisasjonen må være rigget for å møte framtidens behov og kommunen er avhengig av samhandling med omverden for å lykkes i dette.

4.1 Økonomisk handlefrihet sikres gjennom effektiv ressursbruk

En grunnleggende forutsetning i kommuneplanen er at kommunens økonomiske handlefrihet skal sikres gjennom effektiv ressursbruk. Kommunens innbyggere skal gis et så godt tjenestetilbud som mulig innenfor de økonomiske rammene.

Kristiansand kommune har i mange år hatt en stram økonomi til tross for vekst i de frie inntektene. I 2016 og 2017 har imidlertid resultatene vært meget bra som følge av ekstraordinær høy skatteinngang og utbytter fra KNAS AS og Avfall Sør AS. Det betyr at det er bygd opp betydelige reserver i form av disposisjonsfond.

Bystyret har vedtatt følgende overordnede måltall for økonomistyring i Kristiansand kommune:

1. Kommunens korrigerte netto driftsresultat bør være på 1,75 % av driftsinntektene.
2. Det sentrale disposisjonsfondet bør utgjøre 2 % av sum driftsinntekter.
3. Det settes et tak på netto lånegjeld på 5,43 milliarder kroner for 2019. Lånetaket justeres 2,5 % årlig fra og med 2020.
4. Avkastingen på Energiverksfondet ut over budsjettert nivå (nominell vekst på 4 prosent) avsettes som buffer inntil det er opparbeidet en buffer på 10 prosent av fondets størrelse.
5. Akkumulert premieavvik minus avsatte midler på fond for amortisering av premieavviket, opprettholdes på nivået i 2011 (243,5 mill. kr).

I 2016 og 2017 ble alle målsettingene for økonomistyringen nådd.

<u>Korrigert netto driftsresultat (korrigert netto driftsresultat/sum driftsinntekter)</u>
Kommunens korrigerte netto driftsresultat (netto driftsresultat korrigert for bruk/avsetning til bundne fond) skal det enkelte år i handlingsprogrammet som et minimum alltid være positivt. I henhold til bystyrets måltall bør det være på 1,75 % av driftsinntektene. Det vil si om lag 125 mill. kr i 2019. Merinntekter på skatt i 2018 bidrar til et netto driftsresultat i 2018 på om lag 115 mill. kr som er noe under målsettingen.

Det viktigste virkemiddelet for å nå målet om netto driftsresultat på 1,75 % av sum driftsinntekter har vært å redusere netto lånegjeld. Dette har gradvis lettet presset på driften og gitt en mulighet for å nå målet om økt netto driftsresultat. I handlingsprogramperioden forventes det et svakere netto driftsresultat enn målsettingen i perioden sett under ett og varierer fra år til år. I 2020 skyldes dette blant annet bidrag til Kunstmuseet på 50 mill. kr som dekkes fra driften. Økte utgifter innen sosialtjenesten knyttet til høyt mottak av flyktninger, økt press på omsorgstjenestene, demografiutgifter, bemanningsnormen i barnehagetjenesten og økte utgifter til særskilte tiltak for barnehagebarn gir budsjettmessige utfordringer. I tillegg bidrar endring i finansieringsordningen for ressurskrevende brukere og nye krav til minimumsavdrag til å svekke driftsresultatet i perioden.

Premieavviket forstyrrer imidlertid bildet. Justert for resultatmessige effekter av premieavvik og amortisering er resultatet vesentlig lavere enn måltallet. I 2019 er det på 5,4 mill. kr og i 2022 på 6 mill. kr, mens det i 2020 og i 2021 er negativt. Samlet sett er resultatet minus 67,7 mill. kr. Det viser at den underliggende driftsøkonomien ikke er i balanse.

Figur 11: Korrigert netto driftsresultat 2013-2022 i mill. kr

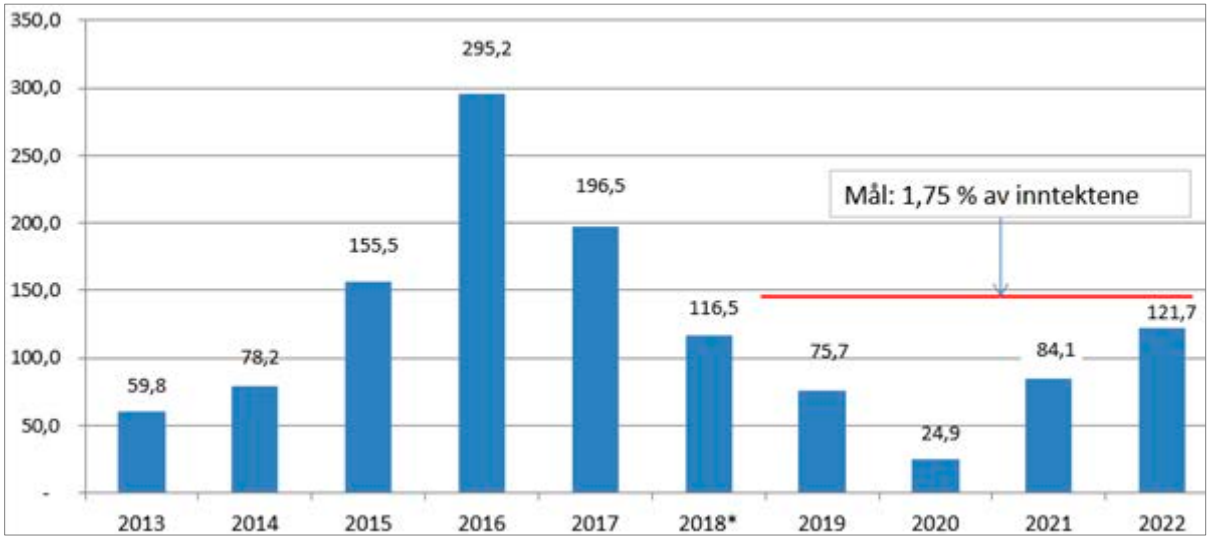

*2018 kr anslag

Størrelse på det sentrale disposisjonsfondet

Det sentrale disposisjonsfondet bør utgjøre 2 % av sum driftsinntekter. Disposisjonsfondet ble i 2016 og 2017 som følge av betydelig merinntekt på skatt og ekstraordinært utbytte, langt høyere enn målsettingen.

Sentralt disposisjonsfond reduseres med 143,3 mill. kr i 4-årsperioden i vedtatt handlingsprogram. Det forventes at sentralt disposisjonsfond vil være på 107 mill. kr i 2022.

Figur 12: Sentralt disposisjonsfond 2013-2022 i mill. kr

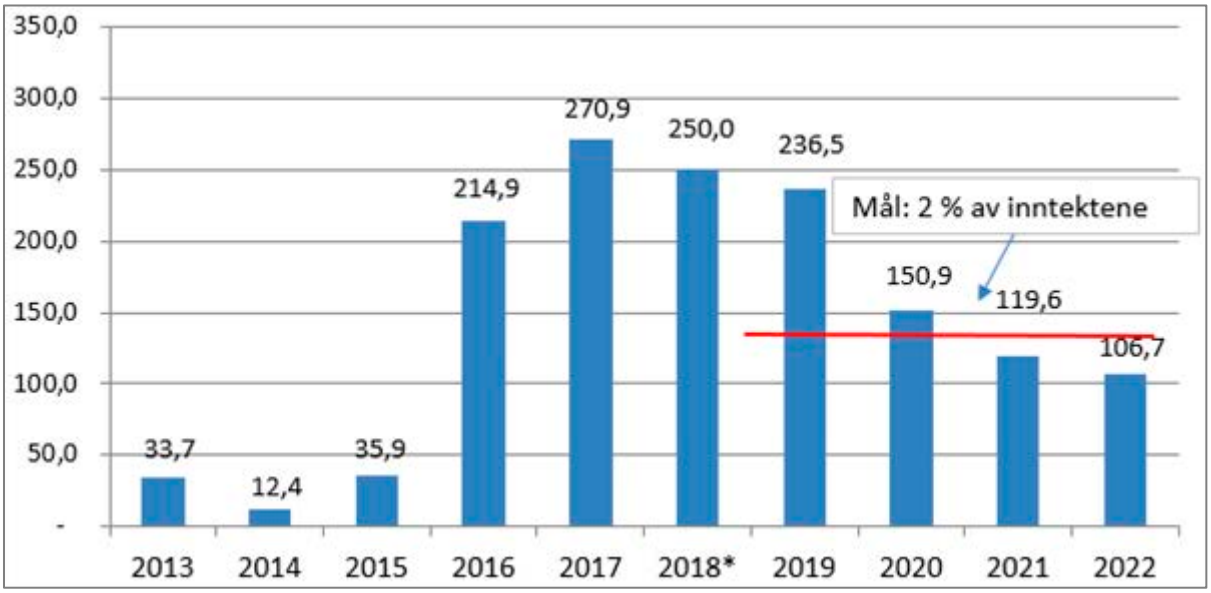

*2018 er anslag

Netto lånegjeld
Kommunens lånegjeld er høy og økte fram til 2013 som følge av et meget høyt investeringsnivå. Bystyret har vedtatt et tak på netto lånegjeld på 5,43 milliarder kr i 2019 som årlig justeres med 2,5 % årlig. Netto lånegjeld er under taket i hele perioden. I 2022 forventes gjelden å være 162 mill. kr under lånetaket.

Figur 13: Netto lånegjeld 2013-2022 i mill. kr

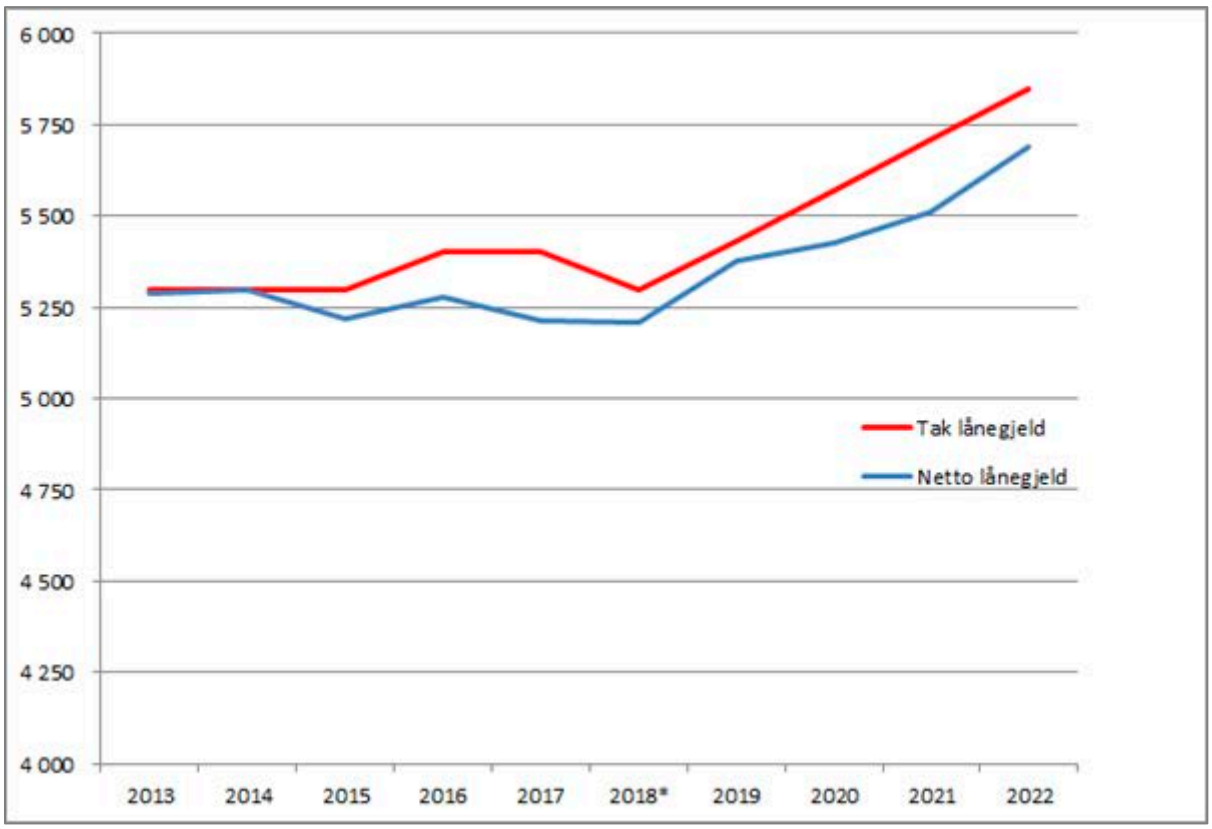

*2018 er anslag

Energiverksfondet – buffer
Energiverksfondet er ved inngangen til 2018 på 738,2 mill. kr. Det er budsjettert med en nominell avkastning på 4 % og at fondet tilføres et beløp tilsvarende prisstigningen.

Aksjemarkedet svinger og bykassen er sårbar i år der avkastningen er svakere enn budsjettert (for eksempel i 2008 og 2011). Det ble derfor fra 2012 opprettet et bufferfond som skal tilføres midler i år der realavkastningen er høyere enn budsjettert. Ved inngangen til 2017 var dette bufferfondet på 51,8 mill. kr. Avkastingen på Energiverksfondet i 2017 ble på 7,1 %.

Målet om å opprettholde realverdien fra opprettelsen samt å avsette meravkastning i forhold til budsjett, er fulgt opp. Dette gir kommunen en betydelig reserve som kan brukes dersom den økonomiske situasjonen endrer seg dramatisk.

4.2 Attraktiv arbeidsgiver og en inkluderende organisasjon

Kommunen skal levere tjenester av god kvalitet til innbyggerne. For å lykkes er det viktig med en organisasjon hvor ledere inspirerer og motiverer ansatte, hvor partene i fellesskap deltar i å skape gode forhold på arbeidsplassen og hvor gode tilbud til brukere er viktigst. Dette oppnås gjennom aktivt samarbeid og innsats. Viktige satsinger i perioden vil være å følge opp medarbeiderundersøkelsen 10-faktor som vil være med å utvikle organisasjonen med lavere sykefravær, mangfold i rekrutteringen,

åpen organisasjon med stor takhøyde, medarbeidere som følger med i digital utvikling og gode muligheter for heltidsstillinger osv. Oppsummert vil hovedprioriteringer innenfor arbeidsgiverområdet i perioden vil være:

- Kommunesammenslåing
- Digital kompetanse og endringsledelse
- Utvikle heltidskultur
- Likestilt og mangfoldig organisasjon
- Systematisk helse- miljø og sikkerhetsarbeid for å beholde og utvikle en helsefremmende arbeidsplass, med særlig fokus på å redusere sykefravær

Kommunesammenslåing

Stortinget besluttet i 2017 å slå sammen kommunene Kristiansand, Søgne og Songdalen. Nye Kristiansand kommune ble etablert som et program med ulike prosjekter som gjennom en involverende prosess med ansatte skal organisere den nye kommunen fra 01.01.2020. Administrativ organisering er delvis avklart med blant annet tilsetting av toppledernivået. Høsten 2018 består en del av arbeidet av å klargjøre felles retningslinjer samt få på plass forslag til organisering av nivået under direktørene.

Fra alle tre kommunene er ansatte involvert i arbeidet samtidig som det skal leveres ordinære tjenester. Arbeidet med sammenslåing påvirker administrasjonen når mange medarbeidere deltar i arbeidsgrupper og delprosjektgrupper som jobber med å legge frem anbefalinger på fremtidig organisering og rutiner innenfor ulike arbeidsområder.

I perioden skal blant annet organisering, planer, strukturer og interne rutiner avklares og ferdigstilles innen 31.12.2019.

Digital kompetanse og endringsledelse

Kommunen er inne i en tid med relativt store endringer på grunn av kommunesammenslåing av tre kommuner. Lederne må ha kompetanse om og evne til å motivere sine ansatte til å stå i endringene som skjer. Arbeidslivet er i stadig endring og krever fleksible og endringsvillige ledere som har evne til å tilpasse seg og samtidig motivere ansatte. Kompetanse innenfor endringsledelse blir viktig for lederne i organisasjonen.

Kommunen vil i økende grad ta i bruk KS e-læring som et prioritert verktøy som på en effektiv måte vil øke kompetansen i organisasjonen. KS e-læring er fleksibelt og kan integreres i arbeidssituasjonen, det vil gi bedre tilbud til flere i organisasjonen, og man har mulighet for i større grad kvalitetssikre at ansatte gjennomfører opplæringen. KS e-læring er en nasjonal digital løsning for deling av kunnskap og kompetanseheving. Ved å ta i bruk e-læring kan kommunen selv utvikle e-læringskurs eller dra nytte av andre kommuners kurstilbud som deles på felles e-læringsplattform hos KS. Vi kan benytte intern kompetanse og vise frem de beste eksemplene, samt enkelt gjøre endringer i våre eksisterende kurs.

Bruk av teknologi blir et svært sentralt utviklingsområde og medarbeidere må ha kompetanse til å mestre digitale verktøy og ha evne til å omstille seg til ny jobbhverdag. Det er en viktig forutsetning at ledere kan initiere, styre og lede den digitale omstillingen.

Et verktøy som brukes i forbindelse med utvikling er medarbeiderundersøkelsen 10-faktor. 10-faktor er utviklet av KS i samarbeid med kommunene og BI. Undersøkelsen skal gi kommunale virksomheter et godt, forskningsbasert verktøy for å måle faktorer som er avgjørende for å oppnå gode resultater – og som kan påvirkes gjennom målrettet utviklingsarbeid. Kristiansand har gjennomført undersøkelse i 2017 og vil i perioden ha fokus på å følge opp resultatene med plan for konkrete tiltak og rapportering.

Innenfor kompetanseheving er kommunen opptatt av å gi et godt tilbud på lærlingeplasser. Antall lærlingeplasser vil bli uendret i perioden, dvs et måltall for lærlinger på 130 plasser. Det vil være fokus på å tilpasse læreplassene til det behovet som er på arbeidsmarkedet. Noen av plassene er tilpasset prosjektet «Menn i helse» som har oppnådd positive resultater ved å rekruttere, lære opp og tilby lærlingeplasser for voksne menn som får fagbrev som helsefagarbeider.

Prioriterte områder i perioden vil være å øke lederes kompetanse innen endringsledelse, fokusere på ansattes digitale kompetanse, følge opp medarbeiderundersøkelsen og sikre at lærlingeplasser tilpasses jobbmarkedet.

Heltidskultur

Arbeidet med heltid og heltidskultur ble vedtatt i bystyre sak 4/18. Arbeidet vil ha et høyt fokus fremover blant annet ved at det er tilsatt egen prosjektleder i kommunen og koordinator for de største sektorene. Enkelte tiltak er allerede implementert, men fortsatt gjenstår flere tiltak som samlet sett vil ha noen kostnadsmessige utfordringer. Samtidig vil økt heltid ha mange positive effekter. Arbeidet vil innebære et sterkt fokus på kultur og holdninger, samt noe på system og struktur.

Likestilt og mangfoldig organisasjon

I perioden skal kommunen jobbe videre med strategiplan for Likestilling, inkludering og mangfold som ble vedtatt i 2015. I tillegg har bystyret gjort vedtak i sak 94/18, *arbeidsplasser for minoritetsspråklige og flyktninger i kommunale jobber* som skal følges opp. Mangfoldsledelse og mangfoldskompetanse skal vurderes inn i kommunens rekruttering og lederutvikling. Det skal være en bevisst rekruttering for å oppnå en speiling av befolkningen blant medarbeiderne når det gjelder kjønn, etnisk bakgrunn og funksjonsevne.

Innen likestilling og mangfold er det mange perspektiver som kommunen som organisasjon må ta hensyn til og jobbe med for å oppnå bedre resultater.

- Tilrettelegge for at seniorer står lengre i jobb for å beholde og overføre kompetanse. Å beholde seniorer i jobb vil også være positivt for kommunens kostnader ved rekruttering og utbetalinger av AFP.
- Bedre kjønnsbalanse mellom kvinner og menn. Ca 70 prosent av de ansatte er kvinner og det er utfordrende å få god kjønnsbalanse i mange av sektorene. Rekruttering av menn er utfordrende fordi søkermassen til flere utdanninger er lav. Som et tiltak for å rekruttere flere menn er kommunen med i prosjekt «Menn i helse». Her utdannes menn til helsefagarbeidere.
- Å rekruttere medarbeidere med etnisk bakgrunn har vist seg utfordrende. Det skal fokuseres på tiltak i rekrutteringsprosessen som kan bidra positivt. Videre vil kommunen følge med på Aust Agder fylkeskommunes prosjekt med anonyme jobbsøknader og vurdere om dette kan anbefales innført i kommunen.
- Å legge til rette for å tilsette eller gi praksisplass til personer med funksjonsnedsettelse vil være et annet fokusområde i perioden. Dette er et av satsingsområdene i IA-avtalen og de fleste sektorene har satt måltall for antall praksisplasser de kan tilby og innenfor hvilke arbeidsområder.

Helse- miljø og sikkerhet, HMS

I 2017 og 2018 er det implementert et kvalitetssystem med tilhørende avvikssystem som vil styrke det systematiske arbeidet med HMS. Dette vil gi bedre kontroll på dokumenter, elektronisk melding av avvik og uønskede hendelser, samt registrering av hvilke ansatte som har gjennomgått nødvendig opplæring.

Bedriftshelsetjenesten (BHT) i Kristiansand kommune har også en viktig rolle i dette arbeidet. I perioden vil fokus på å få på plass aktivitetsplaner mellom BHT og sektorene ha prioritet, samt at BHT i økt grad vil

fokusere på veiledning overfor sektorene på forebygging av risikoforhold som kan redusere sykefraværet.

Kommunen har i henhold til arbeidsmiljøloven etablert en varslingsgruppe og i tillegg et elektronisk varslingssystem hvor ansatte anonymt kan melde inn kritikkverdige forhold. I perioden vil fokus være å se til at systemet fungerer etter intensjonen og vurdere behov for endringer. Det er kritisk at dette fungerer best mulig for å sikre riktig saksgang og derfor må rutiner og system vurderes jevnlig.

Kristiansand kommune skal være en helsefremmende arbeidsplass. Dette innebærer å drive med forebyggende arbeid, herunder følge opp målene i IA-avtalen og medarbeiderundersøkelsen. Å redusere sykefraværet er et viktig satsingsområde for kommunen. Økt nærvær bidrar til kvalitet i tjenesteleveringen og bedre arbeidsmiljø.

Å utvikle kvalitetssystemet, revidere deler av HMS-håndboken, sikre gode rutiner rundt varsling og holde fokus på nærvær er viktig arbeidsgiverpolitikk og vil være et prioritert område i perioden.

Periodemål arbeidsgiverpolitikk:

Forutsetninger **Kristiansand kommune skal være en attraktiv arbeidsgiver og en inkluderende organisasjon.**			
Nr. **Periodemål – beskrivelse av indikator**	**Status** **2017**	**Mål** **2019**	**Mål** **2022**
1 **Beholde og rekruttere medarbeidere med rett kompetanse.** Andel ansatte i heltidsstillinger er økt. <u>Indikator:</u> Andel medarbeidere i heltidsstillinger.	48,5 %	52 %	60 %
2. **Flere av kommunes ansatte står lengre i jobben**. <u>Indikator:</u> Andel ansatte, 62-67 år, på AFP	32,0 %	29 %	20 %
3 **Likestilling, inkludering og mangfold** Kommunen har oppnådd en mest mulig balansert sammensetning når det gjelder kjønn, etnisitet, alder og funksjonsevne blant personalet på hver arbeidsplass. <u>Indikator:</u> Kjønnsfordeling blant ansatte: Kvinner Kjønnsfordeling blant ansatte: Menn	76,4 % 23,6 %	73 % 27 %	71 % 29 %
<u>Indikator:</u> Kjønnsfordeling i lederstillinger (enhetsledere): Kvinner Kjønnsfordeling i lederstillinger (enhetsledere): Menn	63,5 % 36,5 %	65 % 35 %	60 % 40 %
4 **Helsefremmende arbeidsmiljø** Arbeidsmiljøet er helsefremmende og det jobbes aktivt for å få ned sykefraværet. <u>Indikator:</u> Sykefravær (i % av årsverk).	7,7 %	7,3 %	6,9 %

4.3 Ledende på smarte løsninger, digitalisering og innovasjon

Kristiansand kommune skal ta i bruk ny teknologi for å levere bedre tjenester til innbyggere og næringsliv. Kommunen skal også ha interne prosesser som sikrer at de viktigste tiltakene som gir mest nytte prioriteres først, og at brukerens behov alltid står i sentrum. Det er utarbeidet et politisk og et administrativt styringsdokument for den videre satsningen på digitale tjenester og digital omstilling av kommunen. En utarbeidet handlingsplan detaljerer satsingene for de kommende årene.

I perioden 2019-2022 vil mye av arbeidet som gjøres være knyttet til kommunesammenslåing. Det å sikre at den nye kommunen har fungerende, enhetlige IT-løsninger og tjenester vil ha høyeste prioritet, og annet utviklings- og innovasjonsarbeid må i noen grad prioriteres ned. I perioden vil det likevel i alle kommunens sektorer gjennomføres tiltak for å forenkle, forbedre og effektivisere tjenester rettet mot innbyggere i alle livets faser. Konkrete områder kan være:

- Anvendelse av ny teknologi gjør at innbyggerne i kommunen kan bo trygt og godt i eget hjem så lenge som mulig. Implementeringen av «Innføring velferdsteknologi Agder» fullføres innen 2020.
- Flere analoge sykesignalanlegg ved omsorgssentrene skiftes ut til nye digitale trygghets- og varslingsanlegg. Arbeidet med å implementere tilleggsteknologi starter i 2019. Dette er teknologi som for eksempel digitalt kamera, GPS-sporing, bevegelsessensorer, døralarmer og digitale nøkler.
- Kommunen skal utnytte ressursene bedre, være energieffektiv og ha smarte løsninger for hjem, bygninger og infrastruktur. Eksempler er økt bruk av LED-belysning og billettløs parkering.
- Selvbetjeningsløsninger gjør at for eksempel søknadsskjemaer er tilgjengelige på internett.
- Det skal skje en stor satsing innen skole gjennom realisering av ny IT-plan. Innen 2021 skal alle skoler ha PC/nettbrett til alle og være kompetente i bruk av IKT som pedagogisk redskap.
- At kommunens ansatte og innbyggere har kompetanse til å utnytte de nye mulighetene teknologien gir oss på en trygg og effektiv måte. Blant annet med e-læring på KS-plattform og ta i bruk digitale muligheter i post- og arkivbehandling.

Gjennom Kristiansands SmartBy-arbeid skal teknologiske løsninger anvendes og utvikles i samarbeid med innbyggerne, næringslivet, offentlig og frivillig sektor. Utgangspunktet skal tas i brukernes behov. Løsningene kan være produkter, tjenester eller prosesser som fører til bedre og mer effektive tjenestetilbud for innbyggerne, kommunen og byen. Ny teknologi gir nye muligheter for samarbeid og deling av informasjon på tvers av organisatoriske grenser. Kommunen skal søke å legge til rette for deling av offentlige data med andre aktører som yter tjenester til kommunens innbyggere.

Det er avgjørende å bygge kunnskap og utvikle tjenester som tar utgangspunkt i behovet for løsninger på tvers av sektorer og kompetanseområder. Skal kommunen lykkes i å være ledende på viktige tjenesteområder vil samarbeid med større kommuner og storbyer, universitet, sykehus og næringsliv være viktig. Samarbeid og deltagelse på nasjonale og internasjonale arenaer øker også mulighetene for nasjonal påvirkning.

Digitalisering, IKT og smarte byer er nært knyttet til innovasjon. Kristiansand ønsker å utvikle et samlet og helhetlig system for forskning og innovasjon og bygge kunnskap som trengs for å utvikle løsninger tilpasset innbyggernes og kommunens behov.

4.4 Samskaping er nøkkelen til god byutvikling

Samarbeid er avgjørende for god byutvikling. Fra 2018 har kommunen fått en tydeligere, sterkere og mer synlig posisjon i sitt næringsarbeid gjennom etablert og samlokalisert samarbeid i *Business Region Kristiansand*. Den nye modellen for samarbeidet mellom kommune, regionens næringsliv og andre aktører er et viktig virkemiddel for å legge bedre til rette for verdiskaping og vekst og synliggjøring av regionen. Kommunen deltar også i *Felles løft* der de sju næringsforeninger på Agder, NHO og universitetet samarbeider om tiltak for å løfte regionen.

I samarbeid med universitetet og sykehuset og andre aktører i byen jobbes det videre med å realisere universitetsbyen og helsebyen. Det er ønske om høyt tempo og fremdrift i det videre arbeidet med helsebyen Eg for å utvikle fremtidens helsetjenester på Sørlandet. I 2015 vedtok Bystyret en områderegulering for Egsområdet, hvor det er tilrettelagt for sykehusets langsiktige arealbehov for utbygging av helserelaterte virksomheter. Kommunen har initiert et strategisk utviklingsarbeid rundt Helsebyen Eg som involverer flere samfunnssektorer og engasjerer sentrale aktører i hele regionen. Helsebyens Egs nærhet til UiA er sentral for å bidra til synergieffekter innen forskning, kompetanseutvikling og etablering av helserelatert næringsvirksomhet.

Reguleringsplan for Lund torv vil styrke universitetsaksen og legge til rette for sentrumsnære studentboliger og urbane kvaliteter.

Ny universitetsbystrategi - *med kultur for samskaping,* vil være retningsgivende for kommunen, universitet og lokalt næringslivs videre samarbeid for å utvikle Universitetsbyen Kristiansand.

Styrking og videreutvikling av Kvadraturen skjer i nært samarbeid med næringsforeningen, Kvadraturforeningen, Byggforum og andre aktører i sentrum. Arbeidet for en tryggere by skjer i nært samarbeid med byplanleggere, Politiet, privat næringsliv, frivillige organisasjoner og lokalbefolkningen.

Utvikling av Odderøya med prosjekter som Kanalbyen, Sørlandet kunstmuseum på Silokaia og Vest-Agder museet er viktige byutviklingsprosjekter i perioden for å utvikle en attraktiv by. Dette skjer i samarbeid med Kristiansand havn, Vest-Agder fylkeskommune, Sjøfartsmuseet og aktører fra næringslivet.

Kommunen samarbeider med Kristiansand havn om å finne en løsning som ivaretar langsiktig arealbehov for utvikling av en fremtidsrettet havn. Kommunen og havna må også bli enige om en strategi for hvordan kommunen, næringslivet og havna kan bruke ressursene for å være best mulig rustet til å virkeliggjøre vedtatte planer under arbeid i sentrum og i Kongsgård / Vige.

For å lykkes med kommuneplanens overordnede arealstrategi er det nødvending å få til god samhandling og dialog med utbyggere og med institusjoner som Agder politi og Fylkeskommunen om lokaliseringer av nye statlige og fylkeskommunale institusjoner i byen.

Kommunens helhetlige risikoanalyse (ROS) fra 2015 viser et kompleks bilde hvor sammenhenger mellom viktig infrastruktur påvirker hele samfunnet dersom det ikke fungerer i en krise. For å kunne løse alle utfordringene er kommunen avhengig av god samhandling både internt i kommunen og med aktører som nødetater, infrastruktureiere, frivillige organisasjoner, myndighetsorganer og befolkningen i byen. Fra 2019 vil det foreligge en ny helhetlig ROS-analyse for kommunene Kristiansand, Søgne og Songdalen. Det utvidede risikobildet sett i relasjon med flere alvorlige hendelser kommunene har erfart de siste årene, gjør ROS- analysen til et viktig arbeid i forkant av ny arealdel til kommuneplanen og framtidig samarbeid i krisesituasjoner.

Kommunen deltar sentralt i arbeidet med Regionplan Agder 2030 og inngår sammen med Arendal i politisk referansegrupper, administrativ styringsgruppe og arbeidsutvalget for planarbeidet, samt deltar i eller leder arbeidsgrupper.

5. OPPFØLGING AV KOMMUNEPLANEN

Kommunens ulike roller som tjenesteprodusent, forvalter/myndighetsutøver og samfunnsaktør påvirker handlingsprogrammets utforming. Periodemålene uttrykker det som kan måles. Satsingsområdene følges også opp gjennom ulike planer, prosjekter og tiltak, samt ved prioritering av driften og måten sektorene innretter arbeidet på.

Periodemål 2019-2022:
Nedenfor vises en samlet oversikt over sektorenes periodemål i handlingsprogrammet:

Satsingsområde

Samskaping som drivkraft
omhandler Kristiansand som landsdelssenter og regionale rolle. Kristiansand er tilrettelegger og pådriver som samarbeidspart og nettverksbygger for utvikling av landsdelen. Arbeidet må skje i nært samarbeid med byens og regionens øvrige aktører.

Periodemål 2019–2022	Sektor
· Innovasjon, utviklingsarbeid og tiltak innen oppvekstfeltet er forskningsinformert og utvikles i samarbeid med universitets- og forskningsmiljøer	Oppvekst
· Kristiansand kommune er regional drivkraft og bidrar nasjonalt når det gjelder anvendelse av e-helse og velferdsteknologi	Helse/sosial
· Kristiansand kommune er en kulturell drivkraft og attraktiv samarbeidspartner	Kultur
· Kristiansandsregionen har høy vekst sammenlignet med andre storbyregioner	Teknisk
· Kristiansand har mobilisert kompetanse gjennom økt likestilling og ved å dra nytte av ressursene i en mangfoldig og kulturell befolkning	Teknisk
· Kristiansand utvikler utbyggingsområder med lave klimautslipp, med lavt energiforbruk og høy andel fornybar energi, i samarbeid med byggebransjen	Teknisk
· Kristiansand bruker teknologi for økt verdiskaping og lavere utslipp	Teknisk

Satsingsområde

Kompetanse for verdiskaping
omhandler Kristiansands utvikling og tilrettelegging for næringsliv og kompetanse. Byens involvering i og evne til å ta i bruk samlede ressurser, produkter og kunnskap vil være avgjørende for byens attraktivitet, regional vekst og internasjonal konkurranseevne.

Periodemål 2019–2022	Sektor
· Færre ungdom faller utenfor utdanning og arbeidsliv (18–24 år)	Alle
· Barn og unge får bedre læring og utvikling innen lesing	Oppvekst
· Barn og unge får bedre læring og utvikling i regning	Oppvekst
· Alle elver i Kristiansand har 1:1 tilgang på digitale verktøy som nettbrett/PC	Oppvekst
· Barn og unge mestrer grunnleggende ferdigheter	Oppvekst
· Barn og unge i Kristiansand har gode ferdigheter i realfag	Oppvekst
· Arbeidsmarkedet i Kristiansand er sikret like konkurransevilkår og det er lagt til rette for gode arbeidsplasser	Økonomi
· Kristiansand har et mangfold av kultur- og fritidsarenaer som legger til rette for utvikling og bruk av egen kompetanse	Kultur
· Kristiansand er en drivkraft for målrettet satsing på talentutvikling	Kultur
· Kristiansand kommune legger til rette for et mer innovativt næringsliv	Teknisk
· Universitetsbyen Kristiansand er styrket	Teknisk
· Kristiansand er attraktiv for unge innbyggere	Teknisk

Satsingsområde

Deltakelse og tilhørighet

omhandler innsatsen for at alle innbyggere skal oppleve økt livskvalitet, tilhørighet, trygghet og inkludering og hvordan kommunen må tilrettelegge for at alle kan delta likeverdig og aktivt i utvikling av lokalsamfunnet.

Periodemål 2019–2022	Sektor
· Barn/elever deltar og får opplæring i naturlige fellesskap i barnehagen, på skolen og i klasserommet. Barn mobbes ikke i barnehage og skole	Oppvekst
· Barn og unge får hjelp tidlig i alder og tidlig i problemutvikling, og møtes av et samordnet hjelpeapparat.	Oppvekst
· Barn og unge har strategier for å mestre eget liv	Oppvekst
· Hverdagen er bedret for barn fra fattige familier	Oppvekst
· Nyankomne flykninger og innvandrere er integrert i barnehage, skole, fritid, arbeid og samfunnsdeltagelse	Oppvekst, Helse
· Færre barnefamilier med lavinntekt (0–17 år)	Helse/sosial
· Flere innbyggere er tilknyttet utdanning og arbeidsliv	Helse/sosial
· Ungdom i Kristiansand har god psykisk helse og får tidlig og rask hjelp ved behov	Helse/sosial
· Innbyggere i Kristiansand som mottar helse- og omsorgstjenester bor trygt og godt hjemme så lenge som mulig	Helse/sosial
· Kristiansands innbyggeres behov for helse- og omsorgstjenester forhindres eller utsettes ved hjelp av målrettet forebyggings- og rehabiliteringsarbeid	Helse/sosial
· Kristiansand har en sterk kulturell grunnmur som legger til rette for et aktivt kultur- og fritidsliv	Kultur
· Alle innbyggere i Kristiansand har mulighet til å delta i kultur- og fritidstilbudet	Kultur
· Kristiansand har tidsriktige og attraktive kulturarenaer både i sentrum og i bydelssentra	Kultur
· Den flerkulturelle befolkningen og de unge har høyere deltakelse i arbeidslivet	Teknisk
· Innbyggere i Kristiansand kan ta miljøriktige valg	Teknisk
· Selvbetjening på nett og for innbyggere og næringsliv er økt	Organisasjon
· Det er gode selvbetjeningsløsninger for innsyn i kommunens saksfelt	Organisasjon

Satsingsområde

Byvekst med kvalitet

viser hvordan kommunen vil legge til rette for en byutvikling som tar hensyn til endringer i befolkningens alderssammensetning og ivaretar behovet for redusert klimagassutslipp og god beredskap. Dette skal skje gjennom kompakt byutvikling med økt kvalitet i byrom og nærmiljø.

Periodemål 2019–2022	Sektor
· Flere er selvhjulpne på boligmarkedet	Helse/sosial
· Innbyggere som er vanskeligstilte på boligmarkedet får tilbud om bolig og tjenester tilpasset behovene	Helse/sosial
· Kristiansand er tyngdepunkt for arbeidsplasser, bolig og handel	Teknisk
· Prioriterte bomiljøfaktorer er styrket	Teknisk
· Kristiansand har et trygt by- og nærmiljø	Teknisk
· Innbyggerne har god luftkvalitet	Teknisk
· Kommunens rolle som aktør i byutviklingen er styrket	Teknisk
· Boligbygging skjer ved transformasjon i eksiterende byområder samt nye boligområder med klimavennlig beliggenhet	Teknisk
· Veksten i persontransporten skjer med miljøvennlig transport	Teknisk
· Bynært landbruksareal er ivaretatt	Teknisk

Mange av periodemålene fra vedtatt handlingsprogram 2018-2021 videreføres. Dette gjelder blant annet tverrsektorielle satsinger på folkehelse og inkludering. Kommunens gjennomgående klima- og miljøsatsing uttrykkes blant annet gjennom periodemål innen Byvekst med kvalitet, satsingsområdet Deltakelse og tilhørighet gjennom mål om miljøriktige valg og i satsingsområdene Samskaping som drivkraft og Kompetanse for verdiskaping gjennom mål om utbyggingsområder med lave klimagassutslipp og fornybar energi, samt økt samarbeid om nyskaping og innovasjon.

Sektorenes felles satsing for at flere kan delta og bli inkludert i samfunnet er vektlagt, også innenfor bolig- og byutviklingen. Vekst- og verdiskaping prioriteres og ses i sammenheng med kommunens satsing for kunnskapsutvikling innen skole, barnehage og kultur.

Følgende kan trekkes fram som viktige bidrag for å styrke byens posisjoner i planperioden; Attraktiv opplevelsesby, Inkluderende storby og Grønn innovasjonsby

- Utvikling av Odderøya med nytt kulturhistorisk museum i Nodeviga og etablering av Sørlandet kunstmuseum og kulturskole på Silokaia
- «Møtebyen Kristiansand», i samarbeid mellom USUS, Business Region Kristiansand og hotel- og reiselivsnæringen
- Oppfølging av ny universitetsbystrategi og samt profilering av byen og universitetet, i samarbeid med universitetet og næringslivet
- Kompakt byutvikling og ytterligere satsing på å utvikle Kvadraturen som attraktivt sentrum gjennom nye etableringer og opprustning av byrommene, samt tiltak som bidrar til en mer gå- og sykkelvennlig by, en tryggere, mer aktivitetsskapende, barnevennlig og inkluderende by – *en by for alle*.
- Tverrsektoriell satsing på bedre integrering, tiltak for likestilt arbeidsliv og oppfølging av levekårsundersøkelsen for LHTB
- Utvikling av kommunens SmartBy-arbeid, samt prioritert arbeid med å stimulere og hjelpe fram innovasjon og ideer som bidrar til å realisere grønne produkter og bærekraftige og grønne forretningsideer blant etablerere.
- Opprustning av byrommene er også et viktig satsningsområde, der det spesielt skal legges vekt på gode gang forbindelser og attraktive varierte byromsopplevelser; alt fra bredere fortau, romslige og attraktive promenader, bydelsparker inklusive leke/møteplasser og parkarealer.

6. HOVEDTALLENE I BUDSJETTFORSLAGET

Alle tall i tabeller er i 2019-kroner i årene 2019-2022.

6.1 Budsjettskjema 1A – Driftsbudsjettet

Beløp i 1000

	Regnskap 2017	Oppr. bud. 2018	2019	Handlingsprogram 2020	2021	2022
Frie disponible inntekter						
Skatt på inntekt og formue	-2 385 822	-2 418 013	-2 538 266	-2 569 785	-2 601 334	-2 632 969
Ordinært rammetilskudd	-2 173 211	-2 295 971	-2 378 691	-2 419 925	-2 468 004	-2 508 580
Skatt på eiendom	-276 375	-265 600	-266 600	-262 524	-258 322	-254 436
Andre direkte eller indirekte skatter	-124	0	0	0	0	0
Andre generelle statstilskudd	-240 002	-212 870	-166 683	-154 267	-102 677	-88 757
Sum frie disponible inntekter	**-5 075 533**	**-5 192 454**	**-5 350 240**	**-5 406 501**	**-5 430 337**	**-5 484 742**
Finansinntekter/-utgifter						
Renteinntekter og utbytte	-94 620	-139 050	-154 725	-102 277	-102 393	-101 666
Gevinst finansielle instrumenter	-48 824	0	0	0	0	0
Renteutgifter, prov. og andre fin.utgifter	179 864	173 164	171 000	187 902	206 829	224 814
Tap finansielle instrumenter	475	0	0	0	0	0
Avdrag på lån	256 869	269 476	277 000	321 951	333 135	343 582
Finansinntekter/-utgifter	**293 764**	**303 590**	**293 275**	**407 576**	**437 571**	**466 730**
Avsetninger og bruk av avsetninger						
Til ubundne avsetninger	235 458	154 537	97 976	110 423	120 648	153 038
Til bundne avsetninger	209	0	0	0	0	0
Bruk av tidl. års regn.messige mindreforbruk	-14 966	0	0	0	0	0
Bruk av ubundne avsetninger	-83 651	-28 025	-22 292	-85 564	-36 503	-31 321
Netto avsetninger	**137 050**	**126 512**	**75 684**	**24 859**	**84 145**	**121 717**
Overført til investering						
Overført til investering	20 065	30 000	0	0	0	0
Til fordeling drift	-4 624 655	-4 732 352	-4 981 281	-4 974 066	-4 908 621	-4 896 295
Sum fordelt til drift (fra skjema 1B)	4 583 709	4 732 352	4 981 281	4 974 066	4 908 621	4 896 295
Merforbruk/mindreforbruk	**-40 945**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

6.2 Budsjettskjema 1B – Driftsbudsjettet

Beløp i 1000

	Regnskap 2017	Oppr. bud. 2018	2019	Handlingsprogram 2020	2021	2022
Økonomisektoren	121 670	127 935	128 207	129 229	128 993	128 768
Oppvekstsektor	1 984 232	2 068 266	2 148 524	2 153 871	2 161 518	2 162 195
Helse- og sosialsektoren	1 851 879	1 913 548	2 029 021	2 026 922	2 019 674	2 030 827
Kultursektoren	210 405	198 501	201 714	250 402	197 145	196 301
Teknisk sektor	312 425	296 696	324 075	302 202	288 520	290 270
Organisasjonssektoren	163 284	165 339	177 273	166 978	168 655	160 030
Sektor 9	-60 186	-37 933	-27 532	-55 538	-55 883	-72 096
Til fordeling drift (fra budsjettskjema 1A)	**4 583 709**	**4 732 352**	**4 981 281**	**4 974 066**	**4 908 621**	**4 896 295**

6.2.1 Sammendrag driftsbudsjett

Økonomisektoren

Sektorens driftsbudsjett (inkludert tilskudd til Kirkelig Fellesråd) er redusert fra 2018 til 2019 med om lag 2,8 mill. kr. Driftsbudsjettet er kompensert for pris- og lønnsvekst med 3,1 mill. kr. Endringene i budsjettrammen skyldes i hovedsak reduserte kostnader på forsikringspremie, helårsvirkning på årsverk på innkjøpsområdet, kompensasjon for inntektstap på gebyrinntekter og innsparingskrav.

Tilskuddet til Kirkelig fellesråd er redusert fra 2018 til 2019 med om lag 310 000 kr som skyldes effekt av enøktiltak og innsparingskrav.

Innsparingskravet i sektoren er på 1,4 mill. kr i 2022 i forhold til 2018. Økningen fra 2018 til 2019 utgjør 720 000 kr.

Oppvekstsektoren – Barnehagetjenesten

Sektorens driftsbudsjett er økt med om lag 16 mill. kr fra 2018 til 2019 i tillegg til kompensasjon for pris- og lønnsvekst med 19,5 mill. kr. Budsjettendringene skyldes i hovedsak ny pedagog- og bemanningsnorm som er vedtatt i statsbudsjett 2018.

Pedagognormen har en kostnad på om lag 8,5 mill. kr og er tilnærmet fullfinansiert av staten, mens bemanningsnormen, som ikke er finansiert av staten, vil ha en helårskostnad på 37 mill. kr i 2021. Dette er inkludert tilskudd til de private barnehagene. Budsjettet for spesialpedagogiske tiltak er økt med 10 mill. kr, mens rammen er redusert med 14,5 mill. kr pga. færre barn i barnehagealder.

Kravet om full barnehagedekning, samt økning om gjennomsnittlig plasstørrelse er fulgt opp i perioden. Det antas at kommunen har overkapasitet på ca. 112 barnehageplasser høsten 2019.

Innsparingskravet i barnehagetjenesten er på 1,8 mill. kr i 2022 i forhold til 2018. Økningen fra 2018 til 2019 utgjør om lag 1,2 kr.

Oppvekstsektoren – Barn- og familietjenesten

Sektorens driftsbudsjett er redusert fra 2018 til 2019 med 8,5 mill. kr. Driftsbudsjettet er kompensert for pris- og lønnsvekst med 5,4 mill. kr. Budsjettendringene skyldes i hovedsak reduserte kostnader ved bosetting av flyktninger på 6 mill. kr (redusert integreringstilskudd).

Det er budsjettert med mottak av 57 flyktninger (hvorav 3 av disse er enslige mindreårige) og 35 familiegjenforeninger i 2019. Tilskudd fra staten til enslige mindreårige er redusert fra 58,6 mill. kr i 2018 til 38 mill. kr i 2019.

Innsparingskravet i barne- og familietjenesten er på 2,7 mill. kr i 2022 i forhold til 2018. Økningen fra 2018 til 2019 utgjør 1,5 mill. kr.

Oppvekstsektoren – Skoletjenestene
Sektorens driftsbudsjett er økt fra 2018 til 2019 med omlag 19 mill. kr i tillegg til kompensasjon for pris- og lønnsvekst på 28,8 mill. kr.

Budsjettendringene skyldes i hovedsak elevtallsøkning med 10 mill. kr og 9,8 mill. kr til midlertidige løsninger på Mosby oppvekstsenter og Wilds Minne skole.

Det er i budsjettet innarbeidet helårsvirkning av kostnader til inntektsgradering redusert pris på SFO og redusert egenbetaling SFO til fysisk og psykisk utviklingshemmede. Det er i tillegg vedtatt gratis SFO for funksjonshemmede barn fra 5. klasse og reduksjon i subsidiering på full SFO pris.

Skolebudsjettet tilføres 2,5 mill. kr vedrørende delfinansiering av satsing på tidlig innsats og skjerpet lærernorm i statsbudsjett for 2019. Det er videre lagt inn 500 000 kr til prøveprosjekt med gratis buss til kulturarrangementer i skoletiden og trekk på 2,5 mill. kr vedrørende midler til tidlig innsats som nå blir øremerket tilskudd.

Innsparingskravet i skoletjenesten er på 16,4 mill. kr i 2022 i forhold til 2018, 10,3 mill. kr av disse skyldes delfinansiering av ny bemanningsnorm i barnehagetjenesten. Økningen fra 2018 til 2019 utgjør kr 3,4 mill. kr.

Helse- og sosialsektoren
Sektorens driftsbudsjett er økt med 67,4 mill. kr fra 2018 til 2019 i tillegg til kompensasjon for pris- og lønnsvekst på 48 mill. kr.

Budsjettendringene skyldes i hovedsak:

- driftsmidler 42 omsorgsboliger (23,7 mill.)
- økt budsjett sosialtjenester (20 mill. kr)
- reduksjon av integreringstilskudd knyttet til mottak av færre flyktninger (-29,4 mill. kr)
- omstillingsmidler omsorgstjenester (9 mill kr)
- kompensasjon bortfall inntekter ressurskrevende tjenester (9,2 mill. kr)
- midler til boliger til personer med utviklingshemming (13 mill. kr)
- midler til kvelds- og helligdagstillegg (15 mill. kr)

Sektorens budsjett er i henhold til statsbudsjettet for 2019 i tillegg økt med om lag 4 mill. kr vedrørende opptrappingsplan rus, 2,9 mill. kr vedrørende utskrivningsklare pasienter psykisk helsevern, 1,9 mill. kr knyttet til basistilskudd for allmennleger, og 1,6 mill. kr til habilitering og rehabilitering.

Budsjettet er tilført 1,9 mill. kr til 3 aktivitets- og frivillighetskoordinatorer, 1,9 mill. kr til styrking av spisskompetanse innen eldremedisin og 2 mill. kr til økt innsats for rusutsatte barn "Nye mønstre trygg oppvekst". Reduserte kostnader på 4 mill. kr vedrørende innkjøpsavtaler på medisiner tilstrebes brukt til økt satsing på heltid.

Innsparingskravet i sektoren er på 28,6 mill. kr i 2022 i forhold til 2018. Økningen fra 2018 til 2019 utgjør 14,5 mill. kr.

Kultursektoren
Sektorens driftsbudsjett er redusert fra 2018 til 2019 med 1,5 mill. kr før kompensasjon for pris- og lønnsvekst med 4,7 mill. kr.

Budsjettreduksjonen skyldes i hovedsak engangstilskudd gitt i 2018. Kultursektoren er blant annet tilført 2,9 mill. kr til tilskudd til buldrevegg, 1,5 mill. kr til investeringstilskudd til Frikstad bedehus, 400 000 kr til UKM, 500 000 kr til juniorklubb på Tveit og Flekkerøy og 317 000 kr i økt tilskudd til Kilden i samsvar med økningen i statsbudsjett 2019. Investeringstilskudd på 50 mill. kr til Sørlandets Kunstmuseum på Silokaia er tidligere lagt inn i kultursektorens budsjett i 2020. Budsjettet er videre økt med 200 000 kr til drift av utstyrslagre i Fritidsetaten øst og vest, 100 000 kr i tilskudd til aktivitetshus og private grendehus og en økning på 300 000 kr til Stiftelsen Arkivet.

Innsparingskravet i sektoren er på om lag 2,4 mill. kr i 2022 i forhold til 2018. Økningen fra 2018 til 2019 utgjør om lag 1,2 mill. kr.

Teknisk sektor 5.1
Sektorens driftsbudsjett er økt fra 2018 til 2019 med om lag 28,9 mill. kr i tillegg til kompensasjon for pris- og lønnsvekst på 6,2 mill. kr. Budsjettendringene skyldes i hovedsak 8 mill. kr til omtaksering og harmonisering av eiendomsskatt for Nye Kristiansand, økning i tilskudd til KBR (redusert ramme i 2018 på 5,4 mill. kr og økt tilskudd på 750 000 kr i 2019), reasfaltering på kommunale veier på 6,1 mill. kr, driftskonsekvenser til gatebruksplanen (netto 2,4 mill. kr).

Business Region Kristiansand tilføres 1,8 mill. kr til møtebyen og økte prosjektmidler til blant annet helsebyen. Det er videre lagt inn blant annet 380 000 kr til beredskap til flomsikring, 500 000 kr til bysykler, 400 000 kr til urbant landbruk, 400 000 kr til handlingsplan for matsvinn og 450 000 kr til handlingsplan mot marin forsøpling.

Innsparingskrav i sektoren er på 9,4 mill. kr i 2022 i forhold til 2018. Økningen fra 2018 til 2019 utgjør 4,9 mill. kr. Dette er inkludert krav til Kristiansand Eiendom og tidligere vedtatt krav for energiprogrammet.

Teknisk sektor - Kristiansand Eiendom sektor 5.2
Budsjettrammen til Kristiansand Eiendom er økt med omlag 150 000 kr i tillegg til kompensasjon for pris- og lønnsvekst på 4 mill. kr. Hovedårsaken til budsjettendringene er kostnader knyttet til forvaltning, drift og vedlikehold på formåls- og idrettsbygg (2 mill.kr), generelle innsparingskrav og innsparingseffekter av energiprogram (-2,3 mill. kr).

Driftsbudsjettet er tilført 2,3 mill. kr i midlertidige løsninger for Øvre Slettheia barnehage og 0,5 mill. kr til økt bemanning sivilforsvaret.

Teknisk sektor – Selvkostområdet sektor 5.3
Vann- og avløpsgebyrene øker med 3,81 % i 2019 i forhold til 2018.

Organisasjonssektoren
Sektorens driftsbudsjett er økt fra 2018 til 2019 med 7,5 mill. kr i tillegg til kompensasjon for pris- og lønnsvekst med 4,3 mill. kr. Endringene i budsjettrammen skyldes i hovedsak tekniske justeringer og kostnader til Stortings- og kommunevalg.

Det er lagt inn 2,5 mill. kr til avlevering av dialoge arkiver til IKAVA vedrørende overgangen til Nye Kristiansand og 1 mill. kr til oppgaveutvalg vedrørende arbeid og inkludering. Tilskuddet til Tour des Fjords er økt med 1,5 mill. kr i 2019. Innsparingskravet i sektoren er på 1,4 mill. kr i 2022 i forhold til 2018. Økningen fra 2018 til 2019 utgjør 800 000 kr.

6.3 Investeringer i handlingsprogrammet

6.3.1 Budsjettskjema 2A – Investering

Beløp i 1000

	Handlingsprogram				
	2019	2020	2021	2022	2019 -2022
Finansieringsbehov					
Investeringer i anleggsmidler	1 025 081	739 748	696 124	1 052 947	3 513 900
Utlån og forskutteringer	50 000	50 000	50 000	50 000	200 000
Kjøp av aksjer og andeler	20 229	20 751	21 183	21 627	83 790
Avdrag på lån	50 000	50 000	50 000	50 000	200 000
Dekning av tidligere års udekket	0	0	0	0	0
Avsetninger	89 788	43 291	18 756	26 061	177 896
Årets finansieringsbehov	**1 235 098**	**903 790**	**836 063**	**1 200 635**	**4 175 586**
Ekstern finansiering					
Bruk av lånemidler	-699 999	-620 001	-600 000	-870 001	-2 790 001
Inntekter fra salg av anleggsmidler	-146 968	-86 581	-23 786	-52 121	-309 456
Tilskudd til investeringer	0	0	0	0	0
Kompensasjon for merverdiavgift	-127 676	-71 584	-82 985	-121 186	-403 431
Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	-120 412	-97 183	-80 504	-78 162	-376 261
Andre inntekter	-40 000	0	0	0	-40 000
Sum ekstern finansiering	**-1 135 055**	**-875 349**	**-787 275**	**-1 121 470**	**-3 919 149**
Intern finansiering					
Overført fra driftsbudsjettet	0	0	0	0	0
Bruk av tidligere års udisponert	0	0	0	0	0
Bruk av avsetninger	-28 552	-21 600	-36 039	-83 646	-169 837
Sum intern finansiering	**-28 552**	**-21 600**	**-36 039**	**-83 646**	**-169 837**
Udekket/udisponert	**71 491**	**6 841**	**12 749**	**-4 481**	**86 600**

6.3.2 Budsjettskjema 2B – per område

Beløp i 1000

Tjenesteområde	**Handlingsprogram**				**Sum**
	2019	**2020**	**2021**	**2022**	**2019 - 2022**
Økonomisektoren	29 214	6 400	2 400	3 400	41 414
Oppvekstsektor	12 400	15 000	15 000	15 000	57 400
Helse- og sosialsektoren	24 655	15 683	9 130	7 490	56 958
Kultursektoren	13 337	4 203	3 949	3 196	24 685
Teknisk sektor	918 113	692 259	656 842	1 009 858	3 277 072
Organisasjonssektoren	2 850	4 300	6 900	12 100	26 150
Etablering av K3 - Nye Kristiansand	22 300	0	0	0	22 300
Sektor 9	2 212	1 903	1 903	1 903	7 921
Sum investeringer	**1 025 081**	**739 748**	**696 124**	**1 052 947**	**3 513 900**

6.3.3 Sammendrag investeringer

Investeringene på Teknisk sektor er inkludert prosjekter på formålsbygg som Kristiansand eiendom er ansvarlige for. I sektorkapitlene er disse presentert under hver fagsektor. For eksempel er skoleinvesteringer som Kristiansand eiendom er prosjektansvarlige for presentert i sektorkapitlet for oppvekstsektoren.

Hovedsatsingen på investeringer følger av vedtatt handlingsprogram 2018-2021 og ligger i hovedsak på vann og avløp (VAR området), skole og helse- og sosial. De største investeringene er:

Kirkelig Fellesråd
Bygging av ny Flekkerøy kirke er et spleiselag mellom kommunen, Kirkelig fellesråd og Flekkerøy menighet, der kommunen har det største bidraget. Det er vedtatt utvidelse av kirkegården på Torridal i 2018 og 2019 og det er satt av midler til ENØK tiltak i kirkebygg der det er forventet at ENOVA gir 1 mill. kr i tilskudd i 2020. Innsparingseffekter på driften er innarbeidet. Det er tidligere vedtatt 3 mill. kr til nytt orgel på Vågsbygd kirke i 2020.

Oppvekstsektoren – barnehage
Det er vedtatt at det sammen med nytt oppvekstsenter på Mosby, som også innebærer bygging av ny skole, bygges en ny barnehage på 120 plasser med ferdigstillelse januar 2021, herav 83 erstatningsplasser og 37 nye plasser. Det er avsatt midler til utvidelse av barnehage i Justvikområdet med 50 plasser med ferdigstillelse til sommeren 2021. Det er videre avsatt midler til utredning av barnehager i sentrum i handlingsprogramperioden.

Oppvekstsektoren - Skole
Det er avsatt midler til tomtekjøp og utvidelse av Wilds Minne skole for 500 elever med oppstart bygging sommeren 2021. Nye Kringsjå skole bygges som planlagt med ferdigstillelse til skolestart 2020. Det er videre avsatt midler til utvidelse av Havlimyra skole for 450 elever med ferdigstillelse 2021. Utvidelse samt ombygging av ventilasjon på Holte skole ligger inne med ferdigstillelse til skolestart 2019. Det er i tillegg avsatt midler til å utvikle Mosby skole til et oppvekstsenter bestående av barneskole (1-7 trinn) og kommunal barnehage med ferdigstillelse innen 1. januar 2021. Det er videre vedtatt en avsetning i slutten av perioden til strukturendring/ rehabilitering av skoler i midtre Vågsbygd.

Det er avsatt midler til kjøp av tomt på Benestad i 2020.

Det er lagt opp til gjennomføring av oppvekstsektorens IKT plan som legger opp til innfasing av «1:1 dekning» av PC for alle elever innen 2021. Det ligger inne 49,4 mill. kr i perioden til IKT undervisning/digitalisering i perioden. Bevilgningen benyttes også mot barnehage i begrenset omfang.

I tillegg er det satt av 4 mill. kr i perioden til tiltak på skolenes og barnehages uteområder.

Helse- og sosialsektoren
Det etableres 42 nye omsorgsboliger av Boligselskapet på Strømme som samlokaliseres med nytt dagsenter og sonekontor på naboeiendommen til Strømme omsorgssenter. I tillegg vil Boligselskapet i perioden bygge 18 boliger til utviklingshemmede, herav 12 boliger til utviklingshemmede med store hjelpebehov. Det er videre lagt inn midler til 2 hardbruksboliger med ferdigstillelse i 2021.

Det antas at det vil være behov for et nytt sykehjem på ca. 100 plasser som er klart for innflytting i 2025. Det er avsatt 173 mill. kr til oppstartsmidler i perioden. Rehabilitering av beboerrom på Vågsbygdtunet er lagt inn med 21,3 mill. kr i perioden med ferdigstillelse i 2021.

Det er tidligere lagt inn planleggingsmidler til Helsehus, nødaggregater og oppgradering av kjøkken på enkelte sykehjem i tillegg til oppgradering av Lillebølgen. Midler til digitale trygghetsalarmer, og sykesignalanlegg er lagt inn i investeringsbudsjettet.

Kultursektoren
Det er på bakgrunn av kommunens økonomiske stilling vedtatt å utsette ferdigstillelsen av ny kulturskole og rehabilitering av hovedbiblioteket. Det er lagt inn midler til byggestart av ny kulturskole på Silokaia ved siden av nytt kunstmuseum og Kilden. En foreløpig grovkalkyle anslår totalkostnaden til 350 mill. kr. Det settes av 270 mill. kr settes i perioden med ferdigstillelse av ny kulturskole i 2023. I

forbindelse med bygging av ny skole og idrettshall på Kringsjå er det også innarbeidet midler til kunstgressbane med delanlegg for friidrett.

Fra forrige handlingsprogram videreføres rehabiliteringen av Samsen kulturhus (2019), bydelshusløsning på Hånes (2020) og midler til kjøp av tomt i Rona til kultursenter (2021). Rehabiliteringen av Gimlehallen er utsatt i påvente av et mulighetsstudium for området, og oppstarten av hovedbibliotekets fullstendige rehabilitering er utsatt til 2022.

Det er lagt inn 10 mill. kr til Solsletta fotballanlegg, samt 2 mill. kr årlig til bytte av dekke på flere kunstgressbaner.

Teknisk sektor

Det er vedtatt ny gangbro over Otra med ferdigstillelse i 2020 og ny paviljong på Torvet i 2019.
I perioden ligger det også inne midler til utbedring av Domkirkeparken, oppfølging av gatebruksplanen (bilfrie soner), årlig utbedring av dammer samt ferdigstillelse av nye gangbroer på Haus og Hagen.

Det er vedtatt årlige midler til oppfølging avholdt trygghetsvandring i byen. Midlene skal gå til konkrete tiltak, fortrinnsvis i samarbeid med velforeninger eller andre relevante parter.

Teknisk sektor Kristiansand Eiendom

Det er tidligere vedtatt planlegging og oppstartsmidler til Domkirkens menighetshus med ferdigstillelse i 2022. Det er satt av midler til brannsikring av kommunale bygg de tre første årene i perioden. Det er også satt av midler til radontiltak på skoler og barnehager i 2019-2020. Vedrørende Kirketorvet ligger det inne midler til opparbeidelse av nytt byrom i 2019, og utbedring av bakgården i Skippergata i 2021 og 2022.

Det er allerede vedtatt midler til rivning av eksisterende bygg på Rutebilstasjonen. Etablering av nytt bygg for reisende har byggestart høsten 2018. Det ligger også inne midler til opprustning av utearealene. Det forventes tilskudd på 5 mill. kr fra Vest-Agder fylkeskommune og 20 mill. kr belønningsmidler fra staten hvorav 15 mill. kr kommer i 2019.

Bevilgning til energiprosjektene ligger inne i budsjettet med utvidelse av trinn 3 der innsparingseffekter av energitiltak er innarbeidet i driften. Det er vedtatt at bevilgning vedrørende sikring av friområder er tatt bort. Eventuell bevilgning avgjøres fra sak til sak.

Organisasjonssektoren

Det er lagt inn 26 mill. kr til digitalisering i tillegg til oppgradering, sikkerhet og utvikling av moduler/programmer.

Tilskudd programmet nye Kristiansand

Kristiansand, Søgne og Songdalen setter av 50 mill. kr til infrastruktur og digitalisering til Nye Kristiansand fordelt på drift og investering i 2018 og i 2019. Kristiansand kommunes andel av dette i 2019 er 26,4 mill. kr, hvorav 22,3 mill. kr er lagt inn som investeringsmidler i organisasjonssektoren. Driftsmidlene på 4 mill. kr er foreløpig lagt inn i sektoren for utenomsektorielle forhold (sektor 9).

7. KOMMUNENS TJENESTEOMRÅDER

1

Innkjøpstjenesten styrker og utvikler fagmiljøet med tre jurister og en økonom.

FOTO: MARTE KROGSTAD

1. ØKONOMISEKTOREN

1.1 Kort om tjenesten

Økonomisektoren består av tre enheter: Økonomienheten, Lønn- og regnskapsenheten og Kemneren i Kristiansandsregionen. Sektoren har 75 ansatte fordelt på 68,8 årsverk. Tilskudd til Kirkelig fellesråd (eget juridisk område) og budsjettposten til Kontrollutvalget er budsjettert i Økonomisektoren.

Økonomisektoren skal være en tydelig pådriver for å få til modernisering og effektivisering ved hjelp av elektroniske verktøy og kontinuerlig forbedring av økonomistyringen. Økonomisektoren skal ivareta kommunens aktørrolle vedrørende økonomiske rammebetingelser og stadig tilstrebe bedre beslutningsgrunnlag for den administrative og politiske ledelse.

1.2 Hovedutfordringer

Kommunesammenslåingsprosessen mellom Kristiansand, Søgne og Songdalen kommune vil være meget ressurskrevende for Økonomisektoren både i kartleggingsfasen i 2019 og ikke minst i selve sammenslåingen fra 2020.

Arbeidslivskriminalitet er en utfordring som har økt betydelig i omfang de senere år. Økonomisektoren har en særskilt rolle i å bekjempe dette. Etablering av gode systemer for å hindre arbeidslivskriminalitet vil fortsatt være et viktig område for sektoren framover. Økt oppfølgning av kommunens kontraktsbetingelser vil blant annet kunne motvirke skatteunndragelse og sosial dumping.

Sektorer og samarbeidskommunene har økt behov for innkjøpsfaglige tjenester og støtte til gjennomføring av anskaffelser og at disse er juridisk korrekte. En utfordring for Økonomisektoren vil fortsatt være å få etablert gode innkjøpsavtaler og øke sektorenes lojalitet til disse.

Lønnsavdelingen skal ha ordinær drift i 2019 samtidig med at det skal bygges opp et nytt selskap, Nye Kristiansand kommune, som skal være operativt 1. jan 2020. Når januar 2020 er passert vil det gjenstå betydelig arbeid før lønnsavdelingen er i ordinær drift.

Drift og oppbygging av nytt lønnssystem vil kreve ekstra bemanning ved lønnsavdelingen i hele perioden før vi tidligst i utgangen av 2021 vil være i normal drift. Å finne kompetente medarbeidere som kan bidra direkte i produksjon er utfordrende. Kompetanseheving i enheten anses derfor som mer hensiktsmessig.

Tilstrekkelig bemanning, både kompetanse og antall, vil være avgjørende for at lønnsavdelingen skal greie å levere alle tjenester som forutsatt i 2020. Regnskapsavdelingen står overfor mye av de samme utfordringene som lønnsavdelingen i og med at drift og oppbygging av ny økonomiløsning for Nye Kristiansand vil kreve ekstra bemanning i hele 2020. Dette vil dekkes av rammen og eventuelt av sektorens disposisjonsfond.

1.3 Endrede forutsetninger

Økonomisektorens andel av innsparingskrav er fordelt på følgende enheter i sektoren:

Tall i 1000 kr i 2019 kr

Tekst	2019	2020	2021	2022
Økonomienheten	-160	-200	-230	-230
Kemneren i Kristiansandsregionen	-110	-140	-180	-180
Lønn- og regnskapsenheten	-200	-270	-340	-340
Innsparingskrav- redusert priskompensasjon				-140
Sum	- 470	- 610	- 750	- 890

Kravet blir løst ved generell reduksjon av enhetenes driftsbudsjett.

1.4 Hovedprioriteringer

Sektorens hovedfokus er å utnytte de muligheter som ligger i bruk av nye elektroniske systemer på både innkjøp, regnskap, lønn og i kemnerenheten. I tillegg er det økt fokus på eierstrategi og ivaretakelse av kommunens eierinteresser i de selskapene kommunen har eierandeler i.

Hovedelementene i sektorprogrammet for fireårsperioden er en større satsing på å motvirke arbeidslivskriminalitet, innkjøpsområdet og lønn- og regnskap.

Arbeidslivskriminalitetssatsning gjennomføres ved at Kemneren tidligere har omdisponert 1 årsverk til Interkommunal arbeidsgiverkontroll i Agder. Ressursen er øremerket satsning på en tverretatlig Akrimgruppe som er etablert sammen med Interkommunal arbeidsgiverkontroll i Agder, Arbeidstilsynet, Skatt sør, Politiet og Nav. I tillegg har kommunen ansatt en person som a-krimkoordinator fra 1. februar 2018. A-krimkoordinator er ansatt ved kemnerkontoret, men jobber også tett opp mot kommunens innkjøpsavdeling.

Innkjøp i offentlig sektor er kompleks og det er behov for juridisk kompetanse i innkjøpsavdelingen i tillegg til den bistanden avdelingen får fra Kommuneadvokaten. Innkjøpstjenesten har ansatt 2 jurister høsten 2018. Dette vil være med på å styrke innkjøpstjenesten de neste fire årene.

Vedrørende Kirkelig fellesråd er det ikke lagt inn endringer i handlingsprogramperioden, utover justering av lønn- og prisvekst.

Kontrollutvalgets budsjett er justert i henhold til Kontrollutvalgets innstilling, og er i 2019 på 8,181 mill. kr. Dette er en reduksjon på 102 000 kr i forhold til 2018. Kontingentene til KS utgjør samlet omlag 3, 824 mill. kr for FoU- og KS- kontingent. OU-midlene utgjør 6, 6 mill. kr hvor ca 1,9 mill. kr betales av ansattes lønnsslipp.

Kontingentene til KS utgjør samlet om lag 8,5 mill. kr i 2019. Budsjettposten forsikringer utgjør 16,7 i mill. kr i 2019 og er kun prisjustert i forhold til 2018. Det kan komme endringer i forsikringspremien før årsslutt.

1.5 Driftsbudsjett

Totalt for sektoren

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Økonomisektoren	76 953	82 142	81 583	82 075	81 933	81 798
Kirkelig fellesråd	44 717	45 793	46 624	47 155	47 060	46 970
Sum	**121 670**	**127 935**	**128 207**	**129 229**	**128 993**	**128 768**

Fordeling på tjeneste

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Kontroll og revisjon	7 745	8 084	8 181	8 181	8 181	8 181
Administrasjon	52 594	74 058	73 402	73 894	73 752	73 617
Sum	**76 953**	**82 142**	**81 583**	**82 075**	**81 933**	**81 798**

Økonomisektorens driftsbudsjett er redusert fra 2018 til 2019 med om lag 2,8 mill. kr. Driftsbudsjettet er kompensert for pris- og lønnsvekst med 3,1 mill. kr. Endringene i budsjettrammen skyldes i hovedsak reduserte kostnader på forsikringspremie, helårsvirkning av årsverk på innkjøpsområdet, kompensasjon for inntektstap på gebyrinntekter og innsparingskrav.

1.5.1 Driftsbudsjett med endringer

		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Budsjett 2018	**82 142**	**82 142**	**82 142**	**82 142**
Sum Innsparingstiltak	**-145**	**-290**	**-432**	**-432**
Endringer som følge av tidligere vedtak				
Budsjettmodul Framsikt	0	137	137	137
Innkjøpsrådgiver	473	473	473	473
Sum Endringer som følge av tidligere vedtak	**473**	**609**	**609**	**609**
Sum Tekniske justeringer, inkl. lønns- og prisvekst	**2 054**	**2 054**	**2 054**	**2 054**
Vedtatte endringer	**2 381**	**2 373**	**2 231**	**2 231**
Vedtatt ramme	**84 523**	**84 515**	**84 373**	**84 373**
Innsparingstiltak				
Innsparingskrav Økonomi	-320	-320	-320	-320
Innsparingstiltak redusert priskompensasjon	0	0	0	-135
Sum Innsparingstiltak	**-320**	**-320**	**-320**	**-455**
Nye tiltak				
Datasentralkjøring overføring fra organisasjonssektor	340	340	340	340
Justering av lønns- og prisvekst 2018	-60	-60	-60	-60
Kompensasjon for bortfall av inntekter innkjøpssamarbeidet	0	500	500	500
Kompensasjon reduserte gebyrinntekter regnskap	205	205	205	205
Redusert ramme kontrollutvalget protokoll 27.9.18	-105	-105	-105	-105
Reduserte kostnader forsikringer	-3 000	-3 000	-3 000	-3 000
Sum Nye tiltak	**-2 620**	**-2 120**	**-2 120**	**-2 120**
Nye tiltak og tekniske justeringer	**-2 940**	**-2 440**	**-2 440**	**-2 575**
Ramme 2019-2022	**81 583**	**82 075**	**81 933**	**81 798**

1.5.2 Nye tiltak

Kompensasjon reduserte gebyrinntekter regnskap
Effektiv innkreving har gitt gode resultater, med påfølgende nedgang i gebyrinntektene i handlingsprogramperioden.

Kompensasjon for bortfall av inntekter innkjøpssamarbeidet

Lillesand, Birkenes og Vennesla vedtok å avslutte deres avtale med innkjøpssamarbeidet i Kristiansandsregionen fra 1.1.2020. Dette fører til et inntektstap i perioden 2020-2022 på 0,5 mill. kr årlig. Dette kompenseres i vedtatt handlingsprogram. Inntektstapet i 2019 vil kompenseres av sektorens budsjettramme.

1.6 Investeringsbudsjett

Beløp i 1000	Samlede prosjektbeløp	Handlingsprogram				Sum 2019-22	
Investeringsprosjekter	**Netto prosjekt utgift**	**Utgift 2019**	**Utgift 2020**	**Utgift 2021**	**Utgift 2022**	**Utgift**	**Inntekt**
Økonomisektoren							
Fagsystemer økonomisektoren		500	500	500	500	2 000	0
Sum Økonomisektoren	**0**	**500**	**500**	**500**	**500**	**2 000**	**0**
Sum investeringsprosjekter	**0**	**500**	**500**	**500**	**500**	**2 000**	**0**

Fagsystemer økonomisektoren

Løpende bevilgning på 500 000 kr er i hovedsak avsatt til eventuelle nye moduler i Visma, Corporater og Mercell

1.7 Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder

1.7.1 Satsingsområde: Kompetanse for verdiskaping

Retningsmål: Kristiansand er en ledende kompetanseby hvor innbyggerne utvikler og anvender sin kompetanse

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Færre ungdom faller utenfor utdanning og arbeidsliv	1. Legge til rette for praksisplasser for unge mellom 18-24 år	1	1	1
	2. Legge til rette for praksisplasser for unge mellom 24-35 år	2	2	2

Retningsmål: Kristiansand har et variert og innovativt næringsliv.

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Arbeidsmarkedet i Kristiansand sikres like konkurransevilkår og det er lagt til rette for gode arbeidsplasser	1. Slå ut kriminelle aktører fra markedet. (Å slå ut innebærer at aktørene ikke er i stand til å fortsette arbeidslivskriminaliteten i eksisterende eller nyetablerte virksomheter.)	10	16	16

1.8 Kirkelig fellesråd

1.8.1 Kort om tjenesten

Kirken er lokalt en selvstendig juridisk enhet. Budsjettmidler knyttet til kirkens virksomhet overføres til enheten i form av en tilskuddspost i det kommunale budsjettet under Økonomisektoren. Kirkelig fellesråd omfattes av momskompensasjonsordningen og får tilbakebetalt merverdiavgift ved kjøp av varer og tjenester. Kirken beholder momskompensasjonsordningen mot en tilsvarende reduksjon i tilskuddet fra kommunen.

1.8.2 Hovedutfordringer

I handlingsprogramperioden vil Kristiansand kirkelige fellesråd stå overfor utfordringer, spesielt knyttet til økonomiske rammer.

Innenfor kirkedrift er det utfordringer med å imøtekomme organistbehovet som følge av biskopens gudstjenesteforordning. I tillegg har det vært et ønske om å satse mer på diakoni. Dette er et gratis tiltak som også er forebyggende for mennesker i krise. Det ble bevilget 1,0 mill. kr i handlingprogram 2017-2020.

Ved kommunesammenslåingen i 2020 vil det oppstå et økt behov for flere kontorplasser. Det kan løses ved for eksempel ombygging av de eksisterende lokalene i Gyldenløvesgate. I tillegg har Kristiansand kirkegård 200-års jubileum i 2021. Det er en utfordring å få rustet opp kirkegården til jubileet innenfor de økonomiske rammene kirkelig fellesråd har i dag.

1.8.3 Endrede forutsetninger

Tall i 1000 kr i 2019 kr

Tekst	2019	2020	2021	2022
Redusert tilskudd Kirkelig fellesråd	- 100	- 190	-290	- 290
Innsparingstiltak- redusert priskompensasjon				- 90
Innsparingskrav, 0,3 %	- 150	- 150	- 150	- 150
Sum	- 250	- 340	- 440	- 530

Kravet blir løst ved reduksjon i kommunens tilskudd til Kirkelig fellesråd.

1.8.4 Hovedprioriteringer

Drift
I 2019 blir samlede utgifter noe høyere enn inntektsrammene, blant annet som følge av effektiviseringskrav. Fellesrådet har forsøkt å innpasse dette ved å skjerme aktivitetsnivået i størst mulig grad.

Vedlikehold
Skifte av kirketak på grunn av lekkasjer har hovedprioritet. Dette gjelder først og fremst Grim kirke og deretter Hellemyr og Hånes kirke. Løpende vedlikehold prioriteres dersom rammen tillater det.

Investering
Kirkelig fellesråd har i tillegg til pågående investeringsprosjekter et investeringsbehov knyttet til oppgradering av kirkerom i flere av byens menigheter.

1.8.5 Driftsbudsjett

Totalt for sektoren

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Kirkelig fellesråd	44 717	45 793	46 624	47 155	47 060	46 970
Sum	**44 717**	**45 793**	**46 624**	**47 155**	**47 060**	**46 970**

Fordeling på tjeneste

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Den norske kirke	39 017	40 793	41 499	42 030	41 935	41 845
Gravplasser og krematorier	5 700	5 000	5 125	5 125	5 125	5 125
Sum	**44 717**	**45 793**	**46 624**	**47 155**	**47 060**	**46 970**

Tilskuddet til Kirkelig fellesråd er redusert fra 2018 til 2019 med om lag 310 000 kr som skyldes effekt av enøktiltak og innsparingskrav.

1.8.6 Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000	Handlingsprogram 2019	2020	2021	2022
Budsjett 2018	**45 793**	**45 793**	**45 793**	**45 793**
Effekt av ENØK-tiltak				
Effekt energiprogram	-43	-151	-151	-151
Sum Effekt av ENØK-tiltak	**-43**	**-151**	**-151**	**-151**
Sum Innsparingstiltak	**-97**	**-193**	**-288**	**-288**
Sum FDV-kostnader	**0**	**630**	**630**	**630**
Endringer som følge av tidligere vedtak				
Torridal utvidelse kirkegård- driftskostn. parkvesenet	0	105	105	105
Sum Endringer som følge av tidligere vedtak	**0**	**105**	**105**	**105**
Sum Tekniske justeringer, inkl. lønns- og prisvekst	**1 145**	**1 145**	**1 145**	**1 145**
Vedtatte endringer	**1 005**	**1 536**	**1 441**	**1 441**
Vedtatt ramme	**46 798**	**47 329**	**47 234**	**47 234**
Innsparingstiltak				
Innsparingskrav Kirkelig fellesråd	-150	-150	-150	-150
Redusert priskompensasjon Kirkelig fellesråd	0	0	0	-90
Sum Innsparingstiltak	**-150**	**-150**	**-150**	**-240**
Nye tiltak				
Justering av lønns- og prisvekst 2018 Kirkelig fellesråd	-24	-24	-24	-24
Sum Nye tiltak	**-24**	**-24**	**-24**	**-24**
Nye tiltak og tekniske justeringer	**-174**	**-174**	**-174**	**-264**
Ramme 2019-2022	**46 624**	**47 155**	**47 060**	**46 970**

Effekt energiprogram

Effekt av energiprogram kirkebygg og tidligere vedtatt innsparingskrav er lagt inn i hele fireårsperioden i Økonomisektoren. Denne utbetalingen vil komme etter prosjektet er ferdig, altså i 2020.

1.8.7 Investeringsbudsjett

Beløp i 1000	Samlede prosjektbeløp	Handlingsprogram				Sum 2019-22	
Investeringsprosjekter	**Netto prosjekt utgift**	**Utgift 2019**	**Utgift 2020**	**Utgift 2021**	**Utgift 2022**	**Utgift**	**Inntekt**
Økonomisektoren							
Den norske kirke		2 900	2 900	1 900	2 900	10 600	0
ENØK kirkebygg	8 500	0	0	0	0	0	-1 000
Torridal kirkegård - utvidelse	11 200	6 000	0	0	0	6 000	0
Utvidelse Flekkerøy kirke	71 063	19 814	0	0	0	19 814	0
Vågsbygd Nytt orgel	3 000	0	3 000	0	0	3 000	0
Sum Økonomisektoren	**93 763**	**28 714**	**5 900**	**1 900**	**2 900**	**39 414**	**-1 000**
Sum investeringsprosjekter	**93 763**	**28 714**	**5 900**	**1 900**	**2 900**	**39 414**	**-1 000**

Den norske kirke

Det er videreført årlig bevilgning til diverse prosjekter innenfor Kirken. Fra 2016 ble tilskuddet justert til 2,7 mill. kr årlig. Det er tidligere vedtatt forskuttering fra kommunen i 2021 på 1 mill. kr for å rehabilitere nye kontorer i Vågsbygd kirke. Tilskuddet er derfor 1,7 mill. kr i 2021.

Egenkapitaltilskuddet er lagt inn med 200 000 kr årlig.

ENØK kirkebygg

I løpet av 2015 ble det foretatt en gjennomgang av alle kirkene for vurdering av mulige ENØK tiltak. Gjennomgangen konkluderte med at det er potensiale for energisparing. Investeringen ble samlet er anslått til 8,5 mill. kr inkl støtte fra ENOVA på 1 mill. kr. Dette er lagt inn i 2020.

Det er usikkert hvorvidt tiltakene også krever økte driftsrammer, og det er ikke tatt høyde for det. Gjennomgangen av kirkene i 2015 estimerte et potensiale for årlig energisparing på 25-30 %, tilsvarende 600-800 000 kwh. For å ta ut besparelsen er det avgjørende med aktiv energiledelse, fokus på avvik, aksjoner og årshjul. Merk at det i driftsrammene er lagt opp til reduserte rammer knyttet til effekt av energiprogrammet fra og med 2017. Effektiviseringskravene økes i perioden.

Torridal kirkegård - utvidelse

Prosjekteringen er gjennomført og utbyggingen har vært på åpen konkurranse. Entreprenør er valgt og har igangsatt arbeidene. Beregnet ferdigstillelse er høsten 2019. Parkvesenet forestår prosjektledelsen.

Utvidelse Flekkerøy kirke

Flekkerøy kirke er sluttfinansiert i 2019. I løpende priser utgjør kommunens andel 71,1 mill. kr. Fellesrådet og menighetsrådet deltar i finansieringen.

Høsten 2014 ble det sendt ut invitasjon til å delta i en prekvalifisering til arkitektkonkurranse for tegning av ny kirke på Flekkerøy. 63 søknader kom inn og fellesrådet vedtok å gå videre med «Ny Horisont». Kirken ferdigstilles etter planen høsten 2019.

Entreprenør er valgt og det arbeides intensivt med prosjektet. Skisser og planløsning er justert underveis etter samspill og dialog mellom brukergrupper, byggekomite, prosjektgruppe, arkitekt og rådgivere.

I forbindelse med utvidelse av Flekkerøy kirke, vil det være hensiktsmessig å prosjektere og opparbeide ny atkomstvei til gravplassen. Dette er et eget prosjekt. Parkvesenet har prosjektledelsen og har anslått bevilgningsbehovet til 2,1 mill. kr. Kommunen bevilget dette i 1. tertialrapport 2017.

Vågsbygd Nytt orgel

Nytt orgel i Vågsbygd kirke har en vedtatt nettoramme på 6 mill. kr. Bystyret har vedtatt en avsetning på 3 mill. kr i 2020 som kommunens andel. I tillegg til dette kommer fellesrådets avsetning på 1,5 mill. kr til nytt orgel i samme år. Menigheten har vedtatt å bidra med 1,5 mill. kr.

Prosess for anskaffelse pågår og det forventes å inngå kontrakt med en leverandør i løpet av høsten 2018. Høy eurokurs innebærer noe usikkerhet i prosjektet.

1.9 Oppfølging av verbalforslag

Kilde	Vedtak	Følges opp	Frist
Verbalvedtak Fellespakken sektor 1	Bystyret ber administrasjonen vurdere å revidere gjeldende handlingsregel angående energiverks-fondets bufferfond slik at denne vurderes endret fra 10% til 20%.	Vurderes i Hp/budsjettprosess 2019 for kommende handlingsprogram 2020-23	2019

2

I rådmannens forslag til handlingsprogram ligger det også inne en storstilt satsing på barnehagene.

FOTO: ANDERS MARTINSEN FOTOGRAFER

2. OPPVEKSTSEKTOR

2.1 Kort om sektoren

Oppvekstsektoren har ansvaret for et helhetlig tjenestetilbud til barn og unge som skal sikre trygge oppvekstsvilkår og gode læringsarenaer for barn og ungdom. Sektoren har ansvar for følgende hovedtjenesteområder:

- Skole, Skolefritidsordning (SFO), Pedagogisk Psykologisk tjeneste (PP-tjeneste) og Voksenopplæring
- Barnehage
- Barne- og familietjenester (inkl. helse- og barneverntjenester)
- Enslige mindreårige

Oppvekstsektoren jobber mot en overordnet målsetting om at alle barn i Kristiansand opplever seg inkludert, og som er betydningsfulle deltagere med mulighet for medvirkning i sine liv. Alle barn skal ha likeverdige muligheter uavhengig av sine forutsetninger.

2.2 Hovedutfordringer

Største utfordring for sektoren er å lykkes i det kontinuerlige arbeidet med å nå sektorens mål om at:

- Alle skal lære mer, sosialt og faglig
- Barn/elever deltar og får opplæring i naturlige fellesskap i barnehagen, på skolen og i klasserommet
- Barn mobbes ikke i barnehage og skole

Dette er grunnleggende forutsetninger for å lykkes videre i livet - i utdanning og arbeidsliv. Kommunen er på riktig vei i forhold til å lykkes bedre, men det er fortsatt potensiale for forbedring:

- Flere elever gjennomfører Videregående skole, 79 % av elevene fra Kristiansand fullførte nå etter 5 år, for 4 år siden fullførte 75%
- Fremgang på nasjonale prøver og eksamensresultater
- Stabilt høyt nivå på grunnskolepoeng
- Omfanget av spesialundervisning har økt noe, men er fortsatt lavt sammenlignet med andre storbyer
- Omfanget av mobbing er for høyt, selv om Kristiansand har færre elever enn landsgjennomsnittet som oppgir å bli mobbet
- Andelen barn og unge som opplever og rapporterer om ulike psykiske helseutfordringer, f.eks. gjennom elevundersøkelser og Ungdata undersøkelsene, er for høyt.
- Selv om andelen flerspråklige barn i barnehagene har økt de siste årene (74,5 %), bør andelen økes til opp mot 90 % på lang sikt.

For å lykkes med å løse disse utfordringene må barnehager og skoler jobbe kollektivt og systematisk med sine utfordringer. Helt avgjørende er det å redusere kvalitetsforskjeller på enheter og mellom enheter, slik at alle barn får mer likeverdige muligheter for å lykkes. Helsetjenestene til barn og unge må videreutvikles i tråd med utfordringsbildet og nylig vedtatt plan for Helsestasjons- og skolehelsetjenester. Ytterligere kompetanseheving og tiltaksutvikling er avgjørende for å styrke barneverntjenestens arbeid med de mest sårbare barna. Derfor er det etablert et nytt verdigrunnlag

hvor de ansatte - "profesjonelle voksne" - tar et større ansvar enn før for å legge til rette for at barn skal lykkes i møte med våre tjenester. Barns medvirkning er avgjørende for å skape gode tjenester.

Andre større utfordringer innen oppvekstfeltet i HP-perioden

Integrering og kvalifisering
Redusert mottak av flyktninger og asylsøkere fører til betydelige omstillingsbehov for tjenester som i de senere årene er blitt opptrappet som følge av flyktning-/asylstrømmen. Dette berører særlig tjenesteområdene Barnevern, Voksenopplæring og Enslige Mindreårige.

Utfordringen er tredelt:

- Inntektene reduseres – både integreringstilskudd og direkte tilskudd (norsktilskudd og EM-tilskudd)
- Behovene for tjenester for de som fortsatt er i et integreringsløp gjelder lengre enn den statlige finansieringen tar høyde for. For barnevern særlig, er de relativt varige.
- Omstillingskostnader og overtallighet – vanskelig å få omplassert

Utover å løse de omstillingsmessige utfordringene, må kvaliteten i alle ledd i forhold til integreringsarbeidet styrkes. Her anser vi at deltakelse i barnehage, å lykkes i skole og at voksne tilbys et godt og samordnet kvalifiseringsløp er de viktigste forutsetningene for å lykkes.

Økt omfang av spesialpedagogiske tiltak i barnehage
Andelen som mottar spesialpedagogisk hjelp har økt jevnt de senere årene. Først gjaldt det «den tyngste gruppen» med omfattende behov og da særlig de høye kostnadene med en ny behandlingsmetode for barn med autistdiagnose («Eibi-metoden»). Sektoren ble kompensert 8 mill. kr fra 2016 for å dekke deler av kostnadsveksten. Behovene har fortsatt å øke i 2017 og 2018, men nå mer knyttet til "spesialpedagogisk hjelp". I 2018, etter å ha styrket tjenesten i 1. tertial, ligger det an til et merforbruk på ca. 7 mill. kr. Det igangsettes flere tiltak for å undersøke årsaksforholdene, i tillegg til å styrke tjenesten.

Bemanningsnormer og redusert handlefrihet/muligheter for lokale prioriteringer
Staten har gjennom de siste to års Statsbudsjett vedtatt en strengere regulering av bemanning i barnehage og skole gjennom innføring av pedagog- og bemanningsnorm i barnehage og norm for lærertetthet i grunnskole. For tjenestene betyr dette en betydelig styrking av bemanningen, totalt 45,5 mill. kr på barnehage når normene er fullt ut innført i 2020 og ca. 16 mill. kr i økning på skole gjennom øremerket statstilskudd. På skole vil tilskuddet fra 2020 inngå i rammetilskuddet etter kriteriene i inntektssystemet. Det er da usikkert hvor stor styrkingen blir. Utfordringen med denne reguleringen er at det tvinger kommunen til omprioriteringer, særlig i forbindelse med bemanningsnormen i barnehage, som ikke er finansiert fra staten. Dernest reduseres lokalt handlingsrom for prioriteringer innen tjenestefeltet. Inntil bemanningsnormen i barnehage er implementert i 2020, får dessuten de private barnehagene et noe dårligere utgangspunkt enn de kommunale.

Tilstrekkelig skolekapasitet og barnehagedekning der behovene er
Det er en vedvarende utfordring å dimensjonere barnehagekapasiteten riktig. På kommunenivå er det tilstrekkelige plasser i perioden, men det kan være utfordringer på distrikt-/områdenivå. I HP-perioden gjelder utfordringen deler av Sentrum (området Grim) og deler av Lund. Prognoser på barnehage er både usikre og «kortsiktige». I tillegg vedtas reformer nasjonalt som påvirker etterspørsel og kapasitet. Senest gjelder det pedagog- og bemanningsnorm, der vi vurderer at barnehager optimaliserer opptak av barn (antall og alderssammensetning) slik at vi får en kapasitetsreduksjon.

I vedtatt handlingsprogram ligger det tiltak for å løse ungdomsskolebehovet på Lund ved at Havlimyra skole utvides. Ved denne rulleringen tegner barneskolebehovet på Lund seg som helt presserende å ta inn. Som følge av planlagt utbygging på Marvikssletta, samt veksten i elevtallet forøvrig, må Wilds Minne skole utvides snarest. Det oppleves også press på skolene på Hånes som følge av utbyggingen på Lauvåsen. Det er foreløpig ikke lagt inn tiltak der.

Forøvrig har flere barnehager og skoler rehabiliteringsbehov som ikke lar seg løse gjennom avsatte vedlikeholdsmidler, verken i Kristiansand Eiendom (KE) eller på den enkelte enhet.

Psykisk helse og livsmestring
Ungdata-undersøkelsene og elevundersøkelsen viser at mange ungdommer strever med eget liv. Dette må møtes på bred front, men særlig med tiltak inn i skolen. Læreplanfornyelsen med ny overordnet del tar livsmestring inn som en svært sentral del. Skolen må i enda større grad utvikle hele mennesket, både sosialt og faglig.

Økende antall barn i fattige familier
Sosialhjelpanalysen viser at stadig flere barn lever i familier som har svært lav inntekt. Det er sammensatte forklaringer på dette. En av årsakene er den høye innvandringen, men det er også en stabilt høy andel som av andre årsaker kommer inn under definisjonen på lavinntektsfamilie. Barnehage og skole har som en viktig del av samfunnsoppdraget å motvirke og sosiale forskjeller . Mange barnehager og skoler jobber godt med dette og en ser tegn til at skoler med en sosialt mangfoldig elevbakgrunn har hatt stor faglig framgang. Erfaringene med virksomme tiltak må brukes til å skape bedre forutsetninger for alle barn.

2.3 Endrede forutsetninger

Viktige planforutsetninger:

- Nye Kristiansand - mange utredningsoppdrag og arbeid med harmonisering av tjenester, rutiner og ordninger. Totalt 9 delprosjekt med ca 60 underliggende oppdrag.
- Fornyelse av Kunnskapsløftet – Fagfornyelse i skolen fra 2019 – tilnærming til ny plan som skal bidra til en dypere læring
- Kvalitets- og strukturmelding barnevern – oppgaveoverføring fra staten
- Lærernormen i skole
- Bemanningsnorm og pedagognorm i barnehage
- Ekspertutvalg om spesialundervisning – eventuelle endringer i forhold til rettigheter og fokus på veiledning og systemarbeid
- Redusert bosetting – nedtrapping av tjenester, særlig innen Enslig Mindreårige (EM), Barnevern og Voksenopplæring
- Etablering av universitetsbarnevern
- Nasjonale faglige retningslinjer for helsestasjons- og skolehelsetjenester
- Diverse tverrsektorielle planer innen blant annet klima/miljø, folkehelse, kriminalitetsforebygging, marin forsøpling, matsvinn osv.

Innsparinger:
Det er vedtatt at pris- og lønnsveksten ikke kompenseres fullt ut i handlingsprogram 2019-2022. Dette er lagt som en innsparing i tillegg til tidligere vedtatt innsparinger. Innsparingen fordeles som et trekk på alle virksomheter.

Mest utfordrende vil være å løse innsparingskravet på skole som ble vedtatt ved forrige rullering som følge av innføring av bemanningsnorm i barnehage. Kravet er på 5,125 mill. kr i 2020, økende til 10,25 mill. kr fra og med 2021. Konkrete tiltak for å løse innsparingskravene vil bli innarbeidet ved neste rullering.

Oversikt over innsparingskrav:

Tall i 1000 kr i 2019 kr

Tekst	2019	2020	2021	2022
Redusert priskomp, Barn og familie	- 1 460	- 1 870	- 2 270	- 2 650
Redusert priskomp, Barnehage	- 1 150	- 1 360	- 1 570	- 1 760
Redusert priskomp, Skole	- 3 650	-4 410	- 5 170	- 5 880
Innsparing skole, bemanningsnorm bhg		- 5 250	- 10 480	- 10 480
Sum	- 6 260	- 12 890	- 19 490	- 20 770

2.4 Omprioriteringer

Gjennom behandling av ulike saker samt politiske signaler forøvrig, er det signalisert forventninger om en rekke nye tiltak med budsjettmessige konsekvenser.

Dette gjelder tiltak som styrking av barnevern, helsetjenesten i skole, egenbetalinger, tjenestekjøp fra ulike aktører, flere miljøterapeuter i skolen, økt stillingsressurs KUU (Kristiansand ungdomsutvalg) og flere familiekoordinatorer for å følge opp fattigdomssatsingen.

Det er ikke funnet grunnlag for å innarbeide nye tiltak utover nødvendige tjenestemessige behov. Det stramme opplegget gir ikke rom for særlige omprioriteringer ved at nye tiltak skal gå på bekostning av driftsrammene til tjenestene i sektoren. Enkelte temaer vil dessuten bli gjenstand for en gjennomgang og harmonisering som ledd i etablering av Nye Kristiansand.

<u>Omprioritering – tverrsektoriell ungdomssatsing (SNU-prosjektet)</u>
Oppvekstsektoren går inn med delfinansiering for å kunne videreføre stilling som ungdomsvert/miljøarbeider med 100 000 kr. Resterende finansieres av HS-sektoren. Tiltaket anses som viktig og nødvendig for å videreføre den positive trenden i forhold til ungdomsmiljøet.

2.5 Hovedprioriteringer

Hovedprioriteringene for sektoren er innsatsen for å nå målene om økt læring, deltakelse og at det ikke skal forekomme mobbing. Videre skal familier og barn møte faglig kompetente og "sømløse" tjenester som bidrar til helsefremming, forebygging, hjelp og beskyttelse.

Forøvrig gjelder følgende prioriteringer:

- Styrking av barnehagesektoren ved innføring av bemanningsnorm i barnehage. Kostnadsøkning på ca 37 mill. kr i 2021 i forhold til 2018.
- Spesialpedagogiske tiltak i barnehage styrkes med 10 mill. kr i 2019, trappes noe ned i 2020 og 2021. Årsakssammenhengen knyttet til økningen i antall vedtak og timeomfang blir gjenstand for nærmere undersøkelse.

- Tett oppfølging av den enkelte skole- og barnehageenhet for å utvikle kvalitet og redusere forskjeller.
- Videreføre styrking av helsestasjons- og skolehelsetjenesten i tråd med de statlige overføringene.
- Ytterligere styrking av innsatsen knyttet til teknologi i skolen - investeringsrammen øker fra 10,4 mill. kr i 2019 til 13 mill. kr fra og med 2020.
- Videreutdanning ledere og lærere - stimulere til å utnytte de statlige kvotene maksimalt innenfor prioriterte fagområder.
- Tverrfaglig innsats styrkes - innføring av BTI-modellen (bedre tverrfaglig innsats).
- Videreføre og videreutvikle stimuleringsordninger som gjør hverdagen bedre for barn fra fattige familier (inntektsgraderingsordninger i barnehage og SFO, tiltaksmidler på skolene for å hjelpe barna i hverdagen).
- Kompensasjon for den demografiske utviklingen.
- Barnehage- og skoleutbygging der behovet er størst.

Nærmere om enkelte andre prioriteringer:

Demografi

Tabellene under viser den demografiske utviklingen på henholdsvis barnehage og skole

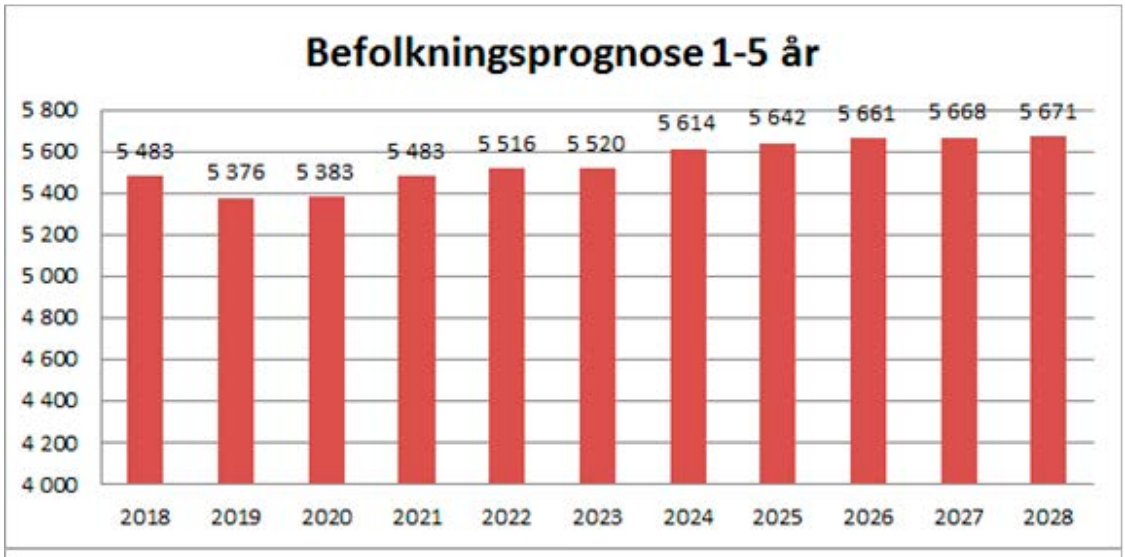

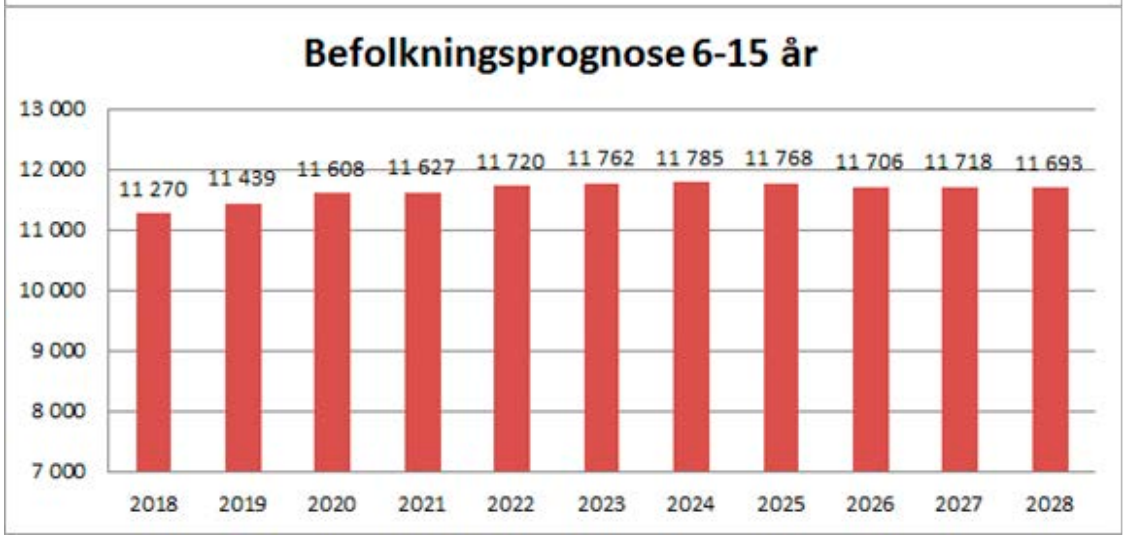

Grafene ovenfor viser forventet antall barn/elever pr. 01.01 det aktuelle året.

Det er lagt til grunn Kompass-tall dvs. kommunens egne prognoser. Prognosene er justert ned for innflytting av studenter pga. busskortaksjonen. Studenter som har meldt flytting har "forstyrret" SSBs prognoser og kommunens prognoser ansees å være mer pålitelige.

Antall barn i barnehagealder forventes å øke med ca. 190 barn frem til 2028, mens antall barn 6-15 år forventes å øke med ca. 420 elever i samme periode. Antall elever ser ut til å å synke litt mot slutten av 10 års perioden.

Demografimodellen innebærer et trekk på 10,8 mill. kr på barnehage i 2019 i forhold til 2018. I 2022 må det tilføres 9,3 mill. kr sammenlignet med 2018.

Demografimodellen gir for Oppvekst skoles del en økning på 9,9 mill. kr i 2019 og 30,6 mill. kr i 2022 i forhold til 2018. Dette er en noe svakere vekst enn det var forutsatt ved forrige rullering.

Barnehagebehovsplan 2019 – 2022

Etter at antall barn i barnehagealder vokste raskt i en lang periode har kommunen nå vært inne i en periode med noe nedgang i antall barn i alderen 1-5 år. Det er av den grunn verken behov på kommunenivå eller økonomisk handlingsrom for å opprette mange nye barnehageplasser i handlingsprogramperioden. Kravet om full barnehagedekning innebærer at det skal være nok plasser innen kommunen. Barnehagebehovsplanen søker likevel å balansere utbygging på både bydel- og delområdenivå for å gjøre hverdagen best mulig for foresatte og å redusere transportbehovet.

Hovedopptaket 2018 var krevende og tok lang tid. Årsaken til dette var knapphet på barnehageplasser i delområdene Justvik og Gimlekollen samt delvis også Mosby og Grim. Dette ble løst ved etablering av tidligere Oddernes barnehage som en avdeling til Bergtorasvei barnehage (16 barnehageplasser), i tillegg ble det etablert en småbarnsavdeling ved Blåmann Steinerbarnehage (12 barnehageplasser) på Lund.

Tabellen nedenfor viser barnehagebehovsplanen 2019-2022:

Dekningsgrad	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Dekningsgrad:	93,7 %	93,9 %	94,1 %	94,3 %	94,3 %

Beregnet etterspørsel	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Kompass/kommunens prognose. Antall barn 1-5 år på høsten	5 323	5 326	5 428	5 466	5 468
Antall plasser som trengs i følge dekningsgrad	4 988	5 001	5 108	5 154	5 156
Beregnet etterspørsel	**4 988**	**5 001**	**5 108**	**5 154**	**5 156**

Antall barnehageplasser	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Antall barnehageplasser i kommunen	5 147	5 147	5 147	5 147	5 147
Læringsverkstedet avd. Tveit - P (privat) Økning fra 50 til 76 pl.		26	26	26	26
Rakkerungan, Hånes - P utvidelse			10	10	10
Solkollen Strømme - P			40	40	40
Mosby oppvekstsenter avd. bhg. - K, 120 pl. (Erstatter 84 pl.)				36	36
Bjørndalen barnehage				78	78
Nedleggelse av midlertidig bhg. Bergtorasvei avd. Oddernes			-16	-16	-16
Reduksjon av pl. som følge av bemanningsnormen -priv. bhger.		-40	-40	-40	-40
Naturlig utfasing av små barnehager		-20	-40	-60	-80
Antall barnehageplasser	**5 147**	**5 113**	**5 127**	**5 221**	**5 201**

Beregnet barnehagedekning	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Beregnet etterspørsel	4 988	5 001	5 108	5 154	5 156
Antall barnehageplasser	5 147	5 113	5 127	5 221	5 201
Behov for nye plasser	**-159**	**-112**	**-19**	**-67**	**-45**

Forutsetninger:

- Kommunens egne prognoser ser de siste årene ut til å treffe bedre enn SSBs prognose og er derfor lagt til grunn. SSBs prognose har ikke i tilstrekkelig grad bakt inn de siste års lave fødselstall og er blitt forstyrret av studentaksjonen.
- Det er lagt til grunn en økning i dekningsgraden på 0,2% hvert år fram til 2021.
- Offisielle tall/ KOSTRA-dekningsgrad viser noe lavere dekningsgrad enn det som er lagt til grunn. Det har med når på året en teller antall barn å gjøre. I barnehagebehovsplanen telles antall barn på våren, mens KOSTRA tall er per 15.12.

Endringer/kommentarer i forhold til handlingsprogrammet 2018-2021:

- Læringsverkstedet avd. Tveit var planlagt åpnet august 2018. Ny forventet oppstart er januar 2019.
- Utvidelse av Rakkerungan Hånes med 10 plasser kommer ikke på plass til høsten 2019 og er skjøvet på til høsten 2020.
- Antall barn i Bjørndalen barnehage økes fra 60 til 78 plasser.
- Bergtorasvei avd. Oddernes ble tatt i bruk midlertidig fra høsten 2018 ettersom det var behov for flere barnehageplasser i området. Det forventes at det er behov for å drive barnehagen i minst ett år til og at avdelingen legges ned sommeren 2020, så fremt behovet for barnehagen ikke lengre er tilstede.
- Det er lagt inn en forventet reduksjon i antall barnehageplasser når bemanningsnormen slår inn for private barnehager høsten 2019. I hovedsak er det barnehager som ligger i områder hvor det er god barnehagekapasitet som en forventer tar inn færre barn i stedet for å øke antall ansatte.

Oversikt over antall barn og behov for nye plasser i delområdene:

	Antall barn			Behov for nye barnehageplasser:		
Bydel:	**2 018**	**2 020**	**2 022**	**2 018**	**2 020**	**2 022**
Bydel 1 - Vågsbygd	1 296	1 313	1 364	-142	-83	-31
Bydel 2 - Sentrum	1 251	1 228	1 248	142	162	150
Bydel 3 - Lund	1 383	1 383	1 371	-39	21	-65
Bydel 4 - Tveit/Randesund	1 377	1 408	1 424	-120	-119	-99

Forklaring: Postitive tall i "behov for nye barnehageplasser" betyr at det mangler plasser.
Negative tall betyr at det er for mange plasser i forhold til de som bor i området.

Bydel 1 - Vågsbygd (Delområde: Flekkerøy, Voie/Møvig, Midtre Vågsbygd og Slettheia):
Bydelen har totalt sett overkapasitet av barnehageplasser og ser ut til å ha mer enn nok barnehageplasser i HP perioden. Befolkningsprognosen viser en ganske kraftig vekst i antall barn 1-5 år spesielt fra 2022. Utvidelse av Skårungen kommer ved behov og er foreløpig lagt til 2028. Kommunen har tomter i bakhånd på Kroodden og "Voie 17", men det ser ut til at det kan ta lang tid før man trenger disse.

Bydel 2 - Sentrum (Delområde: Hellemyr, Tinnheia, Grim, Kvadraturen/Eg, Strai og Mosby):
Bydelen har totalt sett underdekning i hele HP perioden. Det kunne med fordel vært flere barnehageplasser i alle delområdene, men særlig på Grim. Det kommer ny barnehage på Mosby i årsskiftet 2020/2021 som vil gjøre at en får bedre kapasitet der. Kommunen er i en kjøpsprosess av Trollhaugen barnehage på Eg med Sørlandets sykehus. Det ønskes på sikt en større

barnehage i området på ca. 100 plasser. Det kan skje på eksisterende tomt, eller ei av to tomter kommunen i samme transaksjon kjøper av Sørlandets sykehus som følger av helsebydelen.
Det er utfordringer knyttet til plasseringen og standarden på de kommunale barnehagene i Kvadraturen.

Bydel 3 - Lund (Delområde: Lund/Sødal, Kongsgård/Gimlekollen og Justvik/Ålefjær)
Bydelen burde ha en del overkapasitet fordi barn fra andre bydeler også bruker barnehageplass i området (spesielt i delområdet Lund). Det kunne med fordel vært flere barnehageplasser på Justvik, noe som gjør at det også blir press på barnehagekapasiteten på Gimlekollen. Det kommer ny barnehage på Bjørndalsletta med ca. 78 barnehageplasser høsten 2021.

Bydel 4 - Tveit/Randesund (Delområde: Tveit, Hånes, Søm/Torsvikheia og Randesund):
I følge barnehagebehovsplanen er det ganske stor overkapasitet av barnehageplasser i dag og videre i hele HP perioden. I praksis har en del barnehager tatt ned kapasiteten litt pga. manglende søkertilgang og overkapasiteten var ikke så merkbar i barnehageopptaket høsten 2018. Det ser ut til å være riktig dimensjonering av antall plasser i HP perioden på Tveit, Hånes og Randesund mens Søm/Torsvikheia har overkapasitet. Det kommer i HP perioden 26 nye plasser på Tveit, 10 nye plasser på Hånes og 40 nye plasser på Søm.

Sentrumsbarnehagene:
Det er tre kommunale barnehager i Kvadraturen. Samtlige har visse utfordringer. Fergefjellet (49 plasser) bør på sikt vurderes totalrenovert eller legges ned/flyttes. Kløvergården (53 plasser) drives i et leid bygg og har et begrenset potensiale til å bli en moderne barnehagebygg. Odderøya (36 plasser) ligger plassert slik til at det blir gjennomtrekk av barn pga. at foreldrene syns den ligger for langt fra Kvadraturen. Kommunen ønsket opprinnelig ny barnehage på EVA-senteret med 120 plasser og at en av barnehagene Fergefjellet eller Kløvergården legges ned. Prosjektet har stoppet opp og det er usikkert om plasseringen vil kunne godkjennes pga. støy og luftforurensning fra E-18 og Torridalsveien.

Kommunen er innstilt på å kjøpe Trollhaugen barnehage. Det er på sikt ønskelig å bygge ut eller erstatte denne barnehagen med en større barnehage på ca. 100 plasser enten på eksisterende tomt evt. på en av de andre to tomtene kommunen kjøper av Sørlandets sykehus som følge av helsebydelen.
Plasseringen på Eg er bra og vil på sikt med ny bro over Otra, inkl. etablering av Helsebydelen, få et enda større barnegrunnlag. Ny Trollhaugen barnehage med ca. 60 nye plasser løser likevel ikke helt utfordringene med barnehager i Kvadraturen/helt sentrumsnært og det bør gås videre med ett prosjekt som ser på om EVA- senteret kan realiseres, eller om en kan finne andre egnede tomter i Kvadraturen eller helt i nærheten av Kvadraturen. Dette bør ses i sammenheng med målsetningen om å øke andel minoritetsspråklige barn. For å lykkes med det må kommunen kunne tilby barnehageplasser i nærheten av der de bor da denne gruppen i større grad enn andre velger bort barnehageplass dersom de ikke får barnehageplass i gangavstand til der de bor.

Barnehage- og skoleutbygging
Investeringsopplegget for Oppvekstsektoren innebærer en økning av investeringsrammen i 4-års perioden 2019-2022 på 111 mill. kr (fra 1,001 mrd. kr - 1,112 mrd. kr) i forhold til perioden 2018-2021.
De største tiltakene er:

- Holte og Oddemarka (påbegynt rehabilitering i 2018)
- Mosby oppvekstsenter ferdigstilles i løpet av 2020
- Kringsjå skole ferdigstilles til skolestart 2020
- Barnehage i Justvikområdet ferdigstilles i 2021
- Havlimyra skole utvides og ferdigstilles til 2021
- Skolestruktur i Vågsbygd - tiltak kan starte i 2021
- Wilds Minne skole - nytt skolebygg oppstart bygging 2021

2.6 Nye utredningsoppgaver

Andre plan- utredningsoppgaver:

- Barnehagebehovsplan rulleres årlig
- Revisjon av Kunnskapsløftet - fagfornyelsen
- Utredninger i forbindelse med Nye Kristiansand
- Strategiske kompetanseplaner for barnehage- og skolesektoren

Meldinger:

- Kvalitets- og utviklingsmelding for Oppvekstsektoren
- Kvalitetsmelding for Barnevernet

Brukerundersøkelser:

- Elevundersøkelsen gjennomføres årlig – alle trinn fra 5. – 10. trinn
- Foreldreundersøkelsen i skole gjennomføres hvert år fra og med 2019 (U-dirs undersøkelse)
- Foreldreundersøkelsen i barnehage gjennomføres hvert andre år - oppstart i 2018 (u-dirs undersøkelse)

2.7 Betalingssatser

Barnehage
Betalingssatsene fastsattes i samsvar med statens fastsatte makspris og reguleres i Statsbudsjettet. Makspris er på 2 990 kr per måned frem til august og 3 040 kr fra august, som er 50 kr ut over lønns og prisstigning. Søskenmoderasjonen følger satser i forskrift om foreldrebetaling. Kostpenger kommer i tillegg til betalingssatsene, og er basert på selvkost i kommunale barnehager i tråd med forskrift om foreldrebetaling. Kostpengene utgjør 200 kr pr måned for full plass (kommunale barnehager). Private barnehager fastsetter egne satser ut fra selvkostprinsippet.

Moderasjonsordningene i forskrift om foreldrebetaling sier at ingen skal betale mer enn 6 % av sin skattbare inntekt. Dvs. at barn i familier med skattbar årsinntekt under 548 167 kr kan søke om redusert foreldrebetaling for våren. Når maksprisen øker til 3 040 kr økes denne grensen automatisk til 557 333 kr. I tillegg får 3, 4- og 5-åringer i familier med skattbar årsinntekt under 533 500 kr på våren og 548 500 kr på høsten 20 timers gratis kjernetid per uke. Fra høsten gjelder også gratis kjernetid for 2 åringer. Dette er finansiert og innarbeidet i HP.

Skole/SFO
Betalingssatsene for skolefritidsordning er vedtatt justert med 2,8 % fra 2018 til 2019. De vedtatte satsene i HP 2019-22 gjøres gjeldende fra og med 01.01.2019 (3 046 kr). Fra 01.08.2019 har bystyret vedtatt en ytterligere økning av satsene med 104 kr per måned for hel plass uten inntektsgradering (3 150 kr).

Inntektsgraderingsordning i SFO
Ved behandlingen av Handlingsprogrammet 2018-21 ble det vedtatt at det skal innføres en inntektsgraderingsordning i SFO. Hensikten med ordningen er å bidra til å utjevne sosiale ulikheter slik at flere barn får anledning til å delta i SFO-felleskapet uavhengig av foreldrenes/familiens inntekt.

Ordningen gjelder for alle barn på 1.-4. trinn i ordinær SFO og for 1.-4. trinn ved kompetanseavdelingene på Krossen og Hellemyr og ble iverksatt med virkning for SFO-året 2018. Merutgiftene ved innføring ble i 2018 dekket av sektorens opparbeidede disposisjonsfond. Fra og med budsjettåret 2019 dekkes merutgiften av egen bevilgning.

SFO-ordningen for fysisk og psykisk utviklingshemmede fra 5. trinn og oppover
Kristiansand kommune tilbyr også skolefritidsordning for barn med særskilte behov fra 5. trinn og til de har fullført ungdomskolen og videregående skole. Tilbudet fra og med 5. trinn gis hovedsakelig på kompetanseavdelingene på Krossen, Hellemyr og på de videregående skolene KKG og Kvadraturen skolesenter.

Fra og med høsten 2018 har foreldrebetalingen vært halvert for disse elevene. Ved behandlingen av Handlingsprogrammet 2019-22 vedtok bystyret å tilby gratis SFO for denne gruppen fra og med 01.01.2019.

Satsene for utleie av lokaler er foreslått videreført justert med statlig deflator på 2,8% og gjøres gjeldene fra 01.08.2019. Det er igangsatt prosjekt i Nye Kristiansand for å vurdere og harmonisere utleiesatser for kommunale bygg.

2.8 Driftsbudsjett

Totalt for sektoren

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Oppvekst Barnehage	734 466	759 429	794 897	808 851	827 638	830 505
Oppvekst Barn- og familie	213 489	226 366	223 471	217 375	213 164	210 812
Oppvekst Skole	1 036 277	1 082 471	1 130 155	1 127 645	1 120 716	1 120 878
Sum	**1 984 232**	**2 068 266**	**2 148 524**	**2 153 871**	**2 161 518**	**2 162 195**

2.9 Investeringsbudsjett

Til denne rulleringen av handlingsprogrammet er de allerede vedtatte investeringene i det vesentlige videreført, men med oppjusterte budsjettall på bakgrunn av grundigere behovsutredninger og endrede prisforventninger. Det største grepet er å ta inn bygging av Ny Wilds Minne skole i handlingsprogramperioden med byggestart sommeren 2021 og ferdigstillelse ved årsskifte 2022/2023. Prosjektet har høy prioritet på bakgrunn av elevtallsutviklingen i området. Som konsekvens av denne prioriteringen, kommunens gjeldstak og en mer realistisk framtid, er oppstart av tiltak knyttet til skolestruktur i Vågsbygd forskjøvet fra 2020 til 2021.

Beløp i 1000	Samlede prosjektbeløp	Handlingsprogram				Sum 2019-22	
Investeringsprosjekter	**Netto prosjekt utgift**	**Utgift 2019**	**Utgift 2020**	**Utgift 2021**	**Utgift 2022**	**Utgift**	**Inntekt**
Oppvekstsektor							
IKT til undervisning, digitalisering, elev PC		10 400	13 000	13 000	13 000	49 400	0
KE Alternativsvurdering bhg Justvikområdet	33 590	0	12 472	17 618	0	30 090	0
KE Barnehager i sentrum og Grim	5 000	0	1 000	4 000	0	5 000	0
KE Benestad tomt oppvekst	9 000	0	9 000	0	0	9 000	0
KE Havlimyra ungdomsskole-utvidelse	60 209	6 435	29 021	24 753	0	60 209	0
KE Holte skole -utvidelse	67 332	16 803	0	0	0	16 803	0
KE Kringsjå skole - nybygg skolestart 1.8.2020	319 862	253 263	51 079	0	0	304 342	0
KE Mosby oppvekstsenter 1-7 skole nybygg skolestart 1.1.2021	236 922	91 147	79 721	46 711	0	217 579	0
KE Oddemarka skole-utredning ny ventilasjon	42 200	20 066	0	0	0	20 066	0
KE Strukturendringer skoler i Vågsbygd ,ev.rehabilitering	200 000	4 000	0	80 000	115 000	199 000	0
KE Wilds Minne skole ferdig 2023	335 600	47 000	1 500	22 957	188 867	260 324	0
Opprusting av utearealer		1 000	1 000	1 000	1 000	4 000	0
Reserve strakstiltak		1 000	1 000	1 000	1 000	4 000	0
Sum Oppvekstsektor	**1 309 715**	**451 114**	**198 793**	**211 039**	**318 867**	**1 179 813**	**0**
Sum investeringsprosjekter	**1 309 715**	**451 114**	**198 793**	**211 039**	**318 867**	**1 179 813**	**0**

IKT til undervisning, digitalisering, elev PC

IKT undervisning/digitalisering er en løpende bevilgning som benyttes til å bygge ut og vedlikeholde infrastruktur og til fordeling til skolene for utskiftning/anskaffelse av IKT-utstyr.

Bevilgningen er i 2019 10,4 mill. kr. Fra og med 2020 økes bevilgningen ytterligere med 2,6 mill. kr til 13 mill. kr som ligger hvert år videre i perioden.

Bevilgningen skal muliggjøre gjennomføring av sektorens IKT-plan som legger opp til innfasing av «1:1-dekning» for alle elever. Bevilgningen benyttes også mot barnehage i et begrenset omfang.

KE Alternativsvurdering bhg Justvikområdet

Justneshalvøya og Justvikområdet har hatt dårlig barnehagedekning. Derfor ble det til barnehagestart i 2017 etablert 46 midlertidige barnehageplasser i modulbygg ved Havlimyra barnehage. Ved rullering av HP 17-20 ble det avsatt midler til oppstart av permanent utbygging i 2020. I forbindelse med behandling av barnehagebehovsplan 2017-2020 ble det vedtatt oversendelsesforslag om å utrede gjenåpning av barnehagen ved Justvik bydelssenter fremfor utbygging på Havlimyra. Saken som ga nærmere vurderinger og begrunnelser for at rådmannen mente utvidelse av Havlimyra var det økonomisk gunstigste og mest realistiske alternativet, ble sendt tilbake til administrasjonen for ytterligere utredning (barnehagestørrelse, sambruk, osv). Parallelt pågår et arbeid i regi av Justvik vel (på bakgrunn av bevilgning på 200 000) med å lage mulighetsstudie for Justvik sentrum der barnehage er ett av de aktuelle formålene. Når arbeidet med mulighetsstudiet er gjennomført, vil saken om barnehagelokalisering fremmes på nytt. Foreløpig har rådmannen videreført rammen som tilsier bygging av 50 plasser på Havlimyra med byggestart i 2020, og ferdigstillelse til sommeren 2021. Det tilsvarer den kapasiteten som er bygd opp midlertidig.

KE Barnehager i sentrum og Grim

Det er usikkerhet rundt fremtidig drift av flere av dagens barnehager i sentrum på grunn av bygningsmessige forhold. Bygningen for Fergefjellet barnehage er kjøpt av kommunen, men er ikke fullt ut hensiktsmessig i et langt perspektiv. Sløyden barnehage er nedlagt og kommunen overtar etter planen Trollhaugen barnehage fra 01.01. 2019, som inntil nå er eid og drevet av Sørlandet sykehus Helseforetak. Det vil bli vurdert om denne barnehagen på et senere tidspunkt bør utvides for å dekke etterspørsel i området. Det ligger derfor en avsetning på 5 mill. kr i perioden.

KE Benestad tomt oppvekst

Kristiansand Eiendom har fremforhandlet en avtale mellom Kristiansand kommune og utbygger av boligområdet på Benestad. Avtalen sikrer kommunen bl.a. arealer til oppvekstsenter. Det er en kontraktsforpliktelse til utbetaling som forventes å inntre i 2020.

KE Havlimyra ungdomsskole-utvidelse

Elevtallet på ungdomstrinnet på Lund vil stige betydelig fra 2020. En utvidelse av kapasiteten er nødvendig. Ut fra elevtilhørighet ville beste løsning være å utvide både Oddemarka og Havlimyra, men tidligere analyser har fastslått at Oddemarka ikke har nok utendørs arealer til å kunne utvides. For øvrig ville en utvidelse på to skoler blitt vesentlig dyrere. Det er lagt inn fullfinansiering av utvidelsen av Havlimyra med oppstart i 2020, ferdigstillelse til 2021. Skolen dimensjoneres da for ca 400 elever. Fellesarealene er allerede dimensjonert for flere elever enn skolen har i dag, og utvidelsen vil derfor bestå i en utvidelse av elevarealene og arbeidsplasser for lærerne med et påbygg mot nordvest.

KE Holte skole -utvidelse

Skolens ventilasjonsanlegg bygges om fra «naturlig ventilasjon» til balansert ventilasjon. Skolen har slitt med inneklimaproblemer siden den var ny. Elevtallsprognosene har vist behov for en moderat utvidelse av Holte skoles tre trinnfløyer med ett nytt klasseareal på hver. I tillegg er det nødvendig å utvide kjøkkenfunksjonen noe. Bygging startet i 2018 og ferdigstilles til skolestart 2019. Ett trinn må på rullering ha midlertidige løsninger ca. 6 mnd. av gangen i byggeperioden.

KE Kringsjå skole - nybygg skolestart 1.8.2020

Kringsjå skole bygges ny for ca. 280 elever inkludert flerbrukshall. Idrettshallen og skolen integreres for å oppnå maksimale sambruksgevinster. Det er også innarbeidet 11`er bane på skolens uteområde i samsvar med nylig vedtatt reguleringsplan. Skolen får en ny plassering lengre syd på tomta enn der skolen ligger i dag. Ny adkomst vil skje via Rosshaven med oppgradert infrastruktur (vei, gang-sykkelvei og parkering). Skolen kan drives tilnærmet normalt i byggeperioden, men med enkelte tilpasninger i forhold til adkomst og uteareal. Prosjektet har en betydelig kostnadsøkning siden forrige rullering. Økningen skyldes i hovedsak grunnforholdene og at 11`er bane er innarbeidet i budsjettet.

Byggestart høsten 2018 og ferdigstillelse til skolestart 2020. Siste del av uteområdene ferdigstilles i løpet av 2021.

KE Mosby oppvekstsenter 1-7 skole nybygg skolestart 1.1.2021

Prosjektet gjennomføres i henhold til tidligere vedtak med oppstart våren 2019 og ferdigstillelse i desember 2020. Mosby barnehage avd. Høllen (som er lokalisert annet sted) samlokaliseres med skole i nytt oppvekstsenter. Dagens barnehagebygning selges/avvikles. Det ble i 2013 opprettet barnehageplasser (nå ca 30) i lokalene til skolen. Enheten ble da definert som oppvekstsenter. Ved årsskiftet 2014/2015 ble også Mosby barnehage organisatorisk innlemmet i Mosby oppvekstsenter. Skoledelen dimensjoneres for 220 elever, barnehagedelen for 120 barn. For å oppnå tilstrekkelig uteareal, erverves tilleggsareal som i kommuneplanen er avsatt til tjenesteyting. I forbindelse med gjennomføring av prosjektet må hele oppvekstsenteret flytte ut og etableres i midlertidige løsninger.

Barnehagedelen lokaliseres til Høietun på egnet tomt til formålet, mens skoledelen lokaliseres ved Torridal skole på Hommeren.

Reguleringsplanen for oppvekstsenteret ventes vedtatt i løpet av våren 2019.

KE Oddemarka skole-utredning ny ventilasjon

Skolen ble bygget i 2000-2001 med naturlig ventilasjon. Dette fungerer i likhet med Karuss og Holte skole ikke tilfredsstillende. Prosjektet startet opp våren 2018, med ferdigstillelse i løpet av 2019. I forbindelse med gjennomføring av prosjektet må halve skolen flytte ut, i to puljer. Det nye skolebygget til Kongsgård skolesenter som stod ferdig sommeren 2018 dekker Oddemarkas behov og benyttes i sin helhet for skolen.

KE Strukturendringer skoler i Vågsbygd ,ev.rehabilitering

Åsane og Fiskå skole står foran nødvendig omfattende rehabilitering. På denne bakgrunn ble det fattet politiske vedtak om å utrede alternative strukturvalg til den eksisterende. Norconsult ble engasjert for oppdraget og leverte våren 2018 rapport med anbefalinger. Rapporten har vært på høring, i tillegg er det gjennomført egen medvirkningsprosess med elevråd. Saken vil bli fremmet litt i etterkant av behandlingen av handlingsprogrammet. Avsetningen som ble gjort ved forrige rullering skyves ut ett år og ligger med en bevilgning som muliggjør oppstart av tiltak i 2021. Dette av hensyn til gjeldstaket og at denne fremdriften er mer realistisk. Totalt ligger det 200 mill. kr i perioden. For å fullføre prosjektene, uavhengig av strukturalternativ, må det inn ytterligere ca 100 mill. kr ved neste rullering i 2023. Eventuell strukturomlegging vil først kunne gjennomføres etter at alle prosjektene ved den enkelte skole er fullført, ca. i 2024 avhengig av hvilket alternativ som velges.

KE Wilds Minne skole ferdig 2023

Elevstallutviklingen på Lund tilsier at det er behov for å utvide kapasiteten på barnetrinnet snarest. Wilds Minne skole er sprengt og elever i nærområdet må avvises. Foreslått grep i kommuneplanen tilsier økt utbygging i sentrumsnære områder. Det er et vesentlig poeng å ha tilstrekkelig skolekapasitet for dette. Det bør legges til grunn en dimensjonering av den nye skolen på 500 elever. Det er utarbeidet et mulighetsstudie som viser at utvidelsen er mulig innenfor tilgjengelig areal og det er forutsatt at eksisterende bygningsmasse rives. I forbindelse med denne rulleringen av handlingsprogrammet er det utarbeidet behovsutredning og beregnet bevilgningsbehov. Det legges til grunn at hele skolen rives og bygges ny. Det er laget to alternative behovsutredninger for henholdsvis bygging i massivt tre og for passivhusstandard. Rådmannen har lagt passivhusstandard til grunn for investeringsrammen. Dersom det skal bygges i massivt tre må rammen økes med ca 36 mill. kr. Det er ellers lagt til grunn at det bygges en stor gymsal, som i kombinasjon med Roligheden gård vil dekke behovet. 7-er banen som i dag ligger inntil skolen vil kunne få en justert utforming og plassering. Det er lagt inn finansiering i investeringsbudsjettet slik at bygging kan starte sommeren 2021 med ferdigstillelse innen 2023. Det er bevilget midler til kjøp av tomteutvidelse (Starthallen) i 2019.

Opprusting av utearealer

Utendørsarbeider ved skolene er en løpende bevilgning som i kombinasjon med spillemidler og egeninnsats brukes til å utvikle selvaktiviserende lekemiljø ved skolene. Dette skjer etter en samlet plan/prioritering. En mindre andel av bevilgningen kan også brukes mot barnehage. De dårligste barnehagene prioriteres først. Arbeidet står sentralt i sektorens satsing på folkehelse.

Reserve strakstiltak

Strakstiltak er en løpende bevilgning til å dekke kostnader med nødvendig tilrettelegging på skoler iht. lovbestemte krav som ikke ligger under Kristiansand Eiendoms ansvar. I hovedsak gjelder dette

bygningsmessige tilpasninger som må gjøres når en elev med spesielle behov (oftest hørsel, rullestol) begynner på en skole. Bevilgningen er ikke tilstrekkelig til å løse mer omfattende behov.

2.10 Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder

2.10.1 Satsingsområde: Samskaping som drivkraft

Retningsmål: Kristiansand kommune er regional drivkraft i utvikling av effektive og brukervennlige tjenester

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Innovasjon, utviklingsarbeid og tiltak innen oppvekstfeltet er forskningsinformert og utvikles i samarbeid med universitets- og forskningsmiljøer.				

Strategier for innovasjons- og utviklingsarbeid:

- Alt utviklingsarbeid skal være kunnskapsinformert
- Videreutvikle samhandlings- og samskapingsarenaer med universitets- og forskningsmiljøer
- Delta i forskningsprosjekter som bygger opp under sektorens mål og strategier, særlig læringsmiljøutvikling og inkludering
- Delta sammen med UIA/SSHF i viktige samarbeidsprosjekt som blant annet Prodig, PHD, Digital mobbing, universitetsbarnevern, partnerskap i barnehage og skole, Childcheck

2.10.2 Satsingsområde: Kompetanse for verdiskaping

Retningsmål: Kristiansand er en ledende kompetanseby hvor innbyggerne utvikler og anvender sin kompetanse

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Barn og unge får bedre læring og utvikling innen lesing	Andel elever på mestringsnivå 3-5, nasjonale prøver lesing 8. trinn	70,00	73,00	74,50
	Nasjonale prøver 5. trinn: Lesing, mestringsnivå 2 og 3		79,0	80,0
	Nasjonale prøver 9. trinn: Lesing, Mestringsnivå 3-5	82,2	83,0	84,0
Barn og unge får bedre læring og utvikling i regning	Nasjonale prøver 5. trinn: Regning, mestringsnivå 2 og 3	77,8	79,0	80,0
	Nasjonale prøver 8. trinn: Regning, andel	69,4 %	71,0 %	73,0 %

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
	elever på mestringsnivå 3-5,			
	Nasjonale prøver 9. trinn: Regning, mestringsnivå 3-5	82,6	83,0	84,0
Alle elever i Kristiansand har 1:1 tilgang på digitale verktøy som nettbrett/PC	Andel elever i grunnskolen som har nettbrett/PC	50	100	100
Barn og unge i Kristiansand har gode ferdigheter i realfag.	Standpunkt 10. trinn - Matematikk	3,7	3,8	3,9
	Standpunkt 10. trinn - Naturfag	4,1	4,2	4,3
Færre ungdommer faller utenfor utdanning og arbeidsliv	Andel elever på 10. trinn med fravær over 15 dager	12,0 %	12,0 %	10,0 %
	Andel elever som fullfører og består vg1	87,0 %		90,0 %
	Andel elever som fullfører og består vg3 etter 5 år	79	80	82
	Grunnskolepoeng, gjennomsnitt	41,9	42,2	43,0

Strategier for bedre læring og utvikling:

- Tett og systematisk ledelsesoppfølging av alle kommunale barnehager og skoler
- Satsing på språk i barnehage, lesing, realfag og IKT i skole
- Videreføring av FLiK i ordinær drift
- Fornyelse av Kunnskapsløftet – nye fagplaner, fokus på dybdelæring og kjerneelementer i fag
- Alle ungdomsskoler skal tilby programmering som valgfag
- Fortsatt samarbeid med Vitensenteret, særlig med hensyn til koding og programmering for alle 5. trinnselever
- Lærende fagnettverk
- Sommerskole med fokus på realfag
- Faglig kapasitetsbygging i samarbeid med lærerutdanningen ved UIA (jfr desentralisert etter- og videreutdanningsordning)
- Utnytte potensialet i nasjonale videreutdanningsordninger for ledere og øvrig fagpersonell

Strategier for at flere lykkes i forhold til utdanning og arbeid:

- Samarbeidsavtale med Fylkeskommunen om overganger
- Ledelsesdialog
- Skolene følger egne gjennomføringsresultater inn i videregående opplæring med tanke på læring og utvikling i organisasjonen
- Arbeid med grunnleggende ferdigheter

2.10.3 Satsingsområde: Deltakelse og tilhørighet

Retningsmål: I Kristiansand lever alle barn og unge et liv under forhold som fremmer verdighet, tilhørighet, mestring og deltakelse i felleskapet.

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Barn/elever deltar og får opplæring i naturlige fellesskap i barnehagen, på skolen og i klasserommet. Barn mobbes ikke i barnehage og skole	Andel elever i grunnskolen som har vedtak om spesialundervisning	6,1	6,1	6,0
	Elevunders. 10. trinn - Andel elever som har opplevd mobbing 2-3 ganger i måneden eller oftere (pros	6,8	6,5	0,0
	Elevunders. 10. trinn - Trivsel, index 1-5	4,1	4,3	4,4
	Elevunders. 10. trinn - Vurdering for læring, index 1-5	3,2	3,4	3,6
	Elevunders. 7. trinn - Andel elever som har opplevd mobbing 2-3 ganger i måneden eller oftere (prose	6,6	6,3	0,0
	Elevunders. 7. trinn - Trivsel	4,4	4,5	4,6
	Elevunders. 7. trinn - Vurdering for læring, index 1-5	3,9	4,0	4,1
	Prosentandel av elevene som har spesialundervisning som får den hovedsaklig i klassen	47,0	50,0	55,0
	Prosentandel gutter på ungdomstrinnet som har spesialundervisning	8,2	8,0	7,5
Tidlig innsats – Barn og unge får hjelp tidlig i alder og tidlig i problemutvikling og møtes av et samordnet hjelpeapparat.	Antall foresatte som tar imot foreldreveiledningsprogram (ICDP)	28	100	100
	Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 1.-4.årstrinn, Gruppestørrelse 2	17,6	15,0	14,5
Barn og unge har strategier for å mestre eget liv.	Ungdata, Prosentandel av ungdomsskoleelever som er mye plaget av depressive symptomer	12,0 %	11,0%	8,0 %

Strategier for økt inkludering:

- Pedagogisk analyse brukes systematisk
- Ledelsesdialog – oppfølging av den enkelte enhet
- En inkluderende opplæring som bidrar til at flere barn er meningsfulle deltakere i barnehage- og skolefellesskapet
- PPT arbeider systemrettet i barnehage og skole
- Implementere seksualitetsundervisning i grunnskolen, fokus på mangfold, grensesetting og likestilling
- Sommerskole
- Inntektsgradering i skolefritidsordningen (SFO)
- Gratis svømmeopplæring i barnehage og på 3. trinn
- Utarbeide helhetlig kvalitetssystem for å sikre likeverdig tilbud i barnehage og skole

Strategier for tidlig innsats:

- Økt lærertetthet på 1.-4. trinn og innføring av lovfestet rett til intensiv opplæring innen lesing og regning
- Lovfesting av gjensidig plikt til samarbeid, barnehage, skolefritidsordningen (SFO) og skole
- Økt pedagogisk bemanning i barnehage
- Kompetanseløft for barnehagene innen traumebasert omsorg avdekking av vold og overgrep
- Lavterskelinnsats fra Pedagogisk-Psykologisk tjeneste (PPT) og systemrettet arbeid også i barnehage
- Styrket samhandling mellom barnehager, skoler og familiens hus
- Forbedre rutiner for tverrfaglig samhandling omkring enkeltbarn, pilotering av BTI-modellen (bedre tverrfaglig innsats)
- «Til rett tid» - Tiltakskjede for å avdekke mobbing, omsorgssvikt og overvekt i samarbeid mellom barnehager, barne- & familietjenesten,
- Særlige satsinger som tilbud om veiledning (ICDP) for foreldre til alle toåringer i Vågsbygd og Sentrum bydeler, «Vanlig, men vondt» også på mellomtrinnet, pilotprosjekt: «Child check»: Avdekking av alvorlig omsorgssvikt etter mistanke om vold i nære relasjoner, rus og alvorlige psykiske lidelser. Samarbeid med Sørlandet sykehus helseforetak (SSHF) og Barns Beste

Strategier i forhold til livsmestring og psykisk helse:

- Implementere livsmestring i barnehager gjennom implementering av rammeplanen og i skolen gjennom innføring av læreplanfornyelsen
- Skolering i traumebasert omsorg for barnehagepersonell
- Etablert nye samhandlingsarenaer for helsesøster og sosiallærere
- Temaet bringes inn i valgfag og entreprenørskap/elevbedrifter
- Implementering av ny læreplan for grunnskolen

Retningsmål: Innbyggere er aktive deltakere i lokalsamfunn og arbeidsliv

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Nyankomne flyktninger og innvandrere er integrert i barnehage og skole.	Andel med overgang til arbeid/utdanning 1 år etter endt introduksjonsprogram	65,0 %	69,0 %	69,0 %
	Andel med overgang til arbeid/utdanning etter endt introduksjonsprogram	57,0 %	60,0 %	65,0 %
	Andel minoritetsspråklige barn i barnehage i forhold til innvandrerbarn 1-5 år	75,4 %	81,0 %	84,0 %
	Antall deltakere i introprogram som har språk/arbeidspraksis i Oppvekstsektoren.	10	12	20

Strategier for bedre integrering:

- Aktiv rekruttering av flerspråklige barn til barnehage
- Styrket samarbeid med videregående skole for å lage tilpassede utdanningsløp
- Gi opplæring som styrker et arbeidsrettet integreringsarbeid
- Foreldreveiledning (ICDP) til alle 2-åringer i Vågsbygd og Sentrum
- Nye retningslinjer for særskilt språkopplæring

Retningsmål: Innbyggerne har mulighet til å ivareta egen helse, trivsel og livskvalitet.

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Hverdagen er bedret for barn fra fattige familier.	Deltakelsen i SFO-ordninger på 1. trinn i områder med sosioøkonomisk indeks over 1,5	75,4 %	80,0 %	85,0 %

Strategier

- Gratis kjernetid og inntektsgradert foreldrebetaling i barnehage
- Innføring av inntektsgradering i SFO
- Samarbeid i forbindelse med prosjekt «nye mønster, trygg oppvekst»
- Tiltaksmidler på enhetsnivå
- Nettbrett/PC til alle elever i grunnskolen

2.10.4 Virkemiddel for å nå mål

Frivillighet og andre aktører

Frivillig sektor en viktig bidragsyter som gir et vesentlig supplement til den kommunale tjenesteproduksjonen. Utallige voksne engasjerer seg i barnehagenes og skolenes rådsorganer. I tillegg gis det bidrag på ulike måter fra en rekke frivillige organisasjoner - særlig knyttet til integreringsfeltet og aktivitet for barn og unge.

Oppvekstsektoren har et særlig samarbeid med tre organisasjoner som det i saken om tilskuddsforvaltning er vedtatt å inngå mer langsiktig avtale med. Det gjelder Kirkens Ungdomsprosjekt, Blå Kors og Homestart. Avtalene har en ramme på 3,282 mill. kr i 2019. Utover dette er det opprettet en ny tilskuddsordning, "Tilskudd til tiltak som bedrer livssituasjonen for utsatte/vanskeligstilte barn og unge" med en ramme på 1,55 mill. kr. Oppvekststyret har ansvar for å fordele tilskuddsmidlene.

En samlet oversikt over tilskuddsordninger fremkommer forøvrig i vedlegget til handlingsprogrammet: Tilskudd og tilskuddsordninger m.m.

2.11 Oppvekst Barnehage

2.11.1 Kort om tjenesten

Barnehagetjenesten omfatter drift og tilsyn med over 5 000 barnehageplasser fordelt på 27 kommunale barnehager (36% av plassene), 47 ordinære private barnehager og 19 private familiebarnehager. Det er i tillegg 8 private åpne barnehager i kommunen.

Oppvekst-barnehage har også ansvar for tilrettelagte tjenester til barn med spesialpedagogiske behov og/eller funksjonshemming. PPT ligger organisatorisk og budsjettmessig under skole, men kostnadene til drift av barnehages del av PPT blir ført på KOSTRA-funksjon barnehage.

2.11.2 Hovedutfordringer

Barnehagetjenesten har store utfordringer med et økende behov for tilrettelagte tiltak. Stadig flere barn blir henvist til Pedagogisk- psykologisk tjeneste (PPT) og flere barn har vedtak, samt at vedtakene er på flere timer per uke enn tidligere. Dette er en utfordring også på nasjonalt nivå.

Det er en utfordring å til enhver tid tilpasse antall barnehageplasser til antall barn både på kommunenivå og ned på delområdenivå. Overetablering vil også kunne føre til tomme plasser i kommunale barnehager, noe som er kostbart dersom ikke bemanningen umiddelbart blir tatt ned. De siste årene har antall barn 1-5 år gått litt ned og det har derfor ikke vært bygget særlig mange nye barnehager. Det gjør tilpasningen på områdenivå vanskeligere. Det er også en utfordring knyttet til lokalene til sentrumsbarnehagene der ingen av barnehagene er etter dagens standard. I tillegg har to av barnehagene en plassering som ikke er gunstig for å tiltrekke seg minoritetsspråklige barn.

Innføring av bemanningsnormen er krevende med hensyn til sammensetning av grupper slik at barnehagene har akkurat den bemanningen som trengs ut fra det gitte antall barn. Noen kommunale barnehager har ansatt f.eks. 30 % høyere stilling enn nødvendig for å få ansattkabalen til å gå opp. Den ekstra bemanningen vil i disse tilfellene ses opp mot vikarbruk. Det knytter seg derfor noe usikkerhet i forhold til om midlene som er avsatt/vedtatt holder.

Fra høsten 2019 skal også private barnehager oppfylle bemanningsnormen. Vedtatte driftstilskuddssatser for 2019 er 203 009 kr for små barn og 97 064 kr for store barn. Dette er en økning på 5,8 % fra 2018, som utgjør ca. 11 mill. kr ut over kommunal deflator på 2,8 %.

Økningen i tilskuddssatsene til private barnehager tilsvarer omtrent den økte kostnadene de private barnehagene får som følge av bemanningsøkningen. Det er som følge av et meget stramt kommunalt budsjett og det faktum at private barnehager får en stor økning i tilskuddssatsene ikke funnet rom til å gi ekstra tilskudd til bemanningsnormen til private barnehager.

Kristiansand kommune ligger for 2019 helt på gjennomsnittet av driftstilskuddssatsene i de 10 største kommunene. Kun de to kommunene som har lavest satser har planer om å lage ett opplegg der private barnehager får ekstra tilskudd som følge av bemanningsnormen. Disse to kommunene har driftstilskuddssatser som er 5-6 % lavere enn Kristiansand kommune.

En del barnehagebygg bærer preg av å være relativt nedslitte og har manglende vedlikehold. Det er ikke avsatt midler til å opprettholde en god standard eller skape vesentlige forbedringer.

2.11.3 Hovedprioriteringer

Barnehage er en viktig tjeneste for å gi tidlig innsats i forhold til et livslangt læringsløp. Barnehagetjenesten vil i perioden prioritere språk og språkutvikling med en særlig innsats overfor de minste barna.

Gjennom de statlige reformene knyttet til pedagognorm og bemanningsnorm får barnehagene et historisk bemanningsløft. Når bemanningsnormen er implementert for alle barnehager høsten 2020 er det tilsammen lagt inn 37 mill. kr i tillegg til den statlig finansierte pedagognormen.

På bakgrunn av utfordringen knyttet til spesialpedagogisk hjelp i barnehage, legges det inn en styrking av tjenesten på 10 mill. kr i 2019. Styrkingen trappes ned til henholdsvis 8 mill. kr i 2020 og 6 mill. kr fra og med 2021. Nedtrappingen må ses i lys av at tjenesten skal gjennomgås spesielt og en forventning om at styrket kompetanse og bemanning som følge av innføring av pedagog- og bemanningsnorm kan redusere behovet for spesialpedagogiske tiltak.

2.11.4 Driftsbudsjett

Totalt for sektoren

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Oppvekst Barnehage	734 466	759 429	794 897	808 851	827 638	830 505
Sum	**734 466**	**759 429**	**794 897**	**808 851**	**827 638**	**830 505**

Ressursbruk, utgifter/ inntekter

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Sum Driftsutgifter	831 726	827 265	864 429	878 382	897 170	900 037
Sum Driftsinntekter	-97 260	-67 836	-69 532	-69 532	-69 532	-69 532
Sum	**734 466**	**759 429**	**794 897**	**808 851**	**827 638**	**830 505**

Fordeling på tjeneste

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Administrasjon	348	150	154	154	154	154
Barnehage	668 855	699 294	721 516	735 727	754 772	757 639
Styrket tilbud til førskolebarn	54 167	52 362	65 414	65 156	64 899	64 899
Barnehagelokaler og skyss	7 310	3 844	3 940	3 940	3 940	3 940
Tjenester utenfor ordinært kommunalt ansvarsområde	3 785	3 780	3 875	3 875	3 875	3 875
Sum	**734 466**	**759 429**	**794 897**	**808 851**	**827 638**	**830 505**

Sektorens driftsbudsjett er økt med om lag 16 mill. kr fra 2018 til 2019 i tillegg til kompensasjon for pris- og lønnsvekst med 19,5 mill. kr. Budsjettendringene skyldes i hovedsak økte midler til bemanningsnormen som slår ut med helårseffekt for kommunale barnehager og halvårseffekt for private barnehager. Budsjettet for spesialpedagogiske tiltak er økt med 10 mill. kr, mens rammen er redusert med 14,5 mill. kr pga. færre barn i barnehagealder.

2.11.5 Driftsbudsjett med endringer

	Handlingsprogram			
Beløp i 1000	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Budsjett 2018	**759 429**	**759 429**	**759 429**	**759 429**
Sum Innsparingstiltak	**-210**	**-420**	**-625**	**-625**
Sum Demografijustering	**-108**	**4**	**4**	**4**
Sum Integreringstilskudd	**-1 079**	**-1 798**	**-2 263**	**-2 263**
Endringer som følge av tidligere vedtak				
Kapitaltilskudd private barnehager	-754	-2 262	-2 262	-2 262
Nedleggelse av Sløyden barnehage høsten 2018	-134	-134	-134	-134
Nedleggelse av Sløyden barnehage høsten 2018, redusert tilskudd til private barnehager (450 000 kr fra 2021)	0	-243	-243	-243
Andre tiltak	0	-3	-3	-3
Redusert kapitaltilskudd private barnehager	0	0	-1 576	-1 576
Reduserte satser til private barnehager pga overskudd kommunale bh	7 391	7 391	7 391	7 391
Statsbudsjett 2018 ny bemanningsnorm kommunale barnehager	6 597	6 597	6 597	6 597
Statsbudsjett 2018 ny bemanningsnorm private barnehager	0	11 873	23 746	23 746
Statsbudsjettet 2018 - justering økt inntektsgrense gratis kjernetid	136	136	136	136
Tilskudd til private barnehager effekt av ny bemanningsnorm 2018-2020	5 945	0	-5 945	-5 945
Økning gjennomsnittlig plass-størrelse (flere med 100 % plass)...	1 523	1 523	1 523	1 523
Økt dekningsgrad, barnehage	1 786	3 572	5 358	5 358
Sum Endringer som følge av tidligere vedtak	**22 489**	**28 450**	**34 588**	**34 588**
Sum Tekniske justeringer, inkl. lønns- og prisvekst	**18 986**	**18 986**	**18 986**	**18 986**
Vedtatte endringer	**40 078**	**45 222**	**50 690**	**50 690**
Vedtatt ramme	**799 507**	**804 651**	**810 119**	**810 119**
Innsparingstiltak				
Innsparingskrav barnehage	-940	-940	-940	-940
Innsparingstiltak redusert priskompensasjon	0	0	0	-195
Sum Innsparingstiltak	**-940**	**-940**	**-940**	**-1 135**
Nye tiltak				
Barnehage demografi	-14 500	-10 136	2 275	5 728
Bemanningsnorm og tilskudd private barnehager	0	0	6 800	6 800
Integreringstilskudd barnehage	-202	-597	-889	-1 280
Justering av lønns- og prisvekst 2018 barnehage	546	546	546	546
Private barnehager 1 års utsettelse på å innfri krav i bemanningsnorm	-3 600	3 600	0	0
Private barnehager justering budsjett jf. 1. tertialrapport 2018	3 200	3 200	3 200	3 200
Spesialpedagogiske tiltak barnehage	10 000	8 000	6 000	6 000
Statsbudsjett 2019- gratis kjernetid i barnehagene for 2 åringer	820	1 640	1 640	1 640
Statsbudsjett 2019- justering for gratis kjernetid for 3 åringer	845	845	845	845
Statsbudsjett 2019- økt foreldrebetaling	-1 179	-2 358	-2 358	-2 358
Trollhaugen barnehage, økte driftskostnader	400	400	400	400
Sum Nye tiltak	**-3 670**	**5 140**	**18 459**	**21 521**
Nye tiltak og tekniske justeringer	**-4 610**	**4 200**	**17 519**	**20 386**
Ramme 2019-2022	**794 897**	**808 851**	**827 638**	**830 505**

2.11.6 Nye tiltak

Spesialpedagogiske tiltak barnehage
Økte midler til spesialpedagogiske tiltak som følge av stort udekket behov.

Private barnehager 1 års utsettelse på å innfri krav i bemanningsnorm

Flytting av midler fra 2019 til 2020. Justeringen ble gjort i forslag til handlingsprogram for å få lik prosentvis finansiering i 2019 og 2020 til private barnehager for bemanningsnormen. De opprinnelig foreslåtte 8 mill. kr i 2019 og 11,2 mill. kr i 2020 til tilskudd til private barnehager som følge av bemanningsnormen er vedtatt omgjort til å brukes til økte driftstilskuddssatser til private barnehager. Det forventes økte driftstilskuddssatser fra 2019 til 2020 som følge av underskudd i kommunale barnehager i 2018 som er grunnlag for tilskuddssatsene i 2020.

Statsbudsjett 2019- gratis kjernetid i barnehagene for 2 åringer
Gratis kjernetid innføres også for 2 åringer fra august 2019. Det betyr at fra da av får alle barn 2-5 år i familier med skattbar inntekt under 548 500 kr 20 timers gratis kjernetid.

Trollhaugen barnehage, økte driftskostnader

Kommunen overtar driften av Trollhaugen barnehage fra 2019. Barnehagen har så lenge den har vært i drift av Sørlandets sykehus fått et årlig trekk i driftstilskuddet på ca. 400 000 kr som følge av en bestemmelse i lovverket for finansiering av private barnehager som gjelder barnehager eid av sykehusforetak. Oppvekst- barnehage kompenseres for merutgiften ved å overta barnehagen i kommunal drift.

Bemanningsnorm og tilskudd private barnehager

Det økte driftstilskuddsnivået i 2019 forventes å bli permanent og budsjetter for tilskudd til private barnehager må økes med 6,8 mill. kr i 2021 og 2022.

2.12 Oppvekst Barn- og familie

2.12.1 Kort om tjenesten

Barne- og familietjenester i Oppvekstsektoren består av helsetjenester for barn og unge opp til 16 år og barneverntjenester lokalisert i fire Familiens Hus samt bosetting av enslige mindreårige. Under helsetjenester er svangerskapsomsorgen, helsestasjon, skolehelsetjeneste, barnefysioterapi og familiesenter. Bosetting av enslige mindreårige gjelder døgnbemannede bofellesskap, oppfølgingstjenester og et kveldsåpent aktivitetshus. Barneverntjenesten for Kristiansandsregionen dekker kommunene Søgne, Songdalen, Birkenes og Lillesand i tillegg til Kristiansand, i tillegg til drift av barnevernvakt for 30 kommuner i Agder og nasjonal Alarmtelefon for barn og unge ("116 111").

2.12.2 Hovedutfordringer

Barneverntjenesten er i en krevende situasjon med å dreie tiltakene fra kostbare kjøpetiltak til mer hensiktsmessige tiltak i egen regi. Økt egenandel ved bruk av statlige barneverntiltak er ikke kompensert fullt ut. Tjenesten arbeider med å komme i mål med lovpålagte oppgaver og godt planmessig arbeid i alle avdelinger. Dette kan forhindre hasteflyttinger og dyre fosterhjems- og institusjonsflyttinger. Samtidig er presset på tjenestene høyt med mange meldinger og undersøkelsessaker. Det er behov for å styrke innsatsen knyttet til tiltaksarbeid gjennom Familiens hus og tiltaksavdelingen, samt økt bruk av familieråd/nettverksjobbing i alle fasene i en barnevernsak. Sykefravær er en kontinuerlig utfordring i avdelinger i tjenesten.

I arbeidet med bosetting av de enslige mindreårige er det en hovedutfordring å få til god integrering. Det er også utfordrende for helsetjenesten å klare å innfri normtall for helsesøstre og lege i skolehelsetjenesten, samt de øvrige kravene som følger av nasjonale faglige retningslinjer for helsestasjon og skolehelsetjeneste samt svangerskaps- og barselomsorgen.

2.12.3 Hovedprioriteringer

Barneverntjenesten prioriterer å dreie tiltakene til billigere og mer lokalt baserte tiltak, dette er spesielt gjeldene for ungdom på institusjon. Det arbeides med å redusere antall ungdom på institusjon i prosjektet TTU (treffsikre tiltak for ungdom) som ble ferdigstilt desember 2018. Det prioriteres også et krevende arbeid med å lukke avvik etter tilsyn fra Fylkesmannen ved implementering av nye rutiner, prosedyrer og organisatoriske endringer. I Familiens Hus vil en styrke det tverrfaglige arbeidet med områdebarnevernet.

Videre prioriteringer i bosettingen av enslige mindreårige er å opprettholde differensierte og individuelt tilpassede tiltak i tråd med bosettingsanmodningen og i forhold til de reduserte inntekter, blant annet fra særskilte tilskudd. Barne- og familietjenester vil holde fokus på barn og unges psykiske helse, fortsatt styrke tilbud om foreldreveiledning og tilby svangerskapskontroller i henhold til nasjonale retningslinjer. På sikt har helsestasjonstjenesten mål om en fast økning av jordmorbemanning knyttet til hjemmebesøk.

2.12.4 Driftsbudsjett

Totalt for sektoren

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Oppvekst Barn- og familie	213 489	226 366	223 471	217 375	213 164	210 812
Sum	**213 489**	**226 366**	**223 471**	**217 375**	**213 164**	**210 812**

Ressursbruk, utgifter/ inntekter

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Sum Driftsutgifter	414 632	400 053	377 760	361 664	357 452	355 100
Sum Driftsinntekter	-201 142	-173 687	-154 288	-144 288	-144 288	-144 288
Sum	**213 489**	**226 366**	**223 471**	**217 375**	**213 164**	**210 812**

Fordeling på tjeneste

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Administrasjon	4 116	3 644	3 970	3 958	3 946	3 935
Interne serviceenheter	5 387	5 535	5 673	5 673	5 673	5 673
Forebygging, helsestasjons- og skolehelsetjeneste	52 648	57 554	60 431	60 831	60 732	60 633
Annet forebyggende helsearbeid	-30	750	769	769	769	769
Råd, veiledning og sosialt forebyggende arbeid	10 854	13 174	12 245	11 615	11 615	11 615
Barnevernstjeneste	48 979	55 863	56 715	56 430	56 154	55 895
Barnevernstiltak når barnet ikke er plassert av barnevernet	13 555	13 469	13 724	13 724	13 724	13 724
Barnevernstiltak når barnet er plassert av barnevernet	145 506	133 673	107 516	91 948	88 123	86 140
Generelt statstilskudd vedrørende flyktninger m.v.	-67 572	-57 296	-37 572	-27 572	-27 572	-27 572
Sum	**213 489**	**226 366**	**223 471**	**217 375**	**213 164**	**210 812**

Driftsbudsjettet til Barn- og familietjenester er redusert med 8,5 mill. kr fra 2018 til 2019. Driftsbudsjettet er kompensert for lønns- og prisvekst med 5,4 mill. kr. Budsjettendringen skyldes i hovedsak reduserte kostnader ved bosetting av flyktninger.

I inntektene på 154,3 mill. kr inngår blant annet tilskudd for enslige mindreårig på 38 mill. kr som er redusert fra 58,6 mill. kr i 2018. Også inntekter knyttet til interkommunalt barnevern på 69 mill. kr og tilskudd til alarmtelefonen på 9,4 mill. kr er medregnet.

2.12.5 Driftsbudsjett med endringer

	Handlingsprogram			
Beløp i 1000	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Budsjett 2018	**226 366**	**226 366**	**226 366**	**226 366**
Sum Innsparingstiltak	**-410**	**-819**	**-1 219**	**-1 219**
Sum Integreringstilskudd	**-5 065**	**-8 632**	**-10 973**	**-10 973**
Endringer som følge av tidligere vedtak				
Andre tiltak	103	103	103	103
Barnas stasjon Blåkors	-205	-205	-205	-205
Blåkors snakk om mobbing	-205	-205	-205	-205
Overføring fra skole til Barn- og familietjenesten	-1 576	-1 576	-1 576	-1 576
Økt bosetting med 10 ekstra enslig mindreårige i 2015	-828	-828	-828	-828
Økt ramme tilskuddsordning (Lunar og Unik) fra skole	0	-630	-630	-630
Sum Endringer som følge av tidligere vedtak	**-2 711**	**-3 342**	**-3 342**	**-3 342**
Sum Tekniske justeringer, inkl. lønns- og prisvekst	**5 659**	**5 659**	**5 659**	**5 659**
Vedtatte endringer	**-2 528**	**-7 134**	**-9 874**	**-9 874**
Vedtatt ramme	**223 838**	**219 232**	**216 492**	**216 492**
Innsparingstiltak				
Innsparingstiltak redusert priskompensasjon	0	0	0	-380
Sum Innsparingstiltak	**0**	**0**	**0**	**-380**
Nye tiltak				
Innsparingstiltak Barn og familie	-1 050	-1 050	-1 050	-1 050
Integreringstilskudd barn- og familie	-1 015	-3 005	-4 476	-6 448
Justering av lønns- og prisvekst 2018 barn- og familie	-126	-126	-126	-126
KUP- Forebyggende arbeid for ungdom	500	500	500	500
Overføring av tilskuddsordning barn- og unge til skole	-1 348	-1 348	-1 348	-1 348
Overføring fra skole besparelse merkantil stilling	100	100	100	100
Overføring fra skole lønnsmidler	300	300	300	300
Overføring fra skole til prosjekt "Vanlig men vondt"	200	200	200	200
Reduserte drivstoffkostnader pga Elbiler - barnevern	-45	-45	-45	-45
Statsbudsjett 2019 justering midler til helsestasjon- og skolehelsetjenesten	45	45	45	45
Statsbudsjettet 2018 - Styrking av helsestasjon- og skolehelsetjenesten	1 595	1 595	1 595	1 595
Teknisk justering linjeleie barn og familie	-23	-23	-23	-23
Økning skolehelsetjenesten	500	1 000	1 000	1 000
Sum Nye tiltak	**-367**	**-1 857**	**-3 328**	**-5 300**
Nye tiltak og tekniske justeringer	**-367**	**-1 857**	**-3 328**	**-5 680**
Ramme 2019-2022	**223 471**	**217 375**	**213 164**	**210 812**

2.12.6 Nye tiltak

Statsbudsjettet 2018 - Styrking av helsestasjon- og skolehelsetjenesten
Ytterligere styrking i henhold til regjeringens satsning fra 2014. Midlene for 2018 kom sent i 2017 og ble ikke lagt inn rammen før 1. tertial 2018.

Overføring av tilskuddsordning barn- og unge til skole

På grunn av ny retningslinjer for oppvekststyrets tilskuddsordning for utsatte/vanskeligstilte barn og unge sentraliseres midlene og legges på ansvaret til oppvekststyret.

Innsparingstiltak Barn og familie

I handlingsprogram 2019-2022 er ikke pris og lønnsveksten kompensert fullt ut. Deflatoren er på 2,8 % (lønnsveksten er 3,25 % og prisveksten er 2 %) mens sektorene kompenseres med 2,5 %. Det betyr i realiteten et flatt kutt i budsjettet på 0,3 %

KUP- Forebyggende arbeid for ungdom

Økt tilskudd på driftsavtalen med Kirkens Ungdomsprosjekt (KUP).

Overføring fra skole lønnsmidler

Omfordele lønnsoppgjør 2017 fra skole til barn og familie

Overføring fra skole til prosjekt "Vanlig men vondt"

Andel av gamle prosjektmidler til gruppeopplegg for barn fra 5. til 10. klasse med mål om å ivareta de unges behov ved samlivsbrudd overføres fra skole til Familiens hus hvor midler er blitt brukt de siste årene.

Overføring fra skole besparelse merkantil stilling

Etter overføring av oppgaver fra Oppvekstsektoren til Politisk- og administrativt sekretariat, overføres besparelsen til barn og familie.

Justering av besparelse på stab

Barn- og familietjenester har besparelse på lønn knyttet til at leder er konstituert direktør for Oppvekstsektoren. I 2018 ble denne besparelsen lagt ut på tjenestene til barnevern og familiens hus helse, mens i 2019 ligger besparelsen sentralt.

2.13 Oppvekst Skole

2.13.1 Kort om tjenesten

Oppvekst skole har virksomhet knyttet til følgende tjenesteområder:

- Politisk styring som er knyttet til oppvekststyrets virksomhet, Administrasjon hovedsakelig knyttet til oppvekstdirektørens stab.
- Ordinær grunnskolevirksomhet på ordinære grunnskoler, spesialavdelinger (Krossen og Hellemyr), Internasjonal skole, Mottaksskolen og diverse grunnskolerelaterte støttetjenester.
- Skolefritidstilbud.
- PP-tjenesten
- Skolelokaler og skoleskyss
- Voksenopplæring og kommunale sysselsettingstilbud

2.13.2 Hovedutfordringer

Grunnskole er en svært sentral arena og tjeneste for å nå målene som skal gi grunnlag for at det enkelte barns potensiale for videre utdanning, arbeid og en god livskvalitet realiseres.

Tjenesten styrkes gjennom nasjonal satsing ved innføring av lærernorm. Samtidig reduseres imidlertid handlefriheten for lokale prioriteringer. Rammen påvirkes forøvrig av innsparingstiltak for å finansiere deler av kostnaden ved innføring av bemanningsnorm i barnehage - ca. 5,2 mill. kr i 2020, økende til ca. 10,5 mill. kr i 2021. Tiltaket blir krevende å gjennomføre, også sett i lys av kommunesammenslåingen som uavhengig av dette vil måtte tilpasse seg lavere driftsrammer på grunnskolefeltet.

Skolene møter stadig krevende elevutfordringer som utfordrer målet om inkludering og tilhørighet til naturlige fellesskap. Det dreier seg ofte om sammensatt problematikk som stiller særlige krav til

flerfaglighet og innsats over tid. Ofte krever tiltakene store ressurser, som er krevende å løse med stramme rammer.

Den demografiske utviklingen har vært relativt jevn de senere årene med en vekst på ca. 150 elever årlig. Denne veksten avtar og flater ut fra 2020. Rådmannen gir delvis kompensasjon for elevtallsveksten.

Voksenopplæringen er inne i en krevende omstillingsperiode med betydelig inntektsbortfall som følge av redusert mottak av flyktninger og asylsøkere. Fra 2017 til 2019 forventes en inntektsreduksjon på 15 - 20 mill. kr. Samtidig må kvaliteten på integreringsarbeidet styrkes.

2.13.3 Hovedprioriteringer

Det vises til innledende kapittel - hovedprioriteringer og strategier for å nå periodemålene.

Å arbeide kollektivt med et inkluderende perspektiv, både innen sektoren og innenfor den enkelte enhet er helt sentralt for å nå de overordnede målene: Alle skal lære mer, sosialt og faglig, flere barn/elever skal delta og få opplæring i naturlige fellesskap i og på skolen og i klasserommet og barn skal ikke mobbes i barnehage og skole. Dette skjer gjennom tett oppfølging på alle nivå i form av støttende og utviklingsorientert dialog.

Forøvrig er prioriteringene knyttet til disse områdene:

- Innføring av ny læreplan, som også vil ha livsmestring om et overgripende tema
- Bidra til å utjevne sosiale forskjeller og gjøre hverdagen bedre for barn fra fattige familier
- Styrking av skolene gjennom statlig finansiering knyttet til lærernormen
- Styrke rammen til grunnskole i samsvar med demografisk vekst
- Utbygging av skoler for å ha tilstrekkelig skolekapasitet
- Videreutdanning av lærere og ledere
- Etablere sommerskolen som en fast ordning

2.13.4 Driftsbudsjett

Totalt for sektoren

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Oppvekst Skole	1 036 277	1 082 471	1 130 155	1 127 645	1 120 716	1 120 878
Sum	**1 036 277**	**1 082 471**	**1 130 155**	**1 127 645**	**1 120 716**	**1 120 878**

Ressursbruk, utgifter/ inntekter

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Sum Driftsutgifter	1 332 197	1 203 604	1 254 942	1 253 660	1 247 639	1 249 017
Sum Driftsinntekter	-295 920	-121 133	-124 788	-126 016	-126 924	-128 140
Sum	**1 036 277**	**1 082 471**	**1 130 155**	**1 127 645**	**1 120 716**	**1 120 878**

Fordeling på tjeneste

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Politisk styring	920	2 121	3 522	3 522	3 522	3 522
Administrasjon	18 764	60 127	61 630	62 190	61 630	61 630
Grunnskole	907 765	908 943	935 458	939 191	933 272	938 271
Voksenopplæring	39 271	39 200	38 626	37 203	37 203	37 203
Skolefritidstilbud	15 425	16 635	25 443	24 443	24 443	24 771
Skolelokaler	30 976	38 503	47 891	43 256	43 056	38 142
Skoleskyss	12 653	14 380	14 990	15 240	14 990	14 740
Barnevernstiltak når barnet er plassert av barnevernet	0	0	-32	-26	-26	-26
Arbeidsrettede tiltak i kommunal regi	3 827	2 562	2 626	2 626	2 626	2 626
Sum	**1 036 277**	**1 082 471**	**1 130 155**	**1 127 645**	**1 120 716**	**1 120 878**

Den totale rammeendringene i skole fra 2018 til 2019 er på 47,7 mill. kr. Av dette utgjør 18,9 mill. kr endringer hovedsakelig knyttet til demografi, innsparingstiltak, endringer i forbindelse med midlertidige løsninger, bevilgning til finansiering av inntektsgraderingen i SFO, ordningen med gratis SFO for funksjonshemmede fra 5. trinn og oppover, korrigering FDV-kostnader på Justvik skole, midlertidige løsninger, endret sats Statens pensjonskasse (SPK), overføringer til Barn- og familietjenesten, justering av integreringstilskudd og statlig tilskudd til IKT i undrvisningen. I tillegg kommer lønns- og prisjustering med 28,8 mill. kr

2.13.5 Driftsbudsjett med endringer

	Handlingsprogram			
Beløp i 1000	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Budsjett 2018	**1 082 471**	**1 082 471**	**1 082 471**	**1 082 471**
Sum Innsparingstiltak	**-754**	**-6 762**	**-12 750**	**-12 750**
Sum Demografijustering	**14 539**	**27 502**	**31 297**	**31 297**
Sum Integreringstilskudd	**-4 306**	**-6 785**	**-8 230**	**-8 230**
Endringer som følge av tidligere vedtak				
Holte skole midlertidige løsninger	-1 051	-1 051	-1 051	-1 051
Husleie GPS og tiltaksavdeling	481	-44	-44	-44
KIS resertifisering av IB skole 1. tertialrapport 2017	0	-315	-315	-315
Kringsjå skole økte driftsutgifter	0	223	223	223
Midlertidige løsninger Mosby avsetning	2 154	1 615	1 615	0
Oddemarka midlertidige løsninger	-788	-1 576	-1 576	-1 576
Overføring fra investering til drift vedrørende IKT	-2 665	-2 665	-2 665	-2 665
Overføring til Barn- og familietjenesten	1 576	1 576	1 576	1 576
Rajshahi	0	0	295	295
Rajshahi skoleaksjonen lagt inn i HP 2015-2018 korrigering 3 hvert år	-295	-295	-295	-295
SFO inntektsgradering alternativ 3 5/12 i 2018 effekt finansiert av oppvekst	1 923	1 923	1 923	1 923
SFO inntektsgradering alternativ 3 oppstart 1.8.2018	2 700	2 700	2 700	2 700
SFO redusere ytterligere pris (nærme seg alternativ 5) fra høsten 2018	1 384	1 384	1 384	1 384
SFO redusert egenbetaling fysisk og psykisk utviklingshemmede	513	513	513	513
Sjømatløft for barn og unge	-267	-267	-267	-267
Ubrukte midler miljøterapeut 2017	1 538	1 538	1 538	1 538
Økt ramme tilskuddsordning (Lunar 200 og Unik 400) evalueres	0	-630	-630	-630
Økt ramme tilskuddsordning (Lunar og Unik) over til barn og familietjenesten	0	630	630	630
Sum Endringer som følge av tidligere vedtak	**7 202**	**5 257**	**5 553**	**3 938**
Sum Tekniske justeringer, inkl. lønns- og prisvekst	**27 062**	**27 062**	**27 062**	**27 062**
Vedtatte endringer	**43 743**	**46 274**	**42 932**	**41 317**
Vedtatt ramme	**1 126 214**	**1 128 745**	**1 125 403**	**1 123 788**
Innsparingstiltak				
Innsparingskrav skoletjenesten	-2 900	-2 900	-2 900	-2 900
Innsparingstiltak redusert priskompensasjon	0	0	0	-700

	Handlingsprogram			
Beløp i 1000	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Sum Innsparingstiltak	**-2 900**	**-2 900**	**-2 900**	**-3 600**
Nye tiltak				
Demografi skole	29 839	41 722	43 666	50 581
Demografi skole nullstilling	-33 568	-45 874	-49 487	-49 487
FDV Justvik skole korrigering	-1 871	-1 871	-1 871	-1 871
Gratis budd til elever i skoletiden- prøveprosjekt	250	500	250	0
Gratis SFO for funksjonshemmede	1 500	1 500	1 500	1 500
Integreringstilskudd skole	-626	-1 854	-2 762	-3 978
Justering av lønns- og prisvekst 2018 skole	380	380	380	380
Kartlegging av skolemat	200	0	0	0
Linjeleie	-19	-19	-19	-19
Mosby oppvekstsenter - midlertidige løsninger	6 500	5 500	1 300	0
Overføring av tilskuddsordning barn- og unge fra barn- og familie	1 348	1 348	1 348	1 348
Overføring til barn- og familie besparelse merkantil stilling	-100	-100	-100	-100
Overføring til barn- og familie lønnsmidler	-300	-300	-300	-300
Overføring til barn- og familie til prosjekt "Vanlig men vondt"	-200	-200	-200	-200
Reduserte drivstoffkostnader pga Elbiler - GPS	-53	-53	-53	-53
Reduserte drivstoffkostnader pga Elbiler - KSS	-22	-22	-22	-22
SFO midler redusert betaling spes. avd. 5 trinn overføres HS	-164	-164	-164	164
Statens pensjonskasse (SPK) endring i pensjon fra 10,8% til 10,92%	870	870	870	870
Statsbudsjett 2019 Midler til tidlig innsats	2 500	2 500	2 500	2 500
Statsbudsjettet 2018 - Tilskudd IKT opplæring i grunnskole	877	877	877	877
Tidlig innsats, øremerkede midler	-2 500	-2 500	-2 500	-2 500
Tilskudd til Geitmyra matkultursenter	0	560	0	0
Wilds Minne skole -midlertidige løsninger	3 000	1 000	5 000	3 000
Økning SFO, ingen subsidiering av pris	-1 000	-2 000	-2 000	-2 000
Sum Nye tiltak	**6 841**	**1 800**	**-1 787**	**690**
Nye tiltak og tekniske justeringer	**3 941**	**-1 100**	**-4 687**	**-2 910**
Ramme 2019-2022	**1 130 155**	**1 127 645**	**1 120 716**	**1 120 878**

2.13.6 Nye tiltak

Demografi skole

Justering basert på oppdatert befolkningsprognose 2018.

Mosby oppvekstsenter - midlertidige løsninger

Mosby oppvekstsenter må flytte ut fra dagens tomt i forbindelse med bygging av nytt oppvekstsenter. Barnehagedelen etableres på Høietun, skoledelen ved Torridal skole på Hommerensiden. Kostnadene er innarbeidet for hele den midlertidige perioden og er basert på innhentet anbud.

Wilds Minne skole -midlertidige løsninger

Wilds Minne skole ligger inne i investeringsbudsjettet med oppstart bygging av ny skole i 2021. Det forventes at hele skolen må flytte ut i midlertidige lokaler i hele byggeperioden. Enkelte av de midlertidige løsningene planlegges etablert allerede sommeren 2019 som følge av at skolen ikke har kapasitet til å håndtere forventet elevtall. Det er gjort en avsetning av driftsmidler til de midlertidige lokalene i hele perioden. Avsetningen vil bli justert i samsvar med kostnadene på de reelle løsningene når det foreligger.

Tidlig innsats, øremerkede midler

Justering av rammen som følge av at midler til tidlig innsats kommer øremerket statstilskudd i 2019

Statsbudsjett 2019 Midler til tidlig innsats

Økningen på 2,5 mill. kr gjelder statlige midler gitt som rammetilskudd til opptrapping av ordningen økt lærertetthet/ny lærernorm fra høsten 2019. Totalt er det beregnet at økningen i rammetilskuddet er på 3,6 mill. kr.

FDV Justvik skole korrigering

Overføring av FDV-kostnader lagt på Justvik 1,871 mill. kr (rammeskjema 2015-18). Beløpet er prisjustert. Midlene ligger i rammen til Kristiansand eiendom, jf. rammeskjema 2016-19 og rammeskjema 2017-20.

Gratis SFO for funksjonshemmede

Fra og med 01.01.2019 har bystyret vedtatt en ordning med gratis SFO for barn med funksjonshemming fra 5. klasse, inkludert friskolene i kommunen.

Økning SFO, ingen subsidiering av pris

Fra 01.08.2019 har bystyret vedtatt en ytterligere økning av SFO-satsene med kr. 104,- per måned for hel plass uten inntektsgradering. Dette gir SFO satser lik selvkost.

Statsbudsjettet 2018 - Tilskudd IKT opplæring i grunnskole

Tilskudd til IKT-opplæring gitt i regjeringens budsjettforlik i 2018. Disse pengene ble ikke lagt inn i rammen da budsjettet ble vedtatt av bystyret i desember 2017.

Statens pensjonskasse (SPK) endring i pensjon fra 10,8% til 10,92%

Justering basert på forutsetninger gitt av Statens Pensjonskasse.

Overføring til barn- og familie lønnsmidler

Justert fordeling av lønnsmidler 2017 mellom skole og barn- og familie.

Gratis budd til elever i skoletiden- prøveprosjekt

Ved bystyrets behandling av Handlingsprogrammet for 2019-22 ble det vedtatt en bevilgning til gratis buss for elever i skoletiden. Ordningen er et prøveprosjekt over 2 år som starter opp høsten 2019.

Overføring til barn- og familie til prosjekt "Vanlig men vondt"

Prosjektmidlene foreslås overført fra skole til barn- og familietjenester for oppfølging og overføring til mottakere.

Kartlegging av skolemat

Ved bystyrets behandling av Handlingsprogrammet for 2019-22 ble det vedtatt en bevilgning i 2019 på 200.000 kr. til kartlegging av skolemat.

SFO midler redusert betaling spes. avd. 5 trinn overføres HS

Høsten 2018 ble det innført en ordning med redusert betaling (halv pris) for barn i SFO på 5. trinn og oppover på spesialavdelingene på Krossen og Hellemyr. For å finansiere ordningen ble det bevilget 0,5 mill. kr for høsten 2018. En andel på 164.000 kr er overført til HS sektoren da de også de har en elev som faller inn under ordningen.

Overføring til barn- og familie besparelse merkantil stilling

Etter overføring av oppgaver fra Oppvekstsektoren til Politisk- og administrativt sekretariat, skal en besparelsen på 100 000 kr overføres barn og familie.

Reduserte drivstoffkostnader pga Elbiler - GPS

Beregnet reduksjon av kostnader til drivstoff på Grunnskolen pedagogiske støtteenhet (GPS) som følge av overgang til bruk av Elbiler.

Reduserte drivstoffkostnader pga Elbiler - KSS

Beregnet reduksjon av kostnader til drivstoff på Kongsgård skolesenter som følge av overgang til bruk av Elbiler.

Tilskudd til Geitmyra matkultursenter

Bevilgning gitt for 2020 ved bystyrets behandling av Handlingsprogrammet for 2019-22

2.14 Oppfølging av verbalforslag

Kilde	Vedtak	Følges opp	Frist
Verbalvedtak fellespakken Sektor 2/7 og 3	Bystyret ber om en sak der det vurderes hvorvidt informasjon om-, og tilbud til lavinntektsfamilier når ut til alle i målgruppen.	Sak til Bystyret via Oppvekststyret og Helse- og sosialstyret	Innen juli 2019
Verbalvedtak fellespakken Sektor 2/7 og 3	Familiene til barn med funksjonshemming opplever ofte hverdagen som vanskelig. Det fremmes en sak til politisk behandling om hvordan skolen er tilrettelagt og hvordan avlastningstilbudet og støttekontaktordningen fungerer.	Sak til Bystyret via Oppvekst- og Helse- og sosialstyret	Innen juli 2019
Verbalvedtak fellespakken Sektor 2/7	Bystyret ber administrasjonen komme tilbake til oppvekststyret med informasjon som belyser hvilke fag som har blitt prioritert i utvelgelsen av videreutdanning av lærere.	Sak til Oppvekststyret	Innen april 2019
Verbalvedtak fellespakken Sektor 2/7	I forbindelse med kommunesammenslåingen ønsker bystyret å be administrasjonen vurdere hvorvidt opprettelse av mottaksklasser på de største skolene, så nær elevenes bosted som mulig, vil gi en bedre sosialisering, språkinnlæring og på sikt integrering, enn dagens system på mottaksskolen. Det bes også om en vurdering av ressursbruken ved en slik løsning sett i forhold til dagens ordning. Bystyret ber om at saken fremmes i 2020	Tilbud for nyankomne er eget oppdrag i Nye Kristiansand under delprosjekt A5.2, Grunnskole og SFO.	Fremmes for nytt Bystyre i 2020

Verbalvedtak fellespakken Sektor 2/7	Bystyret ber om at administrasjonen i forbindelse med omorganisering til ny kommune, vurderer å omprioritere slik at man får på plass en ressurs til å følge opp etableringen av universitetsbarnevernet.	Vedtaket følges opp i ny linje ifm budsjettprosessen	HP 20-23
Verbalvedtak fellespakken Sektor 2/7	Bystyret ber administrasjonen utarbeide en sak med sikte på at frivillige lag, foreninger og organisasjoner får bruke kommunale bygg kostnadsfritt eller til redusert leie, samt retningslinjer for et slikt tiltak.	Eget oppdrag under Kultur, frivillighet og innbyggerdialog i Nye Kristiansand. Sak vil bli fremmet for fellesnemnda og vurdert i forbindelse med handlingsprogram 2020-22	Våren 2019/HP 20/23

3

Primærhelseteamet, som består av fastlege, sykepleiere og helsesekretær, gir et bedre tilpasset helsetilbud.

FOTO: SVEIN TYBAKKEN

3. HELSE- OG SOSIALSEKTOREN

3.1 Kort om sektoren

Helse- og sosialsektoren består av 7 virksomheter i tillegg til direktørens stab. Sektoren har i overkant av 3 300 ansatte fordelt på omlag 2 200 årsverk.

3.2 Hovedutfordringer

Sektorens hovedutfordringer er knyttet til generelle og til dels globale utviklingstrekk i samfunnet som virker inn på behov og utvikling av helse, omsorgs- og sosialtjenester:

- Endringer i demografi og sykdomsbilde
- Arbeidskraftutfordringen og udekket finansieringsbehov
- Økt etterspørsel og forventninger til helsetjenester
- Økt krav til prioriteringer, digitalisering, utvikling og innovasjon

Sektorens totale utfordringsbilde gjenspeiler i stor grad levekårsproblematikken på Agder som gir ulikhet i befolkningens helse og sosioøkonomiske forhold. Sentrale trekk er lavere utdanningsnivå i befolkningen, lav yrkesdeltakelse blant kvinner, lav yrkesdeltakelse blant innvandrere, høy andel unge uføre og høy andel unge sosialhjelpsmottakere. I tillegg kommer et stort omfang av psykiske plager blant unge og en høy andel barn i lavinntektsfamilier. Drop-out problematikk påvirker andel som har fullført videregående utdanning. Dette sammen med lokale forhold i Kristiansand, påvirker kommunens utfordringer på helse- og sosialfeltet.

Utfordringene er utdypet i «Kristiansands utfordringsbilde 2018» og i «Melding om Kristiansand kommune kunnskapsgrunnlag for strategisk utvikling av fremtidsrettede tjenester på helse- og omsorgsfeltet - Speilmelding 2030».

<u>Utredning av konsept for helsehus</u>
Kristiansand kommune skal levere helse- og omsorgstjenester slik at de møter fremtidens utfordringer lokalt og er i tråd med nasjonale føringer og krav. Kristiansand kommune gjennomfører en utredning av konsept for Helsehus som skal avklare potensialet ved samlokalisering av kommunale tjenester, herunder samhandlings- og utviklingsmuligheter med sykehuset og andre aktører på helsefeltet. I forbindelse med at kommunen har behov for nytt legevaktbygg, ønsker en å vurdere dette, sammen med en eventuell utvidelse av legevaktens funksjoner. Utredningsarbeidet sees i sammenheng med mulighetsstudiet som sykehuset gjennomfører for nytt akuttbygg. Konseptutredningen skal også anbefale lokalisering av fremtidig helsehus. Utredningen avsluttes desember 2018 og anbefalingene vil danne grunnlag for prioriteringer i neste handlingsprogramperiode.

<u>Helsebyen Eg</u>
For å sikre vekst og verdiskaping er det avgjørende å skape innovasjon både når det gjelder forskning og med hensyn til tjeneste- og kompetanseutvikling på helse- og velferdsfeltet. Dette blir særlig viktig på bakgrunn av de demografiske utfordringene, med kraftig vekst i andel eldre i befolkningen. Kombinert med relativt færre i yrkesaktiv alder vil kommunen møte store utfordringer frem mot 2030 og 2040. Både kommuner og spesialisthelsetjeneste opplever allerede rekrutteringsutfordringer på helsefeltet.

I 2015 vedtok Bystyret en områderegulering for Egsområdet, hvor det er tilrettelagt for sykehusets langsiktige arealbehov for utbygging av helserelaterte virksomheter. Kommunen har initiert et strategisk utviklingsarbeid rundt Helsebyen Eg som involverer flere samfunnssektorer og engasjerer sentrale aktører i hele regionen. Sykehusets virksomheter, kommunale helse- og velferdstjenester og

universitetet er sammen med private aktører sentrale i arbeidet. Det er et sterkt helsefaglig kompetansemiljø i Kristiansand knyttet til Sørlandet sykehus, kommunen og UiA som kan styrkes og videreutvikles. Helsebyen Eg's nærhet til UiA er sentral for å bidra til synergieffektene innen forskning, kompetanseutvikling og etablering av helserelatert næringsvirksomhet. Et sykehus som skal være attraktivt for ansatte, pasienter og besøkende, er anbefalt å ligge godt integrert i en bystruktur med korte avstander og god tilgjengelighet til kollektivtransport og boområder. Dette vil helsebyen Eg kunne bidra til.

Produktivitet pleie- og omsorg

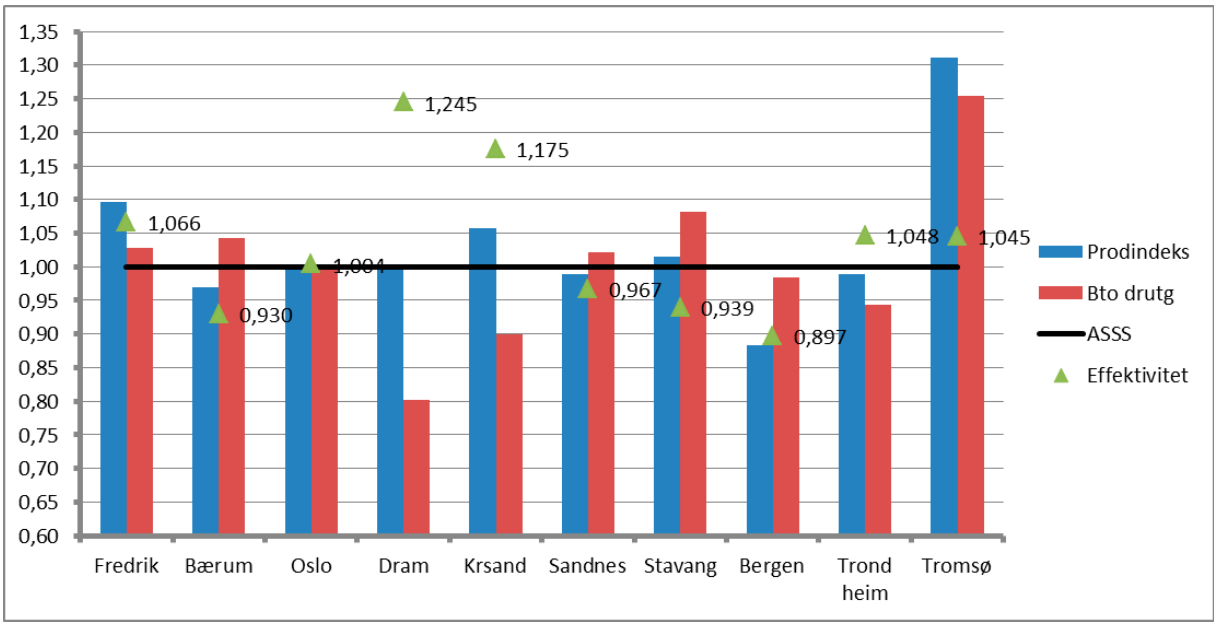

Helse- og sosialsektoren i Kristiansand drifter fortsatt sine tjenester effektivt sammenlignet med de andre store kommunene. Ressursbruken innenfor pleie og omsorg ligger langt under ASSS- snittet. Når det gjelder sosialtjenestene har kommunen en ressursbruk på snittet for ASSS.

Helse- og sosialsektoren konkrete utfordringsområder i perioden:

Endringer i helsetilstand og behov for tjenester

- Økt andel hjemmeboende med demens
- Økning i tjenestebehov blant de eldste eldre (90+) som ikke har hatt tjenester tidligere
- Flere barn og unge med omfattende tjenestebehov og bistandsbehov i forbindelse med bosituasjon
- Økning i antall barn som trenger avlastningstilbud
- Behov for differensierte og mer spesialiserte bolig- institusjons- og tjenestetilbud innen rus- og psykisk helsefeltet, tjenesten til personer med utviklingshemming og til personer med adferdsutfordringer
- Økt kompleksitet og koordineringsbehov, som også utløser kompetansebehov
- Behov for utvikling av differensierte rehabiliteringstjenester, bla hverdagsrehabilitering og hjemmerehabilitering
- Økt behov for hjelpemidler til hjemmeboende gir endrede drifts- og investeringsutfordringer

Ulikhet i helse og levekår

- Kristiansand har en høyere andel utenfor yrkesdeltakelse enn landet for øvrig
- Arbeidsmarkedet etterspør i økende grad utdanning og tilbyr stadig færre arbeidsplasser for ufaglærte, noe som særlig gjør at unge og personer med innvandrerbakgrunn står utenfor arbeidslivet
- Unge utenfor. Drop-out problematikk
- Økt pågang til helse- og sosialtjenester for ungdomsgruppa og unge med udekket behov for spesialiserte tjenester
- Andel unge med helserelaterte ytelser fra NAV er økende. Andelen unge på sosialhjelp er fortsatt forholdsvis høy
- Økning i andelen personer over 30 år som har behov for sosialhjelp og økning i antall sosialhjelpsmottakere som har barn

Flyktning- og integreringsfeltet

- Lavere sysselsettingsandel og flere som har helsemessige utfordringer som følge av krigshandlinger og pågående krig i hjemlandet. Etter endt introduksjonsprogram er det om lag 40-50 % som ikke kommer seg videre i arbeid eller utdanning.
- Uavklart situasjon med hensyn til antall og sammensetning av asylanter og flyktninger fremover. Det påvirker kommunens evne til langsiktig planlegging og tjenesteutvikling på området.

Rus- og psykisk helsefeltet og boligarbeidet

- Personer med store utfordringer knyttet til rus- og psykiske lidelser får ikke tilbud om egnet bolig i mangel av tilpassede boliger til målgruppen
- Brukere med behov for tverrfaglige og koordinerte tjenester utskrives fra sykehus og institusjon uten at kommunen har egnet boligtilbud

Arbeidsgiverfeltet:

- Rekruttering av nødvendig kompetanse er en utfordring for sektoren, og vil øke i løpet av neste periode som følge av turnover og behov for kapasitetsutvidelse. 9 % av de ansatte (297 personer) i sektoren er over 62 år. Av disse benytter 75 personer seg av den avtalefestede ordningen (AFP).
- Det er spesielt rekrutteringsutfordringer knyttet til enkelte profesjonsgrupper som sykepleiere, vernepleiere, fastleger og avdelingsledere.
- Sektoren har en høy andel deltidsstillinger (67,3 %) og andelen deltidsstillinger er høyest blant kvinner. Dette innebærer en utfordring for sektoren i et likestillingsperspektiv.
- Sektoren har en høy andel korte vakter i turnustjenestene som er utfordrende for å oppnå målsetting om høyere gjennomsnittlig stillingsstørrelse og økt andel heltidsstillinger.
- Sektoren har et høyt sykefravær som har holdt seg på et nivå på mellom 9-10% de 10 siste årene. Sykefraværet varierer mellom virksomheter og innenfor samme type tjeneste.
- Sektoren har hatt utfordringer med tilstrekkelig kapasitet og kompetanse hos ledere. Ledere er en sentral faktor for å lykkes med å legge til rette for et helsefremmende arbeidsmiljø og forebygge sykefravær.
- Sektoren står ovenfor omstillingsprosesser som vil kreve ledere som er i stand til å lede ansatte gjennom endringsprosesser.

Planlegging og overgangen til nye Kristiansand kommune krever mye oppmerksomhet og ressurser. Det blir derfor særlig viktig å sikre handlingsrom gjennom prioriteringer som gir god drift og nødvendig

utvikling slik at den nye kommunen vil være i stand til å løse de store utfordringene fremover på helse- og omsorgsfeltet.

Driftsutfordringer

Antall mottakere av sosialhjelp pr. 2. tertial 2018 har økt. Gjennomsnittlig antall mottakere av sosialhjelp pr august 2018 er 1014 mot 935 på samme tidspunkt i 2017. Fra 2014 til 2017 har det vært en markant nedgang i andel ungdom i aldersgruppen 18-24 år som mottar sosialhjelp. Denne nedgangen ser ut til å fortsette i 2018 godt hjulpet av befolkningsvekst innen aldersgruppen og ved at reelt mottakerantall holder seg tilnærmet stabilt sammenlignet med 2017. Når det gjelder andel av befolkningen i alderen 25 år og eldre som mottar sosialhjelp steg denne i 2017, og den fortsetter å stige så langt i 2018.

Det er gjennomført en analyse av sosialhjelpsutviklingen i Kristiansand. Denne analysen viser at det er flere personer som ikke kan forsørge seg selv, noe som igjen har sammenheng med manglende forutsetninger for å knytte seg til dagens arbeidsmarked. I tillegg dokumenteres det en sammenheng mellom antall bosatte flyktninger, familiegjenforeninger og økte utbetalinger på sosialhjelp. En ser også en vekst i antall voksne mottakere født i Norge som i hovedsak er enslige forsørgere.

En stor andel (30 prosent) av dem som i dag mottar sosialhjelp er husholdninger med barn, og en høy andel av disse har innvandrerbakgrunn. Ved å øke overgangen til arbeid etter endt introduksjonsprogram vil en også kunne redusere lavinntektsproblematikken for husholdninger med barn.

Det er foretatt grundig analyse av de som slutter i introduksjonsprogrammet. Et år etter endt program ser man at 38 prosent mottar sosialhjelp og de fleste av disse vil også motta oppfølging fra NAV, i form av veiledning mot arbeid, inkludert arbeidsrettede tiltak.

Som følge av høye bosettingstall i perioden 2014-2016 er det forholdsvis flere som avslutter introduksjonsprogrammet de neste årene. Dette vil påvirke sosialhjelpskostnadene og behovet for ressurser til ulike arbeidsrettede og kvalifiserende tiltak for å legge til rette for at flere kan forsørge seg selv.

Utviklingstrekkene i flere av de andre storbykommunene ligner i stor grad på det vi ser i Kristiansand.

Kommunens arbeid for god integrering ved egen integreringsvirksomhet og piloteringen av integreringsmottaket er målrettet og systematisk. Kristiansand kommune har avtale med UDI om drift av integreringsmottak og tilrettelagt avdeling ut 2018.

Pr. 1. tertial meldte sektoren om aktivitetsøkning innenfor tjenesten hjemmesykepleie. Denne veksten har stagnert i 2. tertial. Gjennomsnittlig antall timer per måned i 1. tertial var på 37 327 fallende til 36 750 i 2. tertial.

Innenfor tjenesten boliger til utviklingshemmede, tilsyn og pleie har det vært en aktivitetsøkning i løpet av året. Dette skyldes at flere brukere trenger økt tilsyn og pleie. I tillegg er det flere brukere med komplekse behov innenfor atferdsproblematikk og psykiatri.

Det er stort fokus på heltid og etablering av en heltidskultur i sektoren. Andel ansatte i 100% stilling viser en oppgang det siste året. Sektoren har fortsatt rekrutteringsproblemer når det gjelder sykepleiere, vernepleiere og leger. Større byer har fått merke problemer med å rekruttere fastleger, noe som også har rammet Kristiansand. Det skyldes flere forhold. I tillegg til utfordringer knyttet til rekruttering av fagprofesjoner er det også vanskelig å rekruttere avdelingsledere.

Sykefraværet i 2.kvartal er økt noe sammenlignet med samme periode i 2017. Fraværet stiger for kvinner og synker for menn sammenlignet med 2. kvartal 2017. Det er et spesielt fokus på nærværsarbeid samtidig med at tiltak for økt andel heltidsstillinger gjennomføres i tråd med bystyrevedtak. Sektoren har i løpet av året lagt ned et systematisk arbeid og flere samvirkende tiltak rettet mot ressursplanlegging, heltid og nærværsarbeid innføres i løpet av høsten 2018.

3.3 Endrede forutsetninger

Nasjonale satsinger

- Oppfølging av primærhelsemeldingen utfordrer sektoren til å organisere langt mer av arbeidet i tverrfaglige team. Øyeblikkelig hjelp døgnopphold (ØHD) er utvidet til også å gjelde rus- og psykisk helsefeltet og tilbudet er under utvikling.
- Nasjonal opptrappingsplan på rusfeltet videreføres frem mot 2020, samtidig som midler fra fylkesmannen trappes ned. Det må sikres midler til å videreføre virkningsfulle tiltak som er i fast drift, samt tiltak i kommunens vedtatte planer som er i tråd med prioriterte områder i den nasjonale satsingen
- Nasjonal opptrappingsplan for habilitering og rehabilitering (2017-2019) innebærer en økt opptrapping i 2019 hvor den største veksten i tjenestene skal foregå i kommunene. Opptrappingsplanen vektlegger utvikling av differensierte rehabiliteringstilbud og samhandling i tråd med innbyggernes behov samt styrking av tilbudet innen sansetap, læring- og mestring og endring av levevaner.
- Meld. St. 15 (2017-2018) Leve hele livet - En kvalitetsreform for eldre over 65 år, skal gjennomføres i alle kommuner i perioden 2019-2023. Innenfor fem satsingsområder, hvor ett omhandler å planlegge for et aldersvennlig samfunn, skal kommunen kartlegge og vurdere behov for tverrsektorielle tiltak og innsats. Regjeringen legger ikke opp til at kommunene blir pålagt nye krav eller oppgaver som medfører økte utgifter. Forbedring av eldreomsorgen skal i hovedsak dekkes gjennom kommunenes frie inntekter.
- Spesialisthelsetjenesten innfører pakkeforløp på rus- og psykisk helsefeltet. Pakkeforløp for kreft og pakkeløp for hjerneslag er også innført.
- Faglige retningslinjer og veiledere krever tilpasninger. Dette gjelder blant annet innføringen av nasjonal faglig retningslinje om demens, faglig retningslinje for helsestasjon- og skolehelsetjenesten, pårørendeveileder og veileder for personer med sammensatte behov

Lov- forskrifter og regelendringer

- Innstramming i ordningen med arbeidsavklaringspenger (AAP) gir krav til tettere, planmessig oppfølging. Strengere vilkår for å delta i ordningen og redusert stønadslengde kan påvirke sosialhjelpsutgiftene.
- Endringer i Husbankens bostøtteordning har gitt økte utgifter til sosialhjelp og følges nøye
- Trygderefusjonsordningen for tannbehandling i narkose bortfaller og vil gi utgiftsøkning på sosialhjelp
- Regelendringer i kontantstøtten gir for enkelte målgrupper inntektsbortfall som utløser behov for sosialhjelp
- Forslag til endringer i Lov om sosiale tjenester i NAV vedrørende kvalifiseringsprogrammet (KVP) vil gi økte utgifter med mindre kommunene kompenseres - noe som ikke ligger i forslaget som var på høring i mai 2017
- Aktivitetsplikten knyttet til sosialhjelp medfører fortsatt økte kostnader i oppstartsperioden
- Akuttmedisinforskriften innebærer omstilling og tilpasninger

- Ny forskrift om funksjons- og kvalitetskrav for fysioterapeuter med kommunal driftsavtale, 1. januar 2018 påvirker kommunenes administrative oppfølgingsoppgaver
- Endret lovverk mht reduserte muligheter for tvang ifm. psykisk helselovgivningen. Dette påvirker behovet for kommunale helsetjenester. De langsiktige konsekvensene er usikre.
- Betalingsplikt for utskrivningsklare pasienter på rus- og psykisk helsefeltet innføres fra 2019. Det vil overføres midler fra de regionale helseforetakenes rammefinansiering til kommunenes rammetilskudd i forbindelse med innføringen av betalingsplikten. Regjeringen har i statsbudsjettet for 2019 kommet med endelig forslag på størrelsen på beløpet som skal overføres til kommunene i forbindelse med innføringen av ordningen.

Andre sentrale rammebetingelser

- Det er en generell utvikling på helse- og omsorgsfeltet at den nasjonale styringen forsterkes gjennom stadig flere og mer omfattende faglige retningslinjer og veiledere. Dette stiller krav og forventninger til kvalitetsforbedring og driftstilpasninger som følges opp gjennom tilsyn.
- Utviklingen i oppgaveoverføring mellom kommunen og sykehus må følges nøye for å ivareta pasientsikkerhet og god kvalitet i pasientforløpene
- Endringer i strafferetten som har ført til at flere dømmes til behandling får konsekvenser for sykehusets sengekapasitet, noe som reduserer tilgjengeligheten for pasientgrupper som er krevende for kommunen å håndtere innenfor dagens ressurs- og rammeverk.

Nye Kristiansand kommune

- Etablering av nye Kristiansand kommune får konsekvenser for prioritering og planlegging. Arbeidet innebærer at et stort antall ledere, sentrale rådgivere og ansatte med spisskompetanse bidrar med omfattende ressurser i utrednings- og planleggingsarbeid for den nye kommunen. Dette gjør det utfordrende å samtidig ivareta og utvikle funksjonene kommunen har i sentralt regionalt utviklingsarbeid.

Innsparinger

Tall i 1000 kr i 2019 kr

Tekst	2019	2020	2021	2022
Innsparingstiltak redusert priskomp.	- 2 400	- 4 800	- 7 150	- 9 380
Velferdsteknologi	- 1 080	- 1 080	- 1 080	- 1 080
Forventet gevinst, redusert sykefravær	- 510	- 1 030	- 2 560	- 2 560
Redusert kostnader, avtale medisiner	- 4 000	- 4 000	- 4 000	- 4 000
Innsparingskrav, Helse og sosialsektoren 0,3 %	-6 550	-6 550	-6 550	-6 550
Effekt av flere i arbeid, bedre integrering, arb. marked og redusert sosialhjelp	0	0	-2 500	-5 000
Sum	- 14 540	- 17 460	- 23 840	- 28 570

Innsparingskravet i sektoren er på 28,6 mill. kr i 2022 i forhold til 2018. Økningen fra 2018 til 2019 utgjør 14,5 mill. kr.

Bystyret har tidligere vedtatt innsparingskrav knyttet til redusert priskompensasjon for kommunen. Helse- og sosialsektorens andel av dette er 2,4 mill. kr i 2019 og 2020, og 2,3 mill. kr i 2021. I tillegg vedtas en ytterligere innsparing på priskompensasjon i 2022 på 2,2 mill. kr. Total innsparing knyttet til priskompensasjon er 9,4 mill. kr i perioden. Innsparingskravet vil i 2019 bli fordelt på virksomhetene

etter størrelse og håndteres gjennom mindre tilpasninger i driften. I tillegg vedtas et innsparingskrav på 0,3% knyttet til ordinær pris- og lønnsvekst i hele perioden. Dette utgjør 6,55 mill. kr.

I forbindelse med økt ramme på 2 mill. kr til heltid i 2018 og redusert sykefravær vedtok bystyret en forventet gevinst i perioden på 2,6 mill. kr.

Kristiansand kommune får ny leverandør av legemidler 1.1.2019 etter at Stavanger kommune har kjørt felles anbudskonkurranse for ca 75 kommuner. Det forventes en besparelse på 4 mill. kr for helse- og sosialsektoren. Dersom sektoren imøtekommer de andre innsparingene så åpner denne besparelsen for ytterligere satsing på heltid.

Innsparingskravet knyttet til flere i arbeid, bedre integrering vedtas i tilknytning til verbalforslaget om oppnevning av oppgaveutvalg i henhold til Kommunelovens §10, nr 5. Oppgaveutvalget vil komme med forslag til hvordan Nye Kristiansand kan jobbe bedre med å få folk i arbeid.

Fra 2019 er det i tillegg til det som er innarbeidet i tabellen over en reduksjon i sosialhjelp på 1,1 mill. kr. i 2019.

Digitalisering, ehelse og velferdsteknologi

I 2018 vil alle kommunenes trygghetsalarmer være skiftet til nye, digitale alarmer og knyttet til responssentertjenesten på Valhalla. De analoge sykesignalanleggene ved omsorgssentrene Vågsbygdtunet og Strai, Kløvertun rehabiliteringssenter og Valhalla helsesenter vil også etter planen være skiftet til nye digitale trygghets- og varslingsanlegg i løpet av 2018. Videre planlegges det og utskifting ved 4 omsorgssentre i 2019, 4 i 2020 og 1 i 2021. Arbeidet med å implementere tilleggsteknologi i virksomhetene starter i 2019. Dette er teknologi som for eksempel digitalt kamera, GPS-sporing, bevegelsessensorer, døralarmer og digitale nøkler.

Implementering av nye typer velferdsteknologi er et sentralt virkemiddel for å håndtere økte behov som følge av demografiske endringer på sikt. Men arbeidet er i en tidlig fase. I implementeringsfasen vil prosjektet foreta nødvendig innsiktsarbeid i virksomhetene, samt utarbeide implementerings- og gevinstplaner som gjør at vi benytter teknologien målrettet og kan hente ut de potensielle kvalitetsmessige og økonomiske gevinstene så smart som mulig. Effektene vil komme på sikt. Men når og i hvilket omfang er usikkert og dette må det jobbes grundigere med før en kan legge konkrete innsparinger inn i driften. Det er behov for økt fokus på ressurser i arbeidet med gevinstrealisering. Dette er et arbeid som krever kompetanse og tid til å veilede virksomhetene slik at de kan foreta endringer og hente ut gevinster etter implementering.

Arbeidsgiverfeltet

Kristiansand kommune ved virksomhet oppfølgingstjenester er deltaker i prosjektet «IA-ledelse 2.0 – NED med sykefraværet» Prosjektet er et samarbeid mellom KS og NAV hvor innsatsen er rettet mot kommuner med høyt sykefravær og bygger på kommunenes egne strategier på mestringsorientert ledelse og kompetanse. Hensikten med satsingen er å oppnå en varig reduksjon i sykefraværet. Det er avsatt 2 mill. kr i handlingsprogrammet for 2018-2021 hvor det er forventet en varig nedgang budsjettrammer tilsvarende 0,5 mill. kr.

Det er avsatt 3 mill. kr til etablering av ressursteam og lederstøtte hvor det er forventet en effekt knyttet til heltidsbemanning og ledelse. Etablering av ressursteam i virksomhetene vil frigjøre tid hos ledere ved at lederne eksempelvis kan reduserer innleie av vikarer ved korttidsfravær. Lederne skal også kunne koordinere ressurser på tvers av avdelinger/turnuser for å utnytte større andel av heltidsstillinger. Dette vil bidra til å opprettholde og utvikle kvalitet i tjenesten og sikre fortsatt effektiv bruk av ressursene ute i tjenestene.

3.4 Hovedprioriteringer

Sektoren vil i perioden prioritere følgende:

- At innbyggerne bor trygt og godt hjemme så lenge som mulig.
- Deltagelse i utdanning, arbeidsliv og sosiale aktiviteter
- Koordinerte, helsefremmende og forebyggende tjenester
- Bolig- og tjenestetilbudet tilpasset ulike behov i befolkningen

Får å få dette til må sektoren legge vekt på følgende virkemidler:

- Innen tjenesteutvikling
    - Digitalisering og e- helse
    - Samhandling
- Innen Arbeidsgiverfeltet

    - Heltid, robust ledelse, ressursteam, rekruttering og kompetanse og redusert sykefravær

<u>Mer utfyllende detaljer om prioriteringer og prioriterte virkemidler i perioden:</u>

Innsats for å øke deltakelse i utdanning og arbeidsliv:

- Videreutvikle innholdet i aktivitetsplikten for brukere under 30 år.
- Større grad av arbeidsrettelse av introduksjonsprogrammet.
- Opprettholde tiltak i form av Jobbskolen som fører ungdom tilbake til utdanning eller arbeid.
- Antall varige tilrettelagte arbeidsplasser (VTA) økes med 7 plasser i 2019.

Arbeidsgiverfeltet:

- Pilotering og utprøving av ressursteam med mål om å sikre riktig bemanning og kompetanse ved svingninger i tjenestene, redusere innleie av vikarer og bruk av overtid, samt koordinere bemanningsressurser på tvers.
- Tiltak/lederstøtte med mål om å frigjøre tid og styrke kapasitet og kompetanse hos ledere til å utøve personal- og kompetanseledelse.
- Deltakelse og erfaringsinnhenting fra prosjektet «NED- med sykefraværet!» i samarbeid med KS og NAV.
- Videreutvikle kompetanse hos ledere på lederrollen, 10- faktor, mestringsorientert ledelse og lede ansatte i omstillingsprosesser.
- Heltidskultur og arbeidstidsordninger inkludert reduksjon av antall korte vakter i turnusene for å oppnå høyere gjennomsnittlig stillingsstørrelse og redusere andel deltidsstillinger i sektoren.
- Videreutvikle kompetansemoduler på følgende områder:
    - Forebyggende arbeid, «recovery», rehabilitering og habilitering.
    - Dokumentasjon og kvalitet.
    - Ernæring.
    - Legemiddelbruk.
    - Helse og sykdom
    - Rus og psykisk helse.
- Utarbeide en rekrutteringsstrategi for sektoren

Hjemmebaserte tjenester prioriteres og videreutvikles slik at flere kan bo trygt og godt i eget hjem:

- 42 omsorgsboliger for personer med demens og nytt dagsenter.
- 42 boliger bygges rundt et dynamisk tun som er åpent og inneholder tilbud som er attraktive og interessante for nærmiljøet.
- Utformet på en innovativ måte som gir beboerne hjemmefølelse, trygghet og frihet.
- Pårørende og frivillige aktører skal inspireres på en ny måte til å delta.
- Innovativ tjenesteutforming hvor bruk av nye metoder, høy grad av tverrfaglighet, digitalisering og ny teknologi står sentralt.
- Hverdagsrehabilitering videreføres og utvikles.

Tjenester til mennesker med utviklingshemming og deres pårørende:

- 12 nye boliger bygges og tas i bruk 2020.
- 6 nye boliger bygges og tas i bruk 2021.
- Planlegging og etablering skjer i nært samarbeid med brukere og pårørende.
- Det legges til rette for bruk av trygghetsskapende teknologi.

Tjenester til mennesker med rus og psykiske lidelser:

- Tilbudet til personer med rusrelaterte lidelser forsterkes i tråd med nasjonal opptrappingsplan og ruspolitisk handlingsplan.
- Kompensere for bortfall av midler fra fylkesmannen for å opprettholde allerede etablerte tjenester til målgruppen.
- Sikre et godt botilbud og oppfølgingstilbud til mennesker som trenger tett oppfølging.
- Kommunal øyeblikkelig hjelp videreutvikles.

Helsefremmende og forebyggende tjenester:

- Forebyggings-, lærings- og mestringstilbud opprettholdes for å øke mestringsevne og unngå behov for hjelp.
- Videreutvikle lavterskeltiltak for ungdom som står i fare for å utvikle eller har utviklet rusmiddelproblemer og/eller psykiske lidelser

Midler til endringer i rammebetingelser, lover og regler:

- Drift av nødnett for helsetjenesten i Kristiansand kommune er en pålagt kostnad gjennom statsbudsjettet som per i dag ikke er fullt ut finansiert i drift. Prisen for drift av nødnett settes av statlige myndigheter.
- Fastlegeordningen finansieres av basistilskudd som kommunen utbetaler til alle fastlegene i kommunen. Basistilskuddet har økt.
- Kommunene er pålagt av staten å opprette og drifte praksisplasser for turnusleger (LIS1). Det er fastsatt en liten kompensasjon for dette som kun dekker noen av kostnadene.
- Kompensasjon av bortfall av statlige inntekter til ressurskrevende tjenester.

Digitalisering og e-helse:

- Anvendelse av ny teknologi prioriteres for at innbyggerne i kommunen kan bo trygt og godt i eget hjem så lenge som mulig.

- Drift og videreutvikling av responssentertjenester med samarbeidende Agder-kommuner prioriteres.
- Fullføre implementeringen velferdsteknologi Agder innen 2020.
- Alle Kristiansand kommunes trygghetsalarmer byttes ut til nye digitale alarmer som blir tilknyttet responssenteret i løpet av 2018/2019
- Dagens sykesignalanlegg ved omsorgssentrene vil i perioden bli skiftet ut. Digital teknologi i form av individuelt tilpasset alarmanlegg og bruk av passive alarmsystemer tas i bruk.
- Tilleggsteknologi som digitalt natt- tilsyn, GPS-sporing, bevegelsessensorer, døralarmer og digitale nøkler vil tas i bruk i tjenestene på sikt.
- Økt bruk av trygghetsskapende teknologi i boliger til mennesker med kognitiv funksjonsnedsettelse.

3.5 Nye utredningsoppgaver

Framskrivninger og utredningsbehov i sektoren

Helse og sosialsektoren har igangsatt og vil gjennomføre flere arbeid i 2019 for å framskrive behov og foreta strategiske vurderinger knyttet til fremtidig utvikling av tjenestetilbudet. Mye av utredningsarbeidet og vurderingene skjer i samarbeid med blant annet teknisk sektor og Kristiansand boligselskap KF. Langsiktig utvikling og lokalisering av helse- og sosialtjenester er sentralt i tilknytning til byutvikling og oppfølging av kommuneplanen og den overordnede arealstrategien. Utredningsarbeidene vil legges til grunn ved rullering av handlingsprogrammet neste år.

- Helse- og sosialsektoren skal sammen med teknisk sektor utrede fremtidige behov for serviceboliger, og sikre strategisk arealplanlegging til bolig – og tjenesteyting – med særlig fokus på veksten i den aldrende befolkningen.
- I forbindelse med «Meld. St. 15 (2017-2018) Leve hele livet - En kvalitetsreform for eldre» legger regjeringen opp til at kommunene fra 1. januar 2019 skal starte kartlegging, vurdering og planlegging for tiltak og løsninger knyttet til reformens satsningsområder. Implementeringsfasen er fra 2020-2023. Helse- og sosialsektoren har et ansvar for at dette blir gjennomført.
- Gjennomgang av eksisterende bofellesskap på rus- og psykisk helsefeltet og framskrivning av behov.
- Status, kapasitet og strategi for utvikling av sonekontor.
- Kapasitet og framskrivning av behov for institusjoner som Lillebølgen og avlastningsplasser
- Status, kapasitet og strategi for utvikling av aktivtetssentertilbudet til personer med kognitiv funksjonsnedsettelse.
- Status, kapasitet og framskrivning av behov for dagsentertilbud til personer med demens.
- Status, strategi og framskrivning av behov for seniorsentre og frisklivstilbud.
- Vurderinger når det gjelder fremtidig behov for lokaliteter/areal til tjenester fra fastleger og fysioterapeuter.

Hensynet til etablering av nye Kristiansand kommune ivaretas.

3.6 Betalingssatser

I forbindelse med arbeidet med nye Kristiansand er det foretatt en kartlegging av egenbetalingssatsene for pleie og omsorgstjenester som en forberedelse til harmonisering av betalingssatsene i Søgne, Songdalen og Kristiansand. For praktisk bistand innebærer dette at timeprisen foreslås økt fra 331 til 341 i 2019. Dette utgjør en prisvekst på 3%. Egenbetalinger for mat ved dagopphold ved sykehjem foreslås økt fra 38 kr til 40 kr.

Brukerbetaling for husstander med inntekt under 2 G fastsettes statlig og offentliggjøres i eget rundskriv i desember. Mer informasjon om betalingssatser finnes på kommunens nettside.

Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) arbeider for tiden med ny egenandelsforskrift knyttet til varslings- og trygghetsteknologi som kan medføre at kommunenes rett til å kunne kreve egenbetaling for trygghetsalarmer bortfaller. Endelig avklaring rundt dette foreligger ikke, og må følges opp når forskriften kommer. Kommunen kan få et inntektsbortfall på ca. 5 mill. kr som følge av dette.

Bystyret har tidligere vedtatt å øke satsene på trygghetsalarmer gradvis frem til 2019 til en pris på 250 kr (2017 kr). Under forutsetning av at kommunens rett til å kunne kreve egenbetaling videreføres, økes betalingssatsen fra 2018 til 2019 fra 227 til 234 kroner per måned (3 %). Dette som en følge av harmoniseringen av satsene i nye Kristiansand.

3.7 Driftsbudsjett

Ressursbruk, utgifter/ inntekter

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Sum Driftsutgifter	2 544 919	2 330 306	2 456 197	2 454 098	2 446 851	2 458 004
Sum Driftsinntekter	-693 001	-416 758	-427 177	-427 177	-427 177	-427 177
Sum	**1 851 918**	**1 913 548**	**2 029 021**	**2 026 922**	**2 019 674**	**2 030 827**

3.7.1 Sektorens totale driftsramme

Tabellen under viser sektorens totale netto driftsramme, fordelt på en gruppering av tjenester.

Tall i 1000 kr i 2019 kr

Tekst	Regnskap 2017	Budsjett 2018	2019	2020	2021	2022
Hjemmebaserte tjenester	384 861	420 625	441 740	448 490	448 490	448 490
Aktivisering eldre	21 528	22 592	23 403	23 403	23 403	23 403
Sykehjem/ inst. inkl. Kløvertun	442 732	451 540	469 569	471 269	471 269	471 269
Kjøkkentjeneste	494	-2 405	-2 464	-2 464	-2 464	-2 464
Tjenester for utviklingshemmede	289 273	309 398	345 162	362 162	371 162	371 162
Forebyggende, skolehelsetjeneste	19 998	23 647	24 755	24 755	24 755	24 755
Psykisk helsevern	96 740	111 140	119 977	119 977	119 977	119 977
Diagnose, rehabilitering og behandling (inkl. fastlegetilskudd, legevakt, fysio/ergoterapi)	131 314	142 706	145 218	145 816	146 016	146 016
Introduksjonsordning, asylmottak, bistand	n/a	97 121	76 092	51 253	33 889	24 772
NAV	303 671	203 344	223 258	218 258	210 758	208 258
Sosialtjenester uten NAV	100 988	97 541	97 259	97 003	97 323	97 323
Stab&støtte/politisk utvalg/ufordelte midler	44 957	20 581	49 726	51 680	59 772	82 542
Bygg	15 102	14 147	13 714	13 714	13 714	13 714
Samhandlingsreformen	262	1 571	1 611	1 611	1 611	1 611
Sum	1 851 918	1 913 548	2 029 020	2 026 927	2 019 675	2 030 828

Sektorens driftsbudsjett er fra 2018 til 2019 økt med 67 mill. kr i tillegg til kompensasjon for pris- og lønnsvekst på 48 mill. kr. Budsjettendringene skyldes i hovedsak økte driftsmidler til 42 omsorgsboliger og boliger til personer med utviklingshemming, økt budsjett til sosiale tjenester, redusert integreringstilskudd knyttet til mottak av færre flyktninger, kompensasjon av bortfall av statlige inntekter til ressurskrevende tjenester samt særskilt pris og lønnsjustering for ubekvem arbeidstid på kveld og helg.

3.7.2 Driftsbudsjett med endringer

	Handlingsprogram			
Beløp i 1000	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Budsjett 2018	**1 913 548**	**1 913 548**	**1 913 548**	**1 913 548**
Sum Innsparingstiltak	**-3 991**	**-6 905**	**-10 786**	**-10 786**
Sum Demografijustering	**0**	**26 789**	**32 042**	**32 042**
Sum Integreringstilskudd	**-24 746**	**-40 981**	**-51 805**	**-51 805**
Endringer som følge av tidligere vedtak				
42 omsorgsboliger	23 692	31 834	31 834	31 834
Boliger til personer med utviklingshemming	8 011	17 861	27 317	27 317
Percapita	464	893	893	893
Responssenter og velferdsteknologi	-3 514	-5 085	-8 557	-8 557
Sosialhjelp	-591	-591	-591	-591
Andre tiltak	691	43	47	47
Sum Endringer som følge av tidligere vedtak	**28 753**	**44 955**	**50 942**	**50 942**
Sum Tekniske justeringer, inkl. lønns- og prisvekst	**47 839**	**47 839**	**47 839**	**47 839**
Vedtatte endringer	**47 855**	**71 696**	**68 232**	**68 232**
Vedtatt ramme	**1 961 403**	**1 985 244**	**1 981 780**	**1 981 780**
Innsparingstiltak				
Effekt av flere i arbeid, bedre integrering, arb. marked og redusert sosialhjelp	0	0	-2 500	-5 000
Innsparingskrav Helse og sosialsektoren	-6 550	-6 550	-6 550	-6 550
Innsparingstiltak redusert priskompensasjon	0	0	0	-2 230
Reduserte kostnader innkjøpsavtaler medisiner	-4 000	-4 000	-4 000	-4 000
Sum Innsparingstiltak	**-10 550**	**-10 550**	**-13 050**	**-17 780**
Nye tiltak				
Aktivitets- og frivillighetskoordinator omsorgsentre	1 900	1 900	1 900	1 900
Demografi	5 000	0	10 000	35 000
Demografi- fra innsparingstiltak medisiner	4 000	4 000	4 000	4 000
Heltidsprosjekt	2 000	2 000	2 000	2 000
Integreringstilskudd HS	-4 695	-13 895	-20 699	-29 816
Nasjonal opptrapping rusfeltet, statsbudsjettet 2018	1 570	1 570	1 570	1 570
Omstillingmidler omsorgstjenester	9 000	0	0	0
Pris- og lønnsjustering kveld og helligdagstillegg	15 000	15 000	15 000	15 000
Ressurskrevende tjenester	9 225	9 225	9 225	9 225
Sosiale tjenester	20 000	15 000	10 000	10 000
Statsbudsjett 2019 - boligsosialt	496	496	496	496
Statsbudsjett 2019 - habilitering og rehabilitering	1 574	1 574	1 574	1 574
Statsbudsjett 2019 - justering for takstoppgjør vedrørende allmennleger	1 900	1 900	1 900	1 900
Statsbudsjett 2019 - opptrappingsplan rus	4 048	4 048	4 048	4 048
Statsbudsjett 2019 - utskrivingsklare pasienter psykisk helsevern	2 912	2 912	2 912	2 912
Tekniske justeringer, linjeleie	23	23	23	23
Til/ fra annen sektor	-1 158	-1 158	-1 158	-1 158
Øke innsats for utsatte barn- Nye mønstre trygg oppvekst	2 000	2 000	2 000	2 000
Andre tiltak	3 373	5 633	6 153	6 153
Sum Nye tiltak	**78 168**	**52 228**	**50 944**	**66 827**
Nye tiltak og tekniske justeringer	**67 618**	**41 678**	**37 894**	**49 047**
Ramme 2019-2022	**2 029 021**	**2 026 922**	**2 019 674**	**2 030 827**

3.7.3 Nye tiltak

Pris- og lønnsjustering kveld og helligdagstillegg

I Hovedtariffavtalen KS er det forhandlet frem økte ubekvemstillegg for kvelds- og natt- og helgearbeid som medfører økte lønnskostnader ved turnusarbeid. De økonomiske konsekvensene av oppgjøret inngår i kommunens rammetilskudd. Lønnstillegget for helgearbeid er et virkemiddel for å oppnå heltid. Styrkningen på 15 mill. kr må sees i sammenheng med innsparingskravet på 6,6 mill. kr slik at den

reelle styrkningen til ubekvemstillegg utgjør 8,4 mill. kr. Denne økningen tilsvarer økning i lønnsutgiftene sektoren vil ha fra 2019, med det samme antall helgetimer i turnusene som i 2018.

Det er også vedtatt en varig styrkning på 2 mill. kr knyttet til heltidssatsing i sektoren, som bl.a. vil benyttes til å dekke merutgifter som følge av økt antall helgetimer og ubekvemstillegg.

Øke innsats for utsatte barn- Nye mønstre trygg oppvekst

Med vedtatt rammeendring på 2 mill. kr årlig vil sektoren kunne øke antall familiekoordinatorer i prosjektet Nye mønstre – trygg oppvekst med to stillinger. Ytterligere 20 familier vil dermed kunne inkluderes i prosjektet. Sektoren ønsker også å øke kompetansen om barnefattigdom i tjenestene og bedre informasjonen og tilgjengelighet.

Aktivitets- og frivillighetskoordinator omsorgsentre

Som følge av vedtatt budsjett etablerer helse- og sosialsektoren tre stillinger som aktivitet- og frivillighetskoordinatorer på omsorgssentre. Stillingene skal legge til rette for økt aktivitet for beboere ved sykehjem gjennom samhandling med frivillige.

Styrke og sikre spisskompetanse innen eldremedisin

Med rammen på 0,95 mill. kr i 2019, økende til 1,9 mill. kr i 2020 kan sektoren opprettholde ordningen med sykehjemsoverlege/geriater i 100 % stilling med ansvar for flere sykehjem, samt styrke legetjenesten noe.

Vaktsykepleier for korttidsavdelingene på Valhalla

Tilbudet på korttidsavdelingene på Valhalla helsesenter styrkes med 0,75 mill kr i 2019 og deretter økende til 1,5 mill. kr fra 2020 som sektoren vil benytte til en ekstra sykepleier på kveld, helg og helligdager. En ser stor endring i pasientgruppen som Valhalla helsesenter betjener, og mottak av pasienter skjer hele døgnet både fra hjem og sykehus.

Varige tilrettelagte arbeidsplasser (VTA plasser)

Bystyret vedtok en generell styrkning av varig tilrettelagte arbeidsplasser (VTA-plasser) med 7 plasser fra 2019. Videre styrkes VTA-ordningen for ungdommer med kognitiv funksjonsnedsettelse som går ut av videregående skole med 7 nye plasser i 2019, 9 plasser i 2020 og 8 plasser i 2021. Dette siste skyldes at praksisen med at ungdommene går 1 til 2 år ekstra på videregående skole faller bort.

3.8 Investeringsbudsjett

INVESTERINGSPROSJEKTER UNDER BOLIGSELSKAPET

- 42 nye omsorgsboliger, ferdigstilles i 2020
- 12 nye boliger til personer med utviklingshemming, ferdigstilles i 2020
- 6 nye boliger til personer med utviklingshemming, ferdigstilles i 2021

<u>42 nye omsorgsboliger - Strømmehaven</u>

Det etableres 42 nye omsorgsboliger som et innovativt «landsbykonsept» på Strømme. Nybygget inklusiv nytt dagsenter og sonekontor samlokaliseres med Strømme omsorgssenter og får navnet «Strømmehaven». Omsorgsboligene bygges som 6 bokollektiv for 7 personer. Konseptet er en ny tjeneste for personer med demens, og bidrar til diversitet og økt individuell tilrettelegging i tjenestetilbudet til denne målgruppen. Det nye omsorgskonseptet skal gi beboerne økt livskvalitet og

mestring i fasen der den enkelte har behov for døgnomsorg. Målet er at den enkelte kan fortsette å leve livet mest mulig likt slik han/hun har vært vant til. Prosjektet er planlagt ferdigstilt i 2020.

12 + 6 nye boliger til personer med utviklingshemming

Det planlegges å bygge 12 nye boliger til personer med utviklingshemming med store omsorgsbehov i 2020 og ytterligere 6 nye boliger i 2021 til mennesker med utfordringer knyttet til autisme. Planlegging og etablering skal skje i nært samarbeid med brukere og pårørende og det skal legges til rette for bruk av trygghetsskapende teknologi.

Som vedtatt i tidligere handlingsprogram, vil 6 nye boliger på Hellemyr til personer med utviklingshemming være klare for innflytting i november/desember 2018. I tillegg er utvidelsen på Storebølgen med 3 nye plasser klar for innflytting i september/oktober 2018.

Beløp i 1000	**Samlede prosjektbeløp**	**Handlingsprogram**				**Sum 2019-22**	
Investeringsprosjekter	**Netto prosjekt utgift**	**Utgift 2019**	**Utgift 2020**	**Utgift 2021**	**Utgift 2022**	**Utgift**	**Inntekt**
Helse- og sosialsektoren							
Digitale trygghetsalarmer		300	300	300	300	1 200	0
Ekstraordinære strakstiltak i HS-sektoren		4 000	3 000	3 000	3 000	13 000	0
Inventar til 12 omsorgsboliger	2 000	0	2 000	0	0	2 000	0
Inventar til 6 omsorgsboliger	1 000	0	0	1 000	0	1 000	0
IT		2 750	2 750	2 750	2 750	11 000	0
KE Helsehus- planleggingsmidler	1 000	1 000	0	0	0	1 000	0
KE Lillebølgen- oppgradering	7 664	7 351	0	0	0	7 351	0
KE Nødstrøm sykehjem	10 045	0	2 236	0	2 182	4 418	0
KE Oppgradering kjøkken på sykehjem	13 380	550	550	550	550	2 200	0
KE Oppstart nytt sykehjem/OPS Avsetning	260 000	3 000	10 000	50 000	110 000	173 000	0
KE Strømme sonekontor og dagsenter	96 603	45 008	41 147	0	0	86 155	0
KE To Nødboliger	11 730	0	11 730	0	0	11 730	0
KE Vågsbygdtunet rehabilitering beboerrom	28 882	7 940	8 005	5 337	0	21 282	0
Nytt kjøkkenutstyr, inventar		300	300	300	300	1 200	0
Omsorgsboliger Strømme, inventar	10 000	10 000	0	0	0	10 000	0
Sykesignalanlegg	8 648	3 075	4 933	640	0	8 648	0
Sykesignalanlegg - smarttelefoner		230	400	140	140	910	0
Utvikling av IT-teknologi i omsorg		1 000	1 000	1 000	1 000	4 000	0
Velferdsteknologi og IT i nybygg Strømme	4 000	3 000	1 000	0	0	4 000	0
Sum Helse- og sosialsektoren	**454 952**	**89 504**	**89 351**	**65 017**	**120 222**	**364 094**	**0**
Sum investeringsprosjekter	**454 952**	**89 504**	**89 351**	**65 017**	**120 222**	**364 094**	**0**

Digitale trygghetsalarmer

Midler til sektorens investeringer knyttet til utskifting fra analoge til digitale trygghetsalarmer. Fra HP18-21

KE Helsehus- planleggingsmidler

Det er avsatt midler til planlegging med tanke på fremtidsrettet utvikling av lokalmedisinske tjenester, herunder vurdering av «Helsehus»- konsept. Dette må sees i sammenheng med behov for ny legevakt, og mer langsiktig vurdering av hensiktsmessig samlokalisering i tilknytning til den akuttmedisinske kjede.

KE Lillebølgen- oppgradering

Det er behov for å utvide undervisningskapasiteten på Lillebølgen. Utvidelsen vil også innebære at lokalene til fysioterapeutene blir mer tilpasset dagens behov. Kontorfasiliteter og personalgarderoben vil også bli oppgradert. Etter fullført utbygging antar man at bygget vil få en betydelig økt levetid. Det vil også gi en mer helhetlig og tilpasset utnyttelse av Lillebølgens areal som institusjonsbygg.

KE Nødstrøm sykehjem

Det er behov for økt kapasitet på nødstrøm ved sykehjemmene i Kristiansand. Noen sykehjem har fått dette på plass, bl.a. Vågsbygdtunet og Valhalla. På Straitunet og Prestheia er arbeidene i gang. Etablering av nødstrøms-aggregater vil pågå gjennom handlingsprogramperioden etter følgende prioritering:

2020: Stener Heyerdahl og Elvegata

2022: Grimtunet (inkl. Grim bokollektiv) samt varmesentral for Ternevig.

KE Oppgradering kjøkken på sykehjem

Flere institusjonskjøkken er i dårlig forfatning og det er behov for en planmessig oppgradering og utskiftning av de til sammen ca. 60 institusjonskjøkkener i Kristiansand kommune. Dette arbeidet startet opp i 2016 og vil fortsette gjennom perioden.

KE Oppstart nytt sykehjem/OPS Avsetning

Ut fra tidligere vurderinger er det anslått behov for et nytt sykehjem på ca. 100 plasser som skal være klar for innflytting ca. 2025. Det arbeides med kvalitetssikring og eventuelt justering av dette anslaget i lys av kommunesammenslåingen. Den totale kapasiteten og framskrivning av behov for plasser med døgnomsorg i Nye Kristiansand legger føringer for en ny vurdering i 2019.

KE Strømme sonekontor og dagsenter

Framskriving av befolkningsveksten i Kristiansand viser sterk økning av antall eldre i Randesund/Tveit. Det er behov for nytt sonekontor og nytt dagsenter for å dekke det økende behovet for hjemmetjenester og dagsenterplasser. Det er foreslått at både sonekontor og dagsenter samlokaliseres med de 42 nye omsorgsboligene på Strømme, under felles navn "Strømmehaven". Ved å samlokalisere ulike brukergrupper med delvis sammenfallende behov forventes det å kunne gi bedre kvalitet på tjenestene som tilbys.

KE To Nødboliger

Det er behov for 2 individuelle og robuste boenheter som skal fungere som midlertidig bolig (nødboliger) for mennesker med utfordringer knyttet til rusavhengighet for å ivareta kommunens plikt til å fremskaffe midlertidig botilbud.

KE Vågsbygdtunet rehabilitering beboerrom

Vågsbygdtunet har behov for oppussing av sine 8 avdelinger og 72 plasser etter snart 18 års drift. Prosjektet innebærer oppussing av beboerrom med oppgradert baderom. Fellesrom pusses opp så godt det lar seg gjøre innenfor rammen. Det planlegges å pusse opp 2 avdelinger i hvert av årene i perioden. For to av avdelingene er det knyttet usikkerhet til avløpsledning. Dersom denne må byttes, vil det medføre ekstra kostnad og tid. Arbeidene startet opp i september 2018 og er nå godt i gang.

Sykesignalanlegg

Sykesignalanlegg eller varslingsanlegg for sykehjem og boliger. Gjelder utskifting av varslingsanlegg på sykehjem og omsorgsboliger. Prosjektet ble igangsatt i 2017.

3.9 Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder

3.9.1 Satsingsområde: Samskaping som drivkraft

Retningsmål: Kristiansand kommune er regional drivkraft i utvikling av effektive og brukervennlige tjenester

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Kristiansand kommune er regional drivkraft og bidrar nasjonalt når det gjelder anvendelse av e-helse og velferdsteknologi	Antall Agder- kommuner deltagende i Medisinsk avstandsoppfølging Agder prosjektet (2018- 2021)	0	10	30
	Antall Agder kommuner som er tilknyttet kommunalt responssenter for trygghets- og varlingsteknologi	0	15	19
	Antall Agder-kommuner deltagende i Telma-prosjektet (2016-2019)	3	15	Avsluttes

Strategier:

- Helse- og sosialsektoren påvirker og bidrar i nasjonal utvikling innen forskning, digitalisering og leverandørsamarbeid gjennom helse- og sosialdirektørens deltakelse på sentrale arenaer og i nettverk. Sektoren deltar i og leder regionale og nasjonale og internasjonale prosjekter.
- Drift og videreutvikling av responssentertjenester med samarbeidende Agder-kommuner.
- Fullføre implementeringen velferdsteknologi Agder innen 2020
- Gjennom Kristiansand kommune sin rolle som prosjekteier i prosjektene Telemedisinsk oppfølging på Agder (Telma) og Medisinsk avstandsoppfølging Agder utvikles felles løsninger for medisinsk avstandsoppfølging i samarbeid med kommuner, SSHF (Arendal, Kristiansand, Flekkefjord), fastleger, Universitet i Agder, leverandørindustrien og fastleger.

3.9.2 Satsingsområde: Kompetanse for verdiskaping

Retningsmål: Kristiansand er en ledende kompetanseby hvor innbyggerne utvikler og anvender sin kompetanse

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Færre ungdom faller utenfor utdanning og arbeidsliv (18 - 24 år)	Antall sosialhjelpsmottakere i alderen 18 – 24 år på samme nivå som gjennomsnittet i de ti største kommunene i Norge	186	176	176
	Antall ungdom (under 25 år) som har droppet ut fra videregående skole	215	200	180

Strategier:

- NAV prioriterer ungdom som står utenfor skole og arbeid og videreutvikler aktivitetsplikten for brukere under 30 år.
- Arbeidsrettingen av introduksjonsprogrammet og oppfølging etter endt program prioriteres, slik at en blant annet øker bruken av videregående skole.
- Forsterke samarbeidet og tiltaksutvikling mellom NAV, oppfølgingstjenesten og oppvekstsektoren for bedre å fange opp unge i risiko og tilby løp med tilrettelagt formalkompetanseheving og sikre helse- og oppfølgingstjenester.
- Utvikling av lavterskel- og gruppetilbud i oppfølgingstjenesten rettet mot ungdom i alderen 16-25 år.

3.9.3 Satsingsområde: Deltakelse og tilhørighet

Retningsmål: I Kristiansand lever alle barn og unge et liv under forhold som fremmer verdighet, tilhørighet, mestring og deltakelse i felleskapet.

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Færre barnefamilier med lavinntekt (husholdninger <60 % av medianinntekt) 0-17 år	Andel barn og unge i husholdninger med vedvarende lavinntekt som får bistand i prosjektet «Nye mønstre – trygg oppvekst»	4,0 %	5,0 %	7,0 %
	Andel barnefamilier som mottar sosialhjelp (av alle mottakere)	26,0 %	25,0 %	25,0 %
Ungdom i Kristiansand har god psykisk helse og får tidlig og rask hjelp ved behov	Andel ungdom i alderen 18-25 år med vedtak om bistand, får kontakt med oppfølger innen 10 dager	50,0 %	90,0 %	90,0 %
	Andel videregående skoler hvor en tilbyr "RPH-kurs" og gjennomfører Tankevirus-opplegg	0,0 %	100,0%	100,0%

Strategier:

- Videreutvikle prosjekt «Nye mønstre – trygg oppvekst» som en del av folkehelsesatsingen
- Rask psykisk helsehjelp til ungdom videreutvikles
- Styrke pårørendearbeid og fokus på barn som pårørende. Koordinert arbeidet rundt sosialhjelpsmottakere med barn forsterkes.
- Sikre bolig og tjenestetilbud til ungdom med omfattende behov for bistand
- Sikre rett dimensjonering og fremtidsrettet innretning på avlastningstilbudet til barn og unge med omfattende tjenestebehov
- Videreføre Jobbskolen som virkemiddel rettet mot ungdom som faller utenfor videregående skole og føre disse tilbake til utdanning eller arbeid.

Retningsmål: Innbyggere er aktive deltakere i lokalsamfunn og arbeidsliv

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Flere innbyggere er tilknyttet utdanning og arbeidsliv	Andel arbeidssøkere med overgang til arbeid	63,0 %	68,0 %	68,0 %
	Andel bedrifter som har fått arbeidsmarkedsbistand fra NAV av alle bedrifter (NAVs markedsarbeid)	19,0 %	28,0 %	28,0 %

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
	Andel KVP-deltakere med overgang til arbeid/utdanning (Snitt for storkommunene 65%. Ny målgruppe prioriteres til ordningen, og dette påvirker målambisjonen)	71,0 %	65,0 %	65,0 %
	Andel langtidsmottakere sosialhjelp (6 mnd.) av alle mottakere beregnet i henhold til definisjonen som benyttes i storkommunesamarbeidet.	22,0 %	20,0%	20,0%
	Andel sykmeldte med gradert sykemelding av alle sykmeldte (inkluderende arbeidsliv)	47,0 %	48,0 %	48,0 %
	Antall deltakere i KVP (kvalifiseringsprogrammet)	151	160	160
	Samlet antall mottakere av sosialhjelp	934	850	850
Nyankomne flyktninger og innvandrere er integrert i barnehage, skole, fritid, arbeid og samfunnsdeltakelse innen fem år	Andel med overgang til arbeid/utdanning 1 år etter endt introduksjonsprogram	65,0 %	67,0 %	69,0 %
	Andel med overgang til arbeid/utdanning 2 år etter endt introduksjonsprogram	69,0 %	71,0 %	75,0 %
	Andel med overgang til arbeid/utdanning etter endt introduksjonsprogram	37,0 %	55,0 %	55,0 %

Strategier:

- Sikre rett dimensjonering og hensiktsmessig bruk av varig tilrettelagte arbeidsplasser (VTA-plasser).
- NAV styrker samarbeidet med næringslivet gjennom rekrutteringsbistand, omstillingsbistand og sykefraværsoppfølging.
- Utvikle tiltak som øker overgangen til arbeid og utdanning, spesielt for utsatte grupper som ikke-vestlige innvandrere og langtidsledige.
- Samarbeidet mellom NAV, kommunale oppfølgingstjenester og spesialisthelsetjenesten rundt brukere med rus- og psykisk helseproblematikk styrkes
- Flyktning- og integreringsarbeidet videreutvikles og forbedres i tråd med vedtatt strategi for feltet

Retningsmål: Innbyggerne har mulighet til å ivareta egen helse, trivsel og livskvalitet.

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Innbyggere i Kristiansand som mottar helse- og omsorgstjenester bor trygt og godt hjemme så lenge som mulig	Andelen innbyggere over 80 år som mottar pleie- og omsorgstjenester og som bor hjemme	79,0 %	79,0 %	80,0 %
	Antall brukere med medisinsk avstandsoppfølging	0	Økende	Økende
	Beleggsprosent på Øyeblikkelig hjelp døgnopphold (ØHD) økes (for å redusere sykehusinnleggelser)	27,5 %	40-60 %	40-60 %
Kristiansands innbyggeres behov for helse- og omsorgstjenester forhindres eller utsettes ved hjelp av målrettet forebyggings- og rehabiliteringsarbeid	Andel av brukere i hverdagsrehabilitering som ikke har mottatt hjemmetjenester tidligere.	15,0 %	40,0 %	40,0 %
	Antall brukere i Rask psykisk helsehjelp (RPH)	400	600	700
	Antall brukere som har gjennomført hverdagsrehabilitering	232	400	400
	Antall deltakere frisklivstilbud (Aktiv hver dag, levevaneendring, frisklivsresept mm)	660	700	Økende

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
	Antall deltakere i kurs i depresjonsmestring (KID) og kurs i belastningsmestring (KIB)	50	50	50
	Antall deltakere i lærings og mestringstilbud f.eks. pårørendeskole for demente, «puls og kols», kolskurs, diabeteskurs, treningstilbud	104	155	Økende
	Antall som benytter seniorsentrenes tilbud		1300	Økende

Strategier:

- Kommunen opprettholder og videreutvikler differensierte tjenestetilbudet som kjennetegner «hjemmetjenestekommunen»
- Rett dimensjonering og utvikling av dagtilbud til personer med demens sikres.
- Sikre dimensjonering og fremtidsrettede aktivitetstilbud til eldre og til mennesker med kognitiv funksjonsnedsettelse.
- Etablering og modellutvikling av 42 omsorgsboliger (Strømmehaven) og dagsenter for personer med demens.
- I hjemmebaserte tjenester styrkes fokus på ernæringssituasjonen
- Sykehjemmene viderefører fokus på miljø og fellesskap i forbindelse med måltidene
- Ta i bruk ny teknologi for at innbyggerne i kommunen kan bo trygt og godt i eget hjem så lenge som mulig.
- Utprøving og implementering av avstandsoppfølging gjennom telemedisinske løsninger
- Rehabilitering og habilitering forsterkes i tråd med nasjonal opptrappingsplan.
- Styrkingen av rusfeltet i tråd med nasjonal opptrappingsplan sikres i drift og videreføres
- Videreutvikling av Jegersberg gård med hensyn til næringskonsept og mentorordning
- Utvikle og dimensjonere lavterskeltilbudet til personer med omfattende hjelpebehov innen rusfeltet.
- Utvikling av Recovery-støttende tiltak innen rus- og psykiskhelsefeltet i tråd med regional samhandlingsmelding. (Recovery: Faglig tilnærming som bygger på menneskerettigheter og brukermedvirkning).
- Tilbud om Øyeblikkelig hjelp døgnopphold (ØHD) på rus- og psykisk helsefeltet videreutvikles i tråd med nasjonale føringer og lovkrav.
- Helse- og sosialsektoren videreutvikler samarbeidet med private og ideelle organisasjoner på prioriterte områder i tråd med Frivillighetsmeldingen.
- Videreutvikle metoder og tiltak som involverer flere frivillige i tjenestene basert på erfaringer med aktivitets- og nettverkskoordinator i omsorgstjenestene.

3.9.4 Satsingsområde: Byvekst med kvalitet

Retningsmål: Innbyggerne lever i mangfoldige nærmiljø

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Flere er selvhjulpne på boligmarkedet	Brukere som søker om kommunal bolig, eller fornyelse av eksisterende leieforhold, vurderes med hensyn til muligheten for å kjøpe sin egen bolig.	90,0 %	100,0 %	100,0 %
Innbyggere som er vanskeligstilte på boligmarkedet får tilbud om bolig og tjenester tilpasset behovene	Andel startlån innvilget til barnefamilier	46,0 %	50,0 %	50,0 %
	Antall husstander i midlertidig bolig (nødbolig) med varighet mer enn 3 måneder	19	10	5

Strategier:

- Sikre tilgjengelige boligsosiale oppfølgingstjenester også på ettermiddag/kveld/helg
- Sikre systematisk samarbeid mellom helse- og sosialsektoren og Kristiansand Boligselskap KF og teknisk sektor særlig med tanke på strategisk arealutvikling til helse- og sosialformål.
- Sikre planlegging og etablering av bolig, avlastnings- og tjenestetilbud til personer med kognitiv funksjonsnedsettelse, i samarbeid med pårørende og brukere
- Videreutvikle Tandem-konseptet for brukere som har alvorlige psykiske lidelser, rus- og atferdsproblematikk til også og omfatte andre brukergrupper som ikke evner å møte til avtaler eller følge et aktivitetsopplegg.
- Forbedre tilbudet om midlertidig bolig
- Sikre og tilpasse bolig- og tjenestetilbud til vanskeligstilte på boligmarkedet
- Planlegge for bærekraftig tjenesteutvikling tilpasset befolkningsutviklingen i de ulike bydeler.

3.10 Oppfølging av verbalforslag

Kilde	Vedtak	Følges opp	Frist
Verbalvedtak Fellespakken sektor 3	Bystyret ber om en sak om hvordan barn fra lavinntektsfamilier kan være med på minst én aktivitet uavhengig av foreldrenes økonomi	Verbalforslaget vil bli besvart til både helse- og sosialstyret, oppvekstsstyret og kulturstyret, da tiltak knyttet til lavinntekt og barnefattigdom bør ha tverrsektoriell forankring	Våren 2019
Verbalvedtak Fellespakken sektor 3	Bystyret har tidligere bedt om både at ordningen med BPA skal komme flere trengende brukere til gode, selv om disse ikke tilfredsstiller de definerte minstekravene, og om større innslag av private aktører som tjenesteytere innen BPA. En forvaltningsrapport om praksis i forbindelse med tildeling av BPA i Kristiansand kommune er forventet på nyåret. Når forvaltningsrapporten foreligger ber bystyret om at administrasjonen forelegger helse- og sosialstyret og formannskapet en sak som beskriver hvordan praksis kan endres for å øke tildelingsgraden av BPA i Kristiansand.	Forvaltnings-revisjonsrapporten knyttet til BPA legges frem for kontrollutvalget i februar og helse-sosialstyret i mars. Helse- og sosialdirektøren legger opp til å besvare dette verbalforslaget i HS-styrets marsmøte og påfølgende møte i formannskapet.	Våren 2019
Verbalvedtak Fellespakken sektor 3	Bystyret ønsker en sterkere satsning på eldreomsorg og ber administrasjonen utarbeide en sak om å søke tilgjengelige tilskudd fra «Leve hele livet»-reformen. Bystyret ønsker en forsøksordning med gjeninnføring av eget kjøkken på et av byens sykehjem. I etableringen av nye sykehjem skal det vurderes å ha egne kjøkken.	Det legges frem en sak for helse- og sosialstyret som beskriver hvordan sektoren følger opp reformen samt hvordan en forsøksordning kan gjennomføres.	Høst 2019
Verbalvedtak Fellespakken sektor 3	Det settes ned et oppgaveutvalg i henhold til Kommunelovens §10, nr. 5 for å komme med forslag til hvordan Nye Kristiansand kan jobbe bedre med å få folk i arbeid. Dette gjelder både innvandrere og innbyggere som er født i Norge. Utvalget må kartlegge og vurdere dagens organisering og oppgavefordeling, både i kommunen og hos andre aktører slik som vekstbedrifter, arbeidsmarkedsbedrifter, frivillige organisasjoner og den statlige delen av NAV. Utvalget skal med basis i kartleggingen gi en vurdering av dagens organisering og arbeidsform, og fremme forslag til forbedret modell og organisering. Utvalget skal i hovedsak basere seg på dagens rammer for ressursbruk på området. Utvalget bør også basere sitt forslag på dagens oppgavefordeling mellom forvaltningsnivåene, men står fritt til å komme med forslag til prøveprosjekter eller annet som utfordrer dagens rammer. Utvalget bør avholde et begrenset antall innspillkonferanser i løpet av 2019. Utvalget skal fremlegge sin innstilling tidlig i 2020. Formannskapet nedsetter utvalget og vedtar mandat i januar 2019. Utvalget skal settes sammen med ressurspersoner fra næringslivet, kommunal administrasjon, arbeidsmarkeds- og vekstbedrifter, frivillige organisasjoner, kunnskaps/forskningsmiljøer med videre. I utvelgelsen av medlemmer skal det også tas inn ressurspersoner fra Søgne og Songdalen. Det avsettes én million kroner i Kristiansand kommunes budsjett for å sikre utvalget nødvendige ressurser til sekretariat, utredninger og mulig møtegodtgjørelse.	Det legges frem en sak for formannskapet i februar/mars	Våren 2019

FRITIDS-
ETATEN
ØST
FROST
MARKER
190cm
TUNNELVISJON
SGNskis

4

Fritidsetaten Øst og Fritidsetaten Vest får driftsmidler til sine utstyrslagre (BUA).

FOTO: MARTE KROGSTAD

4. KULTURSEKTOREN

4.1 Kort om sektoren

Sektoren består av seks enheter; Kristiansand folkebibliotek, Samsen kulturhus, Fritidsetaten vest, Fritidsetaten øst, Idrettsetaten, Kristiansand kulturskole og en fagstab hos direktøren. Til sammen 182 ansatte fordelt på 133 årsverk.

Kulturdirektørens stab
I tillegg til den overordnede daglige ledelsen av sektoren har staben det faglige ansvaret for kulturområdene visuell kunst, musikk, scenekunst, museer/kulturvern, litteratur og film. Arbeidet foregår i hovedsak langs to linjer: Forvaltning av kommunens økonomiske tilskudd til kulturlivet og som aktør i samfunnsutviklingen gjennom deltakelse, dialog og rådgivning.

Kristiansand folkebibliotek
Kristiansand folkebibliotek skal fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet, gjennom aktiv formidling og ved å stille bøker og andre medier gratis til disposisjon for alle. Biblioteket er en demokratisk grunnpilar som skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt. Biblioteket skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet.

Samsen kulturhus
Samsen kulturhus tilrettelegger for kulturopplevelser med fokus på de unge. Med formålet ønsker Samsen å være nytenkende og tidsaktuelle i forhold til ungdomskulturelle trender. Kreativ kompetanse bygges via husets mangfoldige kulturtilbud og Gateakademiets alternative skoletilbud. Gateakademiet fokuserer i tillegg på den enkelte ungdoms sosiale handlingskompetanse. Husets brukere og selvstyrte grupper spiller en viktig rolle for mangfold og omfang i det åpne kulturtilbudet. Fleksible utleielokaler med tidsaktuelt utstyr og endringsvillige ansatte med bred faglig kompetanse, er en forutsetning for å oppfylle formålet.

Fritidsetaten vest
Hovedoppgaven til Fritidsetaten vest er å tilrettelegge for et mangfold av kultur- og fritidsaktiviteter på vestsiden av Kristiansand fra Mosby til Flekkerøy. Hovedmålgruppen er barn og ungdom i alderen 10-18 år, og barn og ungdom med ulike former for tilretteleggingsbehov. Enheten forvalter samfunnshus, grendehus, fritidssenter og historiske kulturbygg i bydelen. Dette er viktige møteplasser i nærmiljøene og arenaer for rekreasjon, utvikling av talent, ferdigheter og sosiale nettverk. Gjennom økonomiske tilskudd stimulerer enheten også lokale foreninger, tverrfaglige prosjekter og organiserte grupper til økt deltakelse og aktivitet i nærmiljøet.

Fritidsetaten øst
Fritidsetaten øst har som visjon å skape rom for begeistring! Hovedoppgaven er å legge til rette for et mangfold av kultur- og fritidstjenester. Målgruppen er unge i alderen 10-18 år i lokalområdene øst for Otra, samt unge og voksne med tilretteleggingsbehov. Ung kultur og frivillig engasjement videreutvikles gjennom ukentlige fritidstiltak, arrangementer, turer og workshops. Dette er arenaer for nettverksbygging og talentutvikling med fokus på fysisk aktivitet, dans, band, visuell utfoldelse, fotostudioer, lydstudio og åpne scener. En viktig oppgave er å etablere, drifte og utvikle bydelshus i lokalområdene. Bydelshusene er møteplasser i nærmiljøet for lag og organisasjoner, privat utleie og enhetens aktiviteter. Enheten forvalter tilskuddsposten «kulturaktiviteter i nærmiljøet».

Idrettsetaten
Visjonen til Idrettsetaten er ”Verdens sprekeste by”. Hovedmålet er å tilrettelegge for allsidig idrett og fysisk aktivitet for alle byens innbyggere, med et spesielt fokus på barn og unge i alderen 6-19 år. Rammevilkårene for toppidrett og talentutvikling styrkes gjennom arbeidet til toppidrettsforum. Et mangfold av tidsriktige arenaer for fysisk aktivitet og idrett, vil bidra til utvikling av Kristiansand som en fremtidsrettet og attraktiv by for næringsliv, studenter og innbyggere. Dette vil også bidra til å styrke rollen som vertsby for større mesterskap og arrangement på idrettsarenaene. Befolkningen skal få gode opplevelser, oppnå bedre helse, trivsel og livskvalitet gjennom godt tilrettelagte idrettstilbud.

Kristiansand kulturskole
Kulturskolens visjon er: ”Vi gir barn og unge mulighet til utvikling gjennom kunst”. Hovedoppgaven er å gi barn og unge planmessig og allsidig opplæring og kreativ utfoldelse i kunstneriske fag. Undervisningen følger grunnskolens skoleår og gis på ettermiddag og kveldstid. Kulturskolen har i dag fast tilbud innen musikk, billedkunst, teater, musikal og film/animasjon. Kulturskolens hovedbase er Musikkens Hus med administrasjon, undervisningsrom og konsertsal. I tillegg undervises det på Samsen kulturhus og elleve av byens barne- og ungdomsskoler. Deler av undervisningen i Vågsbygd er samlokalisert i Vågsbygd kultursenter. I tillegg til egen virksomhet leverer kulturskolen dirigenttjenester til alle byens ni skolekorps.

4.2 Hovedutfordringer

Arenautvikling
Aldrende bygningsmasse der en må finne løsninger som styrker en bærekraftig utvikling.

Synlighet
Tydeliggjøre tjenestenes betydning for den kulturelle grunnmuren og innbyggernes deltagelse i lokalsamfunnet.

Samarbeid
Styrke samhandlingen med sentrale institusjoner, profesjonelle utøvere og frivillig sektor.

Kvalitet
Økt fokus på kvalitet og kunnskapsdrevet utvikling av tjenestetilbud og forvaltning.

Digitalisering
Endre organisering og arbeidsprosesser for å utnytte nye muligheter.

4.3 Endrede forutsetninger

Redusert kompensasjon for prisstigning utvides og videreføres i 2022. Kultursektoren skal da spare inn 2,43 mill. kr i kommende fireårsperiode. Innsparingskravene blir løst slik:

Tall i 1000 kr i 2019 kr

Tekst	2019	2020	2021	2022
Redusert kompensasjon for prisstigning	- 1 150	- 1 590	- 2 020	- 2 430
Sum	- 1 150	- 1 590	- 2 020	- 2 430

4.4 Omprioriteringer

I forbindelse med opprettelsen av nye tilskuddsordninger, og langt færre årlige driftstilskudd (jf. vedtak i formannskapet, sak 96/18), er det enkelte justeringer mellom ordningene. Ved ikke å indeksregulere flere ordninger har det vært mulig å øke kunstnerstipendene fra totalt 200 000 kr til 270 000 kr. En bransjefestival for musikk er tidligere gitt kommunal støtte over kommunens satsing på rytmisk musikk. Denne festivalen skal fra og med 2019 søke om ordinært festivalstilskudd (jf. vedtak i kulturstyret, sak 73/18). 100 000 kr flyttes derfor mellom de to ordningene.

De aller fleste idrettslagene i byen nyter godt av gratis-prinsippet i kommunens haller og anlegg. Noen få idrettslag må imidlertid selv dekke utgifter til drift eller leie av anlegg til trening for barn og unge. Fra 2019 blir det en mindre reduksjon i ordningen med refusjon av idrettslagenes husleie ved bruk skolenes gymsaler, og en tilsvarende økning i den nye ordningen for tilskudd til private idrettsanlegg.

4.5 Hovedprioriteringer

Arbeidet med å utvikle gode arenaer for innbyggernes kulturelle og fysiske utfoldelse, er sentralt for Kultursektoren. Følgende prosjekter blir særlig viktige de kommende årene:

- Rehabilitering av Samsen kulturhus – ferdig i 2019
- Omlegging til kunstgress på Solsletta fotballbane i Tveit – ferdig 2019/2020
- Idrettshall og kunstgressbane ved Kringsjå skole – ferdig i 2020
- Bydelshusløsning på Hånes – ferdig i 2020
- Nytt kunstmuseum på Silokaia – kommunal andel av finansiering avsatt i 2020
- Ny kulturskole på Silokaia – ferdig i 2023
- Fullføre huseiers rehabilitering av hovedbiblioteket – oppstart i 2022 (avsatt 10 mill. kr)
- Kjøpe og regulere tomt i Rona til et framtidig kultursenter øst – avsatt 10,5 mill. kr i 2021

I samsvar med bystyrets vedtak i sak 79/18 er ny kulturskole på Silokaia fullfinansiert med forventet ferdigstillelse til skolestart i 2023. Den tidligere vedtatte rehabiliteringen av Gimlehallen er utsatt. Det skal gjennomføres et mulighetsstudium for å avklare om det heller skal bygges en helt ny hall på Gimle (jf. vedtak i kommunalutvalget, sak 61/18).

Kommunen har ambisjon om å bidra økonomisk til realiseringen av Vest-Agder-museets nybygg i Nodeviga. Resultatet av arkitektkonkurransen og forprosjektet er et meget spennende museumsbygg som byen trenger for å formidle vår historie til nye generasjoner. Det er foreløpig ikke innarbeidet økonomisk bidrag fra Kristiansand i handlingsprogrammet, i påvente av mer konkrete signaler fra øvrige parter i finansieringsplanen.

- Det årlige driftstilskuddet til Arkivet freds- og menneskerettighetssenter økes med 0,3 mill. kr.
- Driften av kommunens utstyrslagre for gratis utlån er styrket med 0,2 mill. kr.
- Det opprettes to nye fritidsklubber, i Tveit og på Flekkerøya.
- Ung Kultur Møtes (UKM) styrkes med 0,4 mill. kr.
- Bystyrets tidligere vedtak om å gi 0,4 mill. kr i økt tilskudd til frivillige organisasjoner, er fordelt med halvparten hver på tilskuddordningene for private idrettsanlegg og drift av barne- og ungdomsorganisasjoner.
- I tillegg styrkes tilskuddsordningen for aktivitetshus og private grendehus med 0,1 mill. kr.

4.6 Nye utredningsoppgaver

Vedtaket om sammenslåing av kommunene Kristiansand, Søgne og Songdalen medfører at Kulturdirektøren setter på vent flere planlagte planer og utredninger. Det blir imidlertid startet et arbeid med *«Strategi for idrett og friluftsliv 2020-2022»* for Nye Kristiansand. Dette er nødvendig for å sikre at kommunen har vedtatt planverk som tilfredsstiller kravene for mottak av statlige spillemidler.

4.7 Betalingssatser

Sektoren har en lang rekke ulike betalingssatser som ofte står stille i en lengre periode for så å bli hevet med et rundt beløp. Over tid vil endringene gjenspeile kostnadsutviklingen i samfunnet, men fra det ene året til det andre vil det alltid være noen litt større økninger på enkelte satser. Hvert år foretas også en vurdering av hvordan de ulike satsene fungerer i praksis, og det gjennomføres enkelte hensiktsmessige redigeringer og forenklinger.

I handlingsprogrammet for 2018-2021 presiserte Kulturskolen at «friplass gjelder for inntil ett tilbud per barn». Dette er nå endret til: *«Elever som har friplass i kulturskolen kan få både tilbud om individuell undervisning på ett instrument, og et ekstra tilbud som har gruppeundervisning (der det er ledig kapasitet).»*

4.8 Driftsbudsjett

4.8.1 Totalt for sektoren

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Kultursektoren	210 405	198 501	201 714	250 402	197 145	196 301
Sum	**210 405**	**198 501**	**201 714**	**250 402**	**197 145**	**196 301**

Ressursbruk, utgifter/ inntekter

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Sum Driftsutgifter	271 000	248 629	251 624	300 102	246 635	245 791
Sum Driftsinntekter	-60 595	-50 128	-49 910	-49 700	-49 490	-49 490
Sum	**210 405**	**198 501**	**201 714**	**250 402**	**197 145**	**196 301**

Fordeling på tjeneste

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Politisk styring	763	926	949	949	949	949
Administrasjon	3 003	3 761	3 758	3 721	3 684	3 649
Grunnskole	1 160	1 106	1 134	1 134	1 134	1 134
Aktivitetstilbud barn og unge	22 000	21 434	23 020	22 954	22 894	22 836
Bibliotek	25 941	26 124	26 601	26 561	26 522	26 485
Muséer	15 668	18 317	17 062	70 007	16 963	16 963
Kunstformidling	51 716	36 391	37 625	37 733	37 679	37 707
Idrett og tilskudd til andres idrettsanlegg	11 229	7 869	8 608	5 708	5 708	5 708
Kommunale idrettsbygg og idrettsanlegg	24 096	25 800	23 746	23 794	23 840	23 664
Musikk- og kulturskoler	20 821	25 759	26 227	26 198	26 168	26 140
Andre kulturaktiviteter og tilskudd til andres kulturbygg	23 731	19 111	20 837	19 497	18 957	18 919
Kommunale kulturbygg	10 275	11 903	12 147	12 147	12 647	12 147
Sum	**210 405**	**198 501**	**201 714**	**250 402**	**197 145**	**196 301**

Sektorens driftsbudsjett er redusert fra 2018 til 2019 med 1,5 mill. kr før kompensasjon for pris- og lønnsvekst med 4,7 mill. kr. Budsjettreduksjonen skyldes i hovedsak engangstilskudd gitt i 2018 som ikke skal videreføres i 2019.

4.8.2 Driftsbudsjett med endringer

		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Budsjett 2018	**198 501**	**198 501**	**198 501**	**198 501**
Sum Innsparingstiltak	**-442**	**-883**	**-1 314**	**-1 314**
Vedtatte endringer				
Forskuttering spillemidler Donn og Fløy utbetalt i 2018	-1 654	-1 654	-1 654	-1 654
Fullriggeren Sørlandet - økt tilskudd i 2018-2020 jfr. bystyresak 79/17	0	0	-513	-513
Kringsjå flerbrukshall driftsutgifter helårseffekt	0	0	226	226
Kringsjå flerbrukshall kunstgressbane økte driftsutgifter	0	232	232	232
Kunstfond drift	200	68	74	74
Kunstsiloen - opptrapping av tilskudd til Sørlandets Kunstmuseum	1 986	1 986	1 986	1 986
Kunstsiloen - tilskudd til finansiering av bygg	0	52 531	0	0
Rehabilitering av Gimlehallen - justering leieinntekt fra VAF	-513	-718	-923	-923
Tilskudd i 2018 til prosjektering nytt bygg til Vest-Agder museet i Nodeviga	-2 050	-2 050	-2 050	-2 050
Tilskudd i 2018 til utvikling av Sandripheia fritidspark	-2 563	-2 563	-2 563	-2 563
Økning tilskudd frivillige organisasjoner	410	410	410	410
Økt korpssatsing i 2018	-205	-205	-205	-205
Økt tilskudd til Vision Skatepark i 2018	-103	-103	-103	-103
Årlig driftstilskudd itl kompetansesenteret Scenekunst Sør	210	368	368	368
Sum Vedtatte endringer	**-4 282**	**48 303**	**-4 715**	**-4 715**
Sum Tekniske justeringer, inkl. lønns- og prisvekst	**4 963**	**4 963**	**4 963**	**4 963**
Vedtatte endringer	**239**	**52 382**	**-1 066**	**-1 066**
Vedtatt ramme	**198 740**	**250 883**	**197 435**	**197 435**
Innsparingstiltak				
Innsparingskrav Kultursektoren	-710	-710	-710	-710
Innsparingstiltak redusert priskompensasjon	0	0	0	-410
Sum Innsparingstiltak	**-710**	**-710**	**-710**	**-1 120**
Nye tiltak				
Buldrevegg, Tilskudd klatreklubben	2 900	0	0	0
Drift av utstyrslager i Fritidsetaten øst og vest	200	200	200	200
Endring av bevilgning til kunstfond drift	-57	60	34	133
Frikstad bedehus	1 500	0	0	0
Gimlehallen, reversert innsparingskrav	0	210	420	420
Historielaget Flekkerøy	300	0	0	0
Juniorklubb Flekkerøy	250	250	250	250
Juniorklubb Tveit	250	250	250	250
Justering av lønns- og prisvekst 2018 Kultursektoren	-190	-190	-190	-190
Kultur og servicesenter Øst- behov og reguleringsplan	0	0	500	0
Kunstfond	-98	-94	-87	-120
Markering Bjørneboe	0	500	0	0
Omorganisering Samsen kulturhus - vakant stilling	-500	-500	-500	-500
Opptrapping kunstmuseet, drift	-1 535	-1 535	-1 535	-1 535
Statsbudsjett 2019 avsetning Sørlandets Kunstmuseum (SKMU)	1 535	0	0	0
Statsbudsjett 2019 justeringer Kilden	317	317	317	317
Statsbudsjett 2019 justeringer Sørlandets Kunstmuseum (SKMU)	-1 949	0	0	0
Stiftelsen Arkivet, økt tilskudd	300	0	0	0
UKM- Ung kultur møtes	400	400	400	400
Økt linjeleie jfr. 1. tertialrapport 2018	-39	-39	-39	-39
Økt tilskudd Stiftelsen Arkivet	0	300	300	300
Økt tilskudd til aktivitetshus og private grendehus	100	100	100	100
Sum Nye tiltak	**3 684**	**229**	**420**	**-14**
Nye tiltak og tekniske justeringer	**2 974**	**-481**	**-290**	**-1 134**
Ramme 2019-2022	**201 714**	**250 402**	**197 145**	**196 301**

4.9 Investeringsbudsjett

I investeringsprogrammet er det fjorten prosjekter med total bruttokostnad på 398,7 mill. kr i perioden. Syv prosjekter ligger direkte plassert hos Kultursektoren, mens syv prosjekter ligger inn under Kristiansand eiendom der 3 prosjekter er avsetninger i slutten av perioden. I tillegg kommer inntekter fra spillemidler som forventes å utgjøre tilsammen 51,2 mill. kr i perioden.

Beløp i 1000	Samlede prosjektbeløp	Handlingsprogram				Sum 2019-22	
Investeringsprosjekter	**Netto prosjekt utgift**	**Utgift 2019**	**Utgift 2020**	**Utgift 2021**	**Utgift 2022**	**Utgift**	**Inntekt**
Kultursektoren							
Fond for kommunal kunst	2 985	737	703	649	896	2 985	0
Hovedprosjekt Kunstgressbaner	3 821	2 000	2 000	2 000	2 000	8 000	-4 179
Idrettsanlegg rehabilitering/ oppgradering		300	300	300	300	1 200	0
KE Biblioteket - oppgradering	42 102	0	0	0	10 000	10 000	0
KE Bydelshus Hånes	11 647	0	11 647	0	0	11 647	0
KE Gimlehallen - rehabilitering	52 241	0	0	0	45 576	45 576	0
KE Kultursenter øst (tomt)	10 000	0	0	10 000	0	10 000	0
KE Ny kulturskole i sentrum	349 689	25 000	25 000	120 000	100 000	270 000	0
KE Samsen kulturhus - oppgradering	35 399	25 000	0	0	0	25 000	0
KE Spillemidler - Kultur og idrett	-43 994	0	0	0	0	0	-43 994
KE Søppelboder bydelshus/grendehus	2 350	1 811	0	0	0	1 811	0
Kunstgress Modenabanen	1 200	0	1 200	0	0	1 200	0
Kunstgressbane Kongsgårdbane 2	1 000	0	0	1 000	0	1 000	0
Kunstgressbane Solsletta	6 567	10 000	0	0	0	10 000	-3 033
Oppgradering hovedbiblioteket	300	300	0	0	0	300	0
Sum Kultursektoren	**475 307**	**65 148**	**40 850**	**133 949**	**158 772**	**398 719**	**-51 206**
Sum investeringsprosjekter	**475 307**	**65 148**	**40 850**	**133 949**	**158 772**	**398 719**	**-51 206**

Fond for kommunal kunst

Bystyret vedtok i juni 2017 å legge om finansieringen og forvaltningen av kommunale kunstprosjekter ved nybygg og rehabiliteringer. Midlene samles nå i et eget «kunstfond» i Kultursektoren. I henhold til de nye retningslinjene skal bystyret i budsjettbehandlingen hvert år sette av minimum 0,2 og inntil 0,5 prosent av *«totalt brutto investeringsbudsjett for byggeprosjekter, parkanlegg og andre skattefinansierte anleggsprosjekter i offentlig rom»*, til kunst i offentlige bygg og uterom. I dette handlingsprogrammet har bystyret satt faktoren til 0,2 prosent.

Hovedprosjekt Kunstgressbaner

Bystyret har bevilget 2 mill. kr årlig i handlingsprogramperioden til utbytting av kunstgressbaner i investeringsprogrammet til kultursektoren. I tillegg ventes det spillemiddelinntekter på 4 ferdigstilte kunstgressbaner i perioden med totalt 4,18 mill. kr. Gjelder Color-banen på Flekkerøya, Konsgårdjordet, Hellemyrbanen og Karuss.

Idrettsanlegg rehabilitering/ oppgradering

Idrettsetaten har i perioden en årlig bevilgning til rehabiliteringsprosjekter og større vedlikeholdsoppgaver. Anleggene har stor slitasje. Bevilgningene blir benyttet til et stort antall tiltak.

KE Biblioteket - oppgradering

Det gjenstår betydelige arbeider før bygget er ferdig oppgradert. Det er satt av 10 mill. kr i 2022 til å komme i gang med prosjektet. Tilstandsanalysen anslår totalkostnadene til 42,1 mill. kr.

KE Bydelshus Hånes

For å imøtekomme kravene til tidsmessige bydelshusfunksjoner også på Hånes, skal det realiseres et tilbygg til Hånes skole. Dette inkluderer blant annet ny scene i utvidet gymsal og flytting av skolekjøkken. Det er avsatt 11,6 mill. kr i 2020.

KE Gimlehallen - rehabilitering

Hallen har en rekke bygningsmessige utfordringer, blant annet knyttet til belysning og omfattende behov for rehabilitering av garderobene. Det var planlagt å gjennomføre full rehabilitering av hallen i henhold til utarbeidet tilstandsrapport, totalt 52,2 mill. kr i perioden 2018-2020. Ved innhenting av tilbud viser rekalkuleringen av den samlede prosjektkostnaden behov for en betydelig høyere bevilgning for å gjennomføre rehabiliteringen. Kommunalutvalget vedtok av den grunn 18.9.2018 (sak nr 61/18) å avlyse konkurransen om rehabilitering av Gimlehallen. Det skal lages en kortsiktig tiltaksplan som ivaretar de mest akutte oppgraderingsbehovene i et 5-årsperspektiv. Sammen med andre aktører og i lys av «Strategi for toppidrett» skal det lages et mulighetsstudium for å vurdere alternativene i området. Kommunen setter av 1 mill. kr til dette arbeidet. Restbevilgning på 45,6 mill. kr er satt av i 2022 til fremtidig oppgradering, eventuelt ny idrettshall på Gimle.

KE Kultursenter øst (tomt)

Bystyret godkjente 26.10.2016 behovsutredningen for et kultursenter også på østsiden av byen, og ba rådmannen arbeide for å sikre en tomt til formålet i Rona. I handlingsprogrammet er det satt av 10 mill. kr til kjøp av tomt i 2021.

KE Ny kulturskole i sentrum

I handlingsprogrammet for 2018-2021 ble det avsatt midler til ny kulturskole på Silokaia. Ferdigstillelsen ble satt til 2022/2023. Prosjekteringen av Kunstsiloen lå imidlertid an til å stå ferdig tidligere enn dette, og det ble fremmet en egen sak til bystyret 20.6.2018 (sak nr 79/18) hvor ulike alternativer for kalkyler og fremdrift ble lagt frem. Bystyret ønsker at kulturskolen på Silokaia skal realiseres i sammenheng med bygging av Kunstsiloen og det ble vedtatt å gå for alternativet med netto areal på 3253 kvm. De totale kostnadene er kalkulert til 349,7 mill. kr.

KE Samsen kulturhus - oppgradering

Samsen kulturhus har en tilstandsgrad som fordrer betydelige oppgraderinger. Dette gjelder bygg, VVS-installasjoner, elektro, tele - og automatisering, heis og uteområder. Det er utarbeidet en tilstandsrapport med vurdering av nødvendige tiltak for at eiendommen fortsatt skal fungere som kulturhus i årene fremover. Prosjektet har en bevilget ramme på 35,4 mill. kr. Prosjektet var planlagt gjennomført i 2018, men ved innhenting av anbud viste en rekalkulering av den samlede prosjektkostnaden behov for en tilleggsbevilgning på 24,5 mill. kr.

Det ble i en egen sak til kommunalutvalget (sak nr 50/18) vedtatt at konkurransen skulle utlyses på nytt i august 2018. Utlysningen er forventet i januar 2019.

KE Spillemidler - Kultur og idrett

Investeringsprogrammet til Kristiansand eiendom inneholder også inntekter i form av spillemidler til prosjekter som allerede er ferdigstilt. I handlingsprogramperioden er det lagt inn spillemidler med 44,0 mill. kr på følgende prosjekter: Aquarama, utvikling av Idda-området, Vågsbygd idrettsanlegg samt idrettshallene Tveit og Sukkevann.

KE Søppelboder bydelshus/grendehus

Søppeldunker som står åpent utgjør en stor risiko med hensyn til brann. Det er derfor ønskelig å få etablert lukkede, frittstående søppelboder ved Kultursektorens bydels- og grendehus. Det gjenstår 1,8 mill. kr i 2019 til bygging av slike boder.

Kunstgress Modenabanen

Bystyret har med denne bevilgningen lagt til rette for at det kan benyttes samme modell som ved utskifting av kunstgresset på den andre Flekkerøybanen, hvor idrettslaget forskutterte utgiftene og fikk tilbake nettokostnaden av kommunen på et senere tidspunkt. Bevilgningen flyttes til 2020, og må følges opp i kommende rulleringer av handlingsprogrammet.

Kunstgressbane Kongsgårdbane 2

Det er rekkefølgekrav til utbygging av Bjørndalen og Marviksletta om å anlegge en bane nr. 2 på Kongsgårdjordene. Utbyggerne skal finansiere brorparten, men det settes av midler til en kommunal andel i slutten av perioden.

Kunstgressbane Solsletta

Nytt prosjekt i 2018 lagt inn etter politisk initiativ. Bystyret ba administrasjonen gå i dialog med Tveit IL og vurdere hvordan klubbens egne ressurser og kompetanse kan brukes inn i prosjektet for å få til en løsning med kunstgress på Solsletta innenfor rammene på 2 mill. kr. Dialog med klubben og nærmere kostnadsundersøkelser viste at dette ikke var gjennomførbart som det kom frem i politisk sak til bystyret 24.10.2018. Det ble i vedtaket fra bystyret lagt opp til at prosjektet som er kalkulert til ca. 12 mill. kr skulle vurderes ved rulleringen av handlingsprogrammet der prosjektet ble fullfinansiert ved å øke prosjektets bruttoramme med 10 mill. kr.

Oppgradering hovedbiblioteket

Ved nylig gjennomført oppgradering av hovedbiblioteket fikk de nye inngangspartiene av økonomiske grunner en meget enkel utforming, og de tette veggene uten gjennomsyn har ført til at uønsket aktivitet har blitt et problem, blant annet omsetning av narkotika inne på biblioteket. Det er tilført prosjektet 0,3 mill. kr for å få på plass igjen glassvegger i inngangspartiene.

4.10 Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder

4.10.1 Satsingsområde: Samskaping som drivkraft

Retningsmål: Kristiansand er en vekstkraftig landsdelshovedstad

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Kristiansand komme er en kulturell drivkraft og attraktiv samarbeidspartner.	Antall kulturinstitusjoner, sentre og foreninger med statsstøtte som Kristiansand er vertsby for.	21	25	25
	Avklare finansiering og fremdrift av nytt bygg for Vest-Agder-museet på Odderøya.		33,0%	100,0%
	Kunstsilo-prosjektet realiseres.		25,0 %	100,0 %
	Samarbeidsavtaler og partnerskap med institusjoner, organisasjoner og kompetansesentre.	24	26	30

4.10.2 Satsingsområde: Kompetanse for verdiskaping

Retningsmål: Kristiansand er en ledende kompetanseby hvor innbyggerne utvikler og anvender sin kompetanse

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Kristiansand har et mangfold av kultur- og fritidsarenaer som legger til rette for utvikling og bruk av egen kompetanse.	Antall egenproduserte offentlige konserter, forestillinger og utstillinger hvor barn og unge er utøvere.	173	175	200
	Antall kompetansegivende kurs for byens innbyggere i regi av biblioteket, Samsen kulturhus og fritidstjenestene.	283	300	300
	Antall samfunnsdebatter/kulturarrangementer på biblioteket.	190	200	200
	Være blant de tre beste storbyene på Norsk idrettsindeks / Norsk kulturindeks.	1/3	1/3	1/1
Kristiansand er en drivkraft for målrettet satsing på talentutvikling.	Andel av midlene som går til unge talenter under 30 år i ordningen med tilskudd til kunst- og kulturformål.	17,0 %	20,0 %	25,0 %
	Andel elever som 5 år etter deltakelse i Kulturskolens talenttilbud studerer kunstfag på høyskolenivå eller har profesjonell kunstnerisk yrkeserfaring.		25,0 %	25,0 %
	Antall tiltak og prosjekter for unge under 25 år som bidrar til talentutvikling på Samsen kulturhus.		9	9
	Strategi for toppidrett er forankret politisk og prioriterte tiltak er innarbeidet i handlingsprogrammet.		20,0 %	50,0 %

4.10.3 Satsingsområde: Deltakelse og tilhørighet

Retningsmål: I Kristiansand lever alle barn og unge et liv under forhold som fremmer verdighet, tilhørighet, mestring og deltakelse i felleskapet

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Kristiansand har en sterk kulturell grunnmur som legger til rette for et aktivt kultur- og fritidsliv.	Andel barn og unge (6-19 år) som kulturskolen regelmessig når med sin virksomhet.	12,3 %	16,0 %	18,0 %
	Antall besøk i fritidsklubb, helgearrangementer og ferietilbud.	47 960	46 000	48 000
	Antall besøk på Samsen kulturhus.	109 000	110 000	120 000
	Antall besøkende på bibliotekene.	313 480	450 000	450 000

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Kristiansand har tidsriktige og attraktive kulturarenaer både i sentrum og i bydelssentra.	Bydelshusløsning på Hånes er realisert og ferdigregulert tomt til Kultursenter øst er avsatt i Rona.		10,0 %	100,0 %
	Idrettsanleggene på Kringsjå ferdigstilles sammen med ny skole.		30,0 %	100,0 %
	Ny kulturskole i sentrum bygges på Silokaia.		10,0 %	100,0 %
	Samsen kulturhus, Hovedbiblioteket, Gimlehallen og Vågsbygd kultursenter rehabiliteres til dagens bygningsmessige/tekniske krav.		30,0 %	50,0 %

Retningsmål: Innbyggerne har mulighet til å ivareta egen helse, trivsel og livskvalitet

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Alle innbyggere i Kristiansand har mulighet til å delta i kultur- og fritidstilbudet.	Antall barn og unge fra familier med lavinntekt som får delta i gode, alminnelige og spennende ferietilbud og turer.	408	450	450
	Antall friplasser og deltakere i gratistilbud på Kulturskolen.	40	300	350
	Antall unge med behov for tilrettelegging som deltar i kultur- og fritidsaktiviteter.	422	400	420
	Antall voksne med behov for tilrettelegging som deltar i kultur- og fritidsaktiviteter.	171	250	250

4.11 Oppfølging av verbalforslag

Kilde	Vedtak	Følges opp	Frist
Verbalvedtak fellespakken Sektor 4	Bystyret ber om en sak om hvordan kommunen i større grad kan legge til rette for å skape arenaer for dataspilling og e-sport.	Saksutredning fremmes for behandling i kulturstyret 29. mai og i bystyret 19. juni.	Våren 2019
Verbalvedtak fellespakken Sektor 4	Bystyret ønsker at det opprettes en stilling som frivillighetskoordinator ved overtallighet i overgangen til ny organisasjon i nye Kristiansand.	Innplasseringen av ansatte i ny kommune foregår for fullt i flere etapper 1. halvår 2019. Verbalvedtaket vil bli besvart i kulturstyret og formannskapet i august/september.	Høsten 2019
Verbalvedtak fellespakken Sektor 4	I arbeidet med det planlagte kultursenteret på østsiden av byen, ønsker bystyret at administrasjonen vurderer å inkludere flere servicesenterfunksjoner.	Verbalvedtaket vil bli besvart i kulturstyret og formannskapet i august/september.	Høsten 2019
Verbalvedtak fellespakken Sektor 4	Bystyret ønsker gode forhold for byens skatemiljø ved at det fortsatt skal driftes en skatehall etter at nåværende løsning på Marvikssletta avvikles. Bystyret ber administrasjonen følge opp samarbeidet med private aktører for å sikre en løsning for videre drift.	Verbalvedtaket vil bli besvart i kulturstyret og formannskapet i mai/juni.	Våren 2019
Verbalvedtak fellespakken Sektor 4	Bystyret ønsker å få på plass et formidlingsbygg med toaletter på Kanonmuseet Møvig. Det tas kontakt med Vest-Agder fylkeskommune med sikte på å finansiere bygget, også med bidrag fra stiftelser og næringsliv.	Det er dialog med fylkeskommunen og Vest-Agder-museet om dette prosjektet. Kommunens eventuelle engasjement vil bli vurdert ved utarbeidelsen av regnskapsrapport for 1. tertial 2019 som behandles i bystyret 19. juni.	Våren 2019
Verbalvedtak fellespakken Sektor 4	Bystyret ber om en sak som vurderer å åpne for idrettsaktivitet i Ekserserhuset i Posebyen. Byens fekteklubber og kampsportmiljøer har vist interesse.	Saksutredning fremmes for behandling i kulturstyret 29. mai og i bystyret 19. juni.	Våren 2019
Verbalvedtak fellespakken Sektor 4	Bystyret ber om at det fremmes en sak for å avklare regionens bidrag til Kunstsiloen, hensyntatt at Staten har bevilget 175 millioner kroner i investeringsmidler i stedet for økt driftstilskudd.	Saksutredning fremmes for behandling i kulturstyret 29. mai, kommunalutvalget 4. juni og i bystyret 19. juni.	Våren 2019
Verbalvedtak fellespakken Sektor 4	Stiftelsen Arkivet sørger for at viktige emner om fred og forsoning settes på dagsorden. Særlig det forebyggende arbeidet knyttet til konfliktløsning og mot radikalisering blant flere av byens unge er viktig. Bystyret vil understreke viktigheten av at historien om Holocaust og andre verdenskrig gjenfortelles til nye generasjoner av barn og unge, og forventer at samtlige av kommunens 9. klasser besøker Arkivet og følger deres pedagogiske opplegg knyttet til 2. verdenskrig.	Som varslet i Rådmannens HP-forslag, vil det bli satt i gang et arbeid med å utarbeide en partnerskapsavtale mellom Arkivet og kommunen. Avtalen fremmes for behandling i kulturstyret 29. mai og i bystyret 19. juni.	Våren 2019

5

Teknisk har overtatt driften av alle kommunens biler og jobber målrettet klimavennlig. Det betyr blant annet stadig flere el-biler.

FOTO: RAGNA MARIE HENDEN

5. TEKNISK SEKTOR

5.1 Kort om sektoren

Sektoren har 542 årsverk fordelt på 586 ansatte. Det er 6 enheter i tillegg til teknisk direktørs stab: Kristiansand eiendom, ingeniørvesenet, Kristiansand parkering, plan-, bygg-, og oppmålingsetaten, by- og samfunnsenheten og parkvesenet. I handlingsprogrammet er sektoren delt inn i tre delsektorer 5.1 tekniske tjenester, 5.2 Kristiansand eiendom og 5.3 vann og avløp.

Teknisk sektor har ansvar for kommunens overordnede samfunnsplanlegging og planlegging av byens fysiske miljø. Foruten en del investerings- og utbyggingsoppgaver, har sektoren ansvaret for et stort antall plan- og byggesaker, diverse forvaltnings-, drifts- og vedlikeholdsoppgaver knyttet til bygg, vei, vann og avløp, grønne arealer og parkering.

5.2 Hovedutfordringer

Nye Kristiansand
Arbeidet med etablering av den nye kommunen vil være tid- og ressurskrevende. Ny organisering og lokalisering av ansatte skal være avklart våren 2019. Likeledes vil man starte arbeidet med de oppgavene som haster mest med å få på plass. Oppgavene som skal utføres frem til den nye kommunen står klar 1. januar 2020 vil være svært ressurskrevende, i tillegg til at det er et høyt aktivitetsnivå på de tjenestene vi leverer. Det vil være utfordrende, men helt nødvendig å ha en tydelig prioritering av oppgaver uten at det går på bekostning av tjenestene til befolkningen og de oppgavene sektoren skal gjøre.

Arealstrategi og byvekstavtale
Kristiansand skal redusere klimagassutslippene med 40 % innen 2030 og 80-90 % innen 2050. For at Kristiansand skal bli et lavutslippssamfunn, må det jobbes metodisk og målrettet. Kristiansand må bygge en bystruktur som reduserer behovet for transport. Trafikkveksten skal skje ved gange, sykkel og buss. Dette ligger som premiss for utvikling av en byvekstavtale. I arealstrategien som ligger i ny samfunnsdel er det laget tydelige prioriteringer for utbyggingsstruktur og rekkefølge. Ved en stor kursendring, som dette innebærer, er det en utfordring å få frem de rette reguleringsplanene som bygger opp under strategien. Mange planer er vedtatt og hjemler omfattende utbygging. Boligprogrammet er et viktig virkemiddel for å prioritere kommunale investeringer til de riktige områdene og vil også måtte gjøre en kursendring for å følge opp arealstrategien.

Sentrumsutvikling
Det er et ønske om å styrke Kvadraturen. Politiske føringer om 15 000 innbyggere i Kvadraturen og utvikling av en mer kompakt by er viktige premisser for etablering av flere boliger og arbeidsplasser i sentrum. Videre vil gatebruksplanen og tilrettelegging for mer byliv og arrangementer være med å styrke Kvadraturen. Det er en utfordring ressursmessig å følge opp forventet fremdrift av gatebruksplanen. Økt aktivitet, flere bosatte og brukere av byen medfører behov for mer tilrettelegging av aktiviteter i grøntområder og byrom, men gir også mer slitasje og behov for rydding og renhold. Sanering av gateparkeringsplasser er en unik mulighet til å gjøre sentrum mer attraktiv og teste ut løsninger ved bruk av midlertidige byrom.

Miljøutfordringer
Kommunen må ta miljø- og klimahensyn i forbindelse med alle sine aktiviteter. Bystyret har et klart fokus på miljøsaker og har stilt noen tydelige krav og målsettinger som berører både kommunen som organisasjon og samfunnet for øvrig. Det foreligger nå konkrete handlingsplaner for matsvinn og marin forsøpling. Det foreligger et forslag til tilskuddsordning for spredt avløp og panteordning for vedovner og solceller i 2017. Videre er det klare forventninger om at kommunen skal bli vesentlig bedre på miljøvennlige innkjøp, og bilparken skiftes gradvis ut til null-utslippskjøretøyer. Noen av tiltakene er finansiert, administrasjonen søker aktivt midler fra støtteordninger, andre tiltak mangler finansiering.

Driftsutfordringer

Vei- og parkdrift
Oppgaver som kantklipping, grøfterensk, utbedring av kantstein, fjerning av tagging m.m. er i de senere årene nedprioritert for å kunne holde budsjettrammen for vei. Samme gjelder for klipping og skjøtsel av friområder, parker og andre grøntområder rundt om i kommunen. Det er en utfordring når det er store forventninger fra befolkningen om godt vedlikehold, spennende og flotte byrom og parker som stadig er i utvikling.

Vedlikehold bygg
Vedlikeholdet av den kommunale bygningsmassen er en kontinuerlig utfordring. Store deler av bygningsmassen (ca. 115 000 kvm) har tilfredsstillende vedlikeholdsmidler iht. til vedlikeholdsstrategien (A-bygg). Kvaliteten på resten av porteføljen gjør det vanskelig å i imøtekomme brukers ønsker og behov og vedlikeholde en gitt standard innenfor driftsrammen. Kristiansand eiendom har fått tilført en del midler de siste årene (15 mill. ekstra i 1 tertial 2018, statlige vedlikeholdsmidler i 2016 og 2017), men utfordringen er fortsatt stor.

En inkluderende sektor
Det er et ønske både politisk og administrativt og å ta inn flere lærlinger. Nytt er at Kristiansand eiendom har bygd opp fagkompetanse på elektrofaget og planlegger å ta inn en lærling neste år. Det er ønskelig også å ta inn lærlinger på gravemaskin, men det kreves at det investeres i gravemaskin og tilrettelegging av et øvingsområde. Arbeidstreningsprosjektet har vært i drift i flere og har siste årene blitt utvidet til å gjelde flere enheter enn parkvesenet. Det startes i løpet av 2018 et eget prosjekt for å se hvordan heltidsprosjektet kan implementeres i renhold.

5.3 Endrede forutsetninger

Sektoren har i perioden 2019 til 2022 følgende innsparingskrav:

Tall i 1000 kr i 2019-kroner

Tekst	2019	2020	2021	2022
KE: Energiprogram trinn 4	-1 950	-3 080	-4 220	-4 220
Redusert priskompensasjon sektor 5.1	-300	-590	-880	-1 160
Redusert priskompensasjon sektor 5.2	-430	-860	-1 280	-1 680
Drift og vedlikehold	-390	-510	-510	-510
Innsparingskrav sektor 5.1	-830	-830	-830	-830
Innsparingskrav sektor 5.2	-950	-950	-950	-950
Sum	-4 850	-6 820	-8 670	-9 350

Reduksjonen i priskompensasjon er fordelt ut på enhetene utfra driftskostnader eks. lønn.

Generelt innsparingskrav 5.1 er lagt hos teknisk direktør, men vil bli fordelt ut på enhetene.

Energiprogram 3 og 4 - bygningsmessige tiltak
I arbeidet med energibesparing forventes det besparelser fra nye investeringer i bygg hvor fokus er satt på elementer som for eksempel CO2 behovsstyring av ventilasjonsanlegg, etterisolering av ventilasjonskanaler og bytte til LED lys i formålsbyggene.

Ytterligere innsparinger
Drift- og vedlikeholdsprosjektet startet i 2016 og ser på driftsoppgaver på tvers av sektorer og enheter. Målet med prosjektet er å sikre bedre samordning og effektivisere tjenester. Prosjektet har foreslått flere ulike tiltak. Flere er i ferd med å gjennomføres: sentralisering av vakt og sikkerhet, felles bilordning, felles drift av grøntanlegg, tømming av søppeldunker i Kvadraturen, felles sonestasjon for idrett og byggservice. Noen av tiltakene gir en konkret innsparing og noen fører til en tidsbesparelse og/eller en kvalitetsheving av tjenesten.

Sektoren har en økt aktivitet i form av at ingeniørvesenet og parkvesenet får flere områder og mer veier å drifte i utbyggingsområder, uten å få full kompensasjon fra bykassa. Til sammen koster det 3,2 mill. å drifte de nye områdene som kommunen har overtatt de siste fire årene, mens det kun er lagt inn en økning i driftsrammen for disse på 1,3 mill. kr. Dette medfører at standarden for drift av områdene må senkes. I tillegg til denne innsparingen har sektoren løst nye utfordringer ved omprioritering, bl.a. drift av plantekasser for terrorsikring og drift av fontener.

5.4 Hovedprioriteringer

Nye Kristiansand
De prosjektene det er viktigst å få på plass først er harmonisering av gebyrer, felles matrikkel, omtaksering av grunnlag for eiendomsskatt og samordning av forskrifter mm. Ved sammenslåing av kommuner er det nødvendig å omtaksere for å få ett felles regime for takst og skatt. Ved kommunesammenslåing vil eiendommer få nye benevnelser. Det skal opprettes nytt kommunenummer, nye gårdsnummerserier og det vil bli foretatt nødvendig omadressering. Dette er et omfattende arbeid og det er vedtatt midler i 2019 til arbeidet.

Arealstrategi og byvekstavtale
Da bystyret vedtok kommuneplanens samfunnsdel med arealstrategi ble det gitt føringer for at revisjon av arealdelen vil bli avklart ved behandling av felles planstrategi. For å styre utviklingen i ønsket retning før det foreligger ny arealdel vil kommunen benytte boligprogrammet og egen planlegging mer aktivt. Sektoren legger høsten 2018 frem et boligprogram som har en tydeligere prioritering i forhold til arealstrategi. Videre blir alle plansaker og planinitiativ vurdert i forhold til arealstrategien. Arbeidet med byvekstavtale er stilt i bero i påvente av politisk avklaring.

Sentrumsutvikling
Det jobbes tverretatlig med å gjennomføre gatebruksplanen etter planlagt fremdrift. Det er et politisk ønske om å forsere enkelte gatestrekninger. Det vurderes derfor også om man i større grad kan bruke midlertidige løsninger frem til investeringsmidler foreligger. Arbeidet med strategi for midlertidige byrom vil gi gode innspill og kan stimulere byens innbyggere til å skape mer aktivitet i byen.

Miljøutfordringer
Flere av tiltakene i handlingsplanene for matsvinn og marin forsøpling er godt i gang. Bystyret har bevilget 2,3 mill. kr til videre oppfølging av handlingsplanene i 2019 og 2020 og 1,4 mill. til investering i handlingsprogramperioden til tiltak mot marin forsøpling.

Kristiansand parkering etablerer ladestasjoner etter hvert som gamle tjenestebiler byttes ut med el-bil. I tillegg har de fått statlige midler som har bidratt til at det kan etableres en hurtigladestasjon ved rutebilstasjonen som er tenkt at taxi-næringen kan benytte, i tillegg til kommunale tjenestebiler og publikum.

5.5 Nye utredningsoppgaver

I forbindelse med bystyrets behandling av gatebruksplanen vedtok bystyret at det skal lages en egen plan for gatebruk i Posebyen. Dette arbeidet starter opp i 2019 og lages som en områdereguleringsplan.

Det bør lages en geodataplan som favner alle de tre kommunene. Det anbefales derfor å starte opp arbeidet i regi av Nye Kristiansand i 2019.

Det startes arbeid med handlingsplan for oppfølging av strategisk næringsplan. Gjeldende plan varer ut 2018. Det startes derfor en rullering i 2019.

5.6 Betalingssatser

Med bakgrunn i at Søgne,Songdalen og Kristiansand blir en kommune i 2020 er det startet et arbeid med å harmonisere gebyrer og betalingssatser i de tre kommunene. Som et ledd i dette arbeidet holdes blant annet byggesaksgebyrene i Kristiansand uendret i 2019.

<u>Plansak</u>
Arealgebyret har vært holdt uendret i lang tid og økes i 2019 fra 10 til 11 kr pr kvadratmeter (10 % økning). Behandlingsgebyret holdt uendret.

<u>Parkering</u>
Prisjustering foretas normalt hvert andre år, dette for å begrense omstilling av betalingsutstyret, samt informasjon og skilting. Dessuten må prisøkninger samsvare med betaling med mynt og prisøkninger under kr 1,- pr time er vanskelig å gjennomføre. Avgiftsparkering er også et trafikkreguleringsvirkemiddel og de foreslåtte betalingssatser må ses i forhold til dette og kan derfor avvike noe fra en ordinær prisjustering. De foreslåtte økningene av betalingssatsene for 2019 varierer fra ingen økning til om lag 17 %. Gjennomsnittet utgjør om lag 7 %. En ordinær prisjustering for årene 2019 og 2020 utgjør til sammen 5 %.

<u>Bosone</u>
I saken om gatebruk i Kvadraturen er det vedtatt at bosone parkering for beboerne skal økes fra kr 350,- pr. måned i 2017 til kr 500,- pr. måned i 2022. Det legges opp til å foreta denne økningen gradvis de neste 5 årene, dvs. en økning med kr 30,- pr. måned (2018 kr 380,- pr. måned i 2019 kr 410,- pr. måned osv.).

Feiing
Gebyret for feiing reduseres fra 375 kr til 150 kr. Loven er endret og KBR skal fra 2019 også feie fritidseiendommer. KBR skal gjøre dette uten å øke totalkostnaden for feiertjenesten og gebyret pr enhet vil derfor gå ned. I tillegg brukes det fondsmidler fra tidligere år som gjør at gebyret går ytterligere ned. Gebyret vil måtte økes i 2020.

Mindre avløpsanlegg
Det årlige tilsynsgebyret for mindre avløpsrenseanlegg (0-50 pe) økes fra 500 til 850 kroner. Dette er en selvkosttjeneste og beregningene av selvkost viser at gebyret er satt for lavt. Det foreslås en gradvis opptrapping for at tjenesten skal ha inndekning.

Større avløpsanlegg
Da man innførte gebyr for tilsyn av avløpsanlegg, ble kun de små anleggene tatt med. Kommunen skal også føre tilsyn med større anlegg. Det foreslås derfor å innføre et gebyr for større avløpsanlegg (50-2000/10 000 pe). Gebyret skal være til selvkost.

Kontroll ved opprydding i forurenset grunn
Her er det foreslått en differensiering av gebyret knyttet til størrelse på saker. Grunnen til differensieringer er at det er stor forskjell i tidsbruk ved behandling av tiltaksplaner etter §2 i forurensingsforskriften. Foreslåtte differensiering innebærer at små saker i mindre grad subsidierer de store. En sammenligning med gebyrmodell og -nivå i andre kommuner ligger til grunn for den moderate økningen i gebyret.

Vann, avløp og renovasjon
For tjenestene vann, avløp og husholdningsrenovasjon er årsgebyrene beregnet slik at de sammen med andre inntekter og bruk av fond dekker drifts – og kapitalkostnadene 100 %. Det er noen faktorer som gjør det vanskelig å forutsi hva selvkostresultatet for det enkelte år vil bli. De viktigste faktorene er budsjettårets kalkylerente, gjennomføringsevne på planlagte investeringsprosjekter, samt inntekter fra nye abonnenter eller brukere.

Vann: Årsgebyret for vann foreslås uendret med 125 kr for fast leddet, mens m3-prisen økes til 10,60 kr. For en bolig på 120 m2 vil gebyret totalt økes med 146 kr (+ 7,73 %).

Avløp: Årsgebyret for avløp foreslås uendret med 125 kr for fast leddet, mens prisen pr. m3 økes til 21,76 kr. For en bolig på 120 m2 vil gebyret totalt øke med 221 kr (+ 5,79 %).

I 2017 ble tømming av ikke tilknyttede septiktanker (spredt avløp) skilt ut som eget selvkostområde. Dette resulterte i et negativt selvkostresultat på 0,52 mill. kr. Som konsekvens økes prisen i 2018 med 75 kr pr m3 (+ 13,2 %) for tanker inntil 3 m3, og 75 kr pr m3 (+ 17,4 %) for tanker over 3 m3. Prisen på ekstra tømming for tanker som er tilknyttet avløpsnettet øker med 2,5 %.

Renovasjon:Tjenesten leveres i sin helhet av Avfall Sør. Normalgebyr, gjennomsnittsgebyr og gebyr for hytterenovasjon endres ikke i 2019. Dette gjelder både dunkrenovasjon og nedgravde løsninger. Gebyr pr. tonn for mottak av avvannet slam og septikslam økes med 1,5 %. Innsamling av plast er startet opp i 2018 og innsamling av glass- og metall emballasje starter våren 2019. Matavfallsposer blir for 2019 lagt inn i fastavgiften.

Figur 14: Årsgebyr vann, avløp og renovasjon

Årsgebyr vann, avløp og renovasjon

				2019-priser			
		2018	Endring i kr til 2019	2019	2020	2021	2022
Vann	Handlingsprogram, 120m² bolig			2 034	2 194	2 430	2 606
	Foregående handlingsprogram	1 888	146	2 010	2 089	2 244	0
Avløp	Handlingsprogram, 120m² bolig			4 041	4 255	4 468	4 576
	Foregående handlingsprogram	3 820	221	3 924	4 069	4 181	0
Renovasjon	Handlingsprogram, 3x120l dunker			3 925	3 984	4 044	4 105
	Foregående handlingsprogram	3 925	0	3 984	4 044	4 104	0
Sum årsgebyr	Handlingsprogram			10 000	10 433	10 942	11 287
	Foregående handlingsprogram	9 633	367	9 918	10 202	10 529	0

Gebyrendring fra 2018 til 2019 (inkl. 2,5% prisstigning fra 2018 til 2019). Endring i påfølgende år i 2019 priser.

	2019	2020	2021	2022
Vann	7,73 %	7,87 %	10,76 %	7,24 %
Avløp	5,79 %	5,30 %	5,01 %	2,42 %
Renovasjon	0,00 %	1,50 %	1,51 %	1,51 %
Sum – prisendring i alt	**3,81 %**	**4,33 %**	**4,88 %**	**3,15 %**
Endring i kr	367	433	509	345

5.7 Driftsbudsjett

5.7.1 Totalt for sektoren

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Teknisk - Tekniske tjenester	274 680	237 526	272 760	264 202	261 507	276 212
Teknisk- Kristiansand eiendom	154 132	160 676	164 829	165 545	168 394	167 994
Teknisk – Vann og avløp	-116 386	-101 506	-113 514	-127 546	-141 381	-153 936
Sum	**312 425**	**296 696**	**324 075**	**302 202**	**288 520**	**290 270**

Teknisk sektor 5.1
Sektorens driftsbudsjett er økt fra 2018 til 2019 med om lag 29 mill. kr i tillegg til kompensasjon for pris- og lønnsvekst på 6,2 mill. kr. Budsjettendringene skyldes i hovedsak 8 mill. kr til omtaksering og harmonisering av eiendomsskatt for Nye Kristiansand, økning i tilskudd til KBR (redusert ramme i 2018 på 5,4 mill. kr og økt tilskudd på 750 000 kr i 2019), reasfaltering på kommunale veier på 6,1 mill. kr og oppjusterte parkeringsinntekter på grunn av forsinket framdrift for gatebruksplanen (netto 2,4 mill. kr).

Business Region Kristiansand tilføres 1,8 mill. kr til møtebyen og økte prosjektmidler til blant annet Kinasamarbeid og helsebyen. Det er lagt inn 380 000 kr til beredskap knyttet til flomsikring.

Arbeidet for å redusere matsvinn og marinforsøpling er styrket henholdsvis 400 000 kr og 450 000 kr og det er lagt inn 1,5 mill. kr som tilskudd til bredbåndutbygning i Ytre Randesund. Det er videre lagt inn 500 000 kr til bysykler, 400 000 kr til prosjektering av stupetårn i Bertes, 400 000 kr til urbant landbruk og 200 000 for å bedre forholdene for prostituerte og mennesker utsatt for menneskehandel.

Innsparingskravet for hele sektoren er på 9,4 mill. kr i 2022 i forhold til 2018. Økningen fra 2018 til 2019 utgjør 4,9 mill. kr. Dette er inkludert krav til Kristiansand Eiendom og tidligere vedtatt krav for energiprogrammet.

Teknisk sektor - Kristiansand Eiendom sektor 5.2
Nettobudsjettramme for Kristiansand Eiendom er økt med 150 000 kr i tillegg til kompensasjon for pris- og lønnsvekst på 4 mill. kr. De største rammendringene er kostnader til forvaltning, drift og vedlikehold av formåls- og idrettsbygg (2 mill. kr), generelle innsparingskrav og innsparingseffekter av energiprogram (-3,3 mill. kr). Det er også lagt inn 2,3 mill. kr til midlertidige løsninger for Øvre Slettheia barnehage og 0,5 mill. kr til økt bemanning for sivilforsvaret.

Teknisk sektor – Selvkostområdet sektor 5.3
Vann- og avløpsgebyrene øker med 3,81 % i 2019 i forhold til 2018.

5.8 Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder

5.8.1 Satsingsområde: Samskaping som drivkraft

Retningsmål: Kristiansand er en vekstkraftig landsdelshovedstad

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Kristiansand har høy vekst sammenlignet med andre storbyregioner.	Antall nyetableringer pr 1000 innbyggere	13,20	økende	økende
	Etableringer, i % (antall nyetableringer av bedrifter med ansatte i forhold til total antall bedrifter)	2,70	økende	økende
	Sysselsettingsvekst, i %	1,62	økende	økende
Kristiansand har mobilisert kompetanse gjennom økt likestilling og ved å dra nytte av ressursene i en mangfoldig og kulturell befolkning.	Andel innvandrere fra Asia, Tyrkia, Afrika mv i arbeidsstyrken (jfr. SSB landgruppe 2) i %	48,9	52,0	53,1
	Andel sysselsatte kvinner (15-74), i %	61,6	62,0	63,8

Strategier:

- Synliggjøring av regionen for investering og etablering fra nasjonale og internasjonale aktører
- Tilrettelegging og bistand for gründer- og vekstbedrifter
- Ha fokus på regionalt perspektiv og samarbeid blant annet gjennom deltakelse i utforming av regionplan Agder 2040
- Følge opp 3- årig handlingsplan for likestilt arbeidsliv (frem til neste sertifisering)
- Videreføre uke 6 (en by for alle)
- Følge opp resultatene i levekårsundersøkelsen for LHBT- personer

Retningsmål: Kristiansand er internasjonalt ledende i å anvende teknologi for næringsutvikling og lavutslippssamfunnet.

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Kristiansand utvikler utbyggingsområder med lave klimagassutslipp, med lavt energiforbruk og høy andel fornybar energi i samarbeid med byggebransjen.	Fase 1 bygg, oppstart 2007, eks radon (% endring i forbruk pr kvadratmeter mot nivå før prosjektstart)	35,8 %	36,0 %	37,0 %
	Total årlig reduksjon i kroner målt mot referanseåret (mill. kr)	17,2	17,5	18,0
	Totalt akkumulert reduksjon i kroner fra oppstart (mill. kr)	112,0	129,0	168,0
Kristiansand bruker teknologi for økt verdiskaping og lavere utslipp	Antall bedrifter som er i miljøfyrtårn	195	225	250
	Deltakere i grønn forretningsidékonkurranse	20	19	20

Strategier:

- Gjennomføre vedtatte investeringsprosjekter samt initiere mulighetsstudier innenfor nye områder/bygg som ikke er med i enøk-programmet
- Videreføre energiprogrammet ved å kutte energiforbruk med 40 % i 2021 (i fht 2006), 50 % i 2030
- Arrangere og forbedre grønn forretningsidékonkurranse for å forankre konkurranse i hele økosystemet.
- Stimulere bedrifter til økt bruk av eksterne midler (Enova og miljøteknologiordningen)
- Miljøsertifisering som krav i kommunens innkjøpsstrategi

5.8.2 Satsingsområde: Kompetanse for verdiskaping

Retningsmål: Kristiansand er en ledende kompetanseby hvor innbyggerne utvikler og anvender sin kompetanse

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Universitetsbyen Kristiansand er styrket.	Antall studenter på UIA	12825	økende	økende
	Søkere til studier med UiA som førstevalg i samordnet opptak	6625	økende	økende
Kristiansand er attraktiv for unge innbyggere	Årlig nettoinnflytting aldersgruppen 15-29 år	1486	Økende	Økende

Retningsmål: Kristiansand har et variert og innovativt næringsliv

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Kristiansand kommune legger til rette for et mer innovativt næringsliv	Antall deltakere i innovasjonscamp (ungt entreprenørskap)	892	økende	økende

Strategier:

- Følge opp ny universitetsbystrategi, herunder involvere bredt i arbeid med handlingsplan
- Avklare ny samarbeidsform med studentråd
- Stimulere til bruk av eksterne tilskuddsordninger og virkemidler

5.8.3 Satsingsområde: Deltakelse og tilhørighet

Retningsmål: Innbyggere er aktive deltakere i lokalsamfunn og arbeidsliv

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Den flerkulturelle befolkningen og de unge har høyere deltakelse i arbeidslivet.	Totalt antall lærlinger i teknisk sektor:	9	10	12
	Ungdom i praksis og jobbtrening i teknisk sektor i løpet av året	50	50-55	55-60
Innbyggerne i Kristiansand kan ta miljøriktige valg.	Andel avfall som går til materialgjenvinning (målt i %)	35	38	40
	Tonn avfall levert på strandryddedagen	14,5	16,0	20,0

Strategier:

- Øke antall lærlingeplasser og etablere på nye plasser på nye fag
- Fortsette arbeidet med arbeidstreningsprosjektet
- 25% av renholderne skal ha fagbrev i 2021
- Følge opp vedtatt handlingsplan mot marin forsøpling
- Følge opp vedtatt Avfallsplan
- Oppfølging av Miljøfyrtårn og satsing på sirkulær økonomi

5.8.4 Satsingsområde: Byvekst med kvalitet

Retningsmål: Kristiansand er en kompakt by med urbane kvaliteter, attraktive bydeler og klimavennlig transport.

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Kristiansand er tyngdepunkt for arbeidsplasser, bolig og handel	Andel arbeidsplasser i Kvadraturen sett i forhold til kommunen totalt, i %	39	økende	økende
	Urbane kvaliteter, antall tomme lokaler i første etasje i Kvadraturen	35	15-20	15-20
	Vekst i bosatte i Kvadraturen (gjennomsnittlig årlig økning med 400 personer, for å nå målet med 15 000 innbyggere i år 2036)	7 025	8 625	8 625
Kommunens rolle som aktør i byutviklingen er styrket.	Ervervet grunn i dekar innenfor boligpolitisk ramme (bevilgning kr 200 mill.) Inkl. avtaler som gir rett til å utvikle og realisere arealer (dekar)	0	+25	+25
	Nye boenheter lagt ut i markedet (Markedsførte kommunale boenheter i Kvartal 49 og Kongensgt. skole. Antallet er anslått)	32	50	50
Boligbygging skjer ved fortetting og transformasjon i eksisterende byområder samt nye boligområder (med klimavennlig beliggenhet).	Antall innbyggere pr. tettstedsareal	2345	økende	økende
Veksten i persontransporten tas med miljøvennlig transport.	Antall km separert for syklende og gående	10,6	12,0	13,0
	Antall ladepunkter i kommunale parkeringsanlegg	111	190	365
	Antall syklende pr dag, på Vesterveien og Lundsbroa	958	1050	1100
	Busspassasjerer, årlig endring i % (målt i forhold til 2015)	4,0	4,0	4,0
	Personbiltransport gjennom bomstasjonene pr år (% av antall passeringer i 2013 da det passerte 18,68 millioner personbiler)	100	100	100

Strategier:

- Følge opp vedtatt arealstrategi
- Legge tilrette for flere barnefamilier i Kvadraturen
- Legge tilrette for midlertidig bruk av tomme lokaler
- Boligprogrammet følger opp vedtatt arealstrategi
- Rullere trafikksikkerhetsplanen og god ivaretakelse av trafikksikkerhet i arealplanlegging
- Trafikkreduserende tiltak (økt kollektivsatsing forbedre forholdene for gående og syklende, Jeg kjører grønt kampanje, bompenger)
- Fortsette å sikre grønnstruktur der folk bor

- Identifisere og realisere transformasjonsområder
- Bygge opp om senterstrukturen ved etablering av boliger med bærekraftig livsløps- og servicetilbud
- Jobbe videre med byvekstavtalen
- ATP-samarbeidet
- Unngå omdisponering av landbruksarealer i plan- og byggesaker

Retningsmål: Innbyggerne lever i mangfoldige nærmiljø

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Prioriterte bomiljøfaktorer er styrket.	Antall boliger med mer enn 100 m til sandlekeplass	14500	13500	minkende
	Antall holdeplasser med universell utforming langs kommunale veier økes	118	125	135
	Antall personer med mindre en 500 m til dagligvarehandel	49900	Økende	Økende
	Boliger med mer enn 400 m til kvartalsleketilbud / nærmiljøpark/balløkke	2600	2600	minkende

Strategier:

- Jobbe videre med byvekstavtalen
- Følge opp vedtatt arealstrategi

Kristiansand er en grønn by med god beredskap

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Kristiansand har et trygt by- og nærmiljø.	Antall trafikkulykker med personskade	69	<65	<60
Innbyggerne har god luftkvalitet.	Antall døgn der nivået av svevestøv er over 50 µg/m3 (nasjonalt mål er 7 dager)	13	<7	<7
Bynært landbruksareal er ivaretatt.	Nedbygd landbruksareal/dyrkbar mark (dekar)	2	0	0

Strategier:

- Veirenhold og støvdemping (samarbeid med Statens vegvesen)
- Redusere utslipp fra vedfyring - tilskuddsordning vedovner

5.9 Teknisk - Tekniske tjenester

5.9.1 Driftsbudsjett

Totalt for sektoren

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Teknisk - Tekniske tjenester	274 680	237 526	272 760	264 202	261 507	276 212
Sum	**274 680**	**237 526**	**272 760**	**264 202**	**261 507**	**276 212**

Ressursbruk, utgifter/ inntekter

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Sum Driftsutgifter	526 998	398 514	436 121	427 564	424 868	439 573
Sum Driftsinntekter	-252 318	-160 988	-163 361	-163 361	-163 361	-163 361
Sum	**274 680**	**237 526**	**272 760**	**264 202**	**261 507**	**276 212**

Fordeling på tjeneste

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Politisk styring	3 710	4 056	4 157	4 157	4 157	4 157
Administrasjon	22 607	25 232	31 798	22 082	22 069	22 056
Interne serviceenheter	34	3 982	6 693	6 693	6 693	6 693
Annet forebyggende helsearbeid	1 920	2 000	2 050	2 050	2 050	2 050
Tjenester utenfor ordinært kommunalt ansvarsområde	407	515	528	528	528	528
Plansaksbehandling	14 462	12 479	11 787	11 761	11 734	11 709
Kart og oppmåling	7 059	8 182	8 387	8 387	8 387	8 387
Bygge- og delesaksbehandling, ansvarsrett og utslippstillatelser	-2 586	-6 033	-6 229	-6 269	-6 308	-6 345
Eierseksjonering	720	617	632	632	632	632
Kommunal næringsvirksomhet	1 658	586	1 851	1 851	1 851	1 851
Tilrettelegging og bistand for næringslivet	8 413	11 044	14 798	14 704	13 288	12 944
Landbruksforvaltning og landbruksbasert næringsutvikling	-133	-20	380	380	380	380
Samferdselsbedrifter/transporttiltak	-3 753	-7 495	-4 930	-361	-389	-438
Kommunale veier	80 646	74 069	81 671	78 610	78 674	93 934
Rekreasjon i tettsted	30 295	32 374	34 488	34 528	34 568	34 506
Forebygging av branner og andre ulykker	5 519	5 641	5 782	5 782	5 782	5 782
Beredskap mot branner og andre ulykker	55 208	51 124	59 085	59 085	59 085	59 085
Tømming av slamavskillere, septiktanker o.l	207	336	344	344	344	344
Naturforvaltning og friluftsliv	12 413	13 807	14 332	14 102	12 826	12 801
Kulturminner	1 236	1 160	1 189	1 189	1 189	1 189
Gravplasser og krematorier	3 080	3 870	3 967	3 967	3 967	3 967
Sum	**274 680**	**237 526**	**272 760**	**264 202**	**261 507**	**276 212**

Tabellen er inndelt etter tjenestene i KOSTRA. Det vil si at alle kostnader/inntekter som har samme tjeneste kommer på samme linje. Linjen tjenster utenfor ordinært kommunalt tjenesteområde er for sektor 5.1 tilskudd til kommunale veier. Linjen samferdselsbedrifter/transporttiltak viser nettoen av virksomheten til Kristiansand parkering som har større inntekter enn kostnader samt tilskudd til Agder kollektivtransport på 4,4 mill. kr.

Sektorens driftsbudsjett er økt fra 2018 til 2019 med om lag 29 mill. kr i tillegg til kompensasjon for pris- og lønnsvekst på 6,2 mill. kr. Budsjettendringene skyldes i hovedsak 8 mill. kr til omtaksering og harmonisering av eiendomsskatt for Nye Kristiansand, økning i tilskudd til KBR (redusert ramme i 2018 på 5,4 mill. kr og økt tilskudd på 750 000 kr i 2019), reasfaltering på kommunale veier på 6,1 mill. kr og oppjusterte parkeringsinntekter på grunn av forsinket framdrift for gatebruksplanen (netto 2,4 mill. kr). Business Region Kristiansand tilføres 1,8 mill. kr til møtebyen og økte prosjektmidler til blant annet

Kinasamardeid og helsebyen. Det er lagt inn 380 000 kr til beredskap knyttet til flomsikring. Arbeidet for å redusere matsvinn og marinforsøpling er styrket henholdsvis 400 000 kr og 450 000 kr og det er lagt inn 1,5 mill. kr som tilskudd til bredbåndutbygning i Ytre Randesund . Det er videre lagt inn 500 000 kr til bysykler, 400 000 kr til prosjektering av stupetårn i Bertes, 400 000 kr til urbant landbruk og 200 000 for å bedre forholdene for prostituerte og mennesker utsatt for menneskehandel.

5.9.2 Driftsbudsjett med endringer

		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Budsjett 2018	**237 460**	**237 460**	**237 460**	**237 460**
Sum Innsparingstiltak	**-296**	**-592**	**-881**	**-881**
Endringer som følge av tidligere vedtak				
Asfaltering kommunale veier	5 125	0	0	0
Delfinansiering stilling landskapsarkitekt Parkvesenet	158	158	158	158
Flom- vei	-1 333	-1 333	-1 333	-1 333
Gatebruksplan	2 091	2 768	2 768	2 768
Gateparkering - redusert netto inntekt	2 016	3 797	4 585	4 585
Kristiansand- En by for alle	-205	-205	-205	-205
Lading kommunale tjenestebiler 5.1	602	1 204	1 651	1 651
Netto ramme parkering	-1 760	-1 760	-1 760	-1 760
Parkering Justerte inntekter	21	16	26	26
Parkeringstomter - redusert netto inntekt	0	353	353	353
Prisjustering parkering	-21	1 196	-26	-26
Redusert ramme KBR 2018	5 433	5 433	5 433	5 433
Revisjon av kommuneplanen	-970	-970	-970	-970
Støtteordning kampanje marin forsøpling (evalueres etter 2 år)	0	-103	-103	-103
Tiltak mot matsvinn (evalueres etter 2 år)	0	-103	-103	-103
Økt driftsramme	215	431	431	431
Økt driftsramme vei, park og friområder	0	0	210	210
Sum Endringer som følge av tidligere vedtak	**11 373**	**10 881**	**11 115**	**11 115**
Sum Tekniske justeringer, inkl. lønns- og prisvekst	**6 004**	**6 004**	**6 004**	**6 004**
Vedtatte endringer	**17 081**	**16 293**	**16 238**	**16 238**
Vedtatt ramme	**254 541**	**253 753**	**253 698**	**253 698**
Innsparingstiltak				
Innsparingskrav Tekniske tjenester	-830	-830	-830	-830
Innsparingstiltak redusert priskompensasjon	0	0	0	-235
Innsparingstiltak redusert priskompensasjon ingeniørvesenet	0	0	0	-40
Sum Innsparingstiltak	**-830**	**-830**	**-830**	**-1 105**
Nye tiltak				
Arbeid mot menneskehandel i Kristiansand	200	0	0	0
Beredskap flom	380	380	380	380
Bidrag kryssløsning Mjåvann	0	0	0	15 300
Business Region - Møtebyen (2,2 mill. kr over 2018,2019,2020)	780	710	320	0
Business Region (prosjektstøtte)	1 000	1 000	0	0
Bysykler	500	500	500	500
Flekkerøy flerbruksløype	100	100	100	100
Handlingsplan marin forsøpling	450	650	0	0
Justering av lønns- og prisvekst 2018 - ingeniørvesenet (stort sett asfalt)	450	450	450	450
Justering av lønns- og prisvekst 2018 Teknisk	-212	-212	-212	-212
KBR økt tilskudd pga økt antall innbyggere/ny stilling	750	750	750	750
Kommunens miljøpris	25	25	25	25
Matsvinn handlingsplan	400	600	0	0
Omtaksering og harmonisering av eiendomsskatt	8 000	0	0	0
Overføring av midler vedrørende grøntanleggsvedlikehold fra HS til parkvesenet	1 262	1 262	1 262	1 262
Reasfaltering veivedlikehold	1 000	3 000	3 000	3 000
Reduserte drivstoffkostnader 6 Elbiler	-45	-45	-45	-45
Stupetårn Bertes, prosjektering	400	0	0	0
Urbant landbruk	400	400	400	400

	Handlingsprogram			
Beløp i 1000	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Ytre Randesund, bredbånd	1 500	0	0	0
Økt linjeleie 1. tertialrapport 2018 Teknisk	-41	-41	-41	-41
Åremålstilling tidligere rådmann	1 750	1 750	1 750	1 750
Sum Nye tiltak	**19 049**	**11 279**	**8 639**	**23 619**
Nye tiltak og tekniske justeringer	**18 219**	**10 449**	**7 809**	**22 514**
Ramme 2019-2022	**272 760**	**264 202**	**261 507**	**276 212**

5.9.3 Endringer som følge av tidligere vedtak

Redusert ramme KBR 2018
Tilskuddet som er lagt inn er i henhold til forslag behandlet i styret i KBR og i 2018 ble rammen redusert med 5,3 mill. kr for å redusere selskapets disposisjonsfond til avtalt nivå.

Asfaltering kommunale veier

Det er begrensede midler til vedlikeholds- og driftsoppgaver på vei, som reasfaltering, renhold, kantklipping. Det ble i HP 2018-21 lagt inn en engangsbevilgning i 2019 på 5 mill. kr for å øke aktiviteten på reasfaltering.

Gatebruksplan

Fjerning av gateparkeringsplasser i henhold til gatebruksplanen gir reduserte inntekter hos Kristiansand parkering. Reduksjonen i inntekter spesielt i 2018 ble lavere enn tidligere budsjettert grunnet forsinkelser i gjennomføring av planen.

Flom- vei

Tilleggsbevilgning i 2018 for å dekke økte kostnader som følge av flom høsten 2017.

Revisjon av kommuneplanen

Tiltaket var tidsbegrenset og ble lagt inn i handlingsprogrammet for 2017-2021 i 2017 og 2018.

Kristiansand- En by for alle

Tiltaket dekkes innenfor rammen fra 2019.

Økt driftsramme vei, park og friområder

Delvis kompensasjon for økt volum.

5.9.4 Nye tiltak

Omtaksering og harmonisering av eiendomsskatt

Det er lagt inn 8 mill. kr i 2019 for å dekke Kristiansand kostnader til oppdatering og oppgradering av matrikkel (2 mill. kr) og til lovpålagt omtaksering (6 mill. kr).

Ytre Randesund, bredbånd

Dette er et tilskudd til bredbåndsutbygging i Ytre Randesund.

Overføring av midler vedrørende grøntanleggsvedlikehold fra HS til parkvesenet

Parkvesenet har i en årrekke hatt ansvar for vedlikehold av grøntanlegg ved helse og sosial boligene i Kristiansand. Arbeidet har vært utført etter fast bestilling og gammel avtale som enheten har fakturer i april og oktober hvert år. Fra 2019 så skal det ikke lengre sendes fakturaer for disse oppdragene. Rammene i parkvesenet økes tilsvarende beløpet som er avtalt. Rammene i helse og sosial reduseres tilsvarende.

Reasfaltering veivedlikehold

Bevilgningen kommer i tillegg til engangsbevigningen på 5 mill. kr i 2019 som er bevilget tidligere. Det er lagt inn en økt satsing til reasfaltering for å redusere forringelsen av veikapitalen.

Business Region (prosjektstøtte)

Det er lagt inn 1. mill. kr i 2019 og 2020. Midlene skal blant annet dekke Kinasamarbeid og kostnader til Helsebyen.

Bysykler

Satsing på bysykler. Eventuelt finansiert i samarbeid med private.

Handlingsplan marin forsøpling

Midlene kommer i tillegg til tidligere bevilgning på 100 000 i 2019.

Urbant landbruk

Bystyret ønsker at Kristiansand skal legge bedre til rette for urbant landbruk og ber administrasjonen fremme en sak om mulige tiltak for Kristiansand, med inspirasjon og ideer som allerede er gjort i blant annet Trondheim, Bergen og Oslo. Det er lagt inn midler til tiltak.

Matsvinn handlingsplan

Midlene kommer i tillegg til tidligere bevilgning på 100 000 i 2019.

Beredskap flom

Det er lagt inn 0,38 mill. kr for å bedre beredskapen etter den store flommen høsten 2017. Midlene skal dekke system for sms-varsling.

Arbeid mot menneskehandel i Kristiansand

Bystyret har bedt om en sak som redegjør hva kommunen gjør for prostituerte og mennesker som er utsatt for menneskehandel, med sikte på å legge frem tiltak for forebygging og bistand.

Flekkerøy flerbruksløype

Parkvesenet overtar driften av flerbruksløypa.

Reduserte drivstoffkostnader 6 Elbiler

Rammen er redusert med en kalkulert besparelse pr elbil som er tatt i bruk i sektoren.

Økt linjeleie 1. tertialrapport 2018 Teknisk

Teknisk justering, kostnaden ligger sentralt.

Bidrag kryssløsning Mjåvann

Finansiering av ny adkomstvei til Mjåvann industriområde er foreslått å være et spleiselag mellom Kristiansand kommune, Songdalen kommune, Vest-Agder fylkeskommune og Mjåvann industriområde AS. Dette er Kristiansand sin andel.

5.10 Investeringsbudsjett

Beløp i 1000	Samlede prosjektbeløp	Handlingsprogram				Sum 2019-22	
Investeringsprosjekter	**Netto prosjekt utgift**	**Utgift 2019**	**Utgift 2020**	**Utgift 2021**	**Utgift 2022**	**Utgift**	**Inntekt**
Teknisk sektor							
Arbeidplan vei		4 000	4 000	4 000	4 000	16 000	0
Betalingsautomater		400	400	400	400	1 600	0
Dammer - utbedring		8 000	8 000	8 000	8 000	32 000	0
Eg - kvartalslekeplass rekkefølgekrav	2 000	0	1 000	1 000	0	2 000	0
Elbil lading til publikum	5 000	2 000	1 000	1 000	1 000	5 000	0
Enøk tiltak - lysstyring i p-hus	600	600	0	0	0	600	0
Felles bil - og maskinpark		12 000	12 300	12 600	12 900	49 800	0
Fidjekilen- reguleringsplan	1 500	500	1 000	0	0	1 500	0
Friluftslivtiltak		250	250	250	250	1 000	0
Gammeløya brygger og toalett	1 000	0	750	250	0	1 000	0
Hamresanden	900	900	0	0	0	900	0
Handlingsplan marin forsøpling	1 480	420	660	400	0	1 480	0
Håndhevingsteknologi		200	200	200	200	800	0
ITV - Elvegata p-hus	300	0	300	0	0	300	0
Kartajourhold		500	500	500	500	2 000	0
Kjøp av biler (internleie)	48 950	5 000	5 000	18 950	20 000	48 950	0
Ladestasjoner for kommunale biler		2 000	2 000	2 000	2 000	8 000	0
Miljøbyprosjekter		500	500	500	500	2 000	0
Ny bro over Otra (Kjøita)	45 000	19 000	25 000	0	0	44 000	-5 000
Nyanlegg reserve parkering		400	400	400	400	1 600	0
Nærmiljøpark/grønn skolegård		200	200	200	200	800	0
Nærmiljøtiltak		700	700	700	700	2 800	0
Oppfølging av gatebruksplanen bilfrie soner	13 500	5 500	4 000	4 000	0	13 500	0
Oppfølging trygghetsvandring	750	250	250	250	0	750	0
Paviljongen Torvet	3 000	3 000	0	0	0	3 000	0
Prestebekken/kvartalslekeplass rekkefølgekrav	1 300	0	800	500	0	1 300	0
Silokaia	10 000	10 000	0	0	0	10 000	0
Små stygge steder		100	100	100	100	400	0
Tilskudd større veibredder		250	250	250	250	1 000	0
Utbyggingsprogram kommunal andel	11 550	1 800	2 500	2 500	4 750	11 550	0
Utskifting av bro Hagen	10 000	0	2 500	0	0	2 500	0
Utskifting av bro Haus	8 500	0	8 500	0	0	8 500	0
Utvikling av Wergelandsparken - avsetning	1 000	0	1 000	0	0	1 000	0
Vei- og gatebelysning		2 000	2 000	2 000	2 000	8 000	0
Åpning av gateløp Holbergs gate-Olav V plass	3 000	3 000	0	0	0	3 000	0
Sum Teknisk sektor	**169 330**	**83 470**	**86 060**	**60 950**	**58 150**	**288 630**	**-5 000**
Sum investeringsprosjekter	**169 330**	**83 470**	**86 060**	**60 950**	**58 150**	**288 630**	**-5 000**

Arbeidsplan vei
Ingeniørvesenets arbeidsplan for vei skal gå til mindre veiprosjekter som gang/sykkelveier, fortau, kryssutbedringer, busslommer, overvannsanlegg, leskur, av- og påstigningsplasser ved skoler, støyskjermingstiltak og fartsdempende tiltak. Bevilgningen går også til å dekke egenandeler til prosjekter der det gis tilskudd fra andre (ATP-midler, Samferdselspakke, BRA-midler m.m.). Bevilgningen er på 4 mill. kr hvert år i perioden.

Betalingsautomater
Ny parkeringslovgivning har bestemmelser om at betalingsløsningene skal være universelt utformet. Ombygging og tilpasninger kreves. Det er overgangsbestemmelser frem til 2021, men tilpasninger må gjøres før dette, for at nye løsninger skal være innarbeidet operative innen siste frist. Samtidig legges det til rette for digitalisering og billettløs parkering. Det er bevilget 0,4 mill. kr pr. år i perioden.

Dammer - utbedring
Kristiansand kommune har 20 dammer underlagt NVE-tilsyn, samt en del dammer som vil komme under NVE-tilsyn ved nærmere gjennomgang. De fleste av dammene tilfredsstiller ikke NVE's krav, og flere har betydelige lekkasjer. Utbedringskostnadene er grovt estimert til 5 - 25 mill. kr pr. dam. Det kan skje endring i prioritering av dammene på bakgrunn av tilstand/risiko og godkjenninger/tillatelser. Det er bevilget 8 mill. kr pr år i perioden.

Eg - kvartalslekeplass rekkefølgekrav
Kvartalslek innenfor reguleringsplan for Solbergveien gjennomføres med bidrag fra utbyggingsprosjektene Solbergveien og Egshaugen 2. Kvartalslek vil bygges ut i 2 trinn.

- Trinn 1 utgjør Ballbane
- Trinn 2 øvrig kvartalslek gjennomføres ifm utbygging av prosjektet i Solbergveien.

Det er tidligere lagt inn 1 mill. kr i 2020 og 1 mill. kr i 2021 som kommunens andel. Etter politiske signaler om at trinn 1 burde forseres ble 1 mill. kr bevilget i 2020 flyttet til 2018 i 2. tertial 2018 og arbeidet ble startet opp. Trinn 1 er kostnadsberegnet til 1 mill. kr. Det er lagt til grunn spillemidler på 0,3 mill. kr i prosjektet.

Elbil lading til publikum
Det skal tilbys lademulighet for ladbar motorvogn på et tilstrekkelig antall plasser, dog ikke flere enn 6 % av det totale antall plasser, hvilket blir omlag 240 ladeplasser, dvs. 10-12 mill. kr. Imidlertid anses behovet å være lavere, men antall el-biler er stigende så dette kan endre seg. I april 2018 er det etablert 51 ladepunkter for publikum. Det legges opp til en gradvis utbygging i takt med behovet og en betalingsordning for å regulere etterspørselen og finansiere tilbudet, dvs. drift og investering. Prosjektet omfatter også 3 hurtigladestasjoner for publikum og drosjer. Det er bevilget 2 mill. kr i 2019 og 1 mill. kr pr år resten av perioden.

Enøk tiltak - lysstyring i p-hus
Flere parkeringshus har behov for oppgradering til LED-armaturer med automatisk lys-styring av hensyn til el-sikkerhet og lavere energiforbruk. Noe av dette arbeidet er påbegynt, men for å fullføre dette er det bevilget 0,6 mill. kr i 2019.

Felles bil - og maskinpark

Bevilgningen skal dekke utskiftning/fornying av bil-, maskin- og utstyrsparken på Dalane sentralanlegg vedrørende ingeniørvesenets biler og biler som leies ut til parkvesenet og idrettsetaten. Ved utleie tas tilsvarende beløp (avskrivninger) inn over driften, og tilbakeføres bykassa. Bevilgningen til nyanskaffelser er i tråd med foregående handlingsprogram 12,0 mill. kr i 2019, 12,3 mill. kr i 2020 og 12,6 mill. kr i 2021. Bevilgning i 2022 er økt til 12,9 mill. kr for å kompensere for prisstigning.

Fidjekilen- reguleringsplan

Tilrettelegging for bade- og friluftsliv på Trandleholmen i form av badebrygger, stupetårn, bord/benker, sandstrand og gressletter. Holmen og fastlandet knyttes sammen med ved hjelp av kombinert pelet brygge og flytebrygge. Det planlegges oppføring av frilufts-toalett på landsiden. Det er bevilget 0,5 mill. kr i 2019 og 1 mill. kr i 2020.

Friluftslivtiltak

Bevilgningen er på 0,25 mill. kr pr år i perioden. Tiltak spesifiseres i årlig investeringsprogram, og omfatter både rehabilitering og nye anlegg. For 2019 vil midlene gå til utskifting av PCB - og kvikksølvholdige lysarmaturer i lysløypene.

Gammeløya brygger og toalett

Kristiansand kommune har kjøpt og sikret Gammeløya i samarbeid med Staten. En forutsetning for kjøpet er opparbeidelse av 2 brygger samt etablering av friluftstoalett. Det er bevilget 0,75 mill. kr til 2 brygger i 2020 og 0,25 mill. kr til toalett i 2021.

Hamresanden

Det vil bli utarbeidet en helhetlig forvaltningsplan (utomhusplan) for Hamresanden, hvor alle igangsettingstiltak er beskrevet og kostnadsberegnet. I tillegg vil arbeidet med å renovere området i tråd med foreslåtte tiltak i plan startes opp. Tiltak som vil bli prioritere først er å forbedre toalettfasilitetene, utarbeide en universelt utformet gangsti rundt hele området, stabilisere steinkant der den er rast ut mot sjø, asfaltering og strukturering av parkeringsområdene, vegetasjonsrydding og skiltplan. Det er bevilget 0,9 mill. kr i 2019. Parkvesenet vil søke Miljødirektoratet om tilsvarende beløp. Blir søknaden innvilget vil flere av de ønskede tiltakene kunne gjennomføres.

Handlingsplan marin forsøpling

Midler til å gjennomføre tiltak i handlingsplan mot marin forsøpling. Det er bevilget 0,42 mill. kr i 2019, 0,66 mill kr i 2020 og 0,4 mill. kr i 2021.

Håndhevingsteknologi

Fremtidige kontroll- og håndhevingsrutiner går i retning av billettløse ordninger via skanning av registreringsnummer slik at betaling og øvrige vilkår er koblet sammen via registreringsnummeret til det enkelte kjøretøy. Det parkeringstekniske utstyret må tilpasses. Dette vil etter hvert effektivisere kontrollen av vilkårsparkeringen (avgiftsparkering og maksimaltid). Det legges det opp til en gradvis utbredelse av løsningen i takt med nye løsninger som kommer på markedet. Det er bevilget 0,2 mill. kr pr. år i perioden.

ITV - Elvegata p-hus

Dagens løsning er foreldet og må skiftes ut de nærmeste årene. Overvåkningsanlegg med bildeoverføring til eget driftssenter, har vist seg å ha en preventiv virkning i forbindelse med uønskede hendelser som hærverk og tyveri. Ved hjelp av bilde og video dokumentasjon er saker oppklart. Det er bevilget 0,3 mill. kr i henholdsvis 2020 og 2022.

Kartajourhold

Dette gjelder løpende oppgradering av digitalt kartverk, samt systematisk utskifting av teknisk utstyr. Det skjer en utvikling når det gjelder standarder, teknisk utstyr programvare til drift og vedlikehold av digitale kartbaser. Derfor må både utstyr og programvarer fornyes ved jevne mellomrom. I tråd med vedtatt handlingsprogram er det lagt inn 0,5 mill. kr pr år i perioden.

Kjøp av biler (internleie)

Felles bil- og maskinpark (H/S-, oppvekst-, og kultursektoren, KE, IKT). Bevilgningen skal dekke utskiftning av biler, maskiner og utstyr på Dalane sentralanlegg som leies ut til sektorene. Ingeniørvesenet overtok ordningen fra 1. mai 2017. Rammen lå tidligere i sektor 9. og er nå flyttet til ingeniørvesenet og sektor 5. Kapitalkostnadene knyttet til investering er en del av leiebeløpet og overføres sektor 9. Det er bevilget 5 mill. kr pr år 2019 og 2020 som øker til 18,95 mill. kr i 2021 og 20 mill. kr i 2022.

Ladestasjoner for kommunale biler

Bystyret har vedtatt at kommunen skal gå over til elbiler, og at det skal svært gode grunner til for å bestille bensin- og dieselbiler. Det er bevilget 2 mill. kr pr. år i perioden for å ivareta behovet for ladepunkter for tjenestebiler. I april 2018 er det anlagt 77 ladepunkter.

Miljøbyprosjekter

I samsvar med gjeldene handlingsprogram er det satt av 0,5 mill. kr pr. år i perioden. Midlene brukes bl.a. til kommunale egenandeler i forbindelse med miljøtiltak der det gis statstilskudd, andre tilskudd og/eller er betydelig egeninnsats.

Ny bro over Otra (Kjøita)

Kommunen har en forpliktelse gjennom utbyggingsavtale for Kjøita om å etablere en gangbro fra Kjøita til Kvadraturen. Traséen er ferdigregulert. Det ble bevilget 6 mill. kr i 2018 til prosjektering og forarbeider, og er videre bevilget tilsammen 44 mill. kr i 2019 og 2020, hvorav 5 mill. kr er forutsatt dekket ved tilskudd. Tilskuddet er usikkert da ordningen er endret.

Nyanlegg reserve parkering

Ny parkeringslovgivning krever at parkeringsanleggene er godt tilrettelagt for forflytningshemmede, herunder størrelse, beliggenhet og at det er avsatt et tilstrekkelig antall plasser. Denne budsjettposten skal blant annet ivareta dette hensynet. Det er bevilget 0,4 mill. kr pr år i perioden.

Nærmiljøpark/grønn skolegård

Prosjektet gjennomføres i samarbeid med skole. Det er bevilget 0,2 mill. kr pr. år i perioden. Prioriteringer skjer i samarbeid med skoleetaten og følger kommunedelplan for idrett og friluftsliv. Den kommunale rammen kan brukes som egenandel når det søkes om tilskudd fra staten.

Nærmiljøtiltak

Bevilgningen er på 0,7 mill. kr pr år i perioden. Parkvesenet vil bruke beløpet på rehabilitering av lekeplasser, grønnstruktur, nærmiljøparker og parker. I tillegg vil investeringsmidlene inngå som en del av egenandelen i forbindelse med søknader om spillemidler til nærmiljøanlegg.

Oppfølging av gatebruksplanen bilfrie soner

Det er bevilget 5,5 mill. kr i 2019, og 4 mill. kr pr. år i 2020 og 2021. De prosjektene som er planlagt gjennomført først er opprusting av fortau i Østre Strandgate mellom Vestre Strandgate og Elvegata, ombygging av Kirkegata mellom Tollbodgata og torvene (kostnadsdeling og samarbeid med utbygger av kvartal 32), sykkeltiltak i Kirkegata mellom Gyldenløves gate og Tordenskiolds gate samt bylivstiltak i Skippergata.

Oppfølging trygghetsvandring

Den bevilgede summen vil i hovedsak bli benyttet til strakstiltak som vegetasjonsrydding, oppgradering av lys. Det er disse to temaene som har størst fokus ved alle gjennomførte vandringer, men dukker det opp andre tiltak som vil kunne gi god trygghet vil dette også bli prioritert. Parkvesenet i samarbeid med kriminalitetsforebyggende koordinator og ingeniørvesenet prosjekterer tiltak i tråd med budsjett 0,25 mill. kr pr år i perioden 2019 - 2021.

Paviljongen Torvet

Det er bevilget 3 mill. kr i 2019 til gjenoppbygging av paviljongen på Torvet.

Prestebekken/kvartalslekeplass rekkefølgekrav

I områdeplan for Marviksletta er det knyttet krav til utbedring av tursti langs Prestebekken. Kostnad er beregnet til 0,3 mill. kr. Det skal også etableres 2 kvartalslekeplassert til 0,5 mill. kr pr stk. Det er bevilget 0,8 mill. kr i 2020 og 0,5 mill. kr i 2021.

Silokaia

Oppfølging av utbyggingsavtale mellom kommunen og Kanalbyen Eiendom AS for Silokaia.

Små stygge steder

Skoleklasser aktiviseres ved at de registrerer og ruster opp «små stygge steder» langs skoleveien, i boligområder og langs kommunale veier. Arbeidet bygger på tidligere års erfaringer med liknende prosjekter. Det er bevilget 0,1 mill. kr pr år i perioden.

Tilskudd større veibredder

Prosjektet sees i sammenheng med kommunens boligprogram. Etter vedtatte retningslinjer skal kommunen dekke kostnader med veier ut over 6 m bredde i boligområdene. Det er bevilget 0,25 mill. kr pr år i perioden.

Utbyggingsprogram kommunal andel

Boligprogrammet skal ivareta kommuneplanens arealstrategi og utbyggingspolitikk herunder sikre gjennomføring av ca. 675 boliger per år. Utbyggingsvolumet skal sikres gjennom prioriteringer i programmet og inngåelse av utbyggingsavtaler. Utbyggingsavtalene fremmes for politisk behandling med vedtak i formannskapet.

Utskifting av bro Hagen

Det ble bevilget 7,5 mill. kr til gangbru på Hagen i 2016. Grunnundersøkelser viser at det er kvikkleire og vanskelige fundamentforhold for brukaret på østre bredd av Otra. Merkostnader som er anslått til 2,5 mill. kr er bevilget i 2020 for å fullfinansiere prosjektet.

Utskifting av bro Haus

Spesialinspeksjon av gangbroen har avdekket at broen er i svært dårlig forfatning. Beboere, skole og velforening er informert om at den vil bli stengt uten forvarsel ved sterkt snøfall og/eller sterk vind. Broen er viktig skolevei. Ingeniørvesenet har konkludert med at den gamle broen må rives. Det er bevilget 8,5 mill. kr i 2020 til ny gangbru på Haus.

Utvikling av Wergelandsparken - avsetning

Utvikling av Wergelandsparken er en oppfølging av vedtak om å styrke lekefunksjonene i sentrum og tydeliggjøre sentrumsområdet som det kulturelle tyngdepunkt. Tilrettelegging for lek vil være en naturlig del av denne opprustningen gjennom plassutforming, bruk av byromselementer og kunstneriske utrykk. Det er bevilget 1 mill. kr i 2020 til utvikling av Wergelandsparken.

Vei- og gatebelysning

Arbeidsplan veilys skal benyttes til anlegg langs veier og gang-/sykkelveier som mangler belysning, fortetting av lyspunkter på veier med mangelfull belysning, utskifting av nedslitte belysningsanlegg og sanering av luftstrekk. Bevilgningen er på 2 mill. kr pr år.

Åpning av gateløp Holbergs gate- Olav V plass

Gateløpet i Holbergsgate skal åpnes i samsvar med Murbyplanen. Dette tilsier fjerning av del av parkeringskjeller og opparbeidelse av nytt parkrom. Det er bevilget 3 mill. kr i 2019.

5.11 Teknisk- Kristiansand eiendom

5.11.1 Driftsbudsjett

Totalt for sektoren

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Teknisk- Kristiansand eiendom	154 132	160 676	164 829	165 545	168 394	167 994
Sum	**154 132**	**160 676**	**164 829**	**165 545**	**168 394**	**167 994**

Ressursbruk, utgifter/ inntekter

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Sum Driftsutgifter	498 676	402 334	412 529	413 245	416 093	415 693
Sum Driftsinntekter	-344 544	-241 658	-247 699	-247 699	-247 699	-247 699
Sum	**154 132**	**160 676**	**164 829**	**165 545**	**168 394**	**167 994**

Fordeling på tjeneste

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Administrasjon	11	0	0	0	30	30
Forvaltningsutgifter i eiendomsforvaltningen	18 465	24 032	24 359	24 359	24 359	24 089
Administrasjonslokaler	21 840	22 034	22 585	22 585	22 585	22 585
Diverse fellesutgifter	1 375	1 433	1 969	1 969	1 969	1 969
Interne serviceenheter	7 025	14 875	12 009	10 312	8 757	8 627
Barnehage	38	40	41	41	41	41
Styrket tilbud til førskolebarn	18	24	25	25	25	25
Barnehagelokaler og skyss	14 503	14 143	16 827	14 497	14 497	14 497
Skolelokaler	68 814	76 389	77 278	80 353	84 115	84 115
Aktivitetstilbud barn og unge	2	2	2	2	2	2
Forebygging, helsestasjons- og skolehelsetjeneste	34	33	34	34	34	34
Aktiviserings- og servicetjenester overfor eldre og personer med funksjonsnedsettelser	1 537	1 595	1 635	1 635	1 635	1 635
Diagnose, behandling, re-/habilitering	165	406	416	416	416	416
Råd, veiledning og sosialt forebyggende arbeid	402	408	418	418	418	418
Barnevernstjeneste	2	1	1	1	1	1
Barnevernstiltak når barnet er plassert av barnevernet	0	16	16	16	16	16
Helse- og omsorgstjenester i institusjon	792	792	812	812	812	812
Helse- og omsorgstjenester til hjemmeboende	926	941	965	965	965	965
Tilbud om øyeblikkelig hjelp døgnopphold i kommunene	31	32	33	33	33	33
Institusjonslokaler	24 428	20 764	21 283	22 339	22 339	22 339
Kommunalt disponerte boliger	1 171	748	767	767	767	767
Tjenester utenfor ordinært kommunalt ansvarsområde	388	368	377	377	377	377
Boligbygging og fysiske bomiljøtiltak	-1 331	-1 265	-1 297	-1 297	-1 297	-1 297
Kommunal næringsvirksomhet	-26 004	-23 232	-23 918	-23 918	-23 918	-23 918
Samferdselsbedrifter/transporttiltak	213	308	316	316	316	316
Kommunale veier	0	10	10	10	10	10
Rekreasjon i tettsted	168	138	141	141	141	141
Beredskap mot branner og andre ulykker	15	14	14	14	14	14
Naturforvaltning og friluftsliv	17	35	36	36	36	36
Bibliotek	670	670	687	687	687	687
Kommunale idrettsbygg og idrettsanlegg	-4 288	-5 085	-4 616	-4 004	-3 392	-3 392
Musikk- og kulturskoler	292	292	299	299	299	299
Andre kulturaktiviteter og tilskudd til andres kulturbygg	151	135	138	138	138	138
Kommunale kulturbygg	7 298	9 570	11 157	11 157	11 157	11 157
Gravplasser og krematorier	5	10	10	10	10	10
Sum	**154 132**	**160 676**	**164 829**	**165 545**	**168 394**	**167 994**

Netto driftsramme er økt med 150 000 kr fra 2018 til 2019 før lønns- og priskompensasjon på 4 mill. kr. De største endringene er 2,3 mill. kr til midlertidig løsning på Øvre Slettheia barnehage, et halvt årsverk til sivilforsvaret, reduserte FDV kostnader på Samsen og Holte skole og besparelser på 1,9 mill. kr knyttet til effekt fra Enøk-tiltak.

5.11.2 Driftsbudsjett med endringer

	Handlingsprogram			
Beløp i 1000	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Budsjett 2018	**160 676**	**160 676**	**160 676**	**160 676**
Effekt av ENØK-tiltak				
Energiprogram 3 - utvidelse	-812	-812	-812	-812
Energiprogram 4 - byggningsmessige tiltak	-1 135	-2 269	-3 404	-3 404
Sum Effekt av ENØK-tiltak	**-1 947**	**-3 081**	**-4 216**	**-4 216**
Sum Innsparingstiltak	**-431**	**-862**	**-1 282**	**-1 282**
Sum FDV-kostnader	**1 870**	**4 653**	**8 448**	**8 448**
Endringer som følge av tidligere vedtak				
Inntektskompensasjon fast Aquarama leie til og med 2072	0	0	612	612
Mulighetsstudie Justvik	-205	-205	-205	-205
Andre tiltak	596	1 193	1 223	1 223
Prosjekt drift og vedlikehold - elektro	-263	-525	-525	-525
Prosjekt drift og vedlikehold - elektro beholdes i KE	-131	0	0	0
Sentralisering av drift skole	276	276	276	276
Tømming av fjellhallen på Odderøya regnskapsdokumenter eldre enn 10 år	-105	-105	-105	-105
Sum Endringer som følge av tidligere vedtak	**169**	**634**	**1 276**	**1 276**
Sum Tekniske justeringer, inkl. lønns- og prisvekst	**4 017**	**4 017**	**4 017**	**4 017**
Vedtatte endringer	**3 678**	**5 361**	**8 243**	**8 243**
Vedtatt ramme	**164 354**	**166 037**	**168 919**	**168 919**
Innsparingstiltak				
Innsparingskrav Kristiansand Eiendom	-950	-950	-950	-950
Innsparingskrav redusert priskompensasjon	0	0	0	-400
Sum Innsparingstiltak	**-950**	**-950**	**-950**	**-1 350**
Nye tiltak				
FDV Holte skole korrigering	-137	-137	-137	-137
FDV Samsen korrigering	-1 348	0	-33	-33
Andre tiltak	0	15	15	15
Justering av lønns- og prisvekst 2018 KE	-36	-36	-36	-36
Reduserte drivstoffkostnader 5 Elbiler	-37	-37	-37	-37
Sivilforsvaret - økt bemanning	500	500	500	500
Økt linjeleie 1. tertialrapport 2018 KE	-27	-27	-27	-27
Økt renhold 4 bygg	180	180	180	180
Øvre Slettheia barnehage midlertidige løsninger	2 330	0	0	0
Sum Nye tiltak	**1 425**	**458**	**425**	**425**
Nye tiltak og tekniske justeringer	**475**	**-492**	**-525**	**-925**
Ramme 2019-2022	**164 829**	**165 545**	**168 394**	**167 994**

5.11.3 Endringer som følge av tidligere vedtak

Energiprogram 4 - bygningsmessige tiltak

Besparelse knyttet til tiltak som etterisolering av ventilasjonskanaler, CO2- behovstyring av ventilasjonsanlegg og bytte til LED lys i formålsbyggene.

Energiprogram 3 - utvidelse

Økt besparelse knyttet til lønnsomme og miljørettede energitiltak i bygg og anlegg.

Sentralisering av drift skole

Det er gjennomført en prosess der KE, oppvekst- og HS-sektoren med utgangspunkt i dagens totalramme sammen har vurdert behovet for vaktmestertjenester til eiendomsfaglige oppgaver på hvert enkelt bygg. Behovet er større enn det er økonomiske midler til i dag. Det legges opp til en gradvis økning av disse tjenestene i perioden, i første omgang for skolebyggene.

Prosjekt drift og vedlikehold - elektro

Samordning av elektrofaget i kommunen har resultert i ansettelse av egen elektroinstallatør i avdeling for byggservice, det vil gi en besparelse hos bestiller i avdeling for bygg og eiendom lik 0,5 mill. kr i starten av perioden som stabiliserer seg på det nivået i slutten av perioden.

5.11.4 Nye tiltak

Øvre Slettheia barnehage midlertidige løsninger

I 2018 ble det avdekket fuktskader i barnehagen. Tiltak for å begrense ytterligere vanninntrenging, samt sikre ansatte og barns helse og sikkerhet, ble iverksatt øyeblikkelig.
Tilstandsvurderingen påpekte en rekke feil og mangler ved utførelsen, og det ble funnet omfattende sopp- og råteskader i vegger og gulv/tak både i hovedplan og underetasje. Barnehagedriften flyttet ut i brakkerigg høsten 2018.

Sivilforsvaret - økt bemanning

Det er lagt inn 0,5 årsverk ekstra til vedlikehold av sivilforsvarsmateriell. Kommunen har overtatt dette ansvaret fra sivilforsvaret uten at det følger midler med.

Sivilbeskyttelseslovens §12 sier at kommunen blant annet skal ivareta oppgaver i forbindelse med lagring og vedlikehold av Sivilforsvarets materiell. Departementet kan i forskrift gi bestemmelser om utgiftsfordeling mellom kommunene. En slik forskrift er under utarbeidelse.

Økt renhold 4 bygg

Som en følge av sentralisering av renhold på formålsbygg vil endring i bruk av byggene, i dette tilfellet økt bruk av fire bygg, gi endring i rammen basert på reell kalkulasjon.

Reduserte drivstoffkostnader 5 Elbiler

Rammen er redusert med en kalkulert besparelse pr elbil som er tatt i bruk i sektoren.

5.12 Investeringsbudsjett

Beløp i 1000	Samlede prosjektbeløp	Handlingsprogram				Sum 2019-22	
Investeringsprosjekter	**Netto prosjekt utgift**	**Utgift 2019**	**Utgift 2020**	**Utgift 2021**	**Utgift 2022**	**Utgift**	**Inntekt**
Teknisk sektor							
KE *Hovedprosjekt boligpolitisk ramme (underpro tillegges renter)	-63 549	16 691	21 436	570	0	38 697	-102 246
KE Avsetning fremtidige prosjekt		600	4 000	4 000	4 000	12 600	0
KE Brannsikring kommunale bygg	35 801	4 000	0	0	0	4 000	0
KE Brannsikring kommunale bygg, idrett og skolebygg	4 605	2 000	1 000	1 000	0	4 000	0
KE Brannstasjon - rehab - plan/utredning	9 000	9 000	0	0	0	9 000	0
KE Domkirkens meninghetshus planlegging og oppstart	35 760	0	5 000	10 000	20 760	35 760	0
KE Energiprosjektet trinn 3	33 500	4 000	0	0	0	4 000	0
KE ENØK bygningstekniske tiltak	43 400	11 500	7 500	7 500	7 500	34 000	0
KE Flytebrygger Korsvik (2 stk)	1 100	1 100	0	0	0	1 100	0
KE Kirketorvet	7 664	2 150	0	1 666	1 781	5 597	0
KE Kjøp av grunn gang/sykkelveier		800	800	800	800	3 200	0
KE Miljøundersøkelse oppfølgingsrapport	200	200	0	0	0	200	0
KE Oppgradering av bryggeplasser		1 000	0	0	0	1 000	0
KE Punktkjøp / generelt salg (bystyrevedtak)		1 000	1 000	1 000	1 000	4 000	-55 000
KE Radontiltak - ferdig skole og bh	17 430	3 275	3 527	0	0	6 802	0
KE Rutebilstasjonen Vestre Strandgate	5 930	20 930	0	0	0	20 930	-15 000
KE Sikring av friområder		1 500	1 500	1 500	1 500	6 000	-6 000
KE Universell utforming - utredning	1 350	675	0	0	0	675	0
KE Utbyggingsområder	-89 912	50 748	5 828	930	4 792	62 298	-152 210
KE Utskifting av brygge Augland	400	400	0	0	0	400	0
KE Utskifting av brygge Ternevig	700	700	0	0	0	700	0
Sum Teknisk sektor	**43 379**	**132 269**	**51 591**	**28 966**	**42 133**	**254 959**	**-330 456**
Sum investeringsprosjekter	**43 379**	**132 269**	**51 591**	**28 966**	**42 133**	**254 959**	**-330 456**

KE *Hovedprosjekt boligpolitisk ramme (underpro tillegges renter)

Budsjettet for de boligpolitiske prosjektene utarbeides i tråd med gjeldende retningslinjer/strategi. Investeringsprosjekter innenfor boligpolitisk ramme er prosjekter med et langsiktig perspektiv som skal løse samfunnsmessige boligpolitiske målsetninger i henhold til utbyggingspolitikken, fremfor økonomisk avkastning. Delprosjektene har likevel en minimumsmålsetning om å bli selvfinansierende. I den grad boligpolitiske målsetninger gjør at prosjektene ikke blir selvfinansierende, refinansieres disse gjennom politisk vedtak på lik linje med ordinære investeringsprosjekter. Budsjettet har en øvre ramme på kr 200 mill. kr.

KE Avsetning fremtidige prosjekt

For perioden 2019-22 legges det inn avsetning til investeringsprosjekter i småbåthavnene. Det er vedtatt å avsette 0,6 mill. kr i 2019. Fra 2020 til 2022 er det vedtatt en avsetning på 4. mill. kr per år.

KE Brannsikring kommunale bygg

I forbindelse med sluttføringen av brannsikring på kultur og fritidsbyggene i kommunen ble det flyttet 4,0 mill. kr til 2019 i 2. tertialrapport 2018.

KE Brannsikring kommunale bygg, idrett og skolebygg

I henhold til lovpålagt krav om at alle formålsbygg skal ha en brannteknisk rapport i sin branndokumentasjon, skal det utarbeides branntekniske rapporter for idrettsbygg, skolebygg og sykehjem. Utredningen foretas i to faser, hvorav fase 1 kartlegger idrettsbygg og skoler. Fase 2 tar for seg funn i fase 1 og ser dette i sammenheng med behov ved sykehjemmene. Det er til sammen bevilget 4,6 mill. kr, hvorav det gjenstår 2,0 mill. kr i 2019, 1,0 mill. kr i 2020 og 1,0 mill. kr i 2021.

KE Brannstasjon - rehabilitering - plan/utredning

Brannstasjonen har behov for en betydelig renovering. Det ble gjennomført en tilstandsanalyse i 2015 for å avdekke mangler og behov. Det er bevilget 9,0 mill. kr til rehabilitering. Arbeidene er forventet å starte opp i 2019.

KE Domkirkens menighetshus planlegging og oppstart

Domkirkens menighet har behov for mer areal. Lokalene de disponerer er gamle og har behov for totalrenovering. Det er bevilget 35,7 mill. kr til dette arbeidet i løpet av handlingsprogram-perioden.

KE Energiprosjektet trinn 3

Kristiansand Eiendom ser lønnsomme og miljørettede energitiltak i bygg og anlegg. Prosjektet bidrar til en bedre kommuneøkonomi og som bidrag for å redusere utslipp. Prosjektet involverer Kristiansand Eiendoms formålsbygg innenfor skole, idrett og helsebygg. Det omfatter etablering av varmepumper i flere utvalgte bygg med olje, el - og fjernvarme, luft/luft varmepumper i haller, aulaer, kantiner, forsamlingsrom mv. Det omfatter også oppgradering av varmegjenvinnere i ventilasjonsanlegg i formålsbygg. Det er tilsammen bevilget 33,5 mill. kr, hvorav 4 mill. kr i 2. tertial 2018 ble flyttet til 2019.

KE ENØK bygningstekniske tiltak

Kristiansand Eiendom ser ytterlige lønnsomme og miljørettede energitiltak i bygg og anlegg. Prosjektet bidrar således til bedre kommuneøkonomi, samt reduserte utslipp. Det er bevilget 11,5 mill. kr i 2019, 7,5 mill. kr i 2020 og 7,5 mill. kr i 2021 og 7,5 mill. kr i 2022.

KE Flytebrygger Korsvik

Det er satt av 1,1 mill. kr i 2019 til bygging av 2 flytebrygger på Korsvik.

KE Kirketorvet

I forbindelse med opparbeidelse av nye byrom ønskes det å åpne opp en passasje mellom «Vingården» og Gyldenløvesgate. Prosjektet skal renovere fasader, rive gamle murer og skur, samt legge nytt dekke i bakgården. Det er totalt bevilget 7,6 mill. kr til dette arbeidet.

Fornyelse av Kirkeparken og oppgradering av Gyldenløvesgate sees i sammenheng med dette, men inngår ikke i prosjektet.

KE Kjøp av grunn gang/sykkelveier

Enheten har ansvar for å sikre grunn for anlegg av planlagte/regulerte gang og sykkelveier. Dette prosjekt må sees i sammenheng med de anlegg som ingeniørvesenet har med i sitt handlingsprogram, og Kristiansand Eiendom får årlig en liste fra ingeniørvesenet over de grunnerverv som må gjennomføres. Det er avsatt 0,8 mill. kr pr. år i perioden.

KE Miljøundersøkelse oppfølgingsrapport

Det er tidligere produsert en rapport som tar for seg forurensning i småbåthavnene. Prosjektet skal utarbeide en oppfølgingsrapport som beskriver hvilke tiltak, med tilhørende kostnader som kan gjennomføres i de ulike småbåthavnene for å imøtekomme noen av miljøutfordringene som er belyst i rapporten.

KE Oppgradering av bryggeplasser

Oppgradering av bryggeplasser i småbåthavnene pågår kontinuerlig. Dette prosjektet omfatter i hovedsak utskiftning av bryggedeler og utstyr. Det er vedtatt å avsette 1,0 mill. kr til dette formålet i 2019.

KE Punktkjøp / generelt salg (bystyrevedtak)

Prosjektet består av både en kjøps-bevilgning og en salgs -bevilgning:

Kjøp: I utviklingsprosjekter er det av stor betydning for gjennomføring av planene at kommunen har tilstrekkelig handlekraft til å erverve eiendommer/rettigheter for å sikre gjennomføring av ønsket utvikling. Investeringsbeløpet på 1 mill. kr pr år er ikke knyttet til noe bestemt kjøp. En del av beløpet brukes også for oppmåling og avklaring av grenser for en del kommunale eiendommer.

Salg: Kristiansand Eiendom sin primære oppgave knyttet til salg av eiendom er å optimalisere eiendomsverdiene ved realisering av objekter som kommunen ikke ser som formålstjenlig å ha i sin portefølje. I perioden er det lagt inn forventede salgsinntekter fra Lund Torv og Musikkens Hus.

KE Radontiltak - ferdig skole og bh

På bakgrunn av krav i Byggteknisk forskrift (TEK 17) skal alle bygninger som er beregnet for varig opphold, oppføres med radonforebyggende tiltak. Det skal foretas målinger i helse- og sosialbygg, idrettshaller, kontor/adm. bygg, grendehus og utleiebygg. Målingene skal angi om det er nødvendig å gjennomføre tiltak for å tilfredsstille gjeldende krav. Det er totalt bevilget 17,4 mill. kr til prosjektet, hvorav 3,25 mill. kr i 2019 og 3,5 mill. kr i 2020.

KE Rutebilstasjonen Vestre Strandgate

Kommunen har kjøpt dagens rutebilstasjon med påstående bygning fra Kristiansand Havn og har også overtatt eiendommen der drosjeholdeplassen står. Dagens rutebilstasjon er kondemnabel. Det er gjennomført arkitektkonkurranse for nytt bygg og byggearbeidene startet opp høsten 2018. Det er bevilget 41 mill. kr til gjennomføring av prosjektet. Rutebilstasjonen har fått innvilget 20 mill. kr i belønningsmidler, samt 5 mill. kr i tilskudd fra fylket.

KE Sikring av friområder

Det ikke er avsatt midler til kjøp eller opparbeidelse av friområder.

KE Universell utforming - utredning

Utredningen skal vurdere nivået for universell utforming på aktuelle formålsbygg. Det foretas en vurdering av alle byggene og utomhus-områdene i tilknytning til disse, samt analyser av akustikk, lys og tilgjengelighet. Dette gjøres for å kartlegge påkrevde tiltak for å tilfredsstille forskrifter og krav. Kartlegging av heiser i de aktuelle formålsbygg tas også med i dette prosjektet. Det er tilsammen bevilget 1,3 mill. kr, hvorav 0,67 mill. kr i 2019- for å ivareta disse utredningene.

KE Utbyggingsområder

Budsjett for utbyggingsområdene utarbeides i tråd med gjeldende retningslinjer. Utbyggingen skjer i henhold til gjeldende eiendoms- og boligpolitikk. Byggegrunn omsettes til markedspris. Utbyggingsprosjekter som ikke er selvfinansierende skal ikke igangsettes uten forutgående politiske vedtak. Enheter omfattet av Kristiansandsmodellen håndteres særskilt. Utbyggingstakten vil kunne påvirkes av utenforliggende elementer, som rekkefølgekrav, markedssituasjon, planavklaringer og grunnerverv.

KE Utskifting av brygge Augland

Det er i 2019 avsatt 0,4 mill. kr til utskiftning av brygge i Auglandsbukta.

KE Utskifting av brygge Ternevig

Det er i 2019 avsatt 0,7 mill. kr til utskiftning av brygge i Ternevig.

5.13 Teknisk – Vann og avløp

5.13.1 Driftsbudsjett

Totalt for sektoren

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Teknisk – Vann og avløp	-116 386	-101 506	-113 514	-127 546	-141 381	-153 936
Sum	**-116 386**	**-101 506**	**-113 514**	**-127 546**	**-141 381**	**-153 936**

Ressursbruk, utgifter/ inntekter

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Sum Driftsutgifter	156 018	147 611	143 482	129 451	115 616	103 061
Sum Driftsinntekter	-272 404	-249 117	-256 996	-256 996	-256 996	-256 996
Sum	**-116 386**	**-101 506**	**-113 514**	**-127 546**	**-141 381**	**-153 936**

Fordeling på tjeneste

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Administrasjon	0	0	2 702	2 702	2 702	2 702
Interne serviceenheter	0	23 687	21 667	21 667	21 667	21 667
Kommunal næringsvirksomhet	-1 425	0	-1 251	-1 251	-1 251	-1 251
Produksjon av vann	-64 601	-70 358	-75 716	-82 597	-90 468	-98 622
Distribusjon av vann	23 229	25 077	25 704	25 704	25 704	25 704
Avløpsrensing	-106 822	-116 021	-125 743	-133 994	-142 258	-146 409
Avløpsnett/innsamling av avløpsvann	32 414	36 109	37 962	39 062	41 362	41 112
Naturforvaltning og friluftsliv	862	0	1 160	1 160	1 160	1 160
Sum	**-116 386**	**-101 506**	**-113 514**	**-127 546**	**-141 381**	**-153 936**

Vann, avløp og slambehandling er selvkosttjenester. Alle driftskostnader og kapitalkostnader knyttet til investeringer dekkes av gebyrinntekter.

Netto driftsramme er negativ og endringen på 11,8 mill. kr før kompensasjon for lønn- og prisvekst er i sin helhet økt overføring til bykassa for å dekke økte indirekte kostnader og kapitalkostnader som i utgangspunktet er dekkes av bykassa.

5.13.2 Driftsbudsjett med endringer

	Handlingsprogram			
Beløp i 1000	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Budsjett 2018	**-101 440**	**-101 440**	**-101 440**	**-101 440**
Vedtatte endringer				
Avløp - økt driftsramme (møte 24.8.2017)	-2 101	-2 101	-2 101	-2 101
Avløp - økt driftsramme (møte 24.8.2017) økt gebyr	2 101	2 101	2 101	2 101
Endringer i kapitalkostnader VA	-3 355	-3 736	-15 590	-15 590
Endringer i kapitalkostnader VA 2016	-458	-9 844	-9 844	-9 844
Fratrekk prisjustering kapitalkostnader	422	652	652	652
Andre tiltak	5	5	5	5
Reduserte kommunale avgifter - lavere rentenivå og endret inv.nivå. VA	-8 664	-8 664	-8 664	-8 664
Sum Vedtatte endringer	**-12 050**	**-21 588**	**-33 442**	**-33 442**
Sum Tekniske justeringer, inkl. lønns- og prisvekst	**-2 604**	**-2 604**	**-2 604**	**-2 604**
Vedtatte endringer	**-14 654**	**-24 192**	**-36 046**	**-36 046**
Vedtatt ramme	**-116 094**	**-125 632**	**-137 486**	**-137 486**
Nye tiltak				
Avløp økt drift	950	2 050	4 350	4 100
Avløp økte gebyrinntekter	-950	-2 050	-4 350	-4 100
Endringer i kapitalkostnader VA	-84	-4 810	-7 081	-19 636
Fratrekk prisjustering kapitalkostnader	2 664	2 896	3 186	3 186
Vann økt drift	1 000	1 600	4 800	4 900
Vann økte gebyrinntekter	-1 000	-1 600	-4 800	-4 900
Sum Nye tiltak	**2 580**	**-1 914**	**-3 895**	**-16 450**
Nye tiltak og tekniske justeringer	**2 580**	**-1 914**	**-3 895**	**-16 450**
Ramme 2019-2022	**-113 514**	**-127 546**	**-141 381**	**-153 936**

5.14 Investeringsbudsjett

Beløp i 1000	Samlede prosjektbeløp	Handlingsprogram				Sum 2019-22	
Investeringsprosjekter	**Netto prosjekt utgift**	**Utgift 2019**	**Utgift 2020**	**Utgift 2021**	**Utgift 2022**	**Utgift**	**Inntekt**
Teknisk sektor							
Arbeidsplan avløp		45 000	45 000	46 000	47 000	183 000	0
Arbeidsplan vann		33 000	33 000	33 000	34 000	133 000	0
Avløpsledning Flekkerøy	12 500	6 000	1 000	0	0	7 000	0
Avløpsledning Korsvik - Fidjeåsen	20 000	0	20 000	0	0	20 000	0
E18- E39 samarbeid SVV - vann	6 000	0	0	0	2 000	2 000	0
E18-E39 samarbeid med SVV - avløp	6 000	0	0	3 000	3 000	6 000	0
Hovedvannledning Korsvik-Fidjeåsen	9 000	0	9 000	0	0	9 000	0
Hovedvannledning østsiden - fire etapper	11 400	0	0	0	11 400	11 400	0
Hånes - ny pumpestasjon	11 000	11 000	0	0	0	11 000	0
Kapasitetsøkning Rossevann	35 000	0	15 000	20 000	0	35 000	0
Marviksletta avløp	22 500	0	4 500	0	0	4 500	0
Marviksletta vann	2 000	0	2 000	0	0	2 000	0
Overføringsanlegg Bredalsholmen Odderøya	40 000	0	20 000	20 000	0	40 000	0
Pumpestasjon Strømme skole	13 000	13 000	0	0	0	13 000	0
Reduksjon utslipp Kvadraturen og Lund	330 000	10 000	11 000	11 000	12 000	44 000	0
Rehabilitering av avløpsledning Odderøya	6 000	0	6 000	0	0	6 000	0
Rehabilitering av pumpestasjoner og bassenger		2 000	2 000	2 000	2 000	8 000	0
Rehabilitering av vannettet i Kvadraturen	200 000	6 000	7 000	7 000	8 000	28 000	0
Rehabilitering av vannledning Odderøya	7 000	0	7 000	0	0	7 000	0
Reservevannforsyning øst for Topdalsfjorden	680 000	0	40 000	40 000	50 000	130 000	0
Utskiftning - pumper		3 000	3 000	3 000	3 000	12 000	0
Vannbehandlingsanlegg Grimevann	210 000	0	0	0	130 000	130 000	0
Vannledning Strømme skole	18 000	18 000	0	0	0	18 000	0
Vesvann til Grasåsen høydebasseng - sammenkobling	70 000	0	35 000	0	35 000	70 000	0
Sum Teknisk sektor	**1 709 400**	**147 000**	**260 500**	**185 000**	**337 400**	**929 900**	**0**
Sum investeringsprosjekter	**1 709 400**	**147 000**	**260 500**	**185 000**	**337 400**	**929 900**	**0**

Arbeidsplan avløp

Arbeidsplanen skal dekke behovet for utskifting og rehabilitering av avløps- og overvannsnettet. Målsetting er å holde utskiftingstakten under 100 år (anbefalt nasjonalt nivå). Det vesentligste av investeringene i arbeidsplanen er forutsatt brukt til rehabilitering av gamle ledninger. Det er bevilget 45 mill. kr pr år i 2019 og 2020, men øker med 1 mill. kr pr år fra 2021 som kompensasjon for prisstigning.

Arbeidsplan vann

Ledningsnettet har i dag en utilfredsstillende standard, selv om utskiftingstakten har blitt bedre de siste årene. Arbeidsplanen skal dekke behovet for utskifting og rehabilitering av vannledningsnettet. Nasjonal

målsetting er å holde utskiftingstakten under 100 år. Det er bevilget 33 mill. kr pr år i perioden frem til og med 2021, som øker til 34 mill. kr i 2022 grunnet priskompensasjon.

Avløpsledning Flekkerøy

Det har vist seg å være større avløpsutfordringer på Flekkerøya enn tidligere antatt, noe som synliggjøres gjennom betydelige overløpsutslipp. Det er også innlekking av fremmedvann og ledningstrekk med for liten kapasitet. Forbedringen startes med planlegging av ny sjøledning fra Skyllevika til Kvennesviga, bygging av nødvolum og utvidelse av Kvennesviga pumpestasjon. Prosjektet er kostnadsberegnet til 12,5 mill. kr. Det ble bevilget 5,5 mill. kr i 2018, 6,0 mill. kr i 2019 og 1,0 mill. kr i 2020.

Avløpsledning Korsvik - Fidjeåsen

Prosjektet var i utgangspunktet et rent vannledningsprosjekt. Som følge av lavere utbyggingstakt er prosjektet utsatt. Når prosjektet starter opp er det behov for å forsterke overføringssystemet på avløp samtidig. Det ser ut til at vann- og avløpsledningene kan legges i samme grøft, og det blir mer grøfter på land og mindre ledninger i sjø. Dette fører til at de gamle kalkylene må oppjusteres noe på vann og det må bevilges midler til avløpsanlegg som tidligere ikke var med. Det er bevilget 20 mill. kr til gjennomføring av prosjektet i 2020.

E18- E39 samarbeid SVV - vann

I forbindelse med utbygging av E18 og E39 i regi av Statens vegvesen, er ingeniørvesenet nødt å legge om eksisterende ledninger. Det er flere aktuelle prosjekter som E39 ved Glencore og E18 Håneskrysset. Kalkylene er usikre. Enheten bør ha midler til disposisjon til å kunne følge SVV på disse prosjektene. Disponibelt pr dags dato er 5,7 mill. kr. Dette vil være brukt opp senest i løpet av 2021. Det legges inn en ny bevilgning på 2 mill. kr på vann i 2022 til samarbeidsprosjekter med SVV.

E18-E39 samarbeid med SVV - avløp

I forbindelse med utbygging av E18 og E39 i regi av Statens vegvesen, er ingeniørvesenet nødt å legge om eksisterende ledninger. Det er flere aktuelle prosjekter som E39 ved Glencore og E18 Håneskrysset. Prosjektene krever fortløpende tilgjengelige midler fra kommunens side. Avløp har 3,7 mill. kr disponibelt ved inngangen til 2018 til slike prosjekter. Dette vil dekke behovet frem til og med 2021. Det bevilges 3 mill. kr i 2022.

Hovedvannledning Korsvik-Fidjeåsen

Prosjektet var i utgangspunktet et rent vannledningsprosjekt. Som følge av lavere utbyggingstakt er prosjektet utsatt. Når prosjektet starter opp er det behov for å forsterke overføringssystemet på avløp samtidig. Det ser ut til at vann- og avløpsledningene kan legges i samme grøft, og det blir mer grøfter på land og mindre ledninger i sjø. Dette fører til at de gamle kalkylene må oppjusteres noe på vann og det må bevilges midler til avløpsanlegg. Det er bevilget 9 mill. kr til gjennomføring av vannledningsprosjektet i 2020.

Hovedvannledning østsiden - fire etapper

For å sikre vannforsyningen og tilstrekkelig kapasitet til området, er det nødvendig å dublere hele strekket fra Strømme skole til krysset Hånesveien – Vigvollåsen. Prosjektet er delt inn 4 delprosjekter. Sammenkobling og ny vannledning under Dvergsnesveien til Strømme skole, kostnadsberegnet til 3,9 mill. kr. Ny vannledning/dimensjonsøkning fra Hånes pumpestasjon til Strømsheia byggefelt, kostnadsberegnet til 1,4 mill. kr. Sjøledning fra Strømsheia mot Hånes, kostnadsberegnet til 2,8 mill. kr. Videreføring av vannledningen på land til Vigvollåsen, kostnadsberegnet til 3,3 mill. kr. Det er bevilget 11,4 mill. kr til dette prosjektet i 2022.

Hånes - ny pumpestasjon

Planlagt utbygging i området medfører at pumpestasjonen må bygges ut og fremdrift tilpasses utbyggingsavtaler i området. Det er bevilget 11 mill. kr i 2019 til ny pumpestasjon.

Kapasitetsøkning Rossevann

Rossevannsanlegget har per i dag maks vannproduksjon på ca. 372 l/s. Oppgraderinger av ledningsnettet gjennom Vågsbygd de siste 12-13 år, har økt kapasiteten på overføringssystemet. For å få utnyttet denne kapasiteten bør vannproduksjonen økes med ca. 100 l/s. Økt kapasitet er spesielt verdifull i en beredskapssammenheng f.eks. ved bortfall av Tronstad Interkommunale vannverk (TIV). Prosjektutredning for dette er igangsatt, men en grov kalkyle tilsier et behov for 35 mill. kr for å gjennomføre oppgraderingen. Det er bevilget 15 mill. kr i 2020 og 20 mill. kr i 2021.

Marviksletta avløp

Prosjektet Marviksletta avløp var kalkulert til 18 mill. kr i 2015. Utførelse kommer ikke i gang før i 2019. Prisstigning for 4 år utgjør minst 0,7 mill. kr. Det er nå gjennomført geotekniske undersøkelser for hele traseen og ustabile masser (leire) er påvist. Med dette som bakgrunn og erfaring fra et tilsvarende prosjekt i Torsgate, må kalkylen økes med ca. 25 %, både for vann og for avløp. Det er bevilget 4,5 mill. kr til Marviksletta avløp i 2020.

Marviksletta vann

Prosjektet Marviksletta avløp var kalkulert til 18 mill. kr i 2015. Utførelsen kommer ikke i gang før i 2019 og prisstigningen over 4 år er minst på 0,3 mill. kr. Videre er det gjennomført geotekniske undersøkelser for hele traseen. Med dette som bakgrunn samt et tilsvarende prosjekt som er utført i Torsgate, må kalkylen økes med 25 %, både for vann og for avløp. Det er bevilget 2 mill. kr til Marviksletta vann i 2020.

Overføringsanlegg Bredalsholmen Odderøya

Siste ledd i utbyggingen av Odderøya renseanlegg er nedleggelse av Bredalsholmen renseanlegg. Når anlegget er lagt ned må avløpsvannet pumpes fra Kyresundet til Odderøya (sjøledning og ny pumpestasjon). Bredalholmen RA vil bli tatt ut av drift eller bygget om til utgjevningsmagasin for avløpsvann. Kostnadene er foreløpig estimert til 40 mill. kr, og er bevilget med 20 mill. kr i 2020 og 20 mill. kr i 2021.

Pumpestasjon Strømme skole

Det er nødvendig å skifte ut ledningen på strekket fra Hånes pumpestasjon til kum ved Strømme skole. Dagens ledning er for liten og tåler ikke høyere pumpetrykk. Tiltaket må gjennomføres så fort det lar seg gjøre, ellers vil videre utbygging på østsiden måtte begrenses. Prosjektet samkjøres med forsterkning av vannledning på samme strekningen. Det er bevilget 13 mill. kr i 2019 til avløpsdelen av prosjektet.

Reduksjon utslipp Kvadraturen og Lund

Avløpsnettet i Kvadraturen skal rehabiliteres ved å separere overvann og kloakk/spillvann. Samtidig skiftes også vannledningen. Rehabilitering av hele ledningsnettet i Kvadraturen er kalkulert til ca. 500 mill. kr og skal foregå over en periode på 25 til 30 år. Det er bevilget 10 mill. kr i 2019 som øker til 11 mill. kr i 2020 og 2021 og til 12 mill. kr i 2022.

Rehabilitering av avløpsledning Odderøya

Ingeniørvesenet har overtatt en stor del av det eksisterende VA-anlegget på Odderøya. Ledningsnettet er i dårlig forfatning. Det er bevilget 6 mill. kr i 2020 til oppgradering av avløpsnettet på Odderøya.

Rehabilitering av pumpestasjoner og bassenger

Ingeniørvesenet har 47 vannpumpestasjoner og antallet øker. Pumpene må fornyes ca. hvert 10 år. Byutvikling medfører også nødvendig ombygging og utskifting av pumper for å øke kapasiteten. Kommunens 21 høydebassenger krever oppgradering for å tilfredsstille krav til tetthet og sikkerhet. Det er lagt opp til å rehabilitere ett basseng per år. Det er bevilget 2,0 mill. kr pr år i perioden til rehabilitering av pumpestasjoner og basseng for vann.

Rehabilitering av vannettet i Kvadraturen

Avløpsnettet i Kvadraturen skal rehabiliteres ved å separere overvann og kloakk/spillvann. Samtidig skiftes også vannledningen i samme trase. Rehabilitering av hele ledningsnettet i Kvadraturen har en antatt kostnad på ca. 500 mill. kr over en periode på 25 til 30 år og innebærer et investeringsbehov på vann og avløp på ca. 16 mill. kr årlig over 25 år. Det er bevilget 6 mill. kr i 2019 som øker til 7 mill. kr i 2020 og 2021 og til 8 mill. kr i 2022.

Rehabilitering av vannledning Odderøya

Ingeniørvesenet har overtatt en stor del av det eksisterende VA-anlegget på Odderøya. Ledningsnettet er i dårlig forfatning. For å få opp standarden på vannledningsnettet til dagens krav er det bevilget 7 mill. kr i 2020.

Reservevannforsyning øst for Topdalsfjorden

Det er lagt ledninger i Lillesand fram til Fjeldal, som felles prosjekt med Lillesand kommune. Fra Fjeldal til Fjelldalstrand vil arbeidet foregå kun i regi av Kristiansand kommune og kostnaden for dette strekket er beregnet til 12 mill. kr. Det er overført restmidler på 8,11 mill. kr fra 2017 til 2018 i tillegg til bevilgning på 12 mill. kr i 2018, som skal dekke gjenstående arbeid. Det bør være kontinuitet i dette arbeidet slik at ledningen kan tas i bruk omkring år 2025. Det er bevilget 40 mill. kr i 2020 og 2021 for å fortsette bygging av ledningsanlegget mot Kristiansand.

Utskiftning - pumper

Kommunen har 130 avløpspumpestasjoner (ca. 300 pumper). Antallet øker nå med 3-5 stasjoner hvert år. Pumpene har en gjennomsnittlig levetid på ca. 10 år. Avløpspumpestasjonene har en relativ høy alder og trenger fornyelse. Det er bevilget 3,0 mill. kr pr år i perioden.

Vannbehandlingsanlegg Grimevann

For å dekke fremtidens behov for drikkevann i Kristiansand samt sikre alternativ forsyning ved utfall av et av vannverkene på vestsiden av byen eller brudd på vannledningene under Topdalsfjorden, må det bygges et nytt vannverk ved Grimevann. Vannverket skal bygges i samarbeid med Lillesand kommune. 3 vannkilder med 3 vannverk som kobles sammen gjennom ledningsnettet mellom Kristiansand og Lillesand, vil være gjensidig reservekilde for hverandre. Vannverket har en totalkapasitet på 800 l/s, og dekker behovet for forsyning av drikkevann i Kristiansand og Lillesand frem til år 2100. Første byggetrinn sammen med overføringsledningen, bør være fullført i løpet av perioden 2025 – 2030. Kristiansand kommunes andel til 1. byggetrinn er estimert til 130 mill. kr og er bevilget i 2022.

Vannledning Strømme skole

Det er bevilget midler til å doble kapasiteten på strekket fra Liankrysset og helt frem til Håneskrysset på nordsiden av E18. Tiltaket må gjennomføres i de neste 5 til 10 år senest, ellers vil videre utbygging på østsiden måtte begrenses. Prosjektet samkjøres med nødvendig utskifting av avløpsledningen på samme strekningen. Det er bevilget 18 mill. kr til vannledningsprosjektet i 2019.

Vesvann til Grasåsen høydebasseng - sammenkobling

Ny vannledning ønskes etablert fra nytt basseng på Grasåsen til Vesvann vannverk for å koble sammen nettet i Sørlandsparken og på Tveit/Kjevik via Vesvann. Sammenkoblingen vil gi tilgang til et betydelig reservevolum mot Tveit/Kjevik, slik at man kan unngå eller utsette oppstart av krisevannverket Vesvann ved f.eks. ledningsbrudd ved Hamresanden. Ledningsanlegget er kostnadsberegnet til 70 mill. kr. Det er bevilget 35 mill. kr i 2020.

5.15 Oppfølging av verbalforslag

Kilde	Vedtak	Følges opp	Frist
Verbalvedtak fellespakken sektor 5	Bystyret ber om at kommunens innkjøp til maskinparken fra og med 2019 skal være nullutslipp. Dersom det er behov for lavutslippsalternativ skal dette begrunnes og dokumenteres.	Sak til formannskapet	Mai
Verbalvedtak fellespakken sektor 5	Bystyret ber om en sak som redegjør hva kommunen gjør for prostituerte og mennesker som er utsatt for menneskehandel, med sikte på å legge frem tiltak for forebygging og bistand. I forbindelse med dette arbeidet bes det utrede et lavterskeltilbud i samarbeid med frivillige aktører som har til hensikt å tilby desentralisert helse- og omsorgsarbeid, arbeidsrettet tiltak og bistand.	Sak i formannskapet	September
Verbalvedtak MDG/SV/Rødt sektor 5	Vedlikehold: I forbindelse med kommunesammenslåingen ber Bystyret om å bli orientert om manglende vedlikehold av skoler, barnehager, idrettsanlegg og utleiebygg i Kristiansand kommune.	Orienteringssak til by- og miljøutvalget, kommunalutvalget og formannskapet	Juni
Verbalvedtak AP/MDG/SV/Rødt sektor 5	Bystyret støtter storbyenes arbeid med et felles regelverk for landsstrøm til cruiseskip som ligger til havn. Under forutsetning av at Havne- og farvannsloven blir endret, slik at det er mulig, vil Kristiansand havn fra 2025 kun ta imot cruiseskip som benytter landsstrøm når de ligger i havna.	Sak til formannskapet	Juni
Verbalvedtak fellespakken sektor 5	Bystyret roser initiativet til velforeningene på Tinnheia om en bydelsstudie for bydelen. Når arbeidet er ferdig ber Bystyret om en sak med forslag til kommunens rolle i det videre arbeidet.	Sak til formannskapet	Når bydelstudiet foreligger

6

Ny og sikrere IKT-infrastruktur for bedre utveksling av data og flere digitale tjenester prioriteres.

FOTO: SVEIN TYBAKKEN

6. ORGANISASJONSSEKTOREN

6.1 Kort om sektoren

Organisasjonssektoren består av følgende enheter: Politisk og administrativt sekretariat, Servicetorvet, Personal inkl. lærlingekontor, IT-enheten, Kommuneadvokaten, Kommunikasjon og Dokumentsenter. Organisasjonssektoren har 153 årsverk fordelt på 161 ansatte, herav 95 kvinner og 66 menn.

Sektoren har ansvaret for interne støttetjenester til hele kommunen og publikumsrettede oppgaver i Servicetorvet. Sektoren har ansvar for gjennomføring av kommune-, fylkesting- og stortingsvalg, samt felles løsninger innenfor IT, kommunikasjon, dokumentforvaltning og personalområdet.

6.2 Hovedutfordringer

Kommunesammenslåing – nye Kristiansand
Sektoren må påregnes å få kapasitetsmessige utfordringer og det er usikkert om det er for lite personell og ressurser for å ivareta daglig drift og pågående prosjektarbeid i forbindelse med etablering av nye Kristiansand. Dagens enheter må være forberedt på vesentlige organisasjonsendringer i ny sektororganisasjon og administrativ plassering.

Parallell drift og samordningsarbeid vil berøre alle enheter til organisasjon i stor grad. Det vil blant annet være nødvendig med oppbygging av ny IT-infrastruktur samtidig med drift av eksisterende infrastruktur. Det må forutsettes økt bruk av overtid og bruk av eksterne konsulenter for å komme i mål. Samtidig må det sikres at alle fagsystem er på plass 1. januar 2020, og at alle ansatte er satt opp med nytt image for å fungere i nye Kristiansand.

Digitalisering
Kommunen har et politisk, og et administrativt styringsdokument, for den videre satsningen på digitale tjenester og digital omstilling av kommunen. Nye Kristiansand vil etter hvert ta form og det er naturlig at flere prosjekter tilpasses den nye storkommunen. Det kommer flere satsinger for de kommende årene på eksempelvis disse områdene:

- Videreutvikle design og innhold med flere tjenester på Min Side, som vil være et omfattende arbeid som også krever gruppering og forenkling av tjenester på tvers av sektorer.
- Bidra til at HS-sektoren lykkes med digitalisering av tjenestetilbudet – spesielt i prosjekter knyttet til trygghets- og helseteknologi.
- Behov for å bygge digital kompetanse for ansatte og ledere blant annet med e-læring på KS-plattform og ta i bruk digitale muligheter i post- og arkivbehandling.
- Mange av kommunens prosjekter innebærer at digital modenhet blant ansatte og innbyggere må utvikles.

Kristiansand kommune deltar fra 2018 også i en ny finansieringsordning for utvikling av felles digitaliseringsprosjekter i kommunesektoren. Kommunenes Sentralforbund (KS) vil forvalte ordningen i samarbeid med Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) og de ti største kommunene. KMD vil bidra med 125 mill. kr over to år, og forutsetter at kommunal sektor bidrar med minst like mye. KS vil bidra med 40 mill. kr, mens de ti største kommunene vil bidra med til sammen 35 mill. kr. Kommunens andel vil bli 1,8 mill. kr. Prosjekter som kvalifiserer til ordningen, vil behandles og prioriteres av KommIT-

rådet og skal være til nytte for alle kommuner og/eller fylkeskommuner. Ordningen skal være selvfinansierende og bærekraftig etter selve etableringen.

Avslutte og avlevere alle analoge og digitale arkiver
Alle dagens arkiver skal avsluttes pr 31.12.2019. Analoge arkiver skal ordnes og katalogiseres og digitale arkiver skal ryddes og klargjøres for uttrekk. Begge deler skal avleveres depot etter 2020. Program nye Kristiansand har bekreftet at dette må finansieres av dagens kommuner.

Åpenhet og innsyn i forhold til kommunesammenslåing
I forbindelse med kommunesammenslåing er det en stor utfordring hvordan vi klarer å sikre tilgjengelighet til dagens innsynsløsninger når kommunenes systemer avsluttes, og dermed også avtaler for innsynsløsninger oppheves. For Kristiansands del vil løsninger som gir innsyn i både politiske saker, eiendomssaker og offentlig journal tilbake til 2003 gå tapt om vi ikke får dette til. Dette er spilt inn i flere sammenhenger i prosjekt digitalisering. Ny kommune har som mål at flere saksdokumenter publiseres i fulltekst i bl.a. offentlig journal. Dette krever høy grad av opplæring for saksbehandlerne. Det må avklares om arbeidet skal startes i dagens kommuner eller om ny kommune må være på plass for dette iverksettes. Dokumentsenteret vil bruke mye ressurser på opplæring om vi skal ha ansvar for dette.

Ny personvernlov 2018 - General Data Protection Regulation GDPR
Personvernforordningen 2016/679, på engelsk General Data Protection Regulation, forkortet GDPR, er en forordning som skal styrke og harmonisere personvernet ved behandling av personopplysninger i EU. Personvernforordningen gjelder også i EØS, og i Norge trådte forordningen i kraft 20. juli 2018. I forbindelse med GDPR kreves det at store organisasjoner og bedrifter har fokus på å følge personvernloven, og kommunen er pliktig å ha et eget personvernombud. Kristiansand kommune har opprettet stilling som personvernombud på bakgrunn av personvernforordningen.

Innbyggere får presisert rettigheter til å få samlet oversikt over alt kommunen har registrert om dem når EU-forordningen trer i kraft. Dersom forespørsler gjelder opplysninger som inngår i arkiv vil dokumentsenteret være sterkt involvert. Retting og sletting i arkivopplysninger reguleres av arkivlov i tillegg til personvernlovgivning. Arkivlov går foran personvernlov i dette tilfellet og arkivet må dermed involveres.

Det er usikkert om mengden rette/slette-saker øker, men det anses som en utfordring uavhengig av mengde. Når det gjelder kravet om innebygget personvern i alle systemer er det enhetens ansvar at det er på plass i arkivsystemer. Tilgangsstyring og funksjoner som går på rettigheter er på plass i sak/arkivsystemet, mens noen av kommunens klientsystemer ikke har gode nok løsninger for dette.

6.3 Endrede forutsetninger

Det er lagt til grunn følgende innsparingstiltak i perioden:

Tall i 1000 kr i 2019 kr

Tekst	2019	2020	2021	2022
Redusert priskompensasjon	- 200	- 400	- 590	- 780
Redusert lønn- og priskompensasjon, 0,3%	- 600	- 600	-600	-600
Sum	- 800	- 1 000	- 1 190	- 1 380

Redusert priskompensasjon
Det gis kun pris- og lønnskompensasjon tilsvarende det kommunen får tilført fra staten. Det betyr erfaringsmessig noe underkompensasjon og et innsparingskrav. Sektorens andel av innsparingskravet fordeles på enhetene i sektoren.

Rådmannens ledergruppe har bestemt å nedlegge kommunens trykkeritjeneste fra 01.01.2019. Omleggingen skyldes økt digitalisering som medfører redusert produksjon av trykksaker, der blant annet solgte konvolutter er halvert med 250.000 stk på grunn av elektronisk SvarUt-løsning. Videre drift ville forutsatt ny leieavtale og investeringer i nytt utstyr. Selv om trykkeriet har fungert på en god måte i mange år, så oppleves tjenesten som sårbar på grunn av liten bemanning. En prisundersøkelse viser også at kommunens trykkeritjenester med fordel kan utføres som ordinær rammeavtale med bestilling gjennom e-handel, og som innkjøp i henhold til lov om offentlige anskaffelser.

6.4 Omprioriteringer

Budsjettrammen innenfor organisasjonssektoren omdisponeres, slik at IT-enheten styrkes med totalt 1 mill. kr for å håndtere telefoniløsninger/avtaler og trådløst nettverk i oppvekst og helse- og sosial. Dette finansieres med 0,5 mill. kr ved frigjøring av stillingsressurs der personvernombud er tillagt annen stilling, samt at servicetorvet kan ta ut besparelser på 0,5 mill. kr fra 2019 på grunn av bedre ressursbruk og effektivisering.

6.5 Hovedprioriteringer

Digitalisering – prioritering

Organisasjonssektoren har en sentral rolle som pådriver og tilrettelegger for digitaliseringsprosjekter i Kristiansand kommune, og porteføljeforvalter som skal bidra til at gode prosjekter prioriteres til riktig tid og i riktig rekkefølge, og at tids- og kostnadsrammer er tilstrekkelig kvalitetssikret. Flere fellesløsninger ved valg av it-programmer er også en viktig forutsetning, slik at antall programmer kan reduseres betydelig fremover.

Kristiansand kommune har ambisjon om å være en regional drivkraft innen digitalisering av tjenester for innbyggere og næringsliv. Nye digitale tjenester krever ny kompetanse for alle tjenester som involveres. IT-enheten vil ha behov for mer kompetanse innenfor integrasjon-/mellomvareløsninger og arkitektur. Dette er fagområder som blir stadig viktigere ved utvikling av digitale tjenester.

Nye selvbetjeningsløsninger

Kontinuerlig jobbing med å få på plass nye selvbetjeningsløsninger ved bruk av blant annet kommuneportal og bedre tilgjengelighet til kommunens digitaliserte arkiver er en prioritert oppgave. Dette vil gi innbyggerne raskere svar og bedre mulighet til å hjelpe seg selv. Det er derfor lagt opp til å videreutvikle design og utforming av Min Side, som vil gjøre enda flere tjenester tilgjengelige for innbyggerne via Min Side.

Det er en målsetting å få alle kommunens innbyggere til å ta i bruk digital postkasse, der kommunens SvarUt-løsninger skal erstatte vanlig postutsendelse til innbyggerne og andre adressater. I Danmark bruker over 90 % av innbyggerne digital post, og det bør også være et mål i Kristiansand.

God kommunikasjon for kommunens innbyggere

I grunnlaget for utvikling av gode tjenester for innbyggere er det sentralt at kommunikasjonsverdiene *aktiv og åpen* skal bidra til at innbyggere får god informasjon om tjenester, rettigheter og plikter, samt sikre medvirkning, dialog og samhandling. Kommunikasjonsstrategien skal bidra til å ivareta demokratioppdraget ved å sikre åpenhet rundt politiske og administrative beslutninger, og kommunisere hvordan innbyggerne kan delta og påvirke kommunens forvaltning av ressurser og tjenester. Strategien skal bygge kommunens omdømme og identitet, og tydeliggjøre den verdi som Kristiansand kommune bidrar med for innbyggere og næringsliv.

6.6 Driftsbudsjett

Totalt for sektoren

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Organisasjonssektoren	159 284	165 339	177 273	166 978	168 655	160 030
Sum	**159 284**	**165 339**	**177 273**	**166 978**	**168 655**	**160 030**

Ressursbruk, utgifter/ inntekter

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Sum Driftsutgifter	217 441	165 339	215 069	204 774	206 451	197 826
Sum Driftsinntekter	-58 158	0	-37 796	-37 796	-37 796	-37 796
Sum	**159 284**	**165 339**	**177 273**	**166 978**	**168 655**	**160 030**

Fordeling på tjeneste

	Regnskap	Budsjett		Handlingsprogram		
Beløp i 1000	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Politisk styring	18 714	0	19 808	15 500	19 703	15 603
Administrasjon	122 550	165 339	157 465	151 478	148 952	144 427
Sum	**159 284**	**165 339**	**177 273**	**166 978**	**168 655**	**160 030**

Sektorens driftsbudsjett er økt fra 2018 til 2019 med 7,5 mill. kr i tillegg til kompensasjon for pris- og lønnsvekst med 4,3 mill. kr. Endringene i budsjettrammen skyldes i hovedsak tekniske justeringer og kostnader til Stortings- og kommunevalg.

Det er lagt inn 2,5 mill. kr til avlevering av dialoge arkiver til IKAVA vedrørende overgangen til Nye Kristiansand. Rådmannen foreslår økning i tilskudd til Tour des Fjords med 1,5 mill. kr i 2019.

Innsparingskravet i sektoren er på 1,4 mill. kr i 2022 i forhold til 2018. Økningen fra 2018 til 2019 utgjør om lag 800 000 kr.

6.6.1 Driftsbudsjett med endringer

	Handlingsprogram			
Beløp i 1000	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Budsjett 2018	**165 339**	**165 339**	**165 339**	**165 339**
Sum Innsparingstiltak	**-200**	**-399**	**-594**	**-594**
Endringer som følge av tidligere vedtak				
50% stilling fra 1. mai 2018 Personvernombud	210	210	210	210
Avdelingsleder IT	-939	-939	-939	-939
Avslutning synkronisering mobilavtale	-539	-1 078	-1 078	-1 078
Busskort	-3 782	-3 782	-3 782	-3 782
Digitaliseringsprosjektet KS	-1 845	-1 845	-1 845	-1 845
Kommunevalg 2019	4 416	4 416	4 416	4 416
Retrettstilling tidligere direktør slutter april 2018	0	-608	-608	-608
Rådgiver integrasjon	-939	-939	-939	-939
Rådmannen: Tilskudd prosjekt Rajshahi vannprosjekt	0	-210	-210	-210
Stortingsvalg	0	0	4 203	4 203
To årsverk som ble faset ut på KR-IKT (tidligere vedtak)	1 891	0	0	0
Tour des Fjords i Vest-Agder. Kristiansand kommunes andel	-420	-420	-751	-751
Valg 2019 - redusert videreført ramme i 2020	0	-4 308	-4 308	-4 308
Årsverk organisasjonsdirektørens stab K3	0	1 072	1 072	1 072
Sum Endringer som følge av tidligere vedtak	**-1 947**	**-8 431**	**-4 560**	**-4 560**
Sum Tekniske justeringer, inkl. lønns- og prisvekst	**4 133**	**4 133**	**4 133**	**4 133**
Vedtatte endringer	**1 987**	**-4 697**	**-1 020**	**-1 020**
Vedtatt ramme	**167 326**	**160 642**	**164 319**	**164 319**
Innsparingstiltak				
Innsparing, Organisasjon	-600	-600	-600	-600
Innsparingstiltak redusert priskompensasjon	0	0	0	-185
Sum Innsparingstiltak	**-600**	**-600**	**-600**	**-785**
Nye tiltak				
Avlevering analoge arkiver IKAVA	2 500	2 500	2 500	0
Avlevering digitale arkiver fra Public	0	2 000	0	0
Datasentralkjøring fra Org. til Øk	-340	-340	-340	-340
Finansiering av rådgiverstilling 1. tertialrapport 2018	1 051	0	0	0
IKT tjenesten 1 stilling avdelingsleder	0	920	920	0
IKT tjenesten 1 stilling infrastruktur	0	920	920	0
IKT tjenesten økt ramme	500	500	500	500
Justering av lønns- og prisvekst 2018 organisasjon	119	119	119	119
Oppgaveutvalg- arbeid og inkludering	1 000	0	0	0
Personvernombud (lagt til annen fast stilling)	-500	-500	-500	-500
Reduserte drivstoffkostnader pga 1 Elbiler	-8	-8	-8	-8
Tilflytterkampanje busskort 3,8 mill. kr høsten 18 1. tertialrapport 2018	3 900	0	0	0
Valg (i grunnlag fra 2021)	0	0	0	-4 100
Økning i tilskudd til Tour des Fjords Kristiansand 2019	1 500	0	0	0
Økt frikjøp av HTV 2018 1. tertialrapport 2018	640	640	640	640
Økt linjeleie overføring fra sektorene til IK 1. tertialrapport 2018	185	185	185	185
Sum Nye tiltak	**10 547**	**6 936**	**4 936**	**-3 504**
Nye tiltak og tekniske justeringer	**9 947**	**6 336**	**4 336**	**-4 289**
Ramme 2019-2022	**177 273**	**166 978**	**168 655**	**160 030**

6.7 Investeringsbudsjett

Beløp i 1000	Samlede prosjektbeløp	Handlingsprogram				Sum 2019-22	
Investeringsprosjekter	**Netto prosjekt utgift**	**Utgift 2019**	**Utgift 2020**	**Utgift 2021**	**Utgift 2022**	**Utgift**	**Inntekt**
Organisasjonssektoren							
Digitalisering		1 200	3 000	4 600	7 000	15 800	0
IKT- dokumentsenteret-oppgradering		300	300	300	300	1 200	0
IKT oppgradering/ utvikling		350	0	1 000	2 800	4 150	0
IT kapasitet og sikkerhet		1 000	1 000	1 000	2 000	5 000	0
Sum Organisasjonssektoren	**0**	**2 850**	**4 300**	**6 900**	**12 100**	**26 150**	**0**
Sum investeringsprosjekter	**0**	**2 850**	**4 300**	**6 900**	**12 100**	**26 150**	**0**

Digitalisering
Det er flyttet 22,3 mill. kr i organisasjonssektorens investeringsprosjekter til oppbygging og utvikling av IKT-systemer i nye Kristiansand, hvorav mill. kr 12,2 mill. kr er fra digitaliseringsprosjektet.

Kristiansand kommune skal være ledende på smarte løsninger, digitalisering og innovasjon. Digitaliseringsporteføljen skal inneholde prosjekter som benytter ny teknologi til å fornye, forenkle og forbedre prosesser. Prosjektene i porteføljen trenger ikke å ha noe annet til felles enn at de konkurrerer om de samme knappe ressursene, og må prioriteres opp mot hverandre for å sikre at kommunen starter prosjektene som gir størst effekt. Videre avsetning av midler vil skje gjennom søknader knyttet til digitaliseringsporteføljen, der hvert prosjekt finansieres og skilles ut som selvstendige investeringsprosjekter.

Porteføljens langsiktige mål er at:

- Brukerens behov står i sentrum når digitale tjenester utvikles
- Kommunikasjon med innbyggere og næringsliv normalt skal skje gjennom digitale, nettbaserte tjenester («digitalt førstevalg»)
- Prosesser i størst mulig grad er automatiserte
- Det skal legges til rette for gjenbruk av både informasjon og tekniske løsninger

IKT- dokumentsenteret- oppgradering
Prosjektet finansierer oppgradering av sak/arkivsystemet, når nye moduler med eksempelvis automatisering av arbeidsprosesser krever nyeste versjoner.

IKT oppgradering/ utvikling
Det er flyttet 22,3 mill. kr i organisasjonssektorens investeringsprosjekter til oppbygging og utvikling av IKT-systemer i nye Kristiansand, hvorav 7,1 mill. kr er fra IKT-oppgradering/utviklingsprosjektet.

Prosjektet omfatter nødvendige oppgraderings- og vedlikeholdstiltak på infrastrukturen i Kristiansand kommune. Dette foretas kun for å sikre stabil drift på IKT systemer parallelt med at infrastrukturen for nye Kristiansand etableres.

IT kapasitet og sikkerhet

Det er flyttet 22,3 mill. kr i organisasjonssektorens investeringsprosjekter til oppbygging og utvikling av IKT-systemer i nye Kristiansand, hvorav 3,0 mill. kr er fra IT-kapasitet- og sikkerhetsprosjektet.

Prosjektet har en løpende bevilgning og benyttes til nødvendige tiltak for å vedlikeholde den tekniske standarden på infrastrukturen. Det omfatter blant annet vedlikehold av datanettet og serverparken, samt ulike sikkerhetstiltak. Noen av tiltakene er i tråd med planlagte behov, mens andre behov igjen kommer som en følge av akutte hendelser.

6.8 Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder

6.8.1 Satsingsområde: Kompetanse for verdiskaping

Retningsmål: Kristiansand er en ledende kompetanseby hvor innbyggerne utvikler og anvender sin kompetanse

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Færre ungdom faller utenfor utdanning og arbeidsliv. (aldersgruppen 18-24 år)	Antall lærlingeplasser er økt.	126	130	130
	Legge til rette for praksisplasser for unge mellom 18-24 år		120	120
	Legge til rette for praksisplasser for unge mellom 24-35 år		40	40

6.8.2 Satsingsområde: Deltakelse og tilhørighet

Retningsmål: Innbyggerne er aktive deltakere i lokalsamfunn og arbeidsliv

Periodemål	Indikator/målemetode	Siste måling	Mål 2019	Mål 2022
Selvbetjening på nett for innbyggere og næringsliv er økt	Antall digitale skjema på nett som er integrert med fagsystem og bruker ID-porten	10	15	20
Det er gode selvbetjeningsløsninger for innsyn i kommunens saksfelt.	Innsyn i fulltekstdokumenter - antall innsynsløsninger der publikum kan hente ut saker eller dokumenter i fulltekst	4	6	8
	Innsyn via handlekurv i offentlig journal - antall fagsystemer med integrasjon til kommunens sak/arkivsystem*	3	5	7

6.9 Oppfølging av verbalforslag

Kilde	Vedtak	Følges opp	Frist
Verbalvedtak AP/MDG/SV/Rødt sektor 6	Det er en målsetting for nye Kristiansand at denne skal bli best i landet på inntak og bruk av lærlinger.	Vurderes i Hp/budsjettprosess 2019 for kommende handlingsprogram 2020-23	2019

8. UTENOMSEKTORIELLE FORHOLD

8.1 Skatt på formue og inntekt

Brutto skatteinngang for kommunen påvirkes av skatteregler, lønnsnivå, næringssammensetning og sysselsetting. Den kommunale skattøren for personlig skattytere er redusert 0,25 prosentpoeng til 11,55 prosent i 2019.

I forutsetningene for skatteanslaget for 2019, legges det til grunn at kommunen får en nominell vekst på 4,15 % i 2018. Skatteanslaget hos oss er i 2018 høyere enn anslaget på landsbasis som er en vekst på 2,4 %. Pr innbygger er likevel vår skattevekst lik landsgjennomsnittet, da vi i 2017 hadde en svært høy befolkningsvekst. Dette betyr at vi har lagt til grunn et noe høyere nivå i frie inntekter enn departementets beregninger for 2018 i forbindelse med statsbudsjettforslaget for 2019.

I statsbudsjettet forutsettes at kommunene får en skattevekst på 1,8 % i 2019 fra det forhøyede anslaget for 2018. Rådmannen legger til grunn samme skattevekst pr. innbygger som statens anslag for vekst fra 2018 til 2019. Det er dermed forutsatt at kommunen ikke sakker ytterligere akterut i skatteinngang pr. innbygger. Da vi forutsetter noe høyere innbyggervekst enn landssnittet, budsjetteres en total skattevekst på 2,15 % fra det forhøyede anslaget for 2018. Videre i perioden er dette nivået videreført til tross for at erfaringene fra de senere år burde tilsi at skatteanslaget ble satt lavere enn veksten i landsgjennomsnittet pr. innbygger. Dersom nivået skulle falle ytterligere, har det imidlertid ikke så store økonomiske konsekvenser, da inntektsutjevningen dekker om lag 95 % når nivået er under 90 %.

Hele 1000 kr fast pris	2018	2019	2020	2021	2022
Inntekts- og formuesskatt	*2 484 920	2 538 266	2 569 785	2 601 334	2 632 969

*Anslag for 2018 i 2018 -pris.

8.2 Eiendomsskatt

Bystyret har i forbindelse med de senere handlingsprogrammene vedtatt en gradvis nedtrapping av inntektene fra eiendomsskatt ved å redusere promillesatsen. Det ligger foreløpig an til at kommunen når det justerte budsjettbeløpet for 2018.

Bystyret vedtok i forrige handlingsprogram å sette satsen til 5,8 promille fra 2019 til 2020 og 5,7 promille i 2021. Bystyret vedtok en promillesats på 5,7 i 2019. Det anslås om lag 1,5 % volumvekst årlig på grunn av generell byggevirksomhet. Dette tilsvarer 4 mill. kr i årlig vekst.

Reelle inntekter reduseres betydelig, da tilveksten på 1,5 % er lavere enn forutsatt prisvekst på 2,5 %. Reduksjonen i realverdi ventes å være 12 mill. kr fra 2019 til 2022 forutsatt ovennevnte årlige volumvekst og vedtatt redusert promillesats. Regjeringen foreslår flere endringer i eiendomsskattereglene for bolig og fritidseiendom. Den maksimale satsen reduseres fra 7 til 5 promille, og for bolig skal kommunene bruke formuesgrunnlagene for eiendomsskatteformål. Den obligatoriske reduksjonsfaktoren som skal begrense skattegrunnlaget, settes til 30 pst. av beregnet markedsverdi for både bolig og fritidsbolig. Endringene skal gjelde fra 2020.

Ved behandlingen av Prop. 1 LS (2017–2018) *Skatter, avgifter og toll 2018*, jf. Innst. 4 L (2017–2018), vedtok Stortinget at kommunene skal få tilnærmet full kompensasjon for bortfall av inntekter fra

eiendomsskatt på produksjonsutstyr og installasjoner. Kompensasjonen er begrenset oppad til 500 mill. kroner. Som følge av at lovendringen fases inn over syv år, tilsvarer kompensasjonen for 2019 1/7 av maksimal kompensasjon på 500 mill. kroner. I 2019 settes det dermed av 71 mill. kroner innenfor skjønnstilskuddet. Det er i budsjettet lagt inn et tilskudd på 0,5 mill kr i 2019. Det er forutsatt at dette øker med 0,5 mill. kr pr år i perioden.

Kommunene som blir berørt av lovendringen, må retaksere de aktuelle skatteobjektene før fristen for å skrive ut eiendomsskatten for 2019 går ut 1. mars neste år. I statsbudsjettet for 2018 er kommunene tildelt 72,5 mill. kroner til arbeidet med retaksering. Først etter at retakseringen er gjennomført, kan kommunene dokumentere hvordan lovendringen påvirker økonomien. Departementet skal kartlegge de kommunevise utslagene og fordele kompensasjonen på 71 mill. kroner på bakgrunn av dette. Midlene vil bli fordelt i løpet av 2019. Saken vil bli omtalt i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2019.

Av samlet eiendomsskatt kommer ca. 75 % fra boliger og fritidseiendommer.

I 1000 kr	2018	2019	2020	2021	2022
Eiendomsskatt vedtatt forrige HP					
2018-21 løpende pris	265 600	269 500	273 500	272 800	
Eiendomsskatt løpende pris HP					
2019-22		266 600	269 200	271 400	274 000
I faste 2019- priser		266 600	262 524	258 322	254 436

Promillesatsen fastsettes til 5,7 i 2019. Fra 2020 skal maksimal sats i Statsbudsjettforslaget være 5 promille. Nye takstgrunnlag fra 2020 medfører at den nominelle verdien av eiendomsskatten antas å kunne opprettholdes i intervallet 271 - 274 millioner kroner i perioden.

8.3 Statlig rammetilskudd

I 2019 vil det som tidligere år gjøres en rekke korrigeringer i rammetilskuddet for endringer i oppgavefordelingen mellom forvaltningsnivå, regelendringer, innlemminger av øremerkede tilskudd med videre. I rammetilskuddet for 2019 er følgende elementer/endringer lagt inn eller trukket ut.

Korreksjoner i rammetilskuddet - landet	I 1000 kr
Innlemminger i rammetilskuddet	
Boligsosialt kompetansetilskudd	15 599
Tilskudd til boligsosialt arbeid	8 900
Forsøk med statlig finansiering av omsorgstjenesten	-5 646
Korreksjoner	
Økt inntektsgrense for gratis kjernetid i barnehage fra 1. august 2018, helårsvirkning	47 125
Gratis kjernetid i barnehage for 2-åringer fra 1. august 2019	45 736
Økt foreldrebetaling i barnehage med 110 kroner per måned frå 1. januar 2018, helårsvirkning	-21 900
Økt foreldrebetaling i barnehage med 50 kroner per måned fra 1. august 2019	-65 800
A.C. Møller skole, overføring fra Statped til Trondheim kommune	1 600
Skjønnstilskudd, engangsbevilgning i 2018 til retaksering eiendomsskatt	-74 530
Kommunal betalingsplikt for utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert behandling av rusavhengighet	185 000
Takstoppgjøret for allmennleger i 2018, helårsvirkning	100 000
Statlige og private skoler, økning i elevtall	-103 256
Sum innlemminger og korreksjoner	**132 827**

Under følger en kort omtale av de viktigste endringene. Kommentarene er sitert fra forslaget til statsbudsjett.

Boligsosialt kompetansetilskudd

I statsbudsjettene for 2017 og 2018 ble deler av det boligsosiale kompetansetilskuddet på kap. 581, post 78 innlemmet i rammetilskuddet til kommunene. Det foreslås å innlemme ytterligere 15,6 mill. kroner i rammetilskuddet til kommunene i 2019.

Tilskudd til boligsosialt arbeid

I statsbudsjettene for 2017 og 2018 ble deler av midlene fra tilskudd til boligsosialt arbeid på kap. 621, post 63 på Arbeids- og sosialdepartementets budsjett innlemmet i rammetilskuddet til kommunene. Det foreslås å innlemme ytterligere 8,9 mill. kroner i rammetilskuddet til kommunene i 2019.

Forsøk med statlig finansiering av omsorgstjenesten

Fra 1. mai 2016 ble det satt i gang et forsøk med statlig finansiering av omsorgstjenestene i seks kommuner. Forsøkskommunene får tilskudd til omsorgstjenesten som øremerket tilskudd og ikke som rammetilskudd. Kristiansand kommune deltar ikke i ordningen.

Økt inntektsgrense for gratis kjernetid i barnehage fra 1. august 2018, helårseffekt

Ved behandlingen av statsbudsjettet for 2018 og revidert nasjonalbudsjett for 2018 ble rammetilskuddet til kommunene økt som kompensasjon for økt inntektsgrense for gratis kjernetid i barnehage for 3-, 4- og 5-åringer. Endringen får helårseffekt i 2019, og rammetilskuddet økes med 47,1 mill. kroner.

Gratis kjernetid i barnehage for 2-åringer fra familier med lav inntekt fra 1. august 2019
Familier med lav inntekt har i dag tilbud om gratis kjernetid (20 timer per uke) for 3-, 4- og 5-åringer, samt barn med utsatt skolestart. Regjeringen foreslår å utvide ordningen til å inkludere 2-åringer fra 1. august 2019, og rammetilskuddet til kommunene økes med 45,7 mill. kroner.

Økt foreldrebetaling i barnehage fra 1. januar 2018, helårseffekt
Ved behandlingen av statsbudsjettet for 2018 ble det besluttet å øke maksimalprisen for en barnehageplass med 110 kroner per måned fra 1. januar 2018. Dette gir noe lavere etterspørsel etter barnehageplass i 2019. Rammetilskuddet til kommunene reduseres med 21,9 mill. kroner i 2019.

Økt foreldrebetaling i barnehage fra 1. august 2019
Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2019 å øke maksimalprisen for en heltidsplass i barnehage med 50 kroner per måned fra 1. august 2019. Som følge av dette reduseres rammetilskuddet til kommunene med 65,8 mill. kroner.

Skjønnstilskudd, engangsbevilgning i 2018 til retaksering eiendomsskatt
I statsbudsjettet for 2018 ble kommunene kompensert for retaksering som følge av bortfall av eiendomsskatt på produksjonsutstyr og installasjoner. Midlene er en engangsbevilgning i 2018. I 2019 reduseres rammetilskuddet med 74,5 mill. kroner.

Kommunal betalingsplikt for utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert behandling av rusavhengighet
I 2019 innføres kommunal betalingsplikt for utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert behandling av rusavhengighet. Som følge av dette overføres 185 mill. kroner fra de regionale helseforetakene på kap. 732, postene 72–75 på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett, til rammetilskuddet til kommunene.

Takstoppgjøret for allmennleger i 2018, helårseffekt
Som del av takstoppgjøret for allmennlegene i 2018 er per capitatilskuddet økt innenfor en ramme på 100 mill. kroner på årsbasis fra 1. juli 2018. Rammetilskuddet til kommunene økes derfor med 100 mill. kroner i 2019. Endring av bevilgningen i 2018 vil bli behandlet i forbindelse med nysalderingen av statsbudsjettet for 2018.

Statlige og private skoler
Som følge av økt antall elever i statlige og private skoler, foreslås det å redusere rammetilskuddet til kommunene med 103,3 mill. kroner.

(i 1000 kr)	2018 oppr	2019	Differanse	Prosent
Fast del	2 147 777	2 229 213	81 436	3,8
Skjønn	9 180	8 620	-560	-6,1
Inntektsutjevning	139 014	140 858	1 844	1,3
Sum rammetilskudd	**2 295 971**	**2 378 691**	82 720	3,6

Basert på statsbudsjettets forutsetninger og egne vurderinger for skattevekst får Kristiansand kommune et rammetilskudd på 2.378,7 mill. kr i 2019.

Korrigert for oppgaveendringer er tilskuddet i 2019 reelt ubetydelig lavere enn angitt i tabellen ovenfor.

Fast del
Den faste delen av inntektssystemet øker med 3,8 %. Utgiftsutjevningen (trekket) økes med 29,7 mill. kr fra 2018 til 2019 som følge av at utgiftsbehovet er beregnet til 98,22 % av landsgjennomsnittet mot 98,79 % for 2018.

For Kristiansand kommune er det ingen store enkeltendringer fra 2019 når det gjelder korreksjoner i rammetilskuddet.

Ordinære skjønnsmidler
Skjønnsmidlene til Kristiansand er redusert fra 9,180 mill. kr i 2018 til 8,620 mill. kr i 2019. Her er prosjektmidlene holdt utenfor. Det forutsettes at samme beløp videreføres i hele perioden.

Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder har holdt igjen en del av skjønnsmidlene til fordeling i løpet av budsjettåret. Embetet har for 2019 fått en felles tildeling til kommunene i begge fylkene. Summen som er holdt tilbake utgjør 6,5 mill. kr.

Inntektsutjevning
Kristiansand kommune forventet opprinnelig å få en positiv netto inntektsutjevning på 139,0 mill. kr i 2018. Etter ubetydelige korreksjoner i løpet av året, ventes inntektsutjevningen å bli 137,9 mill. kr. I perioden ventes inntektsutjevningen å øke fra 140,9 mill. kr i 2019 til 146,1 mill. kr i 2022.

Tilskudd til kommuner med høy befolkningsvekst
Veksttilskudd gis til kommuner med særlig høy befolkningsvekst. For 2019 foreslås det at veksttilskuddet gis til kommuner som gjennom den siste treårsperioden har hatt en gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst som er høyere enn 1,4 % og skatteinntekter under 140 % av landsgjennomsnittet. Tilskuddet gis med en sats per innbygger over vekstgrensen. Satsen for veksttilskuddet foreslås prisjustert og satt til 58 792 kroner i 2019.

I 2019 mottar kommunen veksttilskudd med 5,4 mill. kr. Med de befolkningsprognosene rådmannen har lagt til grunn, vil kommunen få veksttilskudd i omtrent samme størrelsesorden i 2020 og 2021. Det er lagt nye befolkningsprognoser fra juni 2018 til grunn, men disse er modifisert lokalt da busskortaksjonen for studenter har medført at prognosene fra SSB antas å være for optimistiske.

Forutsetninger – befolkningsvekst og endringer i utgiftsutjevningen
Det er innarbeidet befolkningsprognoser for kommunen og for landet. Siden Kristiansand kommune forventer en vekst i befolkningen som er noe over landsgjennomsnittet fra 2019, vil kommunen få en økning i innbyggertilskuddet som er høyere enn for landet for øvrig fra 2019. Forskjellen mellom landet og Kristiansand er imidlertid liten.

Kostnadsindeksen:

	2018	2019	2020	2021	2022
Kostnadsindeks	0,9859	0,9822	0,9816	0,9847	0,9883

Befolkningsprognoser:

	2018	2019	2020	2021	2022
Kristiansand	91 440	92 416	93 391	94 365	95 349
Endring i % gj.snitt pr. år Kr.sand (siste 3 år)	1,26	1,50	1,47	1,52	1,06
Landet	5 295 619	5 331 817	5 367 651	5 403 439	5 439 691
Årlig vekst landet	0,71 %	0,68 %	0,67 %	0,67 %	0,67 %

Befolkningsprognosene bygger på prognoser utarbeidet av SSB i 2018. Befolkningsstatistikken pr. 1. halvår 2018 viser lavere veksttall hos oss enn landssnittet. Vi har benyttet egne beregninger for befolkningsutvikling i perioden da tilflytting av studenter har gitt store svingninger i grunnlagstallene som SSB benytter. Svakere utvikling i befolkningsveksten kan slå ut i lavere frie inntekter enn det som er lagt til grunn i rådmannens forslag.

Kostnadsindeksen går noe ned i 2019 og 2020 for deretter igjen å øke i de siste to årene i perioden.

Økning i frie inntekter fra 2018 til 2019 utgjør 3,4 % for Kristiansand kommune. Basert på lønns- og prisvekst på 2,8 % blir reell vekst 0,6 %.

Forventet vekst i frie inntekter 2019 til 2022

Det er lagt til grunn en realvekst i frie inntekter på ca. 0,9 % på landsnivå hvert år fra og med 2020. Den er beløpsmessig fordelt med ca 60 % på skatt og 40 % på rammetilskuddet. Dette vekstanslaget er noe lavere enn vi tidligere har lagt til grunn og er bevisst lagt forsiktig som følge av usikkerhet omkring befolkningsveksten og regjeringens signaler om strammere kommuneøkonomi.

Inntektsgarantiordningen (INGAR) skal sikre at ingen kommuner har en beregnet vekst i rammetilskuddet fra ett år til det neste som er lavere enn 400 kroner pr. innbygger under beregnet vekst på landsbasis, før finansiering av selve ordningen. Ordningen blir finansiert ved et likt trekk pr. innbygger med 71 kr. fra alle landets kommuner. Det er lagt inn trekk med 4,9 mill. kr i 2019 og 2020, og 5,0 mill. kr i årene 2021 og 2022.

For Kristiansand kommune medfører forslaget samlet en vekst i frie inntekter på 1,5 % i 2020, 1,6 % i 2021 og 1,4 % i 2022. Kommunen får storbytilskudd med 33,9 mill. kr i 2019. Dette utgjør kr 371 pr innbygger. Søgne og Songdalen kommuner kan budsjettere sin andel av storbytilskuddet.

Oppsummering – rammetilskuddet

(i 1000 kr)	2019	2020	2021	2022
Fast del	2 229 213	2 268 698	2 315 025	2 353 844
Skjønn	8 620	8 620	8 621	8 622
Inntektsutjevning	140 858	142 607	144 358	146 114
Sum rammetilskudd	2 378 691	2 419 925	2 468 004	2 508 580

Nye Kristiansand kommune vil motta reformstøtte fra Staten med 31,5 mill. kr i 2020. Støtten gis til sammenslåtte kommuner og kan benyttes til formål som den nye kommunen selv anser som hensiktsmessig. Støtten utbetales til den nye kommunen når sammenslåingen trer i kraft og kommer i tillegg til rådmannens forslag. I budsjettet er tatt med Kristiansand kommunes andel, da Søgne og Songdalen kommuner skal budsjettere sin andel.

8.4 Momskompensasjon

Momskompensasjonsordningen ble utvidet fra og med 2004. Kommunesektoren fikk et trekk i rammetilskuddet tilsvarende forventet økning i momskompensasjonen. Momskompensasjon for driftsutgiftene er innarbeidet i sektorenes driftsrammer. Samlet sett var dette i 2017 på 144,0 mill. kr. Fra 2014 føres all merverdiavgiftskompensasjon fra investeringer direkte til finansiering av investeringer. Ordningen er derfor nærmere omtalt under investeringsbudsjettet

8.5 Tilskudd til renter og avdrag

Regjeringen har gjennom statsbudsjettet satt av midler gjennom Husbanken til rentekompensasjon til kommunale investeringer i helse og omsorgsboliger, renovering av skole og kirkebygg. Ordningen går ut på at kommunene etter søknad presenterer prosjekter som godkjennes og danner grunnlag for kompensasjon. Rentekompensasjonen tilsvarer renteutgifter på et serielån med løpetid mellom 20 og 30 år, avhengig av type bygg, med en rente tilsvarende basisrenten i Husbanken til enhver tid. Denne renten vil ved årsskiftet være 0,92 %. Snittrenten i 2018 vil være 1,02 %. Rådmannen har beregnet tilskuddsbeløp basert på en rentesats fra 1,1 % i 2019 stigende til 1,4 % i 2022.

<u>Skolesatsing Opprustning av skole- og svømmeanlegg</u>
Det ble i 2002 etablert en statlig finansieringsordning for opprustning av skoleanlegg.

Kristiansand kommune har dokumentert utgifter knyttet til prosjekter som kommer inn under ordningen for hele vår tildelte andel på 186,4 mill. kr. Ordningen gjelder for Ve, Oddemarka og Karuss. Samlet grunnlag for rentekompensasjon i 2019 er 47,4 mill. kr for disse tre skolene.

Rentetilskudd beregnes over 20 år beregnet med avdragsfrihet i 5 år.

Stortinget har fra 2009 vedtatt en ny finansieringsordning som omfatter skoler og svømmeanlegg. Investeringsrammen var i 2009 3 mrd. kr for landet, og denne skal trappes opp til 15 mrd. kr over 8 år. Omfanget på den nye ordningen er dermed den samme som for ordningen fra 2002, og betingelsene er i hovedsak de samme. Hele investeringsrammen på 15 mrd. kr ble faset inn i budsjettet for 2016.

Kommunen har fått godkjenning i forhold til rentekompensasjonsordningen for 2009 på Havlimyra, Solholmen og Sjøstrand skoler. Samlet grunnlag for rentekompensasjon i 2019 er 140,2 mill. kr for disse tre skolene.

<u>Kirkebygg – opprustning</u>
Stortinget vedtok i statsbudsjettet for 2005 en ekstraordinær innsats for å sette i stand kirkebygg. Midlene skal gå til sikring og bevaring av kirkebygg, kirkens utsmykning og inventar. I statsbudsjettet foreslås bevilget 33,3 mill. kr som vil gå til å dekke renteutgifter for investeringsrammene det er gitt tilsagn om i perioden 2005–2016. I forslaget til statsbudsjett er det ikke foreslått ny investeringsramme for 2018.

Kristiansand kommune har tidligere fått godkjent prosjekter tilsvarende 5,8 mill. kr knyttet til opprustning av Domkirken, Grim kirke, Hånes kirke og Hellemyr kirke. I 2011 er ytterligere to prosjekter vedr Kristiansand domkirke godkjent med til sammen 1,035 mill. kr og Hånes kirke med 2,289 mill. kr. I 2012 er Torridal kirke godkjent med 8,3 mill. kr. Her har menigheten selv finansiert 20,3 % av investeringen, slik at tilsvarende andel av rentekompensasjonen skal overføres til menigheten. I 2014 er

Domkirken godkjent med ytterligere 15 mill. kr. I 2015 ble nytt handicaptoalett Tveit kirke tatt inn med kr 120.000. Fra 2020 vil Flekkerøy kirke komme inn med et grunnlag på 22,2 mill. kr.

Kompensasjonstilskudd - sykehjemsplasser og omsorgsboliger
Rest investeringsgrunnlag pr. 31.12.18 for tilskuddsberegningen i 2019 vil være 118,5 mill. kr.

Denne ordningen ble i 2008 erstattet av ordningen med investeringstilskudd, se nedenfor. Det kommer derfor ikke lenger inn nye plasser i grunnlaget for beregning av tilskudd.

Investeringstilskudd for sykehjem og omsorgsboliger
Investeringstilskuddet til heldøgns omsorgsplasser ble i 2014 styrket betydelig for å gi kommunene bedre muligheter til å fornye og øke tilbudet av heldøgns omsorgsplasser. I årene som kommer vil det være behov for å øke kapasiteten av heldøgns omsorgsplasser i kommunene. Stortinget vedtok derfor å endre investeringstilskuddet til heldøgns omsorgsplasser fra og med 2021 til kun å omfatte plasser som gir netto tilvekst, med en overgangsordning for perioden 2017–2020.

Regjeringen foreslår som oppfølging av vedtak nr.462 (2017–2018), 13. februar 2018, at investeringstilskuddet splittes på to poster og at 50 pst. av den samlede tilsagnsrammen nyttes til ren netto tilvekst. Den resterende andelen av tilsagnsrammen nyttes til rehabilitering/modernisering, utskifting og tiltak som ikke innebærer ren netto tilvekst. Det foreslås samlet bevilget 156,8mill. kroner som første års utbetaling av innvilgede tilskudd i 2019. I budsjettet for 2019 legges det til rette for å gi tilsagn om tilskudd til rehabilitering og utskifting av om lag 750 plasser og netto tilvekst av om lag 750 plasser.

Regjeringen foreslår videre at den maksimale anleggskostnaden i ordningen økes med 104 000 kr til 3,794 mill. kr. De maksimale tilskuddssatsene er 1,707 mill. kr for omsorgsboliger og 2,086 mill. kr for sykehjemsplasser. Disse satsene gjelder for pressområdekommunene herunder Kristiansand kommune.

Oppsummering

I 1000 kr	2019	2020	2021	2022
Tilskudd til renter og avdrag, skoleutbygging	-2 064	-1 990	-1 873	-1 712
Tilskudd til renter og avdrag, omsorg	-10 052	-10 065	-10 061	-10 040
Tilskudd til renter og avdrag, kirke	-285	-558	-583	-605
Sum	-12 400	-12 613	-12 517	-12 357

8.6 Integreringstilskuddet

Kommunen får i en 5-års periode en fast sum for hver flyktning og person med oppholdstillatelse på humanitært grunnlag (HG-status) som bosettes i kommunen. Integreringstilskuddet skal medvirke til rask og god bosetting, og målet er at de bosatte etter hvert skal komme seg i jobb og greie seg selv. Alle kommuner som tar imot flyktninger får tilskudd etter samme satsstruktur og nivå.

Bosettinger	Satser for 1.1.2018 (kr)	Satser for 1.1.2019 (kr)	Endring i kr	Endring i %
År 1 (enslige voksne)	237 000	237 000	0	0,0 %
År 1 (andre voksne)	187 000	190 500	3 500	1,9 %
År 1 (enslige mindreårige)	187 000	187 000	0	0,0 %
År 1 (barn)	187 000	190 500	3 500	1,9 %
År 2	239 000	242 000	3 000	1,3 %
År 3	171 000	172 000	1 000	0,1 %
År 4	85 500	85 500	0	0,0 %
År 5	71 600	71 600	0	0,0 %
Sum voksne enslige	804 100	808 100	4 000	0,5 %
Sum voksne	754 100	761 600	7 500	1,0 %
Sum enslige mindreårige	754 100	758 100	4 000	0,5 %
Sum barn	754 000	761 600	7 600	1,0 %

Satsene er i perioden økt med 7 500 kr over fem år både for voksne (ekskl. enslige voksne) og for barn. For enslige voksne og enslige mindreårige har satsene økt med 4 000 kr over fem år.

Satsen for voksne (bosatt med familie) og barn som vi samlet får for bosatte flyktninger pr. 2019 er økt med 1,0 % i forhold til satsene pr.1.1.2018. Med en deflator på 2,8 % gir dette en realnedgang på 1,8 % prosentpoeng på tilskuddet. Satsen for enslige voksne og enslige mindreårige har kun økt med 0,5 % og gir en realnedgang på 2,3 % prosentpoeng.

Det legges til grunn at Kristiansand kommune mottar 54 personer hvert år i perioden i tillegg til 3 enslige mindreårige. Totalt 57 personer. I tillegg til dette kommer eventuelle familiegjenforeninger. Det er i perioden budsjettert med 35 familiegjenforeninger pr år.

Med grunnlag i de tilskuddssatser som er foreslått i statsbudsjettet, samt ovennevnte forutsetning om mottak, vil kommunens tilskudd utvikle seg som følger de neste fire årene (minus= inntekt):

I mill. kr (2019 kr)	2019	2020	2021	2022
Statstilskudd - integrering	-153 782	-115 395	-88 764	-74 782

8.7 Diverse fellesordninger

Kalkulatoriske inntekter

Det er beregnet en overføring på 10,5 mill. kr fra sektor 5.1 – Teknisk sektor til sektor 9 i 2019. Beløpet øker til 12,4 mill. kr i 2022 og skal dekke kapitalutgifter for investeringer i utstyr innen maskinforvaltningen. Internleie biler er lagt inn med 7,7 mill. kr i 2019 stigende til 7,9 mill. kr i 2022.

Det er beregnet overføring fra småbåthavnregnskapet på 9,9 mill. kr i 2019 fallende til 9,3 mill. kr i slutten av perioden i faste 2019-kroner. Beløpet skal dekke renter og avdrag blant annet etter at innskuddene ble tilbakebetalt i 2006, og erstattet av låneopptak i bykassa.

Premieavvik og pensjonspremie

Premieavviket er differansen mellom den betalbare pensjonspremien og en regnskapsmessig beregnet pensjonskostnad. Fra 2006 beregnes pensjonskostnader etter en fremoverskuende modell. Modellen baserer seg på faglige vurderinger av hva som realistisk kan forventes i fremtiden. Beregningsforutsetningene skal fastsettes forut for budsjettåret.

Budsjettforslaget for 2019 baserer seg på prognoser fra aktuarene for de tre pensjonskassene Kristiansand kommunale pensjonskasse (KKP), Kommunal landspensjonskasse (KLP) og Statens pensjonskasse (SPK).

For årene fra 2012 - 2014 inndekkes premieavviket som ble opparbeidet fra og med 2011, over 10 år i stedet for 15 år slik reglene var tidligere. Fra 2015 inndekkes premieavviket som opparbeides fra og med 2014, over 7 år.

I handlingsprogramperioden er det forutsatt at netto premieavvik minus inndekning av tidligere premieavvik, styrker driftsresultatet med 374,1 mill. kr. For likviditeten er det isolert sett negativt at premieavviket øker og at inndekningen er lavere enn positivt premieavvik i hele perioden. Ideelt sett burde alt tidligere netto premieavvik blitt avsatt til disposisjonsfond for å unngå at likviditeten ble tappet.

Forslaget innebærer at akkumulert premieavvik i handlingsprogramperioden øker med 374,1 mill. kr fra 2018 til 961,2 mill. kr ved utgangen av 2022. For å demme opp mot tapping av likviditeten foreslår rådmannen at hele avviket mellom premieavviket og inndekningen av tidligere premieavvik, salderes mot det egne fondet. Fondet vil ha en saldo på 717,7 mill. kr ved utgangen av 2022 det vil si at netto belastning på likviditeten vil være 243,5 mill. kr. Dette er i tråd med nivået som ble omtalt i forbindelse med de økonomiske handlingsreglene i bystyresak 118/2016.

I 1000 kr	2018*	2019	2020	2021	2022
Premieavvik	-169 428	-187 639	-232 437	-268 853	-308 990
Amortisert tidligere premieavvik	95 575	117 334	140 913	172 252	193 282
Netto i året	-73 853	-70 306	-91 523	-96 601	-115 708
Akkumulert premieavvik	587 017	657 323	748 846	845 447	961 154
Fond til dekning av premieavvik	343 517	413 822	505 346	601 947	717 654
Akkumulert premieavvik minus fond	243 500	243 500	243 500	243 500	243 500

*Estimat etter 2. tertialrapport

I tillegg er avsatt årlig 1,3 mill. kr i forbindelse med overføringsavtalen og pensjonskontorkostnader.

Premievarselet fra KKP for 2019 innebærer en samlet pensjonspremie (ordinær premie + estimert reguleringspremie) fra arbeidsgiver på ca. 16,9 % av pensjonsgrunnlaget. Medlemspremien på 2 % og AFP-kostnader anslått til ca. 2,3 % kommer i tillegg. Det endelige premienivået avhenger som alltid av samme års lønns- og pensjonsoppgjør. Det er lite som skal til av endringer målt mot foreliggende anslag på årslønnsvekst og forventet G-regulering, før dette får konsekvenser for det samlede premienivået som skal innbetales til KKP. Både årslønnsvekst og G-regulering for 2019 er estimert til 3,2 % i premievarselet fra KKP.

Kommunen vil også i 2019 finansiere premie ut over 15 % fra opparbeidet premiefond. Dette forventes å utgjøre ca. 37 mill. kr. Fondet var på 255,0 mill. kr ved inngangen til 2018, og det er foreløpig lagt til grunn at det medgår 22 mill. av premiefondet for å dekke pensjonspremien i 2018.

Det har de senere år vært tilført betydelige overskuddsmidler fra KKP til kommunens premiefond. Gjennom kapitalmarkeder som fortsatt preges av lave rentenivå, vil en tilsvarende generering av årlige premiefondsmidler måtte anses som usikkert inn i handlingsperioden. Anslag fra KKPs aktuar basert på forventninger hos Statistisk Sentralbyrå til en økende årslønnsvekst fremover, viser en samlet snittpremie for perioden 2020-2022 på i overkant av 18,6 %. Fremskrivingen av handlingsperioden er gjort med bakgrunn i gjeldende bestands- og forvaltningsvolum i KKP. Det er foreløpig lite som tyder på at angitte premienivåer ikke skal være godt dekkende også etter sammenslåingen med Søgne og Songdalen fra 01.01.2020, men endelige avklaringer rundt dette gjenstår.

For å dekke opp for foreliggende premieanslag i handlingsperioden har rådmannen lagt inn en gradvis (lineært) økende premie fra 15 % i 2019 og opp til 16,5 % i 2022. Det er derfor lagt inn ekstra premie med 11 mill. kr i 2020, 22 mill. kr i 2021 og 33 mill. kr i 2022.

I foreliggende forslag er det budsjettert med premie på 15 % til KLP i 2019 på sektorbudsjettene i hovedsak på helse- og sosialsektoren. Premie utover 15 % er lagt inn med 11,6 mill. kr i 2019, 25,8 mill. kr i 2020, 21,9 mill. kr i 2020 og 23,0 mill. kr i 2022. Det antas at også KLP i årene fremover får et overskudd som kan benyttes til delvis dekning av premien. Dette vil kunne gi lavere premie, men da også lavere premieavvik.

Premien til SPK ventes å bli 10,92 % i 2019 mot 10,8 % i 2018. Rammene for oppvekstsektoren er korrigert for økningen i premie.

Det er avsatt 16,9 mill. kr i egenkapitaltilskudd til KKP i investeringsdelen i 2019. Dette beløpet er påfølgende år prisjustert med 2,5 % årlig. Det er også foreslått årlige egenkapitaltilskudd til KLP på 3,35 mill. kr i 2019, økende til 3,45 mill. kr fra 2020. Dette er nærmere omtalt i punkt 7.13.

Engangsutgifter

Avsetninger til engangsutgifter er tilpasset nivået på utbytte fra aksjeselskaper. Alt utbytte utover 22,26 mill. kr fra Agder Energi forutsettes å bli avsatt til engangsutgifter som ikke bidrar til å heve permanent utgiftsnivå. Unntak er gjort for 2019 der utbyttebeløp er sikkert basert på 2017-resultatet. Samme prinsippet er fulgt når det gjelder utbytte fra Kristiansand Kino Holding, der alt utbytte avsettes til engangsutgifter. Eksempler på slike engangsutgifter kan være ekstra vedlikehold, eller at det kan overføres fra drift til finansiering av investeringer. I 2019 vil avsetningen bli 3,0 mill. kr økende til 3,5 mill. kr fra 2020.

Tilskudd til tros- og livssynssamfunn

Det er innarbeidet bevilgning på 19,3 mill. kr i 2019, 14,4 mill. kr i 2020, 13,4 mill. kr i 2021 og 13,9 mill. kr i 2022 til dette formålet. Tilskuddet er basert på kommunens drifts- og investeringstilskudd til Den Norske Kirke.

Øvrige forhold sektor 9

Som tidligere år er det lagt inn en teknisk korreksjon i sektor 9 som følge av at kapitalgrunnlaget for kommunale avgifter ikke prisjusteres. Dette utgjør 2,5 mill. kr i 2020, 5,0 mill. kr i 2021 og 7,5 mill. kr i 2022.

Tilskudd til Kristiansand Boligselskap KF er innarbeidet med 4,9 mill. kr i 2019, 9,6 mill. kr i 2020 og 10,028 mill. kr hvert av årene 2021 og 2022.

8.8 Pris- og lønnsvekst

I sektorenes rammer for 2019 er det lagt til grunn en samlet pris og lønnsvekst på 2,5 %. I forslaget til statsbudsjett er økningen anslått til 2,8 %. Det er ikke budsjettert med kompensasjon til sektorene utover 2,5 %.

	Oppr. 2018	2019	Vekt
Lønnsvekst	3,0	3,25	2/3
Varer/tjenester	1,8	2,0	1/3
Deflator	2,6	2,8	

8.9 Kommunale foretak

Kristiansand Boligselskap KF

Foretaket fremmer egen sak for bystyret og det henvises til denne saken for en mer utfyllende fremstilling. Investeringer:

Boligselskapet er i handlingsprogramperioden involvert i følgende prosjekter.

Løpende priser (i 1000 kr)	Prosjektkostnad	Ferdigstilles
42 omsorgsboliger for eldre, Strømmehaven	205 000	2020
Oppgradering av utomhusanlegg mot Strømmehaven	1 500	2020
Ny «Storebølgen» 12 enheter, Bispegra 42	98 000	2020
6 boliger for utviklingshemmede, Tinnheivn 32	33 000	2020
Rehabilitering eksisterende boligmasse	12 000	2019-2022
Malmveien 11 og St. Olavsvei 20 - reguleringskrav	4 000	2019
Sum	353 500	

Totale investering hvor foretaket er involvert i handlingsplanperioden beløper seg til 353,5 mill. kr. Den største enkeltinvesteringen i perioden er bygging av 42 omsorgsboliger med en investerings-amme på 205 mill. kr. Det er vedtatt en utvidelse med to boliger fra 40 til 42. Bykassa vil yte et driftstilskudd til Boligselskapet tilsvarende den økte belastningen i driftsbudsjettet for bygging av to boliger flere enn opprinnelig vedtatt samt for investeringskostnader utover opprinnelig ramme som var på 160 mill. kr.

I 2018 gjennomførte Boligselskapet kjøpet av 205 serviceboliger fra Kristiansand boligstiftelse. Boligene disponeres av den enkelte leietaker i henhold til gjeldende leiekontrakt og selges fortløpende når de blir ledige. Bykassa bidrar med et driftstilskudd slik at driftsresultat til Boligselskapet ikke påvirkes negativt ved opptak av ny gjeld for finansiering av dette kjøpet. Etter hvert som leilighetene selges ut og gjelden nedbetales skal dette driftstilskuddet tilbakebetales til bykassa. I handlingsplanperioden utgjør dette driftstilskuddet totalt 19,6 mill. kr fra bykassa til Boligselskapet.

De samlede finansieringene i perioden finansieres med salg av anleggsmidler, momskompensasjon, tilskudd fra Husbanken og nye låneopptak.

Kristiansand Boligselskaps gjeld er på ca. 1 252 mill. kr ved inngangen til handlingsprogramperioden. Nye lånopptak i perioden er på 100 mill. kr. Det er planlagte ordinære avdrag på lån på til sammen 159 mill. kr i perioden. I tillegg planlegges for ekstraordinære avdrag som følge av utsalg av serviceboliger og

andre boliger på 150 mill. kr. Netto reduksjon av lånegjelden vil da være på 2099 mill. kr, til 1 043 mill. kr ved utgangen av planperioden.

Boligselskapet har gjennom leiekontrakter med Kristiansand Boligstiftelse og Kristiansand kommunes stiftelse for utleieboliger ansvar for stiftelsenes gjeld. Dette som følge av at leiebeløpet blant annet skal dekke stiftelsenes utgifter til renter og avdrag. Den samlede gjelden til stiftelsene utgjør 150 mill. kr.

Som en konsekvens av investeringene som er gjort de senere år har foretakets gjeld økt i takt med investeringene. Nye prosjekter som foretaket er involvert i blir delvis finansiert med driftstilskudd fra bykassa for at ikke driftsresultatet skal belastet ytterligere. Foretaket har derfor lite rom for å foreta ytterligere investeringer i perioden utover de som er nevnt i handlingsplanen uten at bykassa må bidra med økte tilskudd.

	R-2017	B-2018	2019	2020	2021	2022
Netto driftsresultat	- 2 859	- 8 988	- 12 820	- 10 136	- 498	1 353

Driftsresultat:

Det negative netto driftsresultatet for 2019 dekkes ved bruk av disposisjonsfond. Fondet utgjør 33,9 mill. kr pr. 1. januar 2018. Disposisjonsfondet må også brukes til å dekke vedtatt budsjettert underskudd for 2018. Budsjettet viser videre at det vil være et negativt netto driftsresultat i starten av handlingsprogramperioden. Netto driftsresultat blir gradvis bedre i handlingsplanperioden og er positivt i 2022. Disposisjonsfondet vil være tilstrekkelig til å dekke de budsjetterte underskuddene i perioden 2019 til 2021, men vil da kun utgjøre 1,5 mill. kr ved inngangen til 2022.

I vedtatt handlingsprogram er det innarbeidet et årlig driftstilskudd for kjøp av serviceboliger og investering i nye omsorgsboliger og bofellesskap. Driftstilskuddet utgjør 34,6 mill. kr i handlingsprogramperioden.

8.10 Netto renter, avdrag, lånegjeld og utbytte drift

Renter og avdrag

Norges Bank økte på rentemøte i september styringsrenten med 0,25 %-poeng. Denne er pr 01.10.2018 på 0,75 % etter å ha vært uforandret 0,5 % fra mars 2016. Økningen i september er den første på 7,5 år. Kommunalbankens pt-rente er pr 17.10.18 hevet 0,15 %-poeng til 1,85 %. Finansmarkedene hjemme og ute har fra 2008 frem til nå vært preget av sterk uro. Rentenivået er noe høyere enn da forrige handlingsprogram ble framlagt.

Det er av avgjørende betydning for kommunens økonomiske handlefrihet at nye låneopptak tilpasses innenfor det vedtatte lånetaket på netto 5,3 milliarder kroner (pr. 2018). Lånegjelden vil på tross av et svært lavt rentenivå, fortsatt presse bykassens drift i mange år fremover. Netto renter, utbytte og avdragsutgifter i driften, stiger med 214,7 mill. kr fra 2019 til 2022 (i løpende priser). Både renter og avdrag viser økning, som følge av fortsatt betydelige låneopptak. Kommunens årlige nedbetaling av lån knyttes til gjenværende levetid av anleggsmidlene (bygninger, anlegg inventar & utstyr m.v.). Fra 2020 vil ny kommunelov kreve at avdrag økes. I handlingsprogrammet er nedbetalingen av lånegjelden tilpasset disse rammebetingelsene slik at det minst budsjetteres med minimumsavdrag. Det er lagt inn økning i avdrag med om lag 28 mill. kr fra 2020.

Hovedmålsettingen for gjeldsforvaltningen er å oppnå stabile og lavest mulig finansieringsutgifter innenfor en akseptabel risiko. Kommunens evne til å håndtere høyere renteutgifter enn budsjettert er begrenset, hvilket innebærer at stabilitet i form av rentebinding bør benyttes i den del av porteføljen som ikke har avlastningsmuligheter ved renteendringer. Ikke minst gjelder dette i en situasjon hvor lånegjelden øker. Gjennomsnittlig rente er i 2019 budsjettert med ca. 2,4 %. Gjennomsnittlig rentesats er forutsatt å stige gradvis i perioden opp til ca3,0 % i 2022. Så vidt svak stigning skyldes at tidligere rentebindinger utgår, og nye og rimeligere rentebindinger erstatter disse. Renter på både gamle og nye lån er basert på prognoser fra Kommunalbanken. Kommunalbankens pt-rente er pr 17.10.18 hevet til 1,85 %. Det er i tillegg lagt inn forventet effekt av rentebytteavtaler utover i perioden.

Netto finans

(i 1000 kr løpende priser)	2018*	2019	2020	2021	2022
Renteutgifter	171 420	171 000	192 600	217 300	242 100
Avdrag i drift	269 476	277 000	330 000	350 000	370 000
Sum renter og avdrag	440 896	448 000	522 600	567 300	612 100
Renteinntekter og utbytte	-157 465	-154 725	-104 834	-107 505	-109 483
Netto finans løpende priser	283 431	293 275	417 766	459 795	502 617
Netto finans faste 2019-priser	283 431	293 275	407 577	437 571	466 729

*Estimat i 2018.

Av netto finansutgifter i 2019 dekkes ca. 12,4 mill. kr av statlige tilskuddsordninger omtalt i eget kapittel om tilskudd til renter og avdrag.

Lånegjeld

I 1000 kr	2018*	2019	2020	2021	2022
Samlet lånegjeld u/pensjonsforpl.	7 167 481	7 540 481	7 780 481	7 980 481	8 430 481
Lånegjeld knyttet til utlån	412 533	412 533	412 533	412 533	412 533
Beregningsgrunnlag VAR	1 548 882	1 751 519	1 940 232	2 056 782	2 329 600
Netto lånegjeld	5 206 066	5 376 429	5 427 716	5 511 166	5 688 348
Lånetak	5 300 000	5 432 500	5 568 313	5 707 520	5 850 208

*Estimat i 2018.

Det er viktig å skille mellom lån til selvfinansiert virksomhet (vann, avløp, renovasjon, utlån m.v) og lån til ordinære kommunale formål. Av bykassens totale lånegjeld, er andelen som ikke er selvfinansierende, ca. 73 % i begynnelsen av handlingsprogramperioden, men synkende til ca. 68 % mot slutten. Vedtatt maksimalt tak på netto lånegjeld er 5,3 milliarder kroner i 2018. Fra 2019 prisjusteres lånetaket med årlig 2,5 %. Det vises til bystyresak 118/2016. Vedtatt handlingsprogram, gir netto lånegjeld som vist i tabellen over.

Lånegjeld i 1000 kr

Figur 15: Samlet lånegjeld

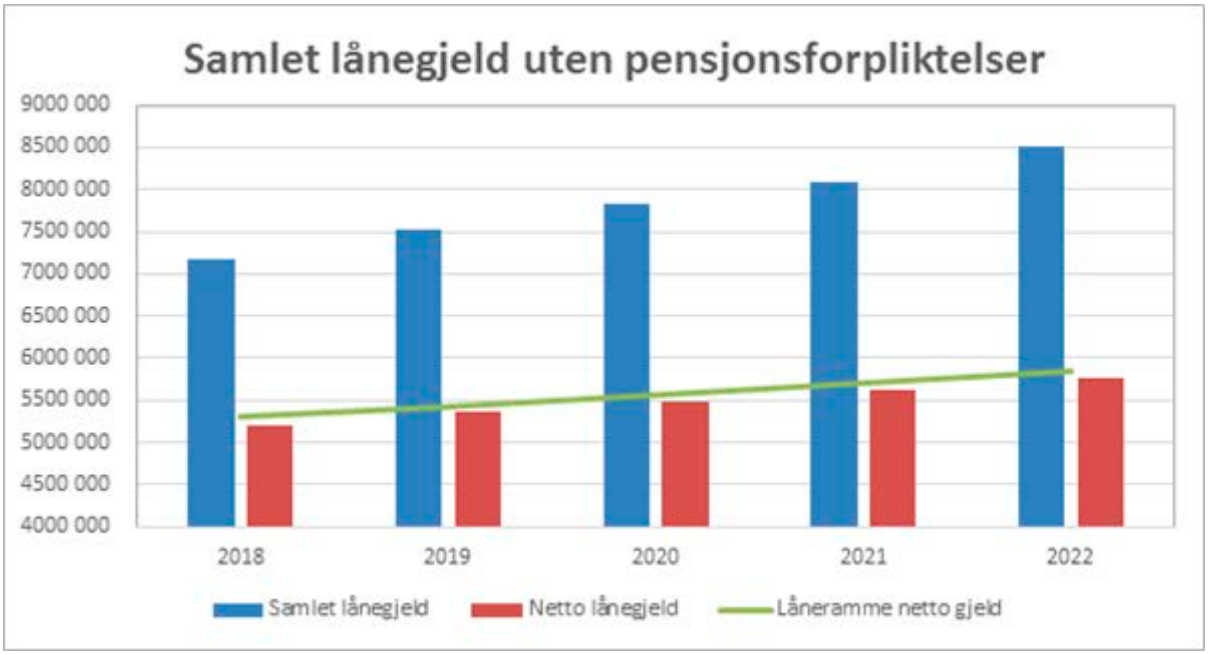

Av netto lånegjeld i 2018 vil statlige tilskuddsordninger til renter og avdrag bidra til å finansiere lån tilsvarende ca. 225 mill. kr forutsatt 25 års nedbetaling og 1,5 % rente. Brutto lånegjeld har steget betydelig i en årrekke. Denne utviklingen fortsetter også i handlingsprogrammet 2019-2022, hvor gjelden øker med 1 263 mill. kr fra anslått 7 167 mill. kr ved utgangen av 2018, til 8 430 mill. kr i 2022. En betydelig andel av økningen i brutto lånegjeld i perioden, gjelder imidlertid låneopptak til investeringer innen selvkostområdene vann og avløp med 780 mill. kr.

Den høye lånegjelden innebærer en betydelig finansiell risiko for bykassa som håndteres i en samlet finansstrategi, hvor evnen til å motstå svingninger i renter, avkastning og verdivurderinger, inngår. Bykassens finansstrategi og finansreglement forutsetter at langsiktige lån fordeles med 40 % flytende rente og 60 % fastrente. Fastrenteandelen fordeles likt på 1-5 år og 5-10 år. Det tillates avvik på +/-10 % for hver kategori. Dette gir en gjennomsnittlig løpetid til rentefornying (durasjon) på 1,5-4,5 år med en normalposisjon på 3 år. Tidsperiodene utover ett år er forholdsvis store og gir dermed mye fleksibilitet med hensyn til å ta taktiske avvik fra idealporteføljen, for å tilpasse seg gjeldende markedsforhold.

Bykassens lånegjeld utgjør 7 093,6 mill. kr pr. 31.08.2018. Dette er en reduksjon på 19,6 mill. kr sammenlignet med 31.12.2017. Nytt låneopptak til årets investeringer med 225 mill. kr er imidlertid ikke tatt opp pr. 31.08.2017. Gjennomsnittlig rentesats for gjeldsporteføljen er 2,4 % pr. 31.08.2018.

Lånegjelden er rentesikret med 3 765 mill. kr gjennom rentebytteavtaler med ulik løpetid, hvorav 3 070 mill. kr gir lang rentebinding (binding utover ett år). Rentebytteavtaler og lån med fast rente sørger til sammen for at effektiv løpetid til rentefornying, er 2,4 år.

8.11 Aksjeselskaper

Kommunen eier en rekke aksjeselskaper, helt eller delvis. Rådmannen har de siste årene hatt fokus på eierrollen i de ulike selskapene. I 2017 vedtok bystyret ny eierskapsmelding som inneholder kommunens overordnede strategi i forhold til sine eierposisjoner.

Rådmannen har de siste årene fremmet egne saker for bystyret knyttet til enkelte selskap. Disse sakene utgjør del 2 av eierskapsmeldingen. Sakene omhandler spørsmål om hvorvidt riktig selskapsform er valgt, om kommunen bør kjøpe eller selge noen av sine eierposisjoner, om virksomhet eller verdier bør flyttes mellom selskaper og andre eierstrategiske spørsmål.

I dette kapitelet er det kun fokus på selskaper som det forventes utbytte fra i handlingsprogramperioden. For en fullstendig oversikt over kommunens eierinteresser vises til kommunens nettside for kommunalt eierskap (https://www.kristiansand.kommune.no/eierskap)

Agder Energi AS
Kristiansand kommunes eierandel utgjør 5,3 %. Det er besluttet at aksjene skal tilhøre Energiverksfondet.

Kommunenes utbyttepolitikk hadde tidligere et «gulv» på 400 mill. kr, pluss 60 prosent av overskuddet ut over dette.

På eiermøte 25. mai 2018 ble ny utbyttepolitikk konkret formulert slik:

1. Underliggende IFRS innføres som utbyttegrunnlag
2. Agdereiernes styrerepresentanter skal i sitt forslag til utbytte vurdere, og drøfte med AU, hvorvidt vesentlige salgsgevinster eller tap skal holdes utenfor utbyttegrunnlaget
3. Fjorårets resultat beholdes som beregningsgrunnlag
4. Utbyttegulvet tas bort
5. Veiledende utbytteprosent settes til 70%
6. Utbyttepolitikken gjelder for årene 2018 - 2020 (dvs. regnskapsårene 2017-2019)
7. Fortsatt kvalitativ vurdering hvert år.

AU vurderte engangsinntekter i forhold til utbytte i møte 23.08.2018 og konkluderte med følgende: Etter regnskapsåret 2017 tilsier den nye utbyttepolitikken at grunnlaget for beregning av utbytte til utbetaling i 2019 (ref. at fjorårets resultat beholdes som beregningsgrunnlag) vil være kr. 845 mill., slik det også ble kommunisert i eiermøte 25. mai 2018. Dette betyr at salgsgevinsten fra NetNordic på 224 millioner kroner i 2017, etter samtaler med Agdereiernes styrerepresentanter, holdes utenfor utbyttegrunnlaget.

For 2019 anbefales det å ta hele utbytte inn i driften pga. økte utgifter som følge av kommunesammenslåing. Det betyr 591,5 i utbyttegrunnlag (70 % av 845 mill. kr) og et utbytte på 31,3 mill. kr. Det legges fra 2020 til grunn et utbyttegrunnlag på 420 mill. kr (70 % av 600 mill. kr) som tas inn i driften fra 2020.

Løpende priser (1000 kr)	2019	2020	2021	2022
Utbytte	31 350	22 260	22 260	22 260

Kristiansand Næringsselskap AS (KNAS)
Bystyret vedtok i mars 2012 del 3 i eierskapsmeldingen for selskapet med vekt på fastsetting av avkastningskrav og utbyttemodell.

Bystyret vedtok blant annet:

- Det foreslåtte avkastningsmålet på 6 % av verdijustert totalkapital implementeres.
- Den foreslåtte utbyttemodellen med et mål for utbytte på minimum 50 % av konsernets resultat implementeres. Selskapet bør sørge for tilgjengeliggjøring av utbyttet i morselskapet.

Oversikt over utbytte fra KNAS i perioden 2015-2018:

Løpende priser (1000 kr)	2015	2016	2017	2018	Sum
Konsernresultat året før utbetalt utbytte	8 530	-607	11 208	129 475	148 606
Utbytte	4 300	5 000	10 000	70 000*	89 300

*35 mill. kr ble inntektsført i investeringsregnskapet.

I perioden 2015-18 er det i sum blitt utdelt 60 % av konsernets resultat etter skatt som utbytte fra morselskapet.

Selv om de regnskapsmessige resultatene før regnskap 2017 er svake, er de likviditetsmessige resultatene sterke. Den vedtatte utbyttepolitikken fanger ikke tilstrekkelig opp de forhold som påvirker likviditeten og soliditeten i selskapet. Agder Energibygget ble imidlertid solgt i januar 2017 og gav et meget godt resultat i 2017. Inneværende år er Gyldengården solgt og det forventes enda bedre resultat i 2018 enn i 2017.

Utbytte fra KNAS har siden oppstart i hovedsak blitt disponert til formål utenom ordinær drift dvs. at de brukes til ekstraordinært vedlikehold og til egenkapital for investeringer. Den økonomiske situasjonen for 2019 er krevende, og det benyttes derfor 50 mill. kr i utbytte fra KNAS til driftsformål og 40 mill. kr til investeringsformål.

Det er styret som vedtar utbytte og endelig avklaring av utbyttenivå blir først klart i juni 2019 i generalforsamlingen.

Resultatene i 2017 og 2018 er ekstraordinære og knyttet til realisering av de mest verdifulle eiendommene i porteføljen. Resultatene i resten av handlingsprogramperioden forventes å være på et langt lavere nivå.

Det er derfor foreløpig ikke innarbeidet utbytte fra og med 2021.

Avfall Sør AS

Kristiansand kommune eier 73,3 % av selskapet. Selskapet har for årene 2012 og 2013 levert utbytter – hovedsakelig gjennom resultater oppnådd i datterselskapet Avfall Sør Bedrift AS. I perioden 2013-15 ble det ikke utbetalt utbytte fra Avfall Sør.

I 2016 ble det basert på en gjennomgang av selskapets økonomiske stilling utbetalt ekstraordinært utbytte på 50 mill. kr hvorav Kristiansand kommune mottok 36,65 mill. kr. Grunnlaget for utbytte var salget av Avfall Sør Bedrift 15. desember 2014 som gav en netto gevinst på ca. 58 mill. kr.

Etter en gjennomgang av selskapets økonomiske stilling inneværende år vedtok styret å utbetale 30 mill. kr i utbytte.

Oversikt over utbytte fra Avfall Sør AS i perioden 2015-2018:

Løpende priser (i 1000 kr)	2015	2016	2017	2018	Sum
Utbytte	0	36 650	0	21 990	58 640

Det er nå et begrenset omfang av aktiviteter igjen i konsernet som kan gi grunnlag for fremtidige utbytter. Det er derfor ikke innarbeidet utbytte fra Avfall Sør i handlingsprogramperioden.

Kristiansand Kino Holding AS
Oversikt over utbytte fra Kristiansand Kino Holding AS i perioden 2013-2016:

Løpende priser (i 1000 kr)	2015	2016	2017	2018	Sum
Utbytte	1 500	4 500	5 500	5 000	11 500

I 2014 ble det utbetalt 1,5 mill. kr i ordinært utbytte av et resultat på 3,0 mill. kr i 2013. I tillegg ble det betalt ut ekstraordinært utbytte med 21 mill. kr i desember 2014 i forbindelse med salg av aksjer i KinoSør AS (Bystyret vedtok å selge 49 % av Kino Sør AS til Nordisk Film AS 29.10.14). Selv om 49 % av KinoSør AS er solgt, mener rådmannen det er grunnlag for et årlig utbytte som er høyere enn før salget. Erfaringen med Nordisk Film AS som medeier er gode og KinoSør AS drar nytte av stordriftsfordeler både driftsmessig og i forhold til innkjøpsavtaler som gir grunnlag høyere resultatforventninger.

Det forventes noe svakere resultater fremover enn de tre siste årene. Det skyldes filmtilbudet inneværende år og årene fremover forventes noe svakere enn det har vært i rekordårene 2015- 2017.

Løpende priser (i 1000 kr)	2019	2020	2021	2022
Utbytte	3 000	3 500	3 500	3 500

8.12 Oversikt over fondsmidler

Alle tall i tabellene under for år 2018 er anslag.

Kristiansand kommunes energiverksfond
I tabellen nedenfor angis status for fondet og planlagt tilførsel til og bruk av fondet i løpende priser.

Energiverksfondet (i mill. kr)	2018	2019	2020	2021	2022
Til disp. 1. jan	738,2	756,6	775,5	794,9	814,8
Utbytte Agder Energi A/S	32,0	31,0	22,0	22,0	22,0
Avkastning	29,5	30,3	31,0	31,8	32,6
Tilført driftsregnskapet	-61,5	-61,3	-53,0	-53,8	-54,6
Prisjustering av fondet (fra drift)	18,5	18,9	19,4	19,9	20,4
Saldo pr. 31.12	756,6	775,5	794,9	814,8	835,2

I handlingsprogrammet er det lagt opp til at verdien av energiverksfondet opprettholdes ved at den årlige prisstigningen tillegges kapitalen ved årlige driftsinntekter. Prisjustering av energiverksfondet skjer med 2,5 % i hele perioden tilsvarende endring i konsumprisindeksen. I handlingsprogram-perioden tilføres driften avkastningen av fondet med 4 % årlig. Dette utgjør 30 - 33 mill. kr årlig. Ny langsiktig målsetning på 4 % nominell avkastning ble vedtatt i bystyresak 4/17. Fondsmidlene i energiverksfondet vil utgjøre ca. 818,4 mill. kr ved utgangen av 2021. Eget bufferfond som skal håndtere svingninger i finansavkastningen er pr. 1.1.2018 på 52,9 mill. kr.

Kapitalfondet

Kapitalfondet vil være i størrelsesorden ca. 179 mill. kr ved utgangen av 2018 forutsatt at all budsjettert bruk av fondet til prosjekter blir gjennomført i løpet av året og at salgsinntektene i 2018 blir som forutsatt. For å opprettholde en viss handlefrihet i forbindelse med finansiering av investeringer, ble det i forrige handlingsprogram forutsatt at betydelige deler av salgsinntekter skulle avsettes fondet fremfor å gå til direkte finansiering av investeringene de enkelte år. Det legges samlet opp til netto bruk av kapitalfondet med 65 mill. kr i perioden. Avsetningene er imidlertid usikre da de i hovedsak kommer fra salgsinntekter som er vanskelige å estimere både beløpsmessig og tidsmessig.

Investeringsfond - kapitalfondet (i mill. kr)	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Til disp. 1. jan	162,9	178,8	240,0	261,7	244,4
Bruk i året	-52,4	-100,4	-23,8	-44,1	-74,6
Avsetning i året	68,2	89,8	43,3	18,8	26,1
Avkastning	3,0	3,0	3,4	4,3	4,0
Overført driftsregnskapet	-3,0	-3,0	-3,4	-4,3	-4,0
Saldo pr. 31.12	178,8	168,1	187,6	162,3	113,7

Oversikt over disposisjonsfond

Ved utgangen av 2017 var det avsatt 273,2 mill. kr på sentralt disposisjonsfond. Prognosen pr. 31.12.2018 er 246,6 mill. kr.

Disposisjonsfond - generelt (i mill. kr)	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Til disp. 1. jan	273,2	246,6	233,1	147,5	116,1
Disp.1. Tertialrapport	-21,9				
Disp 2. Tertialrapport	20,5				
Saldering i HP drift	33,8	-13,5	-85,6	-31,4	-12,9
Saldering i HP investering	-59,0				
Avkastning	5,0	4,1	4,7	3,4	2,9
Overført driftsregnskapet	-5,0	-4,1	-4,7	-3,4	-2,9
Saldo pr. 31.12	246,6	233,1	147,5	116,	103,2

Det brukes netto 143,3 mill. kr av fondet i handlingsprogramperioden. I bystyresakene 16 og 85/17 ble det vedtatt å stille driftsgarantier på samlet 10 mill. kr i forbindelse med arkitektkonkurranse og forprosjekt for et nytt kunstmuseum i siloen på Odderøya. Garantien utløses hvis bygging av et nytt kunstmuseum mot formodning ikke blir gjennomført. Beløpet må derfor tas hensyn til ved vurderingen av størrelsen på det sentrale disposisjonsfondet.

I tillegg til det sentrale disposisjonsfondet har sektorene egne frie disposisjonsfond. Pr. 01.01.2018 var disse på 120,5 mill. kr. I forbindelse med 1. tertialrapport 2018 ble til sammen netto 6,2 mill. kr overført fra sentralt disposisjonsfond til sektorfondene. Prognosen for sektorfondene ved utgangen av 2018 er 76 mill. kr.

Det ventes pr. 31.12.2018 avsatt 343,5 mill. kr til fondet til dekning av deler av opparbeidet premieavvik. Fondet er opprettet for å motvirke at likviditeten tappes når akkumulert premieavvik øker. Avsetningene i perioden er avpasset slik at ordningen med føring av premieavvik ikke fører til ytterligere tapping av likviditeten sett over 5-årsperioden fra 2018- 2022. Det vises til nærmere omtale av premieavvik.

Fond til dekning av premieavvik (i mill. kr)	2018	2019	2020	2021	2022
Til disp. 1. jan	269,7	343,5	413,8	505,3	601,9
Netto endring i året	73,9	70,3	91,5	96,6	115,7
Avkastning	4,9	5,8	8,4	11,5	14,8
Overført driftsregnskapet	-4,9	-5,8	-8,4	-11,5	-14,8
Saldo pr. 31.12	343,5	413,8	505,3	601,9	717,7

8.13 Investeringsbudsjettet

Hovedoversikt – investering og finansiering

Beløp i 1000 kr	2019	2020	2021	2022
Investeringer i anleggsmidler	951 190	740 099	696 449	1 053 395
Utlån og forskutteringer	50 000	50 000	50 000	50 000
Kjøp av aksjer og andeler	20 229	20 751	21 183	21 627
Avdrag på lån	50 000	50 000	50 000	50 000
Dekning av tidligere års udekket				
Avsetninger	89 788	43 291	18 756	26 061
Årets finansieringsbehov	1 2 33067	904 140	836 388	1 201 082
Finansiert slik:				
Bruk av lånemidler	700 000	620 000	600 000	870 000
Inntekter fra salg av anleggsmidler	146 968	86 581	23 786	52 121
Tilskudd til investeringer	0	0	0	0
Kompensasjon for merverdiavgift	125 276	71 584	82 985	121 186
Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	120 412	97 183	80 504	78 162
Andre inntekter	40 000	5 000	5 000	5 000
Sum ekstern finansiering	1 132 656	880 348	792 275	1 126 469
Overført fra driftsbudsjettet	0	0	0	0
Bruk av tidligere års udisponert				
Bruk av avsetninger	100 412	23 792	44 113	74 613
Sum finansiering	1 233 067	904 140	836 388	1 201 082
Udekket/udisponert	0	0	0	0

Investeringsnivået er meget høyt og finansieres i all hovedsak av lån, investeringsfond og salg av fast eiendom. Fra 2015 til 2018 har det vært mulig å bruke deler av netto driftsresultat til å finansiere deler av investeringene. I forrige handlingsprogramperiode ble det forutsatt at totalt 135 mill. kr kunne benyttes fra drift til finansiering av investeringer. I dette handlingsprogrammet er det ikke rom for å finansiere noen investeringer fra driften. Bruk av lån er den viktigste finansieringskilden for investeringene. Dette innebærer økt press på driften i form av økte rente- og avdragsutgifter. Imidlertid er ikke effekten på driften så dramatisk som investeringsnivået skulle tilsi, fordi staten yter tilskudd til renter og avdrag for en del av investeringene (sykehjem, omsorgsboliger, skoler). I handlings-programmet ventes disse tilskuddene å ligge på om lag 12,5 mill. kr årlig. Denne ordningen er nærmere kommentert i eget kapittel. Samlet låneopptak fremgår av tabellen over. Av disse beløpene utgjør Startlån 50 mill. kr årlig. I 2018 er lånesummen inkludert OPS-investeringen i Justvik skole da dette betraktes som finansiell leasing.

Inntekter ved salg av eiendom tilfører netto 309,5 mill. kr. Da disse inntektene er usikre er 177,9 mill. kr av dette forutsatt avsatt til kapitalfondet og dermed ikke direkte benyttet til finansiering av investeringer i perioden. I perioden brukes 242,9 mill. kr av kapitalfondet.

Momskompensasjon
Det er forventet følgende momskompensasjon for investeringsutgifter i handlingsprogramperioden:

I 1000 kr	2019	2020	2021	2022
Momskompensasjon i investeringsbudsjettet	125 276	71 584	82 985	121 186

I 2018 ble OPS-prosjekt for Justvik skole belastet investeringsregnskapet. Momskompensasjon er lagt inn over 10 år med oppstart fra 2018 og er med i tallene for momskompensasjon over.

Avtaler med utbyggere med justeringsrett mva og mva-kompensasjon
Inngåtte avtaler innebærer netto inntekt på ca. 4,4 mill. kr i perioden.

KNAS – Utbytte og nedbetaling på ansvarlig lån
I 2019 forutsettes utbytte fra KNAS på 40 mill. kr som føres i investeringsregnskapet. Avdrag på ansvarlig lån skal betales med 18,1 mill. kr i 2019 og deretter årlig 18,5 mill. kr.

Øvrige avdrag til fond
Diverse utlån medfører årlige avdrag på 3,27 mill. kr i 2018 og 2019. I 2020 og 2021 utgjør disse avdragene årlig 2,58 mill. kr. Disse avdragene avsettes til kapitalfondet.

Egenkapitaltilskudd KKP
Pensjonskassens økte forvaltningskapital fra ett år til det neste, tilsier isolert sett en styrking av egenkapitalbasen for å opprettholde en stabil risikoprofil for kapitalforvaltningen. Noe av dette ivaretas av egenkapitalens egen avkastning, men dette er ikke tilstrekkelig. Kommunen har derfor i denne forbindelse avsatt 16,9 mill. kr i slik tilførsel i investeringsdelen i 2018. Dette beløpet er de påfølgende årene prisjustert med 2,5 % årlig opp til 18,2 mill. kr i 2022. Det kan bli behov for ytterligere innkalling av egenkapital.

Egenkapitaltilskudd KLP
Det er lagt inn 3,35 mill. kr i bevilgninger til egenkapitaltilskudd for KLP i 2018. Dette beløpet er de påfølgende årene justert opp til 3,45 mill. kr. Det forutsettes at eventuelle endringer i behov for tilskudd blir behandlet i tertialrapportene.

Avdrag på formidlingslån
Avdrag på Startlån og tidligere etableringslån varierer fra år til år avhengig av hvor mye ekstraordinære innfrielser som finner sted. Det forutsettes at årlige avdrag i perioden blir 50 mill. kr, og at disse innbetalingene fra kundene går til nedbetaling på innlånene.

Startlånet er rettet mot personer med langvarige boligfinansieringsproblemer. Innlånet fra Husbanken settes i hele perioden til 50 mill. kr årlig og er på samme nivå som i 2017 og 2018. Boliglånsforskriften som trådte i kraft 01.01.2017 har ført til at bankene er blitt mindre villige til å være med på samfinansieringer enn tidligere. Dette gjør at startlånet nå blir benyttet som fullfinansiering i flere saker, og at et gjennomsnittlig startlån således er høyere enn tidligere. På bakgrunn av dette må det kunne forventes at innlånet fra Husbanken på sikt må økes. Risikoen må vurderes opp mot de positive virkningene låneordningen for øvrig har.

9. ÅRLIGE DRIFTSTILSKUDD OG TILSKUDDSORDNINGER M.M.

1. ÅRLIG DRIFTSTILSKUDD TIL INSTITUSJONER, ORGANISASJONER OG FORENINGER

Bystyret vedtok 25.10.2017 (sak 114/17) følgende prinsipper og rutiner for forvaltningen av årlige driftstilskudd:

1. Kristiansand kommune gir årlig driftstilskudd for å støtte viktige, eksterne medspillere som bidrar til å realisere kommunens overordnede målsettinger for utviklingen av byen.

2. Hovedregelen er at spesielle formål eller konkrete aktiviteter støttes av kommunen gjennom tilskuddsordninger som er åpne for alle aktører på området, og ikke ved at kun én eller noen få mottar årlig driftstilskudd.

3. Bystyret avgjør i budsjettvedtaket hvem som skal motta årlig driftstilskudd og størrelsen på det enkelte tilskuddet. Tidsavgrensning av tilskuddet (1-3 år) er en mulighet, og skal i tilfelle markeres tydelig i budsjettdokumentene.

4. Til grunn for tilskuddet skal det foreligge en søknad, vedlagt årsrapport/årsregnskap fra foregående år og planer/budsjett for kommende år. Årsrapporten skal inneholde oversikt over virksomhetens engasjement av frivillige.

5. Muligheten for å motta årlig driftstilskudd fra kommunen gjøres offentlig kjent i god tid før søknadsfristen. Rådmannen fastsetter søknadsfristen.

6. Saksbehandlingen skal evaluere mottakeren og tilskuddets størrelse. Rådmannens forslag til handlingsprogram og årsbudsjett skal synliggjøre administrasjonens faglige vurderinger.

7. Dersom det vurderes store endringer i sektorens portefølje, bør dette drøftes muntlig med hovedutvalget før Rådmannen konkluderer. En slik budsjettdrøfting skal gjennomføres i et lukket møte.

8. Normalt utbetales driftstilskudd under 0,5 mill. kr i sin helhet ved starten av året, mens større beløp utbetales i kvartalsvise rater. Tilsagnsbrevet skal presisere at det foretas nye vurderinger hvert år ved rulleringen av handlingsprogram og budsjett.

9. Mottakere av årlig driftstilskudd skal som hovedregel ikke motta tilskudd fra andre kommunale tilskuddsordninger.

Som en oppfølging av bystyrets vedtak behandlet formannskapet 22.8.2018 sak 96/18 om kriterium for å motta årlig driftstilskudd fra kommunen. Formannskapet fattet følgende vedtak:

1. Kristiansand kommune bruker årlig driftstilskudd når det foreligger en politisk vedtatt partnerskaps- eller samarbeidsavtale om finansiering av eksterne aktører, eller når det er vedtatt at slik avtale skal inngås.

2. Formannskapet godkjenner Rådmannens forslag til 29 mottakere av årlig driftstilskudd som omtalt i saksframlegget.

3. Øvrige tilskudd fra kommunen skal tildeles gjennom formålsbaserte tilskuddsordninger, eller ved ekstraordinær behandling av enkeltsøknader.

4. Nye tilskuddsordninger opprettes som foreslått i Rådmannens saksframlegg. De respektive hovedutvalg vedtar retningslinjer for ordningene i august/september.

5. Prinsippene for årlige driftstilskudd og nye tilskuddsordninger innarbeides i Rådmannens forslag til handlingsprogram for perioden 2019-2022.

Søknadsfristen for 2019-budsjettet var 15. mai 2018. Fristen ble annonsert i media og omtalt på kommunens nettsider. I Rådmannens forslag er det foretatt prioriteringer innenfor en samlet og forsvarlig budsjettramme. I vurderingen av den enkelte søknad er det lagt vekt på mottakernes medvirkning i

realiseringen av strategier og målsettinger i kommunens vedtatte styringsdokumenter, for kommunens som helhet og i de respektive fagsektorene.

Rådmannen foreslår driftstilskudd for 2019 til følgende mottakere hvor kommunen enten har en politisk vedtatt samarbeidsavtale, eller slik avtale skal inngås i løpet av året:

Alle tall i tusen kroner

Mottaker	Tilskudd 2018	Søknad	**Vedtatt 2019**	Merknad
Helse- og sosialsektoren:				
Alternativ til vold	1 308	-	**1 328**	Helse- og sosialstyrevedtak 11/08.
Senter mot seksuelle overgrep	540	-	**551**	Samarbeidsavtale ut 2019
Bragdøya kystlag	255	260	**260**	Avtale med Kystlaget, formannskapsvedtak 30/15.
Kultursektoren:				
Kilden Teater- og Konserthus for Sørlandet IKS	28 308	30 116	**29 333**	70/30-fordeling mellom stat og region. Egen avtale om fordeling av regional andel, bystyrevedtak 63/13.
Kilden Kultur	8 000	8 200	**8 200**	Avtale med fylkeskommunen, bystyrevedtak 42/17.
Vest-Agder-museet IKS	5 472	6 449	**5 609**	Eier 20 %, samfinansieres med fylket og øvrige kommuner i Vest-Agder.
Sørlandets Kunstmuseum	3 880	5 500	**3 965**	Avtale med fylkeskommunene om fordeling av regional andel, bystyrevedtak 190/15.
Naturmuseum og botaniske hage, Universitetet i Agder	3 572	3 661	**3 661**	Avtale med UiA og fylkeskommunen, jf. bystyrevedtak 111/14.
Fullriggeren "Sørlandet"	2 632	2 613	**2 685**	Avtale med fylkekommunen, jf. bystyrevedtak 79/17.
Bredalsholmen dokk og fartøyvernsenter	683	697	**697**	Avtale med fylkeskommunen og Riksantikvaren, formannskapsvedtak 91/13, bystyrevedtak 44/03
Sandripheia interkommunale fritidspark	897	915	**915**	Avtale med Vennesla, Søgne og Songdalen, bystyrevedtak 109/04.
Bragdøya Kystlag	885	1 153	**903**	Avtale med Kystlaget, formannskapsvedtak 30/15.
Kristiansand Idrettsråd	847	900	**864**	Avtale med Idrettsrådet, formannskapsvedtak 33/13.
Kristiansand Kunsthall (Kunstforeningen)	837	1 200	**854**	Avatle med Kunsthallen, bystyrevedtak 120/16.
Zefyr – regionalt filmfond	260	265	**265**	Avtale med Arendal, Vest-, Aust-Agder og Telemark, formannskapsvedtak 133/15.
Barnefilmfestivalen	830	830	**847**	Jf. bystyrevedtak 25.10.2017
Stiftelsen Arkivet	459	1 575	**768**	Inngå avtale i 2019
Teknisk sektor:				
Agder kollektivtrafikk	4 266		**4 372**	I hht aksjonæravtale av 09.02.16. Beløp avklares i egen prosess.
Midt-Agder friluftsråd	1 559		**1 643**	Kontingent pr. innbygger

Mottaker	Tilskudd 2018	Søknad	**Vedtatt 2019**	Merknad
Midt-Agder friluftsråd - folkehelse	200		**200**	Partnerskapsavtale av 16.12.2015
Grønt senter	1 200		**1 200**	Ihht samarbeidsavtale. Bærekraftsmillionen indeksjustert.
Innoventus + Inkubator	736		**754**	Andel av samfinansiering med andre. Egen prosess ifm søknad/tildeling av midler.
Sørlandets Europakontor AS	707		**725**	Andel av samfinansiering med andre. Egen prosess ifm søknad/tildeling av midler.
EVA-senteret	550		**550**	Andel av samfinansiering med andre. Egen prosess ifm søknad/tildeling av midler.
Organisasjonssektoren:				
Arendalsuka	100		**100**	Fast tilskudd siden oppstarten
Tour des Fjords - sykkelritt	350		**1 000**	Avgift for målby 30. mai 2019
Oppvekstsektoren:				
Aquarama – gratis svømming	1 000		**1 025**	
Vitensenteret	1 000		**1 025**	
Kommunalt foreldreutvalg grunnskolen	51		**51**	
Kirkens ungdomsprosjekt	1 874	2 800	**2 411**	
Blå Kors – barnas stasjon	919	920	**937**	
Frelsesarmeen – Home start	426	426	**434**	

2. TILSKUDDSORDNINGER

Forvaltningen av tilskuddsordninger skal baseres på åpenhet og likebehandling, alle potensielle søkere skal ha en reell mulighet til å konkurrere på lik linje med andre søkere. Retningslinjer for den enkelte ordning med vurderingskriterier, saksbehandlingsregler og tildelingsfullmakter skal vedtas politisk og være lett tilgjengelige for offentligheten. Hovedformålet med tilskuddsordningene er å gi eksterne aktører som *ikke* mottar årlig driftstilskudd, muligheten til å motta økonomisk støtte fra kommunen til prosjekter og tiltak på ulike samfunnsområder.

Tilskuddsordninger	Budsjett 2018	**Vedtatt 2019**	Sektor
Tilskudd til tros- og livssynssamfunn	22 800	**19 300**	Økonomisektoren
Samlelegatet for tilskudd til organisasjoner	983	**800**	Helse- og sosialsektoren
Tilskudd til frivilligsentraler	1 612	**1 657**	Helse- og sosialsektoren Særskilt bevilgning over statsbudsjettet
Tilskudd til mestring, deltakelse og livskvalitet innen rus/psykisk helsefeltet	ny	**5 365**	Helse- og sosialsektoren
Tilskudd til integrering, mangfold og deltakelse i samfunnsliv	ny	**1 715**	Helse- og sosialsektoren
Tilskudd til bruker-/interesse- og pårørendeorganisasjoner	ny	**607**	Helse- og sosialsektoren
Tilskudd til organisering av frivillig innsats på helse-, omsorgs- og sosialfeltet	ny	**635**	Helse- og sosialsektoren
Driftstilskudd til barne- og ungdomsorganisasjoner	1 230	**1 430**	Kultursektoren
Satsing på rytmisk musikk	1 000	**920**	Kultursektoren
Tilskudd til kunst- og kulturformål	1 150	**1 250**	Kultursektoren
Tilskudd til festivaler	1 470	**1 600**	Kultursektoren
Tilskudd til skolekorps	1 330	**1 087**	Kultursektoren
Aktivitetsmidler idrett – kommunal andel storbymidler	400	**410**	Kultursektoren
Satsingsmidler toppidrett	500	**512**	Kultursektoren
Tilskudd til orienteringskart	200	**200**	Kultursektoren
Arrangementer i nærmiljøet	162	**160**	Kultursektoren
Tilskudd funksjonshemmede barn og unge	122	**124**	Kultursektoren
Tilskudd til ungdomstiltak i Samsen kulturhus	50	**50**	Kultursektoren
Tilskudd til aktivitetshus og private grendehus	ny	**610**	Kultursektoren
Tilskudd til private idrettsanlegg	ny	**1 000**	Kultursektoren
Tilskudd til kompetansesentre og nettverksorganisasjoner	ny	**4 950**	Kultursektoren
Nærmiljømidler til utendørs møteplasser	580	**567**	Teknisk sektor
Løyperydding	44	**45**	Teknisk sektor
Tilskudd til veterinærvaktordningen	806	**826**	Teknisk sektor
Tilskudd vedlikehold privat vei	515	**528**	Teknisk sektor
Panteordning gamle vedovner	500	**500**	Teknisk sektor
Tilskudd til tiltak som bedrer livssituasjonen for utsatte/vanskeligstilte barn og unge	ny	**1 550**	Oppvekstsektoren

3. PRISER, STIPENDER, AKSJONER

Alle tall i tusen kroner

	Budsjett 2018	**Vedtatt 2019**	Sektor
Kunstnerstipend	200	**270**	Kultursektoren
Kulturprisen	50	**50**	Kultursektoren
Kommunens miljøpris	25	**50**	Teknisk sektor
Frivillighetsprisen	50	**50**	Organisasjonssektoren
Arbeidsmiljøprisen	50	**50**	Organisasjonssektoren
TV-aksjonen	130	**130**	Organisasjonssektoren
Idrettsgalla Sør	60	**60**	Organisasjonssektoren
Rasjhahi-aksjonen (kr 2 pr innb. hvert tredje år)	180	**-**	Oppvekstsektoren

4. MEDLEMSKONTINGENTER

Alle tall i tusen kroner

	Budsjett 2018	**Vedtatt 2019**	**Merknad**
Region Kristiansand	894	**925**	Kontingent - styrebehandles
KS	7 792	**8 461**	Ordinær kontingent, OU-midler og FOU-midler.

5. TILLEGGSBEVILGNINGSKONTOER

Alle tall i tusen kroner

	Budsjett 2018	**Vedtatt 2019**	Merknad
Formannskapets tilleggsbevilgningskonto	108	**108**	Fast årlig beløp
Kommunalutvalgets tilleggsbevilgningskonto	132	**132**	Fast årlig beløp
Kulturstyrets tilleggsbevilgningskonto	400	**400**	Brukes i samsvar med kulturstyrevedtak 6/17
Helse- og sosialstyrets tilleggsbevilgningskonto	68	**70**	Generelt
Oppvekststyrets tilleggsbevilgningskonto	458	**475**	Midler til tiltak private og kommunale barnehager og skoler kan søke på.

Handlingsprogram
2019-2022

KRISTIANSAND KOMMUNE

RÅDMANN
Postboks 417 Lund
4604 Kristiansand
kristiansand.kommune.no/budsjett